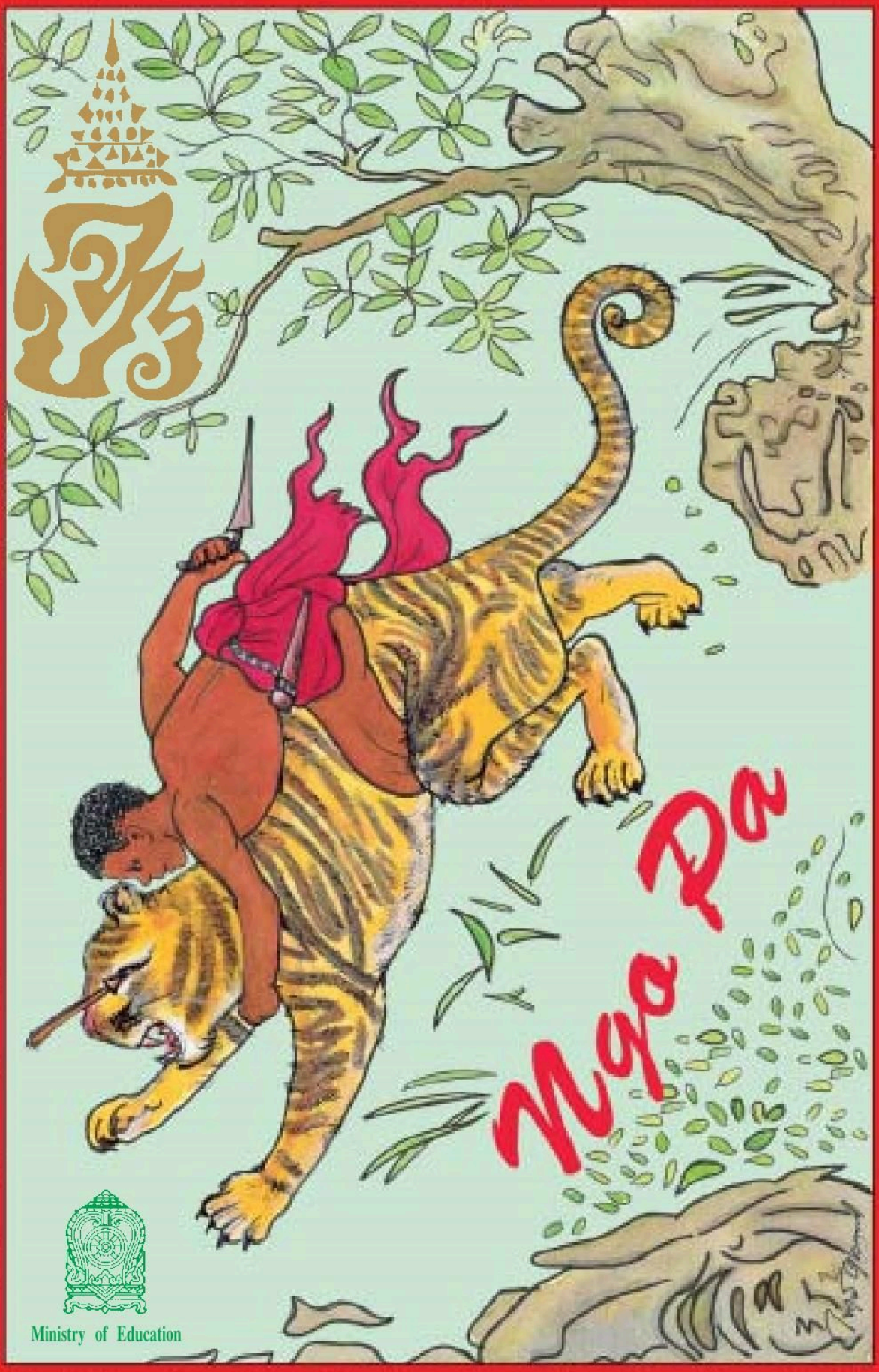

Ministry of Education

Ngo Pa

(Romance of the Sakai)

By

King Chulalongkorn, Rama V

Translated by

Associate Professor Malithat Promathatavedi

เงาะป่า

พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

รศ.มาลิทัต พรหมทัตตเวที ผู้แปล

Original Title: *Ngo Pa (Romance of the Sakai)*

by **King Chulalongkorn, Rama V**

Translation Work from Thai to English

No. 4

Literature

Copyright @ 2002 by Ministry of Education.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any forms or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without written permission of the publisher.

First Printing: 15,000 copies, 2002

Printed in Thailand by Kurusapa Press, Bangkok.

Published by Book Translation Institute, Department of Curriculum and Instruction Development, Ministry of Education.

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

Pra Chula Chom Klao, King of Thailand, 1853-1910

*Ngo Pa (Romance of the Sakai).*__ Bangkok: Department of Curriculum and Instruction Development, 2002.

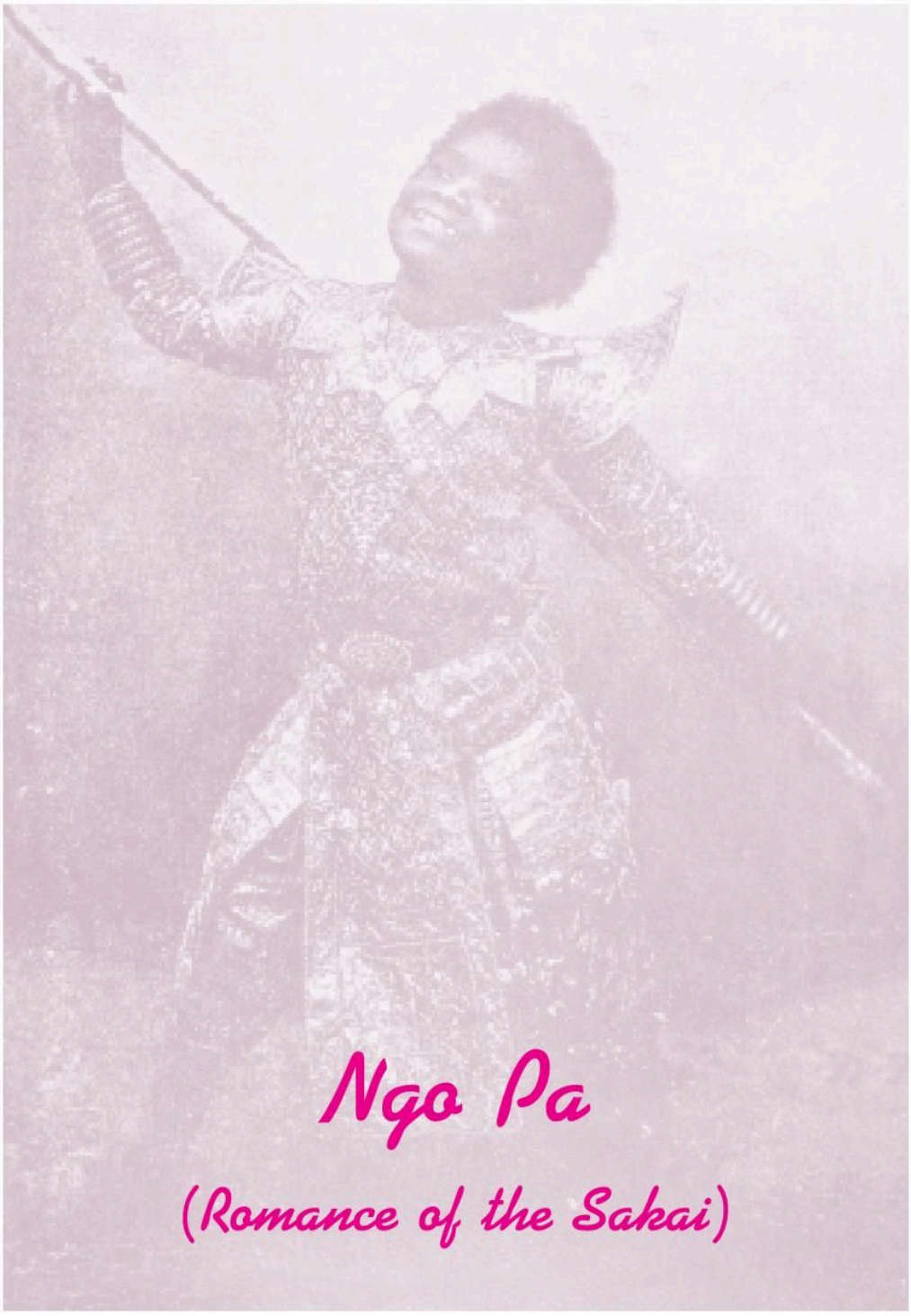
548 p.

1. Thai poetry__ Translations into English.

I. Malithat Promathatavedi, tr. II. Paitoon Boonpanon, ill. III. Title.

895.9112

ISBN 974-269-2645

Ngo Pa

(Romance of the Sakai)

คำนำ

กรมวิชาการได้จัดทำหนังสือแปลบทละครพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๕ เรื่อง **“เงาะป่า”** ซึ่งเป็นหนังสือภายใต้โครงการแปลวรรณกรรมและวรรณคดีไทยเป็นภาษาต่างประเทศขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่เอกลักษณ์ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตแบบไทยที่บันทึกอยู่ในวรรณคดีและวรรณกรรมไทยให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายทั่วไปในนานาประเทศ และใช้เป็นสื่อการเรียนในวิชาภาษาต่างประเทศ และวิชาการแปล รวมทั้งเพื่อช่วยให้เด็กและเยาวชนไทยที่เกิดและเติบโตในต่างประเทศและไม่รู้ภาษาแม่ มีโอกาสอ่านและเรียนรู้เรื่องราวด้านวรรณคดีและวรรณกรรมไทยในภาคภาษาอังกฤษได้ ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการที่เน้นความสำคัญในด้านการศึกษา อนุรักษ์ สืบสาน และเผยแพร่ศิลปะวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยให้แพร่หลาย รวมทั้งส่งเสริมให้นักเรียนนักศึกษาได้สืบค้นและศึกษาเรื่องราวเหล่านี้ด้วย ประกอบกับในโอกาสที่

Foreword

The Department of Curriculum and Instruction Development (DCID) has the pleasure to publish the English translation of the play ***Ngo Pa*** (Romance of the Sakai) written by His Majesty King Chulalongkorn (Rama V). This translation is a part of the Project to Translate Thai Literature into Foreign Languages. The objectives of the project are to disseminate globally Thai culture and national identity, including the Thai way of life as recorded in literature. This will make accessible to non-Thai speakers many aspects of Thai culture, in particular those aspects of culture especially manifested in literature. The book will also be used as part of our foreign language teaching curriculum as an example when studying translation. It is hoped that this book will aid Thai children living in a foreign country in their learning of Thai. It further provides an opportunity to learn about Thai literature in English. These objectives are in accordance with the Ministry of Education's policies to preserve, perpetuate and disseminate Thai arts and culture and local wisdom. It will encourage students to search for these types of information.

องค์การยูเนสโกได้ประกาศยกย่องให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยมหาราช เป็นบุคคลสำคัญและมีผลงานดีเด่นทางด้านการศึกษา วัฒนธรรม สังคมศาสตร์ มนุษยวิทยา การพัฒนาสังคมและสื่อสาร และยังเป็นโอกาสที่ครบรอบ ๑๕๐ พรรษาแห่งวันคล้ายวันพระราชสมภพในวันที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๔๖ ด้วย

กรมวิชาการจึงได้จัดพิมพ์หนังสือแปลบทละครในพระราชนิพนธ์ของพระองค์เรื่องนี้ เพื่อร่วมการเฉลิมฉลองครั้งนี้ด้วย โดยได้มอบหมายให้รองศาสตราจารย์มาลิทัต พรหมทัตตเวที เป็นผู้แปล และ Mr. Rick Whisenand เป็นผู้ตรวจ ส่วนภาพประกอบเรื่องจากหนังสือต้นฉบับและพระบรมสาทิสลักษณ์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยนายธีระพันธ์ ลอไพบูลย์

กรมวิชาการขอขอบคุณคณะผู้มีส่วนร่วมในการจัดทำหนังสือเล่มนี้ทุกท่าน

(นายประพัฒน์พงศ์ เสนาฤทธ์)
อธิบดีกรมวิชาการ
๒๗ พฤษภาคม ๒๕๔๕

More than that, a special reason for having ***Ngo Pa*** translated into English is to commemorate the occasion that the United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization (UNESCO) honours His Majesty King Chulalongkorn the Great, on the occasion of the one hundred and fiftieth anniversary of his birth date on 20th September 2003, as an important figure whose work is highly respected in the field of education, culture, social sciences, humanities, social development and communication. DCID wholeheartedly joins in this celebration with the publication of this play and has entrusted the translation to Associate Professor Malithat Promathatavedi. The translation is reviewed by Mr. Rick Whisenand for English language. The English translation is placed along side the Thai original, page by page and line by line. Illustrations are taken from the original text and His Majesty King Chulalongkorn Rama V's picture was drawn by Mr. Theerapun Laopaiboon.

DCID wishes to thank everybody concerned for the publication of this play.

P. Senarith

(Dr. Prapatpong Senarith)

Director-General

May 27, 2002

II

พระราชประวัติ
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระเทพสิรินทราบรมราชินี ประสูติเมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๓๙๖ เมื่อทรงพระเจริญวัยได้ทรงศึกษาศิลปวิทยาต่างๆ อันควรแก่ราชบุตร เมื่อพระชนมายุได้ ๑๐ พรรษา ได้ทรงศึกษาภาษาอังกฤษกับนางแอนนา ลีโอโนเวนส์ ต่อมาได้ทรงศึกษาเพิ่มเติมกับนายจันทเล และนายแปตเตอสัน พ.ศ. ๒๔๑๑ ได้เสร็จเถลิงถวัลยราชสมบัติสืบต่อจากสมเด็จพระราชบิดา โดยเหตุที่ในขณะนั้นทรงมีพระชนมายุเพียง ๑๕ พรรษา สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์จึงได้ทำหน้าที่ผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน จนถึง พ.ศ. ๒๔๑๖ จึงได้ทรงปกครองประเทศด้วยพระองค์เอง ในระหว่างที่มีผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน พระองค์ได้เสด็จประพาสชวา มลายา และอินเดีย และยังได้เสด็จประพาสยุโรป ๒ ครั้ง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตเมื่อวันที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ.๒๔๕๓ รวมเวลาที่ครองราชสมบัติอยู่ทั้งสิ้น ๔๒ ปี นับเป็นพระมหากษัตริย์ไทยที่ได้ทรงครองราชสมบัตินานที่สุด ในระยะเวลาอันยาวนานแห่งการครองราชย์นั้น พระองค์ได้ทรงนำความเจริญมาสู่ประเทศนานัปการ ทรงปกครองประเทศอย่างฉลาดสุขุม แม้ว่าจะมีความคับขันทางการเมืองเกิดขึ้น ทั้งภายในและภายนอกประเทศหลายครั้งก็ทรงสามารถแก้ไขเหตุการณ์ได้ด้วยพระปรีชาญาณ

ทางด้านวรรณคดี พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชนิพนธ์บทวรรณคดีทั้งร้อยแก้วและร้อยกรองมากมายหลายเรื่อง

III

Royal Biography
King Chulalongkorn

His Majesty King Chulalongkorn, also known as King Chulachomklao (Rama V) , the son of King Chomklao (Rama IV, better known in the Western world as King Mongkut) and Queen Debsirindra, was born on 20th September 1843. He was taught various disciplines of knowledge befitting a prince. When he was ten, Prince Chulalongkorn studied English with Mrs. Anna Leonowens. Afterward he took further lessons from Mr. Chandlay and Mr. Patterson. He succeeded his father to the throne in 1878. Since the young king was only fifteen, Somdet Chao Phraya Maha Sisuriyawongse acted as Regent until 1883 when King Chulalongkorn came of age and ruled the country on his own. During the regency, the king traveled to Java, Malaya, and India. Afterwards he also made two trips to Europe. King Chulalongkorn passed away on 23 October 1890. Having reigned for 42 years, he was regarded as the longest reingning Thai monarch. All through his long reign, His Majesty had brought immeasurable progress to the country. He ruled the country wisely. Although political crises occurred both at home and abroad, the king was able to solve them through his ingenuity and wisdom.

In the field of literature, King Chulalongkorn wrote several pieces of prose and poetry.

พระราชนิพนธ์ร้อยแก้ว มีทั้งพระราชหัตถเลขา พระราชดำรัส พระบรมราโชวาท จดหมายเหตุเสด็จประพาส สุภาษิต พระราชวิจารณ์ และวินิจฉัยประวัติศาสตร์ ลีลาในพระราชนิพนธ์ของพระองค์ มีลักษณะพิเศษนับเป็นเลิศในกระบวนร้อยแก้ว ทรงใช้ถ้อยคำง่ายๆ แต่ชัดเจน มีน้ำหนัก ประโยคกระชับรัดกุม เป็นทำนองเขียนที่เข้าถึงจิตใจผู้อ่าน พระราชนิพนธ์ร้อยแก้วที่มีชื่อเสียงมากที่สุด คือ **"พระราชพิธีสิบสองเดือน"** ซึ่งคณะกรรมการแห่งวรรณคดีสโมสรได้ตัดสินให้เป็นยอดแห่งความเรียงประเภทอธิบาย

พระราชหัตถเลขา ที่ตีพิมพ์แล้วมีหลายเรื่อง บางเรื่องเกี่ยวกับกิจการแผ่นดิน บางเรื่องเกี่ยวกับงานในหน้าที่โดยเฉพาะของผู้รับที่สำคัญๆ คือ พระราชหัตถเลขาถึง สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ เมื่อเสด็จประพาสยุโรป พ.ศ. ๒๔๔๐ พระราชหัตถเลขาโต้ตอบกับสมเด็จกรมพระยาชิรญาณวโรรส และพระราชหัตถเลขาถึงสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้านิภานภดล เมื่อคราวเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๔๔๙ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันว่า **พระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน**

จดหมายเหตุเสด็จประพาส พระองค์ได้ทรงจดหมายเหตุระยะทางเป็นรายวันเกือบทุกคราวที่เสด็จประพาส เมื่อทอดพระเนตรสิ่งใดก็ทรงเขียนบรรยายไว้ ทำให้ผู้อ่านรู้สึกคล้ายกับว่าได้มีโอกาสโดยเสด็จพระราชดำเนินด้วย จดหมายเหตุเสด็จประพาสที่นับว่ามีชื่อเสียง คือ พระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต้น

Prose - King Chulalongkorn's works in prose include royal letters, addresses, advice, notes on royal trips, proverbs, and critical comments and opinions on history. His prose style is especially exquisite. He uses simple but clear words which carry weight. His sentences are compact and succinct. It is a style that touches the reader's heart. The most famous prose work is ***Essay on the Twelve Months Royal Ceremonies,*** considered by the Literary Society Committee as the apex of descriptive prose.

Letters - Many of King Chulalongkorn's letters have been printed; some involve state affairs, and some involve specific duties of the persons to whom they were addressed. The most important are the royal letters to Queen Saovabha while he was away in Europe in 1897, the correspondences between King Chulalongkorn and His Holiness Prince Vajirayanavaroros, and the letters to Her Royal Highness Princess Nipha Nopphadol during His Majesty's second trip to Europe in 1906. The collection of letters to the princess is known by the name of ***Klai Ban*** (Far From Home).

Notes on royal trips - King Chulalongkorn noted down in his diary the itinerary of almost every trip he took. He described everything he saw in a way that makes the readers feel as if they themselves were in his entourage. A famous note on a royal trip is ***Sadet Prapat Ton*** (The Royal Journey).

พระราชดำรัสและพระบรมราโชวาท เป็นแบบฉบับในการพูดหรือในการแสดงสุนทรพจน์ได้เป็นอย่างดี ผู้ใดได้ฟังพระบรมราโชวาทแล้วจะบังเกิดความปิติซาบซ่าน และความจงรักภักดีแทบทุกตัวคน พระบรมราโชวาทที่มีชื่อเสียง คือ พระบรมราโชวาทที่พระราชทานพระเจ้าลูกเธอเมื่อคราวเสด็จไปศึกษา ณ ทวีปยุโรป ส่วนพระราชดำรัสนั้น ได้แก่พระราชดำรัสซึ่งกล่าวแก่พระบรมวงศานุวงศ์และทูตานุทูตเมื่อคราวเสด็จกลับจากยุโรป

พระราชนิพนธ์ร้อยกรอง พระองค์ได้ทรงพระราชนิพนธ์ไว้มากมายหลายเรื่อง มีทั้งบทละคร กาพย์ กลอน โคลง ฉันท์ บทมโหรี พระราชนิพนธ์ที่มีผู้รู้จักกันมาก คือ **ลิลิตนิทราชาคริต** และ**พระราชนิพนธ์บทละครเรื่องเงาะป่า**

Royal addresses and advice - These are good models for speaking or making a speech. The royal advice fills all those who hear it with elation and loyalty. A famous royal advice is the one given to his sons when they left to study in Europe. The royal address most admired is the one delivered to members of the royal family and the diplomatic corps upon His Majesty's return from Europe.

Poetry - King Chulalongkorn has written several genres of poetry: plays, **kap, klon, khong, chand**, and **mahori** texts. The best known works are ***Lilit Nitthra-Chakhrit*** and the play ***Ngo Pa.***

สารบัญ

หน้า

พระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระราชนิพนธ์คำนำ ๒

บอกรูปพวกเงาะโดยสังเขป ๖

ภาษาก็อยซึ่งลงไว้ในบทกลอนนี้ ๒๘

ชื่อคนที่มีในเรื่อง ๔๔

บทละครเรื่อง “เงาะป่า” ๕๒

คุณค่าของบทละครเรื่อง “เงาะป่า” ๔๗๒

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

Contents

	Page
Royal Biography, King Chulalongkorn	
Preface	3
Characteristics of the Sakai in Brief	7
Glossary of the Koi Language Used in the Play	29
Names of Characters in the Play	45
The Play *Ngo Pa*	53
The Merits of the Play *Ngo Pa*	473

Kha-Nang in his royal page uniform

พระราชนิพนธ์คำนำ

เมื่อเดือนก่อนนี้จับไข้ไป ๒ วัน ครั้นหยุดจับแล้วหมอให้หยุดทำงาน สำหรับเป็นเวลากินยาควินินต่อไปอีก ๘ วัน นอนจนหลังแข็ง และอ้างว้าง ไม่มีอะไรทำ ครั้นจะคิดอะไรที่เป็นเรื่องจริงจัง และจะเขียนให้ดีจริง กำลังไม่สู้จะบริบูรณ์จึงได้เอากระดาษมาเขี่ยๆ เรื่องที่ไม่เป็นแก่นสาร คุมเป็นเรื่องขึ้นเล่นพอให้เพลินใจ เมื่อถึงกำหนด ๘ วันก็ต้องจบเรื่องทันที จะทำต่อไปอีกไม่ได้ แต่เมื่อเวลาว่างได้เอามามองแก้ไขขยายที่แคบให้กว้างขึ้นบ้าง บางแห่งแก้กลอน แก้ถ้อยคำที่ซ้ำซากพลาดพลั้ง เห็นว่าเรียบพอใช้ได้ จึงได้คิดจะพิมพ์ไว้ไม่ให้สูญเพราะนึกเสียดายและฟังร้องก็เพราะดีอยู่

หนังสือที่แต่งนี้ไม่ได้ตั้งใจสำหรับที่จะเล่นละคร และไม่รู้ว่าจะดีเพราะแต่งเรื่องชาวป่า ซึ่งกันดารเหลือประมาณเหมือนคุมโต๊ะมีแต่ชิ้นกะลาแล้วขาดกี่ขาดเท้าโดยมาก จะคุมให้งามก็ยากอยู่ แต่ครั้งเมื่อคุมเข้าเสร็จแล้วดูมันก็งามดี ประสาเครื่องน้ำเงินเครื่องแดงหรือช้ำเลือดช้ำหนอง ได้ตัดคำบรรดาที่สูงเกินไปออกหมด ตั้งเรื่องขึ้นตามความคิดนึกเอาใหม่แต่นำความดีมาเจือลงไว้เป็นตอน

Preface

"Last month I was down with fever for two days. When the fever was gone, the doctors told me to lay off working so as to take quinine for another eight days. I had been lying in bed until my back ached and I felt somewhat dejected, having nothing to do. As for thinking up some substantial topic and writing really well on it, my strength was not up to it. Therefore, I picked up some paper and scribbled some trivial words on the pages to make up a story to entertain myself. When the eight days came to a close, I had to finish the play for I could not go on writing. When I had some free time later on, I read the text over to make some revisions, expanding and changing some repetitive verses or words here and there. When the text seemed to be smooth enough, I thought of having it printed so that it would not be lost, for it was quite melodious.

This text was not meant to be acted out on stage and I did not know whether it was good enough, for it was about people who lived in the forest, where everything was lacking. It was like setting a table when there is only the chinaware without the tray; then it would be difficult to make the table look nice. But when everything is finished, it looks good enough as far as the blue and white or the red set is concerned. I have cut out all the high-sounding words and made up a story according to my imagination, with some facts interspersed to

พอให้ค่อยแยบคายขึ้นสักหน่อย ความจริงซึ่งเก็บได้แต่เล็กน้อยได้เขียนไว้ในคำบอกรูปต่อไปข้างหน้านี้ ผู้ซึ่งจะอ่านควรจะสังเกตให้เข้าใจ จึงจะรู้ว่าแต่งอาศัยหลักอยู่เท่าใด

ส่วนศัพท์ภาษาก็อยู่ไล่เลียงจากอ้ายคนังทั้งนั้น แต่ไม่ใช่ไล่เลียงขึ้นสำหรับหนังสือนี้ ได้ชำระกันแต่แรกมาเพื่อจะอยากรู้รูปภาษาว่ามันเป็นอย่างไร แต่คำให้การนั้นได้มากแต่เรื่องนก หนู ต้นหมากรากไม้ เพราะมันยังเป็นเด็ก บางทีผู้อ่านจะเหนื่อยหน่ายด้วยคำที่ไม่เข้าใจมีมาก จึงได้จดคำแปลศัพท์ติดไว้ในสมุดเล่มนี้ด้วย

หนังสือนี้ไม่ได้ตั้งใจที่จะแต่งให้ถูกถ้วน และไม่ตั้งใจที่จะเดินตามแบบ ได้เขียนตามน้ำใจที่นึกจะทำอย่างไรก็ทำเพราะเวลาที่เขียนนั้นเป็น เวลาที่ต้องการจะเปิดไม่ให้มีอะไรบังคับใจ เมื่อเขียนแล้วเสร็จเห็นว่าควรจะเล่าสู่ผู้ซึ่งชอบพอกันฟังได้ จึงได้ให้พิมพ์ขึ้นไว้เป็นฉบับแรก สำหรับแก้ไขจะได้ไม่เลอะเลือนในเวลาคัดกันต่อๆ ไป แต่วิธีเรียงเป็นหนังสือสำนวนอย่างไทยๆ เก่าเกินเวลาและความพอใจของคนปัจจุบันนี้จะอ่านได้แต่เฉพาะตัวซึ่งพอใจจะอ่านหนังสือแปลกๆ ไม่เลือกแต่ตามแบบหรือเบื่อแบบหวังว่าจะไม่เป็นที่เหนื่อยหน่ายใจของผู้อ่านพวกนั้นนัก

พระที่นั่งวิมานเมฆ

๓๘

วันที่ ๑๔ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๔

จุฬาลงกรณ์ ป.ร.

make the tale more attractive. A few facts that could be collected are given in the following explanation. The reader should observe for himself how much of the text is based on fact.

As for the Sakai words, I have got all the information solely from Kha-Nang, but not for the purpose of writing this book. The reason I asked him in the first place was that I was curious about the language itself. What Kha-Nang told me was mainly about animals and plants, for he is only a child. Perhaps the reader will be bored because there are so many incomprehensible words, so I have added a glossary to the text.

In writing this book, I did not intend it to be accurate or to follow any tradition. I wrote according to my whims, for when I was writing it I kept my mind open, not allowing anything to control it. When I finished the text, I deemed it proper to impart it to my acquaintances. I have had the first edition revised and reprinted so that there will be no discrepancies in future copies. The style used in the text is rather too old-fashioned to suit the present day taste. So the book is likely to suit those who are inclined towards reading out-of-the-ordinary books, who neither prefer traditional ones nor are bored with them. I hope my book will not tire such readers."

Vimanmek Mansion
38
14 March, Rattanakosin Era 124

Chulalongkorn Rex

บอกรูปพวกเงาะโดยสังเขป

พวกที่เราเรียกว่าเงาะมีหลายจำพวกตามที่เขาตรวจพบปะ แต่ไม่จำเป็นจะต้องยกมากล่าวในที่นี้ ที่จะกล่าวบัดนี้ประสงค์เอาพวกที่ตัวมันเองเรียกตัวว่า “ก็อย” หรือถ้าจะว่าตามหมวดหมู่ ซึ่งมิสเตอร์อานันเดลเขียนไว้ก็เป็นพวกที่เรียกตามภาษามลายูว่า “เซมัง” หรือ “สไก” แต่จะต้องเข้าใจอย่างภาษาของเราที่เรียกว่า “เงาะ” ซึ่งมันเรียกตัวมันเองว่าก็อย

รูปพรรณไม่สู้สูงใหญ่ ตามักจะแหลม จมูกกว้างแบนปากไม่เจ่อเช่นนิโกร ผมเส้นอ่อนและขมวด ผู้ชายไว้ผมกลมรอบศีรษะเช่นเงาะหัวโขน แต่ผู้หญิงไว้ยาวอย่างมวยก็มี แต่ที่ตัดสั้นเป็นพื้น ผิวดำเจือแดงไม่ใช่ดำเขียว ก็ไม่เฉพาะแต่ดำอย่างเดียวที่สีจางออกไปก็มาก บางพวกสีเหมือนคนปรกติ แต่มักจะเป็นลายเช่นแผลออกฝีตามตัวมาก ด้วยเมื่อเด็กๆ มักเป็นแผลต่างๆ เป็นพื้น กำลังย่อมเป็นคนแข็งแรง

Characteristics of the Sakai in Brief

"There are many groups of Sakais that have been found to date, but it is of no special consequence to mention them here. I will only touch upon those who call themselves "Koi," or as Mr. Anandale categorizes them, "Semang" or "Sakai," which are Malay words. It should be understood then that the people we call "Ngo" in Thai call themselves "Koi."

They are of rather small stature, often with slanted eyes. Their noses are flat with wide nostrils, their lips not protruding like those of the Negroes. They have soft and curly hair; the men wear short, cropped hair as featured on the Ngo *khon*[1] mask. However, some women wear their hair long, twisted into a bun, but most of them cut their hair short. They have a dark complexion, rather brownish than sooty. Some of them have a paler complexion. Some have the same complexion as ours except for the scars and pock marks on their bodies, remnants of their childhood wounds. They are quite strong physically.

[1] *khon:* Thai masked drama

ความคิดอยู่ข้างจะฉลาด จำแม่นตามปรกติของคนชาติที่ไม่มีหนังสือค่อนจะอยู่ข้างขลาดไม่ใช่ชาติที่ดุร้าย ไม่มีความคิดในทางเพาะปลูกหรือเลี้ยงสัตว์ ชอบแต่หาสิ่งของเกิดจากธรรมชาติเอง คือ ตัดหวาย ตัดเตย ตีผึ้ง ลนน้ำมันยางลงมาแลกเปลี่ยนอาหารตามหมู่บ้านคน วิชาช่างที่ทำได้ คือ สานสมุกใบเตย สานตะกร้า หรือกระโปรงที่เรียกว่า “จอง” ด้วยหวาย สานเสื่อ กระสอบใบเตย ขุดมันเป็นงานของผู้หญิงในเวลาที่ผู้ชายไปทำงานอยู่ในป่า

ที่อยู่ตามปรกติอยู่ในทับซึ่งทำสูงจากพื้นดินโดยใช้กิ่งไม้ง่ามเป็นตอม่อ หลังคาทับนั้นมุงด้วยใบไม้มีใบปาล์มอย่างต้นตาลเป็นต้น ซึ่งไม่สู้มิดฝนนัก หน้าฝนกันฝนไม่ค่อยจะได้ ย่อมเข้าไปอยู่อาศัยถ้ำ โดยมากทับที่อยู่นั้นมักจะปลูกเป็นหมู่รายๆ กันตามพวก คงมีต้นไม้ใหญ่ที่เหลือไว้มีลานที่ตัดตอไม้ลงเป็นที่แจ้งสำหรับเล่น

ที่ซึ่งตั้งทับนั้นย่อมหาตำบลที่ใกล้ธารน้ำเป็นสำคัญ ถ้าหากว่าจำจะต้องอยู่ไกลหน่อย มันสามารถที่จะทำรางด้วยไม้ไผ่ต่อให้มาตกถึงที่อยู่และจำจะต้องมีที่ซึ่งเกิดเผือกมันอยู่ในที่ใกล้แห่งหนึ่งแห่งใดเป็นเสบียงกรังจึงจะเป็นที่ซึ่งตั้งทับได้ ถ้าหมดมันหรือมีเหตุคนตายเป็นต้องย้ายไปตั้งทับเสียที่อื่น

These people are quite intelligent with a keen memory, typical of the races that do not possess a written language. They are rather timid, not a savage tribe. Not being inclined to raising crops or animals, they tend to look for natural products: cutting rattan osier and pandanus leaves, collecting honey and pine sap to exchange for food in the villages. The handicrafts they know are weaving pandanus containers or baskets, weaving rattan containers, pandanus mats, and sacks, and digging for yams. These are the chores for women, while the men work in the forest.

Their regular dwellings are raised huts which stand on forked branches high above the ground, with roofs made of leaves such as palm leaves. Since the roofs are not rainproof, in the rainy season the Sakai take shelter in caves. The huts are usually clustered in groups among big trees, with a large open space cleared by cutting down trees and clearing the stumps to serve as a recreation area.

The huts are most often located near a water course. If they are far from one, the Koi would construct a bamboo pipe to convey water to their dwellings. It is also essential in finding a location for the huts that there be taro or yam growing nearby to serve as provisions. If the roots are depleted or there is a death in the community, they have to move elsewhere to build new dwellings.

ภาษาที่พูด ซึ่งเป็นภาษาก็อยแท้ แปลจากภาษาไทยและแปลภาษามลายูไกลมาก มีหางเสียงคล้ายภาษาอังกฤษ และเยอรมันบ้าง แต่ไม่ครบทุกสำเนียง ดูเหมือนว่าภาษาก็อยแท้จะมีคำน้อยนัก จึงต้องใช้ภาษาไทยและภาษามลายูปนเข้าไปมาก

อาหารปรกตินั้นมีเผือกมันเป็นที่ตั้ง แต่มักจะได้กินข้าวเสมอเป็นปรกติ โดยหาสินค้ามาแลกดังเช่นว่า ผลไม้ทุกอย่างเป็นอาหาร สัตว์ต่างๆ ชอบค่างเป็นพื้น อาจจะย่างไว้กินเป็นของแห้งประจำไม่ขาดได้ นอกนั้นนกเป็นพื้น เว้นไว้แต่บางอย่าง เช่นไก่ป่าเป็นต้น ถือว่า รังควานแรง สัตว์สี่เท้ากินน้อยนัก มักเป็นสัตว์ของเลี้ยง ซึ่งได้ไปจากคนไทยหรือมลายู และสัตว์ป่า เช่นเนื้อทรายเป็นสัตว์ที่มีรางควานมาก ไม่ได้เป็นอาหารประจำของพวกนี้ ถ้าเป็นอาหารป่าที่เขาหาได้เองใช้เผาไฟกินทั้งนั้น เว้นไว้แต่หุงข้าวหรือแกง ซึ่งได้เรียนไปและได้ภาชนะจากคนไทย ก็ทำได้อย่างเลวๆ ง่ายๆ ของนอกจากอาหารปรกติซึ่งเป็นเครื่องเพิ่มเติมความต้องการเช่น เกลือ น้ำตาล พริก ตะไคร้ มะพร้าว ผลไม้ของสวน ยาสูบ สุรา เป็นต้น แลกได้จากคนเหมือนกันแต่ใช้น้อย

ยาที่เป็นโอสถวิเศษของพวกนี้นั้น คือเรื่องออกลูก ธรรมดาของพวกก็อยมีลูกถี่ ตามปรกติของเขามักกล่าวว่ามีปีละคน มียาทำด้วย

As for their spoken language, the pure Koi language is very different from Thai and Malay, with intonation somewhat like English and German, but not every sound. There seem to be very few words in the Koi vocabulary, so Thai and Malay words are heavily borrowed.

Taro and yam are their staple food. Nevertheless, they regularly eat rice which they acquire through bartering. All kinds of fruit are included in their fare, and they favor langur meat, which is usually broiled and preserved in the form of dried meat, as an indispensable delicacy. They eat most birds except wild fowls, which they believe possess strong evil spirits. Four-legged animals are rarely eaten, for these are usually domestic animals obtained from the Thai or Malay people. Wild animals such as hog-deer are also thought to possess evil spirits, so these are not their regular fare. The food they find in the forest is broiled or roasted, except rice and soup. These dishes come from the Thais, who also supply them with cooking utensils. However, they can manage only simple and rather poor cooking. Things other than the usual fare, such as extra occasional commodities--salt, sugar, chili, coconut, fruit, tobacco--are obtained from bartering with the villagers.

The most excellent medicine the Koi possess has to do with child delivery: they are very productive, having an average of one child each year. They have a herbal medicine which is in

พฤกษชาติ ซึ่งคนไทย คนมลายูแถบนั้นไปขอร้องมาใช้กันอยู่โดยมาก แต่ไข้เจ็บอย่างอื่นๆ ใช้ยาน้อย รักษาด้วยอาบน้ำ ผิงไฟ เป็นพื้น

ฤดูกาลความสุขของพวกนี้ หน้าหนาวอาศัยกองไฟผิงเป็นพื้น เพราะผ้าไม่ค่อยจะมีพอนุ่งห่ม บางทีมีอันตรายด้วยไฟบ่อยๆ แต่เวลากลางวันยังเป็นเวลาสบายเที่ยวได้มาก หาอาหารได้มาก ครั้นถึงฤดูร้อนเป็นสบายที่หนึ่ง เป็นเวลาที่เที่ยวป่าขับร้องฟ้อนรำ อาหารบริบูรณ์ทุกอย่าง ครั้งตกถึงฤดูฝนเป็นเวลาที่ไม่สบายเลย ทับก็ไม่พอที่จะคุ้มฝน ต้องอาศัยอยู่ในถ้ำ พื้นแผ่นดินก็เต็มไปด้วยทากและสัตว์เลื้อยคลานต่างๆ เดินไปมาข้างไหนก็ยาก ที่กลัวอย่างยิ่งนั้น คือ ที่พวกนั้นเขาเรียกว่าฝนร้อน คือฝนตกลงมาแล้วอากาศอบอ้าวชื้น หายใจไม่ใคร่ออกเช่นนั้น มักเจ็บไข้เป็นไข้ป่า วิธีที่ใช้กันไข้ป่า ใช้ทาแป้งขาวๆ ตามลูกคางแก้มและหน้าผาก บางทีใช้เชือกรัดที่กลางลำคอให้ตึงว่าเป็นเครื่องกันไข้ป่า

นุ่งห่ม ผู้ชายนุ่งผ้าคาบหว่างขาแล้วตระหวัดรอบเอวไว้ชายทั้งหน้าหลัง เรียกว่านุ่ง “เลาะเตี๊ยะ” ชายที่ห้อยข้างหน้าเรียกว่า “ไกพ็อก” ชายที่ห้อยข้างหลังเรียกว่า “กอเลาะ” วิธีที่นุ่งผ้าเช่นนี้เหมือนอย่างเขมรครั้งพระนครวัดนุ่ง ซึ่งปรากฏอยู่ในลายจำสลักศิลา ชั่วแต่ผ้ากว้างและ

great demand by the neighboring Thai and Malay people for the purpose. As for other illnesses, they hardly use drugs. Their remedies for these are bathing and basking by the fire.

The happy time for them is in the winter when they rely on the warmth of the fire since they lack clothing. Often, there are hazards caused by fire but during the day time they can still roam around a great deal and gather much food. The summer brings joy since it is time to roam the forest, singing and dancing, for food is abundant. The rainy season is most inconvenient: their huts can barely protect them from the rain. They have to stay in the forest and the ground is festered with leeches and reptiles, making it difficult to walk about. The thing they fear most is what they call "hot rain," which makes the air damp and stuffy, causing breathing difficulty. At such times they often become afflicted with jungle fever. The method they employ to prevent such fever is to dab white powder on the chin, cheeks, and forehead. Sometimes they would tie a piece of string tightly around the middle of their neck as a means to ward off the fever.

As for clothing, the men wear a piece of cloth between their groin and twist it around their waist, letting both ends fall down the front and back. They call this loincloth *loh-tia*, and the front end *kai-phok*, whereas the rear end is called *koh-loh*. This style of wearing a loincloth is similar to that worn by the Khmers of the Angkor Wat period, as depicted in the stone

แคบกว่ากันตามที่มีมากและน้อย พวกก็อย อยู่นั้นเห็นจะไม่ได้เปลี่ยนแปลงเลย ตั้งแต่ครั้งนั้นมาจนเดี๋ยวนี้ ผู้หญิงนุ่งเตี่ยวชั้นในเรียกว่า “จะวัด” คือมีสายรัดบั้นเอวและผ้าทาบ หว่างขา แล้วนุ่งหุ้มรอบเอวข้างนอกตามแต่จะมี เมื่อไม่มีผ้าก็ใช้ใบไม้ เมื่อมีผ้าก็ใช้ผ้า เรียกว่า “ฮอลี” กว้างและแคบก็ตามมี อย่างแคบก็ปกลงมาเหนือเข่า ผู้หญิงมีผ้าห่ม เรียกว่า “ซิไบ” นี่เห็นจะเติมขึ้นใหม่เมื่อใกล้เคียงกับชาวบ้านเข้า ผู้หญิงเมื่อยังไม่มีสามีสอดตุ้มหูใช้ดอกไม้โดยมาก ดอกจำปูนเป็นที่พึงใจกว่าอื่น เครื่องประดับนอกนั้นมีหวีทำด้วยไม้ไผ่ปล้องขนาดใหญ่ผ่ากลางจักเป็นซี่ แล้วแต่งลายด้วยเอาตะกั่วนาบและย้อมสีบ้าง กำไลร้อยเม็ดมะกล่ำ ของเครื่องแต่งตัวเหล่านี้อาจจะฝากมาแลกของซึ่งต้องการจากคนชาวบ้านได้

การสู่ขอภรรยาเป็นหน้าที่ของผู้ชายที่จะต้องหาผ้าให้ได้สองผืนไปให้แก่บิดามารดาของหญิง เมื่อบิดามารดาของหญิงรับไว้แล้วเป็นอันตกลงว่ายอมให้

engravings. The difference lies in the width and breadth of the cloth which depend on the length. The costume of the Koi seems to have remained unchanged since days of yore to the present. The women wear a sort of underwear called *ja-wat*, consisting of a strap around the waist and a strip of cloth between the groin, covered with another piece of cloth. If no cloth is available, leaves will serve the purpose. The outer garment is called *haw-li*, the narrowest part of which covers the knees. The women wear a wrap called *si-bai*, which must be an innovation resulting from their contact with the villagers. Unmarried women wear flowers in place of earrings, the most popular being *jampun*[2] blossoms. Their other ornaments consist of combs made from large sections of bamboo split in half and cut into teeth. Then motifs are applied by pressing them with molten lead or dyeing them. Bangles are made from threaded *maklam*[3] seeds. These ornamental items can be used to barter for the things they need from the villagers.

It is a man's responsibility to procure two pieces of cloth to offer to his bride's parents as a dowry. The acceptance of the pieces of cloth signifies that the bride's parents give their consent to let their daughter marry him.

---

[2] *jampun:* flower of the Annonaceae family

[3] *maklam:* plant of the Leguminosae family

สีชอบสีแดงไม่ว่าอะไร เช่น ผ้านุ่งห่ม ถ้าได้สีแดงเป็นดีกว่าอย่างอื่น ดอกไม้ที่ประดับกายมีเสียบในผมเป็นต้น ชอบใช้ดอกไม้สีแดงเช่นที่เรียกตามภาษาก็อยอยู่ว่า “ฮาปอง” ไม่รู้ว่าดอกอะไร แต่สีแดงนั้นชอบกันมาก

อาวุธที่เป็นอาวุธสำคัญของพวกนี้ คือกล้องลูกดอกสำหรับเป่า กล้องนี้ใช้ไม้สีเหลือง และกวดขันกันเป็นของสำคัญที่จะต้องทำ และรักษาให้งามหมดจดวิเศษ เพราะเป็นของคู่ชีวิตประจำตัว ในการที่จะลงโทษหรือจะเอาความให้มั่นคงแน่นอนแก่พวกเงาะ ซึ่งพวกผู้ใหญ่บ้านเหล่านั้นเคยทำแก่เงาะ ก็คือยึดกล้องนี้ไว้เสีย คงจะไม่ทิ้งเลยเป็นอันขาด ไม่ต้องทำโทษอย่างอื่นเลย ไม้กล้องนี้ยาวประมาณ ๔ ศอกเศษ เรียกภาษาก็อยว่า “บอเลา” บอเลานี้ต้องบรรจุในกลักไม้ไผ่ชั้นนอกอีกชั้นหนึ่งสำหรับถือไปถือมาเพื่อจะไม่ให้กระทบเคาะหักและไม่ใช้เป็นริ้วรอย ลูกดอกไม้ทำด้วยไม้เหนียวเหลาแหลมหยักคอเรียกว่า “บิลา” ลูกบินนี้เหน็บลงในแว่นไม้ระกำ ปลายบิลาทายางอิโปะ คือยางน่อง เมื่อเวลาจะบรรจุกล้องมีปุยอัดเข้าไว้ให้แน่นด้วยเพื่อจะให้อัดลมส่งลูกดอกแรง เมื่อเวลายิงจึงมีเสียงดังผลัวะ

The favorite color of the Koi is red, no matter what the article may be; for example, a red garment would be the best. They love to decorate themselves with flowers, especially in their hair. They like the red flower known in their language as *ha-pong*, but what kind of flower it is I do not know. I know only that red is their favorite color.

Their weapon is the blowpipe, made from a yellow wood, an essential thing to make and to keep in perfect condition since it must be by their side at all times in order to dole out punishment or to safeguard their integrity. The only thing the village headmen have to do to the Sakai is to confiscate their blowpipes; this would be sufficient punishment in itself without having to punish them in any other way. The blowpipe is about four *sok*[4] long, and is called *boh-lao* in the Koi language. The blowpipe must be placed in a bamboo case as a protection against breakage or marring when it is being carried around. The darts, called *bi-la*, are made from tough wood honed to a sharp point with a nick at the end. They are stuck in a piece of *rakam*[5] wood. The tips of the darts are coated with poison. When loading the blowpipe with darts, a piece of cotton must be stuffed tightly inside to create air pressure. This is why there is a popping noise when the pipe is blown.

[4] *sok:* an ancient Thai measure of length equal to the distance from the elbow to the extremity of the middle finger, about 50 centimeters

[5] *rakam:* plant of the Palmae family

ลูกบิลานี้ได้เก็บไว้โดยผจงในกลักไม้เล็กๆ อันละกลักหรือรวมในกลักเดียว แต่มีช่องกันไม่ให้กระทบกัน กลักบิลานี้เรียกว่า “ฮอนเล็ด” รวมฮอนเล็ดทั้งปวงลงในกระบอกอีกกระบอกหนึ่ง กระบอกใหญ่นี้เรียกว่า “มันนึ” มีฝาครอบสานด้วยเตย มันนึนี้ทำประณีตนาบเป็นลวดลายเหมือนขลุ่ยมีสายคาด สายนั้นเรียกว่า “ตอกนุก” เครื่องคาดทั้งสำรับนี้ ถือเป็นสำคัญอาจจะกันผีสางกระทำยำเยียได้ นอกนั้นมีอาวุธอย่างอื่นเช่นหอกและบาเดะเป็นต้น เป็นอาวุธที่รับมาจากแขกมลายูไม่ใช่อาวุธของตัวเอง

การเล่นมีเครื่องดนตรี คือ กลอง เรียกว่า “ปะตุง” ปี่เรียกว่า “อิแนะ” ตามภาษามลายูเป็นปี่ชวา ปี่เรียกว่า “บักซี” จะเข้สองสายทำด้วยไม้ไผ่ผ่าซีก เหล็กที่สำหรับดีดในปากเรียกว่า “จองนอง” ก็คือจ้องหน่องอย่างของเรา มีเครื่องเล่นทำด้วยกะลามะพร้าว มีคันชักด้วยเชือก เรียกว่า “บองบง” เวลาเต้นและรำใช้กรับมาก มีไม้ที่เป็นโพรงยาวๆ สำหรับเคาะด้วยกรับก็คือโกร่งเช่นเราใช้ รู้จักขับร้องและรำ ผิวปากนั้นเป็นปรกติทั่วไปเป็นพื้น

ที่นับถือ เชื่อว่ามีเจ้าของป่า ซึ่งเป็นผู้อาจจะให้ร้ายแก่ผู้ใดๆ ที่ไม่ชอบ ให้แก่ผู้ใดๆ ซึ่งชอบ และต้นไม้บางต้นมีนางไม้รักษา จะต้อง

The darts are meticulously kept individually in small wooden boxes or together in one box with partitions to prevent them from touching one another. The dart boxes are called *hon-let* which are then packed in a big dart holder called *man-nue* which has a lid made of woven pandanus leaves. The dart holder is delicately made with burnt-in motifs like those on a flute. There is a strap called *tok-nuk*. The whole contraption is a necessity in warding off evil spirits. The other Koi weapons include spears and *ba-deh* or handy knives, weapons derived from the Malays and not their own.

The Sakai musical instruments consist of a drum called *pa-tung*, *i-nae* or Javanese flute, and a flute called *bak-si*, a two-stringed *jakhe*[6] made of bamboo cut into halves, and a piece of iron held in the mouth and plucked known as *jong-nong*[7], just like ours. They also have a kind of stringed instrument made of coconut shell called *bong-bong*, played with a bow. Wooden castanets are used in accompaniment to their dancing. There are also long, hollow pieces of wood to beat time, like our *krong*[8]. They know how to sing and dance. Whistling is generally done.

They believe that the forest is guarded by deities who may punish those they do not favor and reward the ones they

[6] *jakhe:* Thai zither

[7] *jong-nong:* Jew's-harp

[8] *krong:* slit bamboo to be struck as a signal

ประจบนบนอบ มีผี มียักษ์ ซึ่งเป็นชาติดุร้ายถืออาวุธงอๆ เมื่อพบคนเอาอาวุธนั้นแหวะท้องกินเครื่องใน ถ้าจะแบ่งเป็นสี่จำพวก คือ

พวกที่ ๑ เรียกว่า “ญา” เป็นชีวิตหรือวิญญาณที่ออกจากคนตายแล้วไปลอยอยู่จนมีที่เกิดอีก เมื่อจะมาเกิดเป็นคน ย่อมเข้าสิงสู่ในรูปอันตั้งอยู่ในครรภ์ เมื่อเวลาได้หกเดือน ถ้าหากว่าไม่ได้มาเกิด ที่ไปลอยอยู่นั้นอาจให้โทษหลอกหลอนทำอันตรายได้

พวกที่ ๒ เรียกว่า “โรบ” คือที่เราเรียกกันว่าเจตภูต เวลาคนนอนหลับออกไปเที่ยว เผลอเพลินหลงใหลจนเกิดอันตรายบ้าง

พวกที่ ๓ เรียกว่า “เซมังงัด” คือเป็นพวกพรายหรือผีจำพวกหนึ่งสำหรับผู้มีวิชาใช้ได้ ทำให้ไปเข้าในตัวผู้อื่นให้คลั่งเป็นบ้าให้หลงรักเป็นพวกผีคุณ ผีเวชที่ปล่อยทิ้งเสียหรือปล่อยไปเข้าผู้หนึ่งผู้ใดได้

พวกที่ ๔ นั้นเรียกว่า “บาดี” ตรงกับที่เราเรียกว่าปรางควานอันเกิดจากสัตว์ต่างๆ แต่เขามีมากอย่างกว่าของเรา จัดเป็นจำพวกของสัตว์ สัตว์พวกนั้นปรางควานแรงปรางควานอ่อน เช่น ไก่ป่าที่มีปรางควานแรง เมื่อเข้าอาจจะให้ขันไก่วิ่งไปในป่าในดงเป็นต้น

do. Some trees are guarded by female tree spirits, who must be treated with reverence. There are also ghosts and giants, fierce beings with curved weapons they use to cut open a man's stomach to eat his entrails. These spirits can be divided into four categories as follows:

1. *Ya*, or the soul, which leaves the body of a dead person and wanders until it can be reborn. When the time comes, it will possess the fetus in the womb in the sixth month. If it cannot be reborn, it will roam around and may haunt or harm people.

2. *Robe*, or the soul of a living person that leaves the body while he or she is asleep and may be in danger if it cannot get back into the body.

3. *Semang-ngat*, or a kind of spirits employed by one who is well-versed in the occult. He can send them to possess someone, causing that person to become crazy or fall madly in love. These spirits can be cast away or sent to possess someone, as the case may be.

4. *Ba-di*, or *prang khwan* in Thai, are spirits inhabiting various kinds of animals, except that the Koi have many more kinds than we do. They differ according to the different types of animals: some have strong spirits while others have weak spirits. For example, a strong spirit inhabiting a wild fowl may cause the bird to fly deep into the forest.

การที่จะกันจะแก้ผีทั้งหลายเหล่านี้ มีวัตถุต่างๆ ที่เป็นเครื่องมีไว้แล้วคุ้มกัน ทั้งมีหมอที่สำหรับจะเรียกจะถอนขับไล่ ถ้าผู้ใดมีกำลังมาก ผีเหล่านี้ทำอันตรายมาก ถ้ามีกำลังน้อยผีก็ยิ่งทำอันตรายง่ายขึ้น ธรรมดาที่จะถอนพิษและปรางควานนี้ ถ้าเป็นสัตว์เดียรัจฉานต้องถอนแต่หางขึ้นไปทางศีรษะ ถ้าเป็นมนุษย์ตั้งแต่นิ้วต้นของเท้าขึ้นไปหาปาก เพราะฉะนั้นถ้าหมอจะถอนปรางควานเอานิ้วจุกที่จมูกเท้าสัตว์ แล้วเรียกให้ขึ้นมาตามนิ้วเท้า ปล่อยให้ผีนั้นออกเสียงทางปากหมอ ผู้เรียกได้ดังนี้เป็นหมออย่างวิเศษมาก เช่นที่ได้แต่งไว้ในหนังสือนี้

ในการทำศพของพวกนี้ใช้ฝัง แต่ฝังนั้นตื้นเหลือเกินเพราะฝังแล้วทิ้งย้ายทับทีเดียว ซึ่งต้องย้ายทับนั้นด้วยเหตุสองประการคือ กลัวผีนั้นอย่างหนึ่ง กลัวเสือที่มาคุ้ยศพและทำอันตรายอีกอย่างหนึ่ง กระดูกของพวกนี้มลายูถือกันว่าเป็นเครื่องกัน ถ้าผู้ใดไปพบกระดูกก็อยและเซมังในป่า เก็บมาไว้ใช้ทาหน้ากันผีเหล่านี้ได้สิ้น

ข้อความปรกติของก็อยที่ได้แต่งลงไว้ในหนังสือเล่มนี้กล่าวโดยสังเขปพอสังเกตเท่านี้

In order to guard against these spirits, there are charms and amulets, and also medicine men to exorcise them. It is difficult for these spirits to harm a strong person. The weaker the person, the more easily he can be harmed by evil spirits. In order to undo the harm caused by these spirits, in an animal the exorcism must be done starting from the tail to the head. If it is a man, the exorcism must begin from the toe upward to the mouth. Hence, the medicine man would stick his toes into the animal's nostrils and call the spirit up by the toes upward, letting it utter sounds through his mouth. One who can call up a spirit this way is deemed a great medicine man, as mentioned in the book.

As for their funerals, they bury their dead, but not very deep, for they have to move their lodgings right away after the burial. There are two reasons for the migration: one is that they are afraid of ghosts and the other is they are afraid of tigers, which may dig the corpse up or harm the people themselves. Their bones are considered by the Malays to be an amulet. Anyone who happens to find Koi or Semang bones in the forest can collect them and apply them on the face to ward off these spirits.

Thus ends the brief sketch of the Sakai characteristics that I have set down in this text."

ภาษาก็อยซึ่งลงไว้ในบทกลอนนี้

ก็อย	ไทย
ก	
กอดา	ผู้หญิง
กอดัน	ต้นสะตอ
กอเลาะ	ชายผ้าข้างหลังผู้ชาย
กากุ	นกขนาดใหญ่
กาเหว่า	นกทั้งหลาย
กายัง	ต้นเตย
กาหลัง	เหยี่ยว
กาคุช	แรด
กาวับ	หมี
กาเบอะ	ผลไม้
ไกพ็อก	ชายผ้านุ่งข้างหน้า ชายพก
โกวัล	นกยาง
กะเจ๊ก	มะม่วงหิมพานต์
กรา	ลิง
จ	
จอเฮ็ด	ต้นไทร
จะเวา	ปลวก
จอง	กระโปรงหรือกระจาด

Glossary of the Koi Language Used in the Play

Koi	English
K	
kah-da	woman
koh-dar	sataw, plant of the leguminosae family
kah-loh	rear end of a loincloth
ka-ku	large bird
ka-wao	birds
ka-yang	pandanus
ka-lang	hawk
ka-kutch	rhinoceros
ka-wap	bear
ka-boe	fruit
kai-phok	front end of a loincloth
ko-wal	egret
ka-jek	cashew
kra	monkey
J	
jaw-het	banyan tree
ja-wao	termite
jong	basket

ก็อย	ไทย
จั๊บจั๊บ ปังปัง	เป็นคำร้องเวลาเต้นตบขาในการสนุกรื่นเริง

ซ

ซิใบ	ผ้าห่มหญิง
เซมังงัด	ผีพราย
เซเรยา	ต้นไทร
เซด	เนื้อ
แซดแซด	นกขนาดเล็ก

ญ

ญา	ชีวิตมนุษย์หรือวิญญาณ
ญะหุ	ต้นไม้
ญักวัด	เด็กเล็กๆ

ด

ด๊อกดั๊ก	นกขนาดใหญ่สีแดง

ต

ตอเตียล	นกขนาดเล็กสีขาวหางยาว

Koi	English
jap-jap, pang-pang	sounds made by the Koi while clapping their legs when dancing

S

si-bai	wrap worn by women
semang-ngat	a kind of spirit
sereya	banyan tree
sed	hog-deer
saed-saed	small bird

Y

ya	soul
ya-hu	tree
yak-wat	small child

D

dok-dak	large red bird

T

taw-tial	small long-tailed, white bird

ก็อย	ไทย
ตายก	ลิงเสน
ตาเอช	นกขนาดใหญ่บินสูง
ตากบ	มัน
ตาโก๊ะ	เสือ
เตาโวะ	ชะนี
ตองตง	ละมุด
ต้องตาง	นกขนาดใหญ่สีเขียว
ตอกนุก	สายแล่งลูกดอก

น

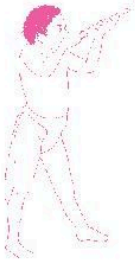
นะ	แม่
นะญานี	เรือนผีทำด้วยไม้ไผ่เหลาไขว้กัน ๓ อัน เป็นรูปกระโจม ห้อยหญ้าหรือใบตองฉีกเป็นฝอยรอบสำหรับเรียกและขับปีศาจจากตัวคนเจ็บให้ไปอยู่เสียในนะญานีคนไข้ก็หาย

Koi	English
ta-yok	small stump-tailed monkey
ta-etch	large high-flying bird
ta-kop	yam
ta-ko	tiger
tao-wo	gibbon
tong-tong	lamut, fruit of the Sapotaceae family
tong-tang	large green bird
tok-nuk	strap around the dart holder

N

na	mother
na-yani	spirit house made of three pieces of bamboo tied together in a tepee-like shape, with blades of grass or strips of banana leaves hanging around it, used for exorcising an evil spirit from the one possessed, who is confined in it in order to be cured

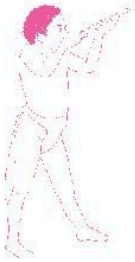

ก็อย	ไทย
บ	
บอเลา	กล้อง
บอแอ็ด	จำเริญ
บาดี	ปรางควาน
บาซิง	ค่าง
บาวัด	ลิงใหญ่หรือคนป่า
บาเดะ	ประดะภาษามลายู
บิลา	ลูกดอก
บองบง	เครื่องเล่นทำด้วยกะลา
บักซี	ปี่
ป	
ปุเลา	นกขนาดเล็ก
ปะยง	พระจันทร์
ปะตุง	กลองเรียกชื่อเช่นนั้น
ม	
มอเจน	ทุเรียน
มานุค	ไก่เถื่อน
มุเตียว	นกขนาดเล็กอกขาว ปีกดำ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

Koi	English
B	
boh-lao	blowpipe
baw-aed	prosperous
ba-di	spirit of beast
ba-sing	langur
ba-wad	big ape or wild man
ba-deh	prada in Malay
bi-la	dart
bong-bong	toy made from coconut shell
bak-si	flute
P	
pu-lao	small bird
pa-yong	moon
pa-tung	pa-tung drum
M	
maw-jane	durian
ma-nuk	wild fowl
mu-tiao	small white-breasted, black-winged bird

ก็อย	ไทย
มันนึ	กระบอกลูกดอก
เมง	จอมปลวก

ย

ยวัง	นกขนาดใหญ่
ยด	ลิง

ร

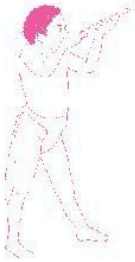
โรบ	เจตภูต

ล

ลาเต๊าะ	นกขนาดเล็กตัวลาย มีหัวเปีย กินหนอน
ลวาย	ต้นเสม็ด
ลิงยด	นกขนาดเล็กสีชมพู อยู่โพรงคบไม้ กินมด
เลาะเตี๊ยะ	นุ่งผ้าอย่างผู้ชาย
เลเลเอเลลา	พวกก็อยเล่นสนุก หรือกินอร่อยร้องเช่นนี้

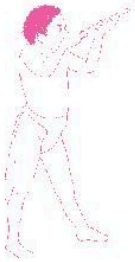
Koi	English
man-nue	dart holder
meng	termite hill
Y	
ya-wang	large bird
yod	monkey
R	
robe	spirit that temporarily leaves the body
L	
la-taw	small striped, crested, worm-eating bird
la-wai	samet, tree of the Myrtaceae family
ling-yod	small pink, ant-eating bird living in tree hollow
law-tia	loincloth worn by men
le-le-e-la-la	sounds uttered by the Koi when having fun or enjoying food

ก็อย	ไทย
ว	
วอง	ลูก
ส	
สิลอ	เล่นซ่อนหา
สน็อก	นกขนาดกลาง
อ	
อิแนะ	ปี่ชวา
อิโปะ	ยางน่อง
อเวย์	ต้นหวาย
เอย์	พ่อ
เองแอ๊ง	นกเล็ก ขนาดนกกระจาบ ลายดำ กินผลไม้
ฮ	
ฮอลี	ส่ายนุ่งรอบเอวหญิง
ฮอยะ	ทับกระท่อม
ฮาปอง	ดอกไม้แดง
ฮอนเตา	ต้นสะตือ

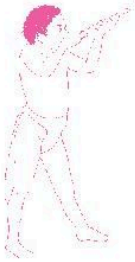
Koi	English
W	
wong	offspring
S	
si-law	play hide-and-seek
snok	medium-sized bird
I, A, E	
i-nae	Javanese flute
i-po	poison obtained from the upas tree
a-wey	rattan plant
ey	father
eng-aeng	small black-striped, fruit-eating bird resembling the weaver bird
H	
haw-li	skirt worn by women
haw-ya	hut, cottage
ha-pong	red flower
hon-tao	satue, tree of the Leguminosae family

ก็อย	ไทย
ฮอนเล็ด	กระบอกบรรจุลูกดอก
ฮังวิช	อร่อย

Koi	English
hon-let	dart box
hang-wich	delicious

ชื่อคนที่มีในเรื่อง

หลวงทิพกำแหง	ผู้รั้งราชการเมืองพัทลุง
นายสินน้อย	ผู้ใหญ่บ้าน
นายเวก	ชาวบ้านป่า
นายสมุนยักษ์	ชาวบ้านป่า
นายอ่อน	ชาวบ้านป่า
นายแก้ว	ชาวบ้านป่า
นายแสง	ชาวบ้านป่า

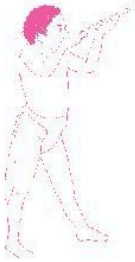
ชื่อก็อย	**ชื่อไทย**
อาเดียว	ดำขาว ผัว
ยาลัด	ควาก เมีย
	มีลูกคือ
อีไม	งอด
ไญ	แค
แทงดิน	ดิน
คนัง	
ยอ	ปาน ผัว
มาเนาะ	แก้ว เมีย
	มีลูกคือ
ลังกอช	รำแก้ว
กง	ฮเนา

Names of Characters in the Play

Luang Thipkhamhaeng	Governor of Phatthalung
Nai Sin-Nui	village head
Nai Wek	forester
Nai Samun-Yak	forester
Nai On	forester
Nai Kaew	forester
Nai Saeng	forester

Koi names	**English**
A-Diao	Dam-Khao, husband
Ya-Lad	Khwak, wife
	Their children
I-Mai	Ngod
Yai	Khae
Thaeng-Din	Din
Kha-Nang	
Yo	Pan, husband
Ma-no	Kaew, wife
	Their children
Lang-Kosh	Ram-Kaew
Kong	Ha-Nao

ก็อย	ไทย
เมง	ปองสองปองสุด
ซารุน	ผัว
โกช	ทองใหม่ เมีย
	มีลูกคือ
ดอล	ซมพลา
ตองยิบ	ผัว
ฮอย	ห้อย เมีย
	มีลูกคือ
เองแอง	จัน
ลำหับ	
ไม้ไผ่	
ญาบ	ยัง พ่อ
ซีเลีย	ลูก
ลังสาด	เป็ดคำ เป็นลูกโกด
ท้อม	ฮวยท้อม เป็นลูกมาแล
มันนุง	คิอุง เป็นลูกลัดมด
อาเลด	ทองยิม } เป็นลูกลังกอช
กำเร	ทองยวง }
ลำปง	ซอมลุก
เองวัง	วางซอง

Koi	English
Meng	Pong-Song-Pong-Sud
Sa-Run	husband
Kosh	Thong-Mai, wife
	Their child
Dol	Som-Phla
Tong-Yip	husband
Hoi	Hoi, wife
	Their children
Eng-Aeng	Chan
Lam-Hap	
Mai-Phai	
Yap	Yang, father
Si-Lia	daughter
Lang-Sad	Ped-Kham, Kod's son
Thom	Huay-Thom, Ma-Lae's son
Man-Nung	Khi-Ung, Lad-Mod's son
A-Lade	Thong-Yim } Lang-Kosh's
Kam-Re	Thong-Yuang } daughters
Lam-Pong	Som-Luk
Eng-Wang	Wang-Song

ก็อย	ไทย
โบโละ	จองลอง ผัว
ฮกลก	ถิ่ง เมีย
ฮอลอม	
โวะ	หินขาว พ่อ
คำไล	ลูก
มือซัง	ลูกยางกบ
วังคอน	ลูกยางกำ
โกลัง	จับปี๊บ
กาเซียง	ตอเลน

Koi	English
Bo-Lo	Jong-Long, husband
Haw-Lok	Thing, wife
Haw-Lom	
Wo	Hin-Khao, father
Kham-Lo	son
Mue-Sang	Yang-Kob's daughter
Wang-Khon	Ya-Kam's daughter
Ko-Lang	Jap-Peep
Ka-Siang	To-Lane

คำเริ่ม

◎ จะเริ่มร่างต่างว่าไปเที่ยวป่า
ขึ้นสงขลาตามใจคิดหมายมุ่ง
แล้วลงเรือมาดใหญ่ไปพัทลุง
ตามเขตคุ้งทะเลสาบคลื่นราบดี
แวะเกาะยอซื้อหม้อเขาปั้นขาย
แล้วแจวกรายไปเที่ยวเราะชมเกาะสี่
บรรลุถึงพัทลุงรุ่งราตรี
ออกจากนี้ขึ้นข้างวางเข้าไพร
ถึงชายแดนแคว้นเขาเข้าหยุดพัก
ที่วัดถ้ำสำนักคนอาศัย
เที่ยวเล่นตามถิ่นฐานบ้านพวกไทย
เขาเล่าไขเรื่องเงาะที่เจาะจง
จึงวานช่วยพาไปให้ถึงทับ
มันต้อนรับชื่นชมสมประสงค์
พบยายลมุดแก่แม่เฒ่าดง
ชวนให้ตรงขึ้นไปนั่งยังนอกชาน
นายสินน้อยช่วยพุ้ยภาษาเงาะ
ฟังก็เพราะคล้ายฝรั่งดังฉาดฉาน
ยายลมุดเล่าความตามเหตุการณ์
คล้ายนิทานเก่งเหลือไม่เบื่อเลย
จึงจดจำมาทำเป็นกลอนไว้
หวังมิให้ลืมคำร่ำเฉลย

Prologue

◉ "My tale begins with a forest trip.
Songkhla it was where we started from.
To Phatthalung we went on board a boat,
A large dugout, along the calm lagoon.
At Koh Yoh we stopped to buy pottery,
Then rowed on to take a tour of Koh Si
Before reaching Phatthalung at nightfall.
Next, a ride on elephant back we took
Through the forest to the border mountains,
And rested at Wat Tham, where people dwelled.
A Thai settlement we then visited
And listened to tales involving the Ngo.
We then asked to be taken to the huts,
Where the Sakai gladly welcomed us.
There we met the aged Granny Lamut,
Who invited us to sit on her porch.
Nai Sin-Nui interpreted the Koi tongue.
Melodious it was, like European tongues.
The old woman narrated a story,
Such a captivating tale it was.
I committed it to memory
And set it down in verse as a reminder.

แม้นใครอ่านคงจะคิดผิดเช่นเคย
เงาะเงยก็ว่างามหลามแหลกไป
ที่แต่งไว้หวังจะให้เป็นคำเงาะ
เห็นหมดเหมาะงดงามตามวิสัย
ผู้ใดจะใคร่ฟังเชิญตั้งใจ
วางตัวไว้เป็นเงาะอย่าเยาะมัน

ช้าปี่

◎ มาจะกล่าวบทไป
ถึงเด็กน้อยคนังคนขยัน
อยู่ทับแทบป่าพนาวัน
ชายเขตขัณฑ์พัทลุงพารา
บิดามารดาก็หาไม่
ดำขาวต้องไปดับสังขาร์
นางควากหอบดิ้นสิ้นชีวา
อยู่ด้วยเชษฐาชื่ออ้ายแค
มีเพื่อนชอบนักรักใคร่
ชื่อไม้ไผ่ตัวเต็งเก่งแก่
เคยคบกันไปป่าพาเชือนแช
ตั้งแต่พ่อแม่ยังไม่ตาย

ฯ ๖ คำ ฯ

Some readers may misjudge my intention
And thus chide me for praising the Sakai.
I wrote this tale to present the Koi words,
For I consider them beautiful indeed.
Anyone who would like to hear should take heed,
Thinking himself a Koi, and not deriding them."

Cha-Pi*

◉ This is where our narration begins.
Once there was a little boy named Kha-Nang,
Who lived in a hut at the forest edge
Near the border of Phatthalung province.
Neither father nor mother had the boy:
His father, Dam-Khao, was burnt to death;
Nang Khwak, his mother, died from suffocation.
Living with his elder brother, Ai-Khae,
Kha-Nang had a bosom friend called Mai-Phai,
Who was a brave and intelligent boy.
Both of them were wont to roam the forest
Since the time Kha-Nang's folk were still alive.

* *NOTE:* the names preceding the verses are names of songs, as this tale is a musicial drama

ปีนตลิ่ง

◎ วันหนึ่ง
ให้คิดรำพึงถึงสหาย
จะเจ็บป่วยเป็นไรไม่สบาย
จึงมิได้พบหลายวันมา
จำกูจะไปดูให้ถึงทับ
ที่อยู่ใกล้กันกับปากคูหา
ชวนมันดั้นดัดพนาวา
เที่ยวเป่าปักษาให้สำราญ

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

◎ คิดแล้วเลาะเตี๊ยะตวัดคาด
จับหลอดไม้ผงาดอาจหาญ
มือกุมก้อนดินเดินทยาน
จากสถานเข้าป่าด้วยว่องไว

ฯ ๒ คำ คุกพาทย์ หรือ กลม

◎ มาถึง
ยังซึ่งปากช่องคูหาใหญ่
ค่อยเดินย่องย่างวางเข้าไป
ที่ในฮอยะมิได้ช้า

ฯ ๒ คำ ฯ

Pin-Taling

◉ One day, not having seen his friend for days,
Kha-Nang thought of Mai-Phai his playmate.
He wondered if his friend had taken ill,
For he had not shown up for several days.
He decided to pay Mai-Phai a visit
At his hut near the entrance of a cave.
Then he would ask his friend to go with him
To the forest to shoot birds with their pipes.

Rai

◉ The little boy then put on his loincloth
And boldly grabbed his stately blowpipe.
With mud projectiles in hand he marched out
From his hut swiftly into the forest.

◉ Arriving at his destination,
The entrance of a large, gloomy cave,
Kha-Nang tiptoed stealthily inside
And reached Mai-Phai's living quarters.

◎ เมื่อนั้น
ไม้ไผ่ดีใจเป็นหนักหนา
วิ่งไปกอดคอพาคลอคลา
เข้ามานั่งในปราศรัยทัก
มีธุระกังวลกลใดเหวย
อย่านิ่งเลยบอกกูรู้ตระหนัก
แต่มิได้พบพานกันนานนัก
กูคิดถึงเพื่อนรักจะขาดใจ
ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
นายคนังฟังเพื่อนปราศรัย
จึ่งตอบความตามจิตที่คิดไว้
กูจะใคร่ไปชมพนาวา
จึ่งมาชวนมึงไปด้วย
จะได้ช่วยกันเป่าปักษา
เสาะหาตากบตามรรคา
อีกทั้งกาเบอะในดงดาน
ฯ ๔ คำ ฯ

◎ ฟังว่า
ไม้ไผ่ปรีดาเกษมศานต์
ยืนขึ้นเลาะเตี๊ยะมิทันนาน
ไว้ไกพ็อกให้ยานประจุดิน

◉ Setting his eyes on his dear bosom friend,
Mai-Phai was profoundly happy indeed.
He ran towards Kha-Nang, clasping his neck
And taking him inside to have a chat.
"What wind has blown you here, pray tell me.
Do not keep silent but let me know all.
It has been so long since we last met,
And I miss you so much that my heart aches."

◉ Listening to his dear friend's loving words,
Kha-Nang felt a reciprocal feeling.
He therefore expressed what he had on his mind.
"I would like to explore the forest wide.
I come here to ask you to go with me
To help me shoot down birds with our pipes,
And look for yam along the winding way,
And for fruit abundant in the wilderness."

◉ Upon hearing Kha-Nang's invitation,
Mai-Phai was thoroughly elated.
Rising, he put his loincloth on, the front end
Serving as pouch for the mud projectiles.

คว้าบอเลาเป่าลองส่องตลอด
เห็นเกลี้ยงปลอดชื่นชมสมถวิล
ชวนเพื่อนรักเดินมาไม่ราคิน
ผันผินหากาเหว่าเข้าป่าไป

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

ชมดงนอก

◎ เที่ยวไปในดงพงชัฏ
ล้วนขนัดพฤกษาสูงไสว
เห็นมุเตียวติดคู่อยู่บนคบไม้
ลาเต๊าะไต่ตามกิ่งกินตองตง
เองแอ็งแอบพวงอเวย์หวาน
ลิงยดบินทะยานกินหว้าหลง
กะเจ็กลูกเต็มต้นจนหล่นลง
โกวัลวงแวดชายอยู่รายเรียง
นกแซ็ดแซ็ดซ้องซ้อต้นจอเฮ็ด
จงจิกเมล็ดกินพลางต่างส่งเสียง
บ้างโผผินบินขยับลงจับเคียง
เปล่งสำเนียงเสนาะยิ่งยืนนิ่งฟัง
นกตาเอ๊ชระเห็จเหินเวหาสูง
เห็นเป็นฝูงนับร้อยลอยสะพรั่ง
ที่ริมทางสล้างล้วนต้นกายัง
นกยวังจับรายสุดสายตา

Grabbing his blowpipe, he peered through it.
Finding it in perfect condition, he was pleased.
Then he and his dear friend started out.
Into the forest they went to search for birds.

Chom-Dong-Nok

◉ Both friends roamed through the wild forest,
Abounding with tall, majestic trees.
White-breasted, blacked-winged birds paired off;
Striped, tufted birds hopped up the chico trees;
Black-striped birds hid behind the rattan plants;
Pink birds flew about eating the Java plums.
Cashew nuts fell in heaps under the trees.
Herons were there, gathered in great flocks.
Small birds perched up on the banyan trees,
Eating the seeds and making loud noises.
Some took flight and some perched in pairs,
Emitting sounds melodious to the boys' ears.
A flight of large birds soared up to the sky,
Hundreds were they in number, floating high.
The path was lined with screw pines, where
Large birds perched as far as eyes could see,

ยินสำเนียงเพียงเยาะอ้ายเงาะน้อย
ยิงกูหน่อยกูไม่หนียิงสิหวา
ทั้งสองเงาะอายใจเมินไคลคลา
มันใหญ่กว่าเกินอาวุธสุดเสียดาย
นางบาซิงเหนี่ยวกิ่งมอเจนโหน
พาลูกน้อยลอยโจนน่าใจหาย
บาวัดง้างทุเรียนกินปลิ้นเมล็ดคาย
ดูร่างกายกำยำล่ำกว่าคน
วานรยดแลตายกลูกกกเกาะ
เที่ยวไต่เหราะตามกิ่งช่วงชิงผล
บ้างจับหมัดปัดแมลงวันคันสกนธ์
แล่นลุกลนหลบมองมันว่องไว
ต้นลวายกิ่งชายลงร่มครึ้ม
เสียงพำพึมผู้งเตาโว๊ะโผล่ไสว
แล้วส่งเสียงปั๋วปั๋วทั่วกิ่งไป
วังเวงใจจ้องเดินดำเนินมา

ฯ ๑๖ คำ ฯ ลงโลด

ร่าย

◎ ชวนกันด้อมอ้อมหากาเหว่าน้อย
พบนับร้อยบอกกันต่างหรรษา

Making loud noises as if challenging the boys
To shoot at them, for they would not fly away.
The two Sakai boys, being embarrassed,
Pretended the birds were too big for their pipes.
A female langur, her baby close to her breast,
Swung hazardously along the *durian*[1] branches.
Big apes more sturdy than man ate the meaty part
Of the *durian* and spat out the kernel.
Monkeys, babes on their backs, climbed the *durian*
Branches, ridding themselves of lice and flies,
Agile and swift were they,
Fascinating to watch.
The spreading *samet*[2] branches formed a shade,
Out of which murmuring gibbons peeped,
Lamenting for their mates in melancholy.
Feeling disconsolate, the boys walked on.

Rai

◉ They walked around, searching for small birds.
When hundreds were found, they were so thrilled.

[1] *durian:* plant of the Malvaceae family

[2] *samet:* plant of the Myrtaceae family

มือขวาควักดินพลางย่างย่องคลา
คลึงไคลกับอุราจนกลมดี
แล้วสอดลูกเข้าไว้ในลำกล้อง
หลิ่วตามองแน่ใจเห็นได้ที่
ก็เป่าไปต้องนกตกทันที
ทั้งสองศรียิงซ้ำด้วยชำนาญ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิดฉิ่ง

◎ ครั้นได้มากมายหลายสิบนก
ต่างอิ่มอกปรีดิ์เปรมเกษมศานต์
ดึงเถาวัลย์พันผูกกล้องแทนคาน
พาดไหล่แล่นทะยานเหย่าครรไล

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

◎ มาถึง
ยังซึ่งฝั่งธารละหานใหญ่
ทั้งสองร้อนรนเป็นพ้นไป
ก็ชวนกันลงในลำธาร

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

สระบุหร่งนอก

◎ จับตะพดมะพร้าววักตักวารี
รดทั่วอินทรีย์อาบสนาน
นั่งชุ่มแช่เย็นฉ่ำสำราญ

Picking up the mud balls with their right hand,
They rubbed them on their chest to round them.
The balls then were loaded into the blowpipes.
Taking aim with one eye shut, seeing a bird,
The boys blew their pipes with great accuracy.
When a bird fell, they skillfully shot some more.

◉ When sufficient birds had been shot down,
The two Sakai were greatly overjoyed.
Tying the birds with vine, they used their pipes
As poles to carry them over the shoulder.

◉ Joyfully the boys bore their feathered burden
And came to the bank of a big ravine.
Suffering from the heat, they then took a plunge
To bathe themselves in the cool water.

Sa-Burong-Nok

◉ Using dippers made from coconut shells,
The boys poured water all over their bodies.
Soaking blissfully in the cool ravine,

น้ำเป็นเกลียวเชี่ยวฉานทานกายรับ
เห็นฝูงปลามาเป็นพรวนทวนกระแส
สองเงาะแบมือจ้องเที่ยวมองจับ
เหยียบศิลากลิ้งกลมลื่นล้มพับ
ลงนอนทับกันงอนหง่อหัวร่อริก
โค้งโค้งมองจ้องมือจะช้อนใหม่
กลัวปลาตกใจไม่กระดิก
พอได้ทีฉวยผับปลากลับพลิก
ดิ้นดิ๊กดิ๊กโยนไปไว้กลางทราย
ปูน้อยน้อยวิ่งร่อยตามริมหาด
ทั้งสองมาดหมายตะครุบปุปเปิดหาย
คอยปากรูปูไม่ทันจะซ่อนกาย
จับได้หลายตัวชักหักก้ามไว้
จนเหนื่อยอ่อนร้อนอีกลงนอนขวาง
ที่ในกลางสายชลล้นหลั่งไหล
แล้วชวนกันชำระสระเหงื่อไคล
เร่งผ่องใสแสนสำราญบานกระมล

ฯ ๑๐ คำ ฯ เพลงฉิ่ง

ร่าย

◎ เสร็จสนามเลียบธารเที่ยวแลหา
ตามริมท่าหาดใหญ่ใต้ต้นสน

Bracing themselves against the strong current.
Shoals of fish could be seen swimming upstream,
And the boys tried to catch them with bare hands.
Slipping on the rocks, they fell on each other
In a heap and laughed in great merriment.
Bending down, hands scooped to catch the fish,
They kept so still, lest they frighten them away.
In due time, they caught the wriggling fish,
Which were then thrown up on the sandy bank,
Along which tiny crabs were running about.
The two boys, trying to catch the elusive crabs,
Kept a close watch over their tiny holes
And broke off the legs of the ones they caught.
Exhausted by their effort and the heat,
Once more the boys took a dip in the water.
Happily washing away the sweat and grime,
They whiled their time away contentedly.

Rai

◉ Their bath over, they strolled along the bank
Until they came to a stately pine tree.

เห็นร่มรื่นพื้นราบชอบกล
สองคนพากันขึ้นหยุดพัก
ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

ลมพัดชายเขา

◎ เมื่อนั้น
ไม้ไผ่ใจคอหน่วงหนัก
คิดควรชวนคนังเพื่อนรัก
เก็บกิ่งสนหักมาเป็นกอง
ล้วงเหล็กไฟในไกพ็อกออกตีต่อย
เหมือนหิ่งห้อยแววับจับชุดจ้อง
แล้วเป่าฮุดชุดติดตามทำนอง
จุดฟืนทั้งสองช่วยกันซุก
เอานกหนูปูปลาเข้ามาเผา
พลิกแล้วพลิกเล่าดูจนสุก
แล้วปันกันกินเล่นเป็นกุลียุค
สรวลสนุกเฮฮาประสาใจ
ฯ ๖ คำ ฯ เช่นเหล้า เจรจา

เช่นเหล้า

◎ เลเลเอเลลา
เลเลเอเลลา
ฮาในเฮาซิวา
เลเลเอเลลา

Seeing a smooth, shady place under the tree,
The two went up there to take their rest.

Lom-Phat-Chai-Khao

◉ Mai-Phai the bold took the initiative,
Encouraging Kha-Nang to gather firewood.
Pine twigs were collected by the boys
And piled up in order to start a fire.
Producing some flints from his loincloth pouch,
Mai-Phai struck them together until sparks flew
Like fireflies, burning the tinder.
Into the fire the boys then threw the birds, the fish
And crabs they had already caught,
Turning them around until they were all cooked.
Then the two boys shared the delicacies,
Laughing merrily together all the while.

Sen-Lao

◉ "Le-le-e-le-la,
Le-le-e-le-la.
Ha-nai hao si wa,
Le-le-e-le-la.

เลเลเอเลลา

เลเลเอเลลา

ฮังวิชเบแบมฮา

เลเลเอเลลา

เลเลเอเลลา

เลเลเอเลลา

ตากบลอเกียนนา

เลเลเอเลลา

เลเลเอเลลา

เลเลเอเลลา

ฮอเง็ดกาเคี้ยดบ๊ะ

เลเลเอเลลา

เลเลเอเลลา

เลเลเอเลลา

กาเบอะกอเอ็ดต๋า

เลเลเอเลลา

เลเลเอเลลา

เลเลเอเลลา

ปะเยอเจาะโนรา

เลเลเอเลลา

เลเลเอเลลา

เลเลเอเลลา

เหปะเยอวา

เลเลเอเลลา

Le-le-e-le-la,

Le-le-e-le-la.

Hang-wich be bam ha,

Le-le-e-le-la.

Le-le-e-le-la,

Le-le-e-le-la.

Ta-kop lo kian na,

Le-le-e-le-la.

Le-le-e-le-la,

Le-le-e-le-la.

Haw-nget ka khiat ba,

Le-le-e-le-la.

Le-le-e-le-la,

Le-le-e-le-la.

Ka-boe ko het ta,

Le-le-e-le-la.

Le-le-e-le-la,

Le-le-e-le-la.

Pa-yoe joh no ra,

Le-le-e-le-la.

Le-le-e-le-la,

Le-le-e-le-la.

He-pa yoe wa,

Le-le-e-le-la."

แขกไทร

◎ ดูมันวิ่งตามกิ่งไทร
ใช่อะไรคือกรา
มือมันกำผลไม้
เห็นฤาไม่นั่นแน่กรา
วิ่งข้างหน้าวิ่งข้างหลัง
ไม่หยุดยั้งเลยหนอกรา
เซเรยาต้นโน้น
ลิงทโมนฤาอ้อกรา
ต้นเงาะเปลือกแดงแจ๋
แม้แม้ดูซิกรา
กอไผ่ใบชอุ่ม
เกาะเป็นกลุ่มล้วนแต่กรา
ต้นไผ่ตายขุย
ดูอุกอุ๋ยอุ้ยลูกกรา
ที่กิ่งย้อยหัวห้อยเหนี่ยว
ไม่นึกเสียวเลยฤๅกรา
ดูมันวิ่งบนกิ่งเสม็ด
ตีนเหนียวเด็ดจริงหวากรา
โลดโผนโจนร้องแรก
เสียงแจ๊กแจ๊กเจ็บฤๅกรา
โผล่แผล็บแอบไม้ลับ
กลัวกูจับฤาอ้ายกรา
หัวชันยิงฟันขาว

Khaek-Sai

◉ "The beasts running along the banyan branches
With fruits in their hands, are they all monkeys?
Can you see them clearly?
They sure are monkeys.
Running forward and backward they all are,
Never stopping a moment, the naughty monkeys.
Take a look at that tree over there,
Are they apes or monkeys up in the tree?
Bright red are the rambutan fruits,
And the monkeys are reaching out for them.
The bamboo groves with lush green leaves
Are clustered with monkeys big and small.
Some dead bamboo with withered leaves stand.
Look at the cute little baby monkeys,
See how they hang with their heads upside down!
It's terrifying indeed to see them do so.
Look how they run along the *samet* branches,
How steady their feet are, these monkeys!
Swinging from branches and shrieking out loud,
Are they in pain or what? We wonder.
Sticking their heads out, then hiding behind
The branches, are they afraid of being caught?
Heads erect, gleaming white fangs bared,

ขู่กูฉาวเจียวอ้ายกรา
ต้นไม้น้อยห้อยทุกกิ่ง
เอมากจริงฝูงลิงกรา
อยากนกฤๅอยากมัน
กินด้วยกันหวาอ้ายกรา
เลียบเลี่ยงเมียงมาใกล้
เอากูให้มึงอ้ายกรา
เท่านั้นทีไม่มีหมด
เราจะอดเพราะอ้ายกรา

สมิงทองมอญ

◎ มาจะกล่าวบทไป
ถึงเงาะดอลซมพลาเป็นหนุ่มใหญ่
มีกำลังวังชาว่องไว
ขึ้นต้นไม้แกล้วกล้าเหมือนวานร
หกคะเมนนอนหงายกายห้อยโหน
โจมกระโจนร่ายไม้ไม่หยุดหย่อน
ล่ำสันสมชายทั้งกายกร
เหมือนภมรหมุนคว้างกลางมรคา

ฯ ๔ คำ ฯ

หกบท

◎ แต่เห็นลำหับสาวน้อย
ลูกนางฮอยเงาะเสนหา

Are they threatening us with their growls?
Hanging from each branch of the small tree,
So many of the troops are gathered here.
Do they want to eat birds or yams?
They are welcome to share our food.
See how they sneak closer to us?
We will give them something to eat.
That's enough! There is no more food.
We will starve because of these monkeys!"

Saming-Thong-Mon

◉ There was a mighty Sakai youth
Whose name was Dol or Som-Phla.
Strong and agile, he was able
To climb trees as swiftly as monkeys.
With acrobatic movements
He swung incessantly along branchcs.
Muscular and sturdy, he seemed
Like a swirling bumblebee.

Hok-Bot

◉ Ever since he set his eyes on Lam-Hap,
The dear girl who was Mai-Phai's sister,

เงาะตองยิบผู้ใหญ่เป็นบิดา
ร่วมครรภากับไม้ไผ่วิไลนัก
ให้ละห้อยสร้อยเศร้ากำสรวล
ครั่ำครวญวิตกเพียงอกหัก
ทำไฉนจะได้สมภิรมย์รัก
ด้วยประจักษ์ว่าฮเนาเขาขอไว้
บิดรมารดาก็ปรานี
ทำท่วงทีดูเหมือนหนึ่งจะให้
อกเอ๋ยจะคิดอ่านประการใด
แม้นมิได้ไม่อยู่ไยดี
จะโจนหน้าผาใหญ่ให้ตายเสีย
ไม่มีเมียอื่นเลยจนเป็นผี
คิดพลางทางเทวษแสนทวี
ดังอัคคีจ่อใจไม่วายวัน

ฯ ๘ คำ ฯ โอด

ร่าย

◎ ครั้นค่อยเสื่อมคลายวายเทวษ
พอสุริเยศเรืองแรงแสงฉัน
จึ่งออกจากทับฉับพลัน
ดัดดั้นไปในอรัญวา

ฯ ๒ คำ ฯ พิราบรอน หรือ กราวใน

And beloved daughter of Hoi and Tong-Yip,
Som-Phla fell madly in love with the lass.
Grief-stricken he was,
Lamenting with sorrow.
How could his love ever be fulfilled,
Since Ha-Nao had asked for Lam-Hap's hand?
The girl's parents seemed to favor Ha-Nao,
And were likely to give her to the youth.
What was he to do to get his heart's desire?
If he could not get Lam-Hap for his wedded wife,
He would rather jump off a cliff than live.
Till death no other girl would he wed.
As he kept thinking, his sorrow increased,
As if his heart were burning day after day.

Rai

◉ Having got the better of his sorrow,
When the first ray of sun brightened the sky,
Som-Phla the brave departed from his hut
And made his way through the dense forest.

◎ ถึงกลางไพรใจคอเบิกบาน
ปีนทะยานขึ้นสู่พฤกษา
เล่นไม้ห้อยโหนโยนไปมา
ด้วยกำลังกายาว่องไว
ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

◎ มาลุ
ถึงลำพุแถวธารละหานใหญ่
เห็นเงาะน้อยสองนายอยู่ชายไม้
เข้าไปลอบมองจ้องดู
จำได้ว่าไม้ไผ่กับคนัง
กำลังกินเลี้ยงกันอยู่
เห็นช่องชอบกลเป็นพันรู้
ก็เดินเข้าไปสู่สองเรา
ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
สองเงาะยินดีเป็นนักหนา
มาเคารพต้อนรับจับพา
ไปนั่งร่มพฤกษาทันใด
แล้วจัดนกปลามาเผา
สุกแล้วก็เอาส่งให้
เชิญมึงกินเล่นก็เป็นไร
พวกกูหาได้ไว้มากมี

◉ Feeling better after arriving there,
Som-Phla then climbed up a sturdy tree.
He swung with agility along the vines,
Possessing great swiftness and strength.

◉ At last he found himself on the banks
Of a big stream teeming with water.
Seeing two Sakai boys under a tree,
Som-Phla stealthily crept near them.
Realizing they were Mai-Phai and Kha-Nang,
Who were enjoying a feast by themselves,
A sudden idea came to Som-Phla's mind,
And he boldly approached the two friends.

◉ Unexpectedly seeing their hero,
The two Sakai were mighty pleased indeed.
They greeted him and paid him their respect,
Then escorted him to sit under the tree.
They broiled the fish and birds they had caught,
And offered Som-Phla the delicacies.
"You could eat as much food as you desired,
Since both of us had gathered plenty.

ตัวกูทั้งสองเกษมศานต์
ซึ่งมึงมาพบพานกูที่นี่
จะขอเรียนวิชาให้กล้าดี
เหมือนมึงเช่นนี้จงเมตตา
ฯ ๖ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
ดอลซมพลาฟังทั้งสองว่า
ชื่นชมสมถวิลจินดา
จึ่งมีวาจาตอบไป
กูขอบใจที่มึงให้อาหารนี้
ใจดีหาใครไม่เหมือนได้
วิทยาอาคมใดใด
จะสอนให้สมคิดไม่ปิดบัง
ว่าพลางทางแก้ตอกนุกออก
เอากระบอกมันนึนั้นมาตั้ง
เปิดฮอนเล็ดเห็นบิลาลูกกำลัง
แล้วก็นั่งชี้แจงให้แจ้งใจ
อันบิลานี้ทายางอิโปะ
แม้นเป่าโผละถูกเนื้อที่ตรงไหน
เป็นยาพิษโลหิตสูบซ่านไป
ไม่มีใครรอดพ้นสักคนเลย
อันนกใหญ่ใช้ดินไม่อยู่ดอก
กูจะบอกวิธีให้มึงเหวย

We were having a very good time
And glad that you dropped in on us.
We would like to ask you a big favor,
To teach us to be as smart as you."

◉ Upon hearing the two boys' request,
Som-Phla was very pleased indeed.
Thanking them for their hospitality,
He gave the young Sakai his answer.
"I thank you both for the delicious food.
Your hospitality is incomparable.
Whatever knowledge or magic I possess,
I'll gladly teach you without holding back."
He untied the strap on the dart holder
And set the container on the ground,
Opening it to expose the darts inside.
Then he gave a thorough explanation.
"These darts are covered with upas poison.
If they hit the flesh anywhere at all,
The poison will spread through the veins,
Leaving no one alive, whether beast or man.
As for big birds, mud projectiles won't work.
I will tell you the methods to hunt them.

ถึงกาวับตาโก๊ะกูก็เคย
ถูกไม่เงยล้มผับดับชีวา
ฯ ๑๐ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
สองเงาะนิ่งนั่งฟังว่า
ตั้งใจพากเพียรเรียนตำรา
หยิบบิลามาลองทั้งสองคน
เป่าใบไม้ใกล้ใกล้ที่นั่งพัก
ไม่ช้านักเป่าได้ไม่ฉงน
ซมพลาสอนสั่งให้ตั้งตน
เล็งเป่าสับสนจนชำนาญ
ฯ ๔ คำ ฯ กระบองกัน เจรจา

◎ เงาะดอลซมพลาจึ่งว่าไป
เอ็งว่องไวฉลาดหือไม่ดื้อด้าน
ใช้บิลาเป็นเห็นพอการ
แต่จะขลาดฤๅจะหาญยังมิรู้
มาไปกับกูดูเที่ยวหา
สัตว์ร้ายนานาที่ต่อสู้
กูจะสอนเอ็งไว้จะได้ดู
เห็นกูใช้กำลังวังชา
ฯ ๔ คำ ฯ

Even bears and tigers I used to kill,
One shot on target ensures certain death."

◉ The two young Sakai sat very still,
Listening to Som-Phla attentively.
Committing the youth's words to memory,
They took out their blowpipes to make a try
On the leaves near the place they were resting.
Pretty soon, both of them became quite skillful.
Som-Phla taught them how to concentrate
And take aim, until they mastered the art.

◉ Som-Phla then praised the two bosom friends,
"You are very clever and attentive.
I see that you can handle the blowpipes,
But your courage, that still needs to be proved.
Come, both of you come along with me.
We will look for ferocious beasts to fight.
I will teach you so that you may then see
The maneuver I use while a-hunting."

◎ ฟังชวน
สองเงาะสำรวลเริงร่า
ลุกขึ้นเดินตามกันมา
แลลอดสอดหามฤคร้าย
ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

◎ ครั้นถึงสุมทุมพุ่มพฤกษา
แลหาสำคัญมั่นหมาย
เห็นตาโก๊ะโตตัวลาย
นอนซุ่มซุ้มหงายนัยน์ตาวาว
เงาะน้อยสองคนขนพอง
แอบต้นไม้มองนัยน์ตาขาว
เหนี่ยวเลาะเตี๊ยะซมพลาเป็นระนาว
งกงันสั่นหนาวอยู่เต็มที
ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
ซมพลาห้ามว่าอย่าอึงมี่
เอ็งจงแอบซุ่มพุ่มไม้นี้
กูมิให้เสือมาบีฑา
ว่าพลางทางย่องเข้าไป
แอบโคนไม้ใหญ่ป้องหน้า

◉ Upon hearing Som-Phla's invitation,
The two Sakais gave out a joyous laugh,
Then rose and walked after their brave teacher,
All the time searching for wild animals.

◉ The three friends came to some bushes thick,
All alert for the whereabouts of a beast.
Then they came upon a big, striped tiger,
Crouching behind a rattan plant, eyes glowing.
The two boys' hair stood on end.
Being afraid, they hid behind a tree,
Shaking and pulling
At Som-Phla's loincloth.

◉ Seeing them in such a frightful state,
Som-Phla cautioned the boys to be quiet
And conceal themselves behind the bushes.
He would protect them from the fierce tiger.
Then he tiptoed towards the crouching beast.
Hiding behind a big tree, shielding his face,

จับกล้องบรรจุลูกบิลา
แล้วหลิ่วตาเล็งเหมาะเป่าเผลาะไป
ฯ ๔ คำ ฯ เชิดฉิ่ง

เห่เชิดฉิ่ง

◎ ใจกล้า
ซมพลาหาเคยกลัวไม่
มั่นแม่นแขนขาตาไว
เจ้าเชี่ยวชิงชัยชาญเอย
ฯ ๒ คำ ฯ

◎ มือคล่อง
เจ้าไวว่องไม่เลือกลาน
สอดลูกบิลาผลาญ
สังหารยับนับพันเอย
ฯ ๒ คำ ฯ

◎ แม่นยำ
ไม่พลาดพลำเมื่อยิงยัน
เล็งหลิ่วแลสำคัญ
แม้นลั่นลูกถูกทุกคราเอย
ฯ ๒ คำ ฯ

Som-Phla raised his blowpipe, loaded with darts,
Squinting an *eye*, took aim, and then blew.

He-Chert-Ching

◉ Som-Phla, being a valiant-hearted youth,
Was not afraid of the ferocious beast.
His dexterous hands, agile legs, and sharp *eyes*
Were great assets that helped him in combat.

◉ The agile, steady hands,
Made Som-Phla calm,
While loading the darts
That killed thousands.

◉ His shots were always very accurate,
Never missing a target when delivered.
His aims were as steady as could be,
And hit bull's-*eye* every time he shot.

◎ แข็งขึง
รูปผายผึ่งทั้งกายา
องอาจดังไอยรา
เมามันคว้างกลางไพรเอย

ฯ ๒ คำ ฯ

ร่าย

◎ บิลาลอยลิ่วปลิวมา
ต้องตาเสือร้ายร้องปี๊บใหญ่
ทะลึ่งโลดโดดขึ้นบัดใจ
ฟาดล้มไถลเหยียดกราน
สองเท้าขยี้ตาจนหน้าฉีก
ซมพลาซ้ำอีกด้วยอาจหาญ
ต้องไหล่รวมล้มซมซาน
แล้วร้องปี๊บเผ่นทยานดังลมพัด
บัดใจก็ถึงซมพลา
โถมถาเข้าไปตะกายกัด
วงรอบไม้ใหญ่ไล่ลัด
เฉวียนฉวัดเวียนหันกันไปมา

ฯ ๖ คำ ฯ แทงวิไสย

◎ เมื่อนั้น
ซมพลาว่องไวใจกล้า
เวียนไม้ใหญ่จ้องมองตา

◉ Strong and dignified was brave Som-Phla,
Sturdy and muscular, manly in appearance.
He was as bold as an elephant in rut,
Displaying his prowess in the forest.

Rai

◉ The dart flew out, hitting the tiger's eye,
Causing the beast to roar loudly in pain.
The tiger sprang up all of a sudden,
Then dropped to the ground, lying full length,
Both paws rubbing its eyes, ripping its face.
Som-Phla bravely blew another dart at it,
Hitting the tiger's shoulder this time.
It staggered and roared, and as swift as the wind
The injured beast took a leap at Som-Phla,
Trying to maul and tear him to pieces.
The tiger chased Som-Phla around the big tree,
And both dashed back and forth consecutively.

◉ Som-Phla the brave was ever so agile,
And was not daunted by the angry beast.
The watchful lad then circled the big tree,

เห็นได้ท่าโดดรัดกระหวัดคอ
โผนขึ้นหลังพลันเกาะมั่นไว้
เสือสลัดเท่าใดไม่ย่นย่อ
เสือกระโดดโลดไปไกลพอ
กลอกล่อหลังเท่าไรก็ไม่พลัด
พิษอิโปะแล่นไปในโลหิต
หัวขวิดยืนไม่ใคร่ถนัด
เจ็บเหลือทนจนร้องก้องป่าชัฏ
ทะลึ่งโลดหน้าสะบัดล้มบรรลัย

ฯ ๖ คำ ฯ โอด

◎ ครั้นเสร็จสังหารพยัคฆา
ซมพลาหาไว้ใจไม่
ถอนปรางควานพลันทันใด
มิให้บาดีมีพิษ
แล้วกวักเรียกสองเงาะที่งกเงิ่น
ให้รีบเดินเข้ามาอย่างเบือนบิด
ตาโก๊ะนี้มันตายวายชีวิต
กูไม่คิดหลอกหลอนอย่าร้อนใจ

ฯ ๔ คำ ฯ

◎ ฟังว่า
สองยังกังขาหาเชื่อไม่
ดอลพยักกวักซ้ำเรียกร่ำไร

Grabbing the tiger's neck when chance allowed it.
He then climbed up to mount the tiger's back,
The beast trying in vain to throw him off.
No matter how far it ran and shook its body,
Som-Phla managed to remain on its back.
The poison spread through the tiger's veins,
Causing it to lurch forward unsteadily.
Its roar of pain echoing through the forest,
The tiger took one more leap and dropped dead.

◉ Having finished off the ferocious beast,
Som-Phla did not feel at ease about the deed.
Its evil spirit needed to be pacified,
A rite was then performed to keep it in check.
He then beckoned the two shaking Sakai
To come to him without further delay,
Telling them that the tiger was really dead,
And that he was speaking only the truth.

◉ Listening to Som-Phla's soothing words,
The two boys did not wholeheartedly believe him.
Som-Phla had to summon them once again,

ค่อยย่องเข้าไปขาสั่นรัว
เหยียบใบไม้กรอบก็วิ่งกราว
ร้องฉาวโฉไปมิใช่ชั่ว
เห็นเสือนอนนิ่งไม่ติงตัว
ค่อยคลายกลัวย่องเข้าไปจนใกล้ชิด
จะเห็นแน่แหย่ดูด้วยปลายกล้อง
มันนิ่งอยู่ดูทำนองตายสนิท
นั่งลงแลเล็งเพ่งพินิจ
เหิมจิตจับต้องลองเปิดตา

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

กราวรำ

◎ อาเหืออาเหือเสืออ้ายกะโต
กลิ้งโค่โล่เพราะซมพลา
หุยฮาหุยฤยแยกเขี้ยว
ดีแต่เคี้ยวคูถอ้ายกรา
ฮ่าหาฮ่าหาตาถลน
หน้าแยกย่นนิ่งไยรา
ฉะฉิฉาท่าตะกาย
เล็บมึงหายคมฤๅหวา
โอ๊ยโยะโอ๊ยแย่แผ่แดด
ไฉนไม่แผดเสียงให้จ้า
เพื่อนเอ๋ยเพื่อนมาช่วยกู
โห่ให้ครูผู้แกล้วกล้า

Before they tiptoed towards him, legs shaking.
The sound of their feet treading on dry leaves
Caused them to run and scream out loudly.
Upon seeing the tiger motionless,
Their fear abated and they crept near it.
Poking with the tips of their pipes to make sure,
The tiger remained still as though quite dead.
The boys then sat down and stared at the beast,
Becoming bolder, they pried its eyes open.

Krao-Ram

◉ "Ha, ha, you beastly bungling tiger,
You are rolling over because of Som-Phla.
It serves you right, you fang-baring tiger,
All you did was to eat monkey's dung.
Ha, ha, bulging-eyed, wrinkled-faced tiger,
Why are you lying so quiet and still?
Oh, oh, you seem to be clambering,
Have your claws lost their sharpness already?
Why are you lying prostrate like this,
Without giving out an echoing roar?
My dear friend, come here and join with me
To give a big cheer to our brave teacher.

รูปก็แกร่งแรงก็หนัก
ให้กอดารักจนเป็นบ้า
โห่ฮิ้วโห่ฮิ้วโห่เห่
ให้สมคะเนอ้ายซมพลา

ร่าย

◎ เมื่อนั้น
ซมพลาเกษมสันต์หรรษา
ชักบาเดะคมคู่ชีวา
ตัดเล็บพยัคฆาทันใด
แล้วชวนสองเงาะเลาะลัดป่า
ตรงมาริมธารที่อาศัย
อาบน้ำชำระเหงื่อไคล
สำราญบานใจในวารี
ฯ ๔ คำ ฯ สงสรง

◎ ครั้นเสร็จสนานสะอ้านแล้ว
ผ่องแผ้วปรีดิ์เปรมเกษมศรี
ชวนเงาะน้อยนอนเล่นเย็นดี
นึกทวีเทวศในวิญญา
ฯ ๒ คำ ฯ

Possessing both handsomeness and strength,
May he attract girls to fall madly for him.
Hooray! May Som-Phla have his heart's desire.
May all his wishes be duly fulfilled."

Rai

◉ Upon hearing the two boys praising him,
Som-Phla experienced a joyous feeling.
Drawing out his handy dagger-shaped knife,
He cut off the tiger's sharp claws at once.
Then he and the boys cut through the forest,
Heading for the stream where they were resting.
They then took a plunge in the water,
Bathing and refreshing themselves with joy.

◉ After their enjoyable dip in the stream,
The three felt physically and mentally fresh.
Som-Phla urged the boys to lie down for a nap,
While he himself pondered in melancholy.

พระยาโศก

◎ โอ้ลำหับจับอกของเรียมเอ๋ย
ไฉนเลยจะได้สมปรารถนา
แต่วันเห็นไม่เว้นทุกข์ทุกเวลา
มาติดตาเตือนใจให้จำนง
ทราบว่าเขามีคู่สู้ห้ามหัก
ยิ่งรื้อรักใฝ่ใจจนใหลหลง
เมื่อยามนอนถอนใจไม่หลับลง
จะปลดปลงเสียด้วยงามเพราะความรัก
จะคิดผ่อนผันฉันใด
จึงจะให้เจ้าแจ้งจริงประจักษ์
แม้นได้ไม้ไผ่เป็นสื่อชัก
ท่วงทีดีนักจะได้การ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

◎ คิดพลางทางพูดกับไม้ไผ่
ซักไซ้เรื่องราวกล่าวถึงบ้าน
แล้วถามถึงลำหับเยาวมาลย์
บัดนี้คิดอ่านประการใด
ว่าฮเนาเขามาขอต่อพ่อแม่
จริงเช่นนั้นแน่ฤาไฉน
แม้นกูรักพ้องต้องใจ
นางจะรักข้างใครใคร่เชยชิด

ฯ ๔ คำ ฯ

Phraya-Soke

◉ "Dearest Lam-Hap, the love of my life,
How can I have you as I have desired?
I've suffered since I laid my eyes on you,
Since your face is ever present in my mind.
Knowing that you have been spoken for,
I try not to think of you, to no avail.
At bedtime I keep sighing, unable to sleep,
I will certainly die of my love for you.
How in the world can I solve my problem,
And let you know my true feeling for you?
If Mai-Phai were to be my go-between,
My course of love should then run smoothly."

Rai

◉ Resolved, Som-Phla then spoke to Mai-Phai,
Asking about the goings-on in his household.
He then asked about Lam-Hap, his beloved,
What it was that she had been thinking.
Was it true that Ha-Nao had asked her parents
For her hand to be his wedded wife?
If Som-Phla also fell in love with her,
Who would she choose between the two of them?

◎ เมื่อนั้น
ไม้ไผ่ตอบความไปตามจิต
ฮเนาเขาอวดอิทธิฤทธิ์
พ่อกูแกคิดจะให้ปัน
แต่พี่ข้านั้นมันเฉยอยู่
เห็นไม่สู้รักใคร่ใฝ่ฝัน
แต่ตัวของกูเองนั้น
ไม่ชอบกันกับฮเนาเขาอวดดี
แม้นอีลำหับได้กับมึง
จะพึงใจกูสิ้นที่
เอ็งเก่งนิกหว่าชาตรี
ทั้งเป็นครูกูนี้กูนึกรัก
ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

◎ ฟังว่า
ซมพลาหัวเราะอยู่คักคัก
กอดไม้ไผ่กลมซมพักตร์
แล้วว่าเก่งนักเจียวน้องยา
ว่าพลางทางสั่งสองศรี
จงอยู่นี่สักหน่อยคอยท่า
จะไปเก็บมาลีมิให้ช้า
แล้วลีลาแลลอดสอดดู
ฯ ๔ คำ ฯ เชิดฉิ่ง

◉ Listening to Som-Phla's pleading query,
Mai-Phai answered as he himself thought fit.
Ha-Nao had boastfully displayed his prowess,
And his father seemed inclined towards the lad.
But Lam-Hap seemed to be indifferent,
Expressing no feeling for Ha-Nao.
Mai-Phai himself did not like Ha-Nao much,
For he was such an arrogant person.
If Lam-Hap were to be married to Som-Phla,
He, Mai-Phai, would be ever so happy.
Not only was Som-Phla manly and strong,
But he also was his beloved teacher.

◉ Being very pleased with Mai-Phai's answer,
Som-Phla gave out a contented laugh.
Embracing the young boy tightly,
He praised him whole heartedly.
Som-Phla then told the two boys
To remain there and wait for him.
While he went out to pick some flowers.
Then he boldly set out on his quest.

เชิดฉิ่ง

◎ เดินกรายร่ายเราะเสาะหา
ดอกจำปูนป่าได้ทั้งคู่
อีกดอกฮาปองงามตรู
จะฝากไปให้รู้ว่ารักนาง
แล้วเอาเล็บเสือที่ตัดใหม่
เหน็บไว้ในช่อดอกไม้บ้าง
หวังเป็นปริศนาบอกท่าทาง
ว่าแม้นใครขัดขวางจะต่อตี
เด็ดใบไก่เถื่อนนั้นมาห่อ
ว่าแม่พ่อไม่ให้จะพาหนี
ครั้นเสร็จสมถวิลยินดี
กลับมายังที่ทั้งสองพลัน

ฯ ๖ คำ ฯ เสมอ

ร่าย

◎ แล้วจึ่งห่อให้ไม้ไผ่
เอ็งจงเอาไปขมีขมัน
ให้แก่ลำหับพี่มึงนั้น
บอกทุกสิ่งอันให้แจ้งใจ

ฯ ๒ คำ ฯ

Chert-Ching

◉ Som-Phla walked around in search of flowers.
He found some wild *jampun* along the way,
And also some beautiful red flowers,
For his lady as a token of love.
The tiger's claws he had cut off before,
He stuck into the bouquet of flowers,
As a sign to show that he would fight
One who dared come between him and his love.
The flowers were wrapped up in a leaf,
Meaning he'd take her by stealth, if thwarted
By her parents. Having accomplished his task,
Som-Phla returned to the two waiting boys.

Rai

◉ Then he handed the bouquet to Mai-Phai,
Telling the boy to make a hasty journey
And proffer it to his sister Lam-Hap,
Informing her of his feelings for her.

◎ ฟังว่า
ไม้ไผ่อาสาว่าคงได้
ตะวันเย็นแล้วข้าจะลาไป
ชวนคนังครรไลมิได้ช้า

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

มอญไยนดาบ

◎ เมื่อนั้น
ซมพลาเกษมสันต์หรรษา
แลตามไม้ไผ่ไปลับตา
ตริตรารำพึงคะนึงใน
ถ้อยย้ำคำมั่นสัญญา
เห็นไม่เสียวาจาไม้ไผ่
แล้วหวนนึกอนาถหวาดใจ
กลัวจะไม่สมถวิลจินดา
ด้วยฮเนาเขากว้างข้างชาวบ้าน
จะคิดอ่านช่วยกันนั้นนักหนา
ถึงลำหับรับสวาทสมวิญญาณ์
ไหนจะกล้าขัดผู้ใหญ่ที่ให้ปัน

ฯ ๖ คำ ฯ

ตามกวาง

◎ อนิจจาโอ้ว่าตัวกู
จะสู้เขาได้ที่ไหนนั่น

◉ Listening to his teacher's bidding,
Mai-Phai agreed to do as he was told.
He took his leave since it was nearly dark,
And with Kha-Nang set off for his home.

Mon-Yone-Dap

◉ His plan seemed to be running smoothly,
Som-Phla was ever so delighted.
He kept watching till Mai-Phai went out of sight,
All the while contemplating by himself.
The pledge he had prompted Mai-Phai to make,
He hoped that the boy would certainly keep.
Then Som-Phla became quite worried,
Fearing that he would be disappointed,
Since Ha-Nao was very influential,
With many supporters to back him up.
Even though Lam-Hap herself loved him,
She would not dare go against her parents.

Tam-Kwang

◉ "Dear me! What a pitiful state I am in!
How can I ever compete with Ha-Nao?

แม้นเขาได้ไปก็อายครัน
ถึงจะม้วยชีวันก็ไม่คิด
จำจะไปในป่าเสาะหาที่
คูหาลับลี้ให้สนิท
จะไปมาท่าทางมิดชิด
เมื่อสุดฤทธิ์แล้วจะลักพากันไป

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

◎ ตริเสร็จระเห็จเข้าไพรสณฑ์
แสวงหาตำบลที่อาศัย
ทั่วทุกถ้ำธารที่ในไพร
จัดที่พักไว้ดังจินดา

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด เพลงเร็ว เพลงฉิ่ง จีนรัว

จีนรำพัด

◎ ชื่นใจ
ที่เงาไม้ราบร่มลมพัดฉิว
หอมกระถินกลิ่นไกลใจริ้วริ้ว
ฤาใครลิ่วลมแฉลบมาแอบมอง
โลกนี้มีอะไรที่ไม่คู่
ได้เห็นอยู่ทั่วถ้วนล้วนเป็นสอง
ดวงจันทร์นั้นยังมีอาทิตย์ปอง
เดินพบพ้องบางคราวเมื่อเช้าเย็น

If he gets Lam-Hap, I would be so shamed.
I would not be afraid even of death itself.
It would be better for me to enter the forest,
And search for a very secluded cave,
Whose ingress and egress are not well-known.
Should sudden need arise, I'll take her there."

Rai

◉ Resolved, Som-Phla went into the forest
To look high and low all over the place
For such a secluded cave as he had in mind.
Finding one, he arranged it as he saw fit.

Chin-Ram-Phat

◉ "How pleasant it is to be under the shade
Of a tree with a cool breeze blowing through!
The fragrance of wattle drifts from afar,
Making my heart quiver. Is someone snooping?
In this world is there anything existing alone?
Whatever exists, always exists in pairs.
The moon has the sun as its counterpart,
And sometimes they meet morning and evening.

ตัวเราเหงาอยู่ในโพรงไม้
พระไพรมีอยู่ไม่รู้เห็น
ยลแต่ฝูงสัตว์หลายไม่วายเว้น
เป็นเพื่อนเล่นพอสบายคลายกังวล
ระมาดไม่อยากหนามหรือยามนี้
มายวนยีรำรับกันสับสน
น้อยฤๅนั่นสองเสือก็เบื่อคน
หมีหยุดค้นผึ้งรวงไม่ห่วงใย
เจ้ากวางทองนั้นไม่ปองผลมะลื่น
ลองเชิงชื่นชมกันอยู่หวั่นไหว
ถึงเราเดียวก็ไม่เปลี่ยวดวงฤทัย
อยู่ในกลางสมุนที่คุ้นเคย

ฯ ๑๐ คำ ฯ เพลงฉิ่ง เชิด

ต้นเพลงฉิ่ง

◎ เมื่อนั้น
นางลำหับเยาวยอดเสนหา
แต่ไม้ไผ่มาแถลงแจ้งกิจจา
ว่าซมพลาปองจะใคร่เป็นไมตรี
นางนึกหวาดหวั่นพรั่นใจ
ครั้งจะโต้ตอบไฉนก็ใช่ที่
จะเลยลุกลามไปไม่ดี
มารศรีมิได้จำนรรจา

ฯ ๔ คำ ฯ

Why am I all alone in the hollow of a tree?
Why don't I see the God of the Forest?
I see only wild animals as my companions,
To ease my mind in my melancholy state.
Rhinoceros, don't you want to eat thorns?
Why are you flocking together like this?
Those two tigers seem to be fed up with man.
The bears are not seeking honey from beehives.
Golden deer do not want to eat wild almonds,
But vie with one another instead.
I myself, though alone, am not lonely,
Since I am among my boon companions."

Ton-Phleng-Ching

◉ As for Lam-Hap the beautiful lass,
With whom Som-Phla fell madly in love,
Ever since Mai-Phai told her that Som-Phla
Had an amorous interest in her,
She became very frightened indeed.
Thinking that it would be unwise to answer,
As things might go too far than proper,
She kept her silence, saying nothing.

จำปาทองเทศ

◎ นั่งเหนือแผ่นผาที่หน้าถ้ำ
เท้าราน้ำเอนอิงพิงพฤกษา
ตะวันชายฉายน้ำอร่ามตา
ตกตามซอกศิลาซ่ากระจาย
ที่น้ำอับลับช่องมองเห็นพื้น
ปลาน้อยน้อยลอยดื่นดูแหล่หลาย
พ่นน้ำฟูเป็นละอองต้องแมลงตาย
ตกเรี่ยรายเป็นภักษาน่าเอ็นดู
ยามลมตกนกร้องซ้องแซ่เสียง
เสนาะเพียงลำนำเฉื่อยฉ่ำหู
ลำดวนดงส่งกลิ่นประทิ่นชู
นางโฉมตรูฟังเพลงวังเวงใจ
ประจงจับจะเข้ป่ามาลองเสียง
ดีดสำเนียงไพเราะเสนาะใส
แล้วบรรเลงลำนำคำคมใน
เงาะไม้ไผ่สดับเสียงนั่งเอียงคอ

ฯ ๘ คำ ฯ

จีนแส

◎ มัจฉา
ช่างฉลาดเสาะหาอาหารหนอ

Jampa-Thong-Thet

◉ Lam-Hap sat on a rock in front of the cave,
Leaning against a tree, feet paddling the water.
The evening sun shone beautifully on the water
Which splashed against the rocky crevices.
The riverbed could be seen in the stagnant water,
Where schools of small fish swarmed in plenty,
Spitting sprays of water at insects,
Which fell down dead to become their food.
When the wind was still, birds sang in chorus.
Their song was melodious to the ear.
The fragrance of wild *lamduan*[3] drifted by.
Listening to the birds, Lam-Hap felt melancholy.
She picked up a wild zither and tuned it,
Playing a sweet melody upon the instrument.
While Lam-Hap sang in accompaniment,
Mai-Phai sat listening, head tilted to one side.

Chin-Sae

◉ "The fish,
Said to be clever in looking for food,

[3] *lamduan:* flower of the Annonaceae family

ไฉนไม่ปรีชากล้าเพียงพอ
มาล่อปากปักษาที่ถาลง
สกุณาตาดีฉะนี้แล้ว
ยังไม่แคล้วบอเลาเจ้าช่างหลง
อันมนุษย์สุดฉลาดทั้งอาจอง
อย่างวยงงให้เหมือนสัตว์บัดสีเอย

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

◎ ไม้ไผ่ฟังคำที่ร่ำขับ
ช่างเพราะจับใจสวาทฉลาดเฉลย
ซ่อนเงื่อนงำอำไว้ไม่พิเปรย
เสแสร้งเอ่ยโดยอุบายย้ายสำเนา
เมื่อวานนี้ที่ในไพรน้องไปเห็น
ต้นไม้เป็นดอกขาวราวกับสวน
ได้ตั้งใจไว้ว่าจะมาชวน
ข้าเห็นควรไปเก็บเล่นให้เย็นใจ

ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
นางลำหับเชื่อสนิทไม่คิดไหว
จึ่งว่านะสั่งไว้ให้พี่ไป
ขุดมันหัวใหญ่ที่ยังค้าง
อยู่แถวเดียวกับที่มีบุปผา

Are still not clever and brave enough,
And thus become easy prey to swooping birds.
The birds, possessing sharp eyes as they do,
Cannot escape from the piercing darts.
Man, who is so intelligent and brave,
Must not be like them to bring shame on himself."

Rai

◉ Mai-Phai listened appreciatively,
Touched by his sister's melodious tune.
Then in a tongue-in-cheek manner,
He feigned an address to trick the girl.
"Yesterday I went to the forest wild,
And saw white blossoms as if in a garden.
So now I intend to ask you to go with me,
And pick the flowers to your heart's desire."

◉ Lam-Hap, taken in by her brother's words,
Did not doubt his sincerity,
She then remembered her mother's bidding
That she dig up some big roots of yam,
Which grew near where the flowers were.

คงจะสมปรารถนาทั้งสองอย่าง
พรุ่งนี้เช้าเจ้ามาไปเป็นเพื่อนทาง
ว่าแล้วนางเข้าไปในทับหับใบบาน

ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
ไม้ไผ่ใจคอห้าวหาญ
สมจิตคิดไว้เห็นได้การ
ก็รีบร้นลนลานวิ่งไป

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

◎ ครั้งถึงจึ่งแจ้งแก่ซมพลา
บัดนี้จะมาบอกลาภใหญ่
พรุ่งนี้พี่ข้าจะเข้าไพร
เจ้ามาคงได้พบพูดกัน

ฯ ๒ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
ซมพลาปรีดิ์เปรมเกษมสันต์
จึ่งว่าข้าจะชวนคนังนั้น
ให้มันไปด้วยช่วยดูคน
กูจะไปซ่อนซุ่มพุ่มฮอนเตา

It would be nice to do both jobs at one time.
"Mai-Phai, tomorrow come and fetch me here."
Then she entered the hut, closing the door shut.

◉ Mai-Phai the stout-hearted boy,
Perceiving that his plan was succeeding,
Ran contentedly along the path,
To inform Som-Phla of the good news.

◉ Approaching his valiant teacher,
Mai-Phai told him that luck was on his side.
As his sister would go to the forest in the morn,
Som-Phla would have a chance to speak to her.

◉ Listening to the boy's good tidings,
Som-Phla was overwhelmed with joy.
He would ask Kha-Nang to accompany him,
And be on the lookout for any passer-by.
He himself would hide behind a *satue*[4] bush,

[4] *satue:* plant of the Leguminosae family

ชวนนางเข้าไปให้ใกล้ต้น
กูขอบใจเอ็งเป็นล้นพ้น
จะรักกันไปจนสิ้นชีวา

ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
ไม้ไผ่ดีใจเป็นนักหนา
รับรองถ้อยคำแล้วอำลา
กลับมาที่อยู่มิได้นาน

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

พม่าเห่

◎ เมื่อนั้น
ซมพลากล้าแกล้วอาจหาญ
ยินดีปรีดาเหลือประมาณ
ตริการที่จะไปใกล้อรุณ
ปิดประตูขัดกลอนนอนในทับ
ไม่หลับจิตใจให้ว้าวุ่น
แสงประยงลงตามใบไม้พรุน
ขยับหมุนฉวยบอเลาจะเข้าดง
ออกนอกทับกลับเห็นยังราตรี
ป่วนฤดีดาลจิตพิศวง
เมื่อไรจะรุ่งแจ้งแสงสุริยง
ตะลึงหลงมิได้หลับกับไสยา

ฯ ๖ คำ ฯ

Mai-Phai should entice Lam-Hap to go there.
Som-Phla then thanked the boy wholeheartedly,
And told him he would love him all his life.

◉ Hearing Som-Phla's pleasing words,
Young Mai-Phai was filled with joy.
Assuring the youth that he would play his part,
He took his leave, and returned to his abode.

Phama-He

◉ Som-Phla the brave was greatly satisfied.
He watched the boy till he's gone from view,
And mused alone in utter contentment
Over the preparations for the morning trip.
Latching his door, he went into the hut,
But, being worried, could not sleep all night.
Seeing the moon shining through the leaves,
He grasped his blowpipe to go to the forest.
Outside, perceiving that it was still night,
He was bewildered at his misunderstanding.
Waiting impatiently for dawn to break,
Som-Phla was restless, unable to sleep.

ตวงพระธาตุ

◎ ดวงปะยงลงอับลับไศล
อรุณไขขาวกระจ่างกลางเวลา
อุทัยส่องแสงทองรองเรืองตา
ปักษาแซ่ร้องจากรังเรียง
มานุคไพรไขขันสนั่นก้อง
ดุเหว่าร้องไพเราะเสนาะเสียง
เรไรหมู่ภู่แมลงหวี่มีสำเนียง
เสนาะเพียงขับขานบรรสานพิณ

ฯ ๔ คำ ฯ

ลงสรงมอญ

◎ จึ่งชำระสระสนานสำราญอาตม์
ที่รางพาดมาแต่ธารละหานหิน
วารีไหลใสสะอาดปราศมลทิน
ระคนกลิ่นเกสรขจรกระจาย
เลาะเตี้ยะแต่งแบ่งไว้ชายหน้าหลัง
ชักกลีบบังขามิดสนิทหาย
คาดมันนึสายแนบดูแยบคาย
จับบอเลากรีดกรายเดินออกมา

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

Tuang-Phra-That

◉ The moon had already set behind the rocks,
Dawn had made the sky bright and clear,
The sun's golden rays dazzled the eyes.
Birds made boisterous noises from their nests,
Wild fowls' noisy cries rang through the forest,
While blackbirds sang their songs melodiously.
Cicadas and bumblebees buzzed in concert,
As if in accompaniment to a harp.

Long-Song-Mon

◉ Som-Phla then took to the task of bathing,
In water coming from a stream through pipes.
The water was crystal clear and untainted,
Permeated with fragrance of flowers.
He put on his loincloth, with one end in front,
The other falling behind, covering his thighs,
The dart holder he tightly fastened to his body.
With blowpipe in hand, he emerged from the hut.

ร่าย

◎ เห็นคนังนั่งคอยอยู่หน้าทับ
ก็ต้อนรับพูดกันต่างหรรษา
แล้วชวนเดินดั้นดัดลัดวนา
ไปคอยรุกขฉายาตามนัดไว้

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

สร้อยสนตัด

◎ เมื่อนั้น
นวลนางลำหับพิศมัย
ครั้นรุ่งรางส่างแสงอโณทัย
ทรามวัยแต่งตัวไม่มัวมอม
สวมมะกล่ำกำไลสายสร้อย
ตุ้มหูพวงห้อยดอกไม้หอม
หวีไม้ไผ่บรรจงเป็นวงค้อม
ล้วนลายย้อมเหน็บประดับรับมวย

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

◎ แล้วจับจองคล้องไหล่ไว้เบื้องหลัง
ไม่รุงรังเข้าทีดูดีสวย
ชวนไม้ไผ่ลิลาศนาดนวย
รื่นรวยเข้าในดงพงพี

ฯ ๒ คำ ฯ เพลงเร็ว

Rai

◉ Seeing Kha-Nang waiting in front of the hut,
Som-Phla enthusiastically greeted him.
Together they cut through the forest wild,
Waiting under the shade of a tree as planned.

Soi-Son-Tat

◉ As for Lam-Hap the beautiful maiden,
When the first ray of sun lit the sky,
She woke up from her slumber and rose
To get herself dressed for the proposed trip.
Beaded bracelets, necklace, earrings she wore,
Fragrant flowers also dangled from her hair.
For her bun ornament, a curved bamboo comb,
Dyed and patterned with motifs, was used.

Rai

◉ Carrying her basket to one side
So as not to let it get in the way,
She prevailed on Mai-Phai to go along
And accompany her to the forest.

◎ ครั้งถึงซึ่งที่มีบุปผา
ดวงสุดาปรีดิ์เปรมเกษมศรี
กรีดเล็บเก็บพวงสุมาลี
นารีขับเพลงวังเวงใจ

ฯ ๒ คำ ฯ

สมิงทอง

◎ ยามเช้า
อุระเราชื่นแช่มแจ่มใส
สู้บุกป่ามาดมชมดอกไม้
ข้าขอบใจมาลีที่เบิกบาน
ล้วนอารีมิให้เรามาเก้อ
เผยเผยอกลีบประทิ่นกลิ่นหอมหวาน
สายหยุดดกย้อยห้อยพวงยาน
กลิ่นซาบซ่านนาสาดอกน่าเชย
มะลิวัลย์พันกอพฤกษาดาด
เหมือนผ้าลาดขาวลออหนอน้องเอ๋ย
รสคนธ์ขื้นเป็นดงอย่าหลงเลย
กำลังเผยกลีบเกสรสลอนชู
โน่นแน่อุ๊ยสารภีไม่มีใบ

◉ Arriving at the place where the flowers were,
Lam-Hap was ever so delighted.
She began daintily to pick the flowers,
All the while singing in melancholy.

Sming-Thong

◉ "It is a very pleasant morning,
And my heart is full of joy.
It is worthwhile, my trip through the forest
To see you, flowers; thanks for blooming,
And not letting me come here in vain.
You are all in bloom with such sweet fragrance.
Sai-yut[5] are hanging down in bunches,
Petals slightly parted, exuding a sweet smell.
Blooming jasmine entwine round the bushes,
Looking like a white sheet covering them.
Rotsukhon[6] grow in a thick cluster,
All revealing the pollen inside.
The yellow *saraphi*[7] with no leaves to be seen,

[5] *sai-yut:* flower of the Annonaceae family, fragrant in the morning only

[6] *rotsukhon:* a sweet-scented wild plant

[7] *saraphi:* flowering tree of the Guttiferae family

เหมือนต้นไม้ทองตั้งอยู่ทั้งคู่
แมลงล้อมตอมว่อนเสียงหวี่วู
ไม่มีผู้ช่วยสอยน้อยใจเอย

ฯ ๘ คำ ฯ

แขกมอญบางช้าง

◎ มาลี
ดอกดังสีบานเย็นเห็นฤาไม่
ผีเสื้อร่อนว่อนอยู่ดูวิไล
งามกระไรหนอผีเสื้อช่างเหลืองาม
กินอะไรเกิดที่ไหนผีเสื้อเอ๋ย
อย่าบิดเลยตอบต่อที่ข้อถาม
น้องจะได้ไปเกิดไปกินตาม
ให้อร่ามเหมือนผีเสื้อเหลือสวยเอย

ฯ ๒ คำ ฯ

ร่าย

◎ ไม้ไผ่ฟังดังหนึ่งจะยืนหลับ
ตกใจวับวาบจิตคิดเขินขวย
ซบพลาแอบไม้ชม้อยพลอยงงงวย
จะใคร่ช่วยชายไปให้ใกล้นาง
ขยั้นยั้งฟังเพราะเสนาะล้ำ
เสียงเหมือนน้ำเพชรรัตนจรัสกระจ่าง
สมรูปทรงนงนุชสุดสำอาง

Bloom like two golden trees placed side by side.
Insects are buzzing around the flowers.
A pity no one's here to help me pick them."

Khaek-Mon-Bang-Chang

◉ "Do you see the deep pink flowers yonder?
I wonder what kind of flowers they are.
Butterflies are flying from flower to flower,
How beautiful you are, dear butterflies!
What do you eat and where were you born?
Give your answer and hide nothing from me.
I'd be born the same way and eat the same food,
To be beautiful like you, butterflies."

Rai

◉ Mai-Phai, listening to his sister's song,
Was so rapt that he nearly fell into a trance.
Regaining his poise, he became quite embarrassed.
Som-Phla, hiding behind the bush, was also dazed.
He would like to go near her, but moved not,
For her voice, as clear as a sparkling diamond,
Was a sweet voice that so suited her beauty

ไม่ควรขวางยามขับจับวิญญา
กระหยิ่มมองจ้องเขม็งตาไม่พริบ
ดังลอยลิบอยู่ในกลางหว่างเวหา
เด็กคนังนั่งชม้อยพลอยหลับตา
ทั้งสองราตะลึงไปไม่ไหวติง

ฯ ๖ คำ ฯ

สร้อยสน

◎ นางลำหับจับเด็ดดวงบุปผา
เที่ยวซอกซอนเสาะหาประสาหญิง
ไม้ไผ่สอยลอยหล่นลงมากจริง
ช่วยโน้มกิ่งช่อใหญ่ให้ใกล้นาง
แสนสำราญบานกระมลจนหลงไหล
เหนี่ยวกิ่งไม้ไม่คิดจิตขนาง
จับต้องงูจู่ลงที่ตรงกลาง
ทั้งหัวหางกระหวัดรัดแขนพัน

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

◎ นางตกใจร้องกรีดหวีดผวา
หมายว่าชีวาม้วยอาสัญ
ล้มลงยังพื้นแผ่นดินพลัน
ไม้ไผ่ผันผินร้องก้องพงไพร
ซมพลาวิ่งถลาเข้ามาถึง

That he dared not interrupt her strain.
He sat happily, staring at the girl,
In rapture as if he were floating on air.
Kha-Nang also sat with his eyes closed,
Both of them stunned, listening to the song.

Soi-Son

◉ Lam-Hap started to pick the flowers,
Selecting them as girls are wont to do.
Mai-Phai picked many for his sister,
Helping to bend down a big bough near her.
The girl was enjoying herself so much,
That she pulled at a branch without looking,
And caught the middle of a snake's body.
The serpent proceeded to encircle her arm.

Rai

◉ Frightened, Lam-Hap gave out a loud shriek,
Thinking that she was going to die,
And falling down to the ground at once.
Mai-Phai, turning left and right, shouted loudly.
Som-Phla swiftly ran out from behind the tree,

เอามือดึงงูกระชากลากออกได้
ขว้างลงแล้วทุบด้วยท่อนไม้
ป่นไปกับที่มิได้นาน
เหลียวเห็นลำหับหลับตานิ่ง
นึกว่าตายจริงแสนสงสาร
เข้าช้อนนางวางตักตะลีตะลาน
สวมกอดเยาวมาลย์เข้าโศกา

ฯ ๖ คำ ฯ โอด

คลื่นกระทบฝั่ง

◎ ครั้นพินิจพิศดูทั่วกาย
ไม่มีรอยระคายก็หรรษา
รู้ว่านางไม่ม้วยชีวา
กัลยาลมจับด้วยตกใจ
จึงสั่งให้คนังไปหาน้ำ
ที่ในลำธารนั้นมาให้
ประพรมลูบทั่วตัวทรามวัย
ไม้ไผ่โบกปัดพัดวี

ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
นางลำหับยอดมิ่งมารศรี
ต้องน้ำฉ่ำชื่นอินทรีย์
ก็คงคืนสมประดีมีมา

And pulled the snake away from his beloved.
Flinging it down, he beat it with a stick,
And smashed it to death in no time at all.
Turning to see Lam-Hap very still, eyes closed,
He thought that the poor girl was really dead.
So he hurriedly placed her on his lap,
And, crying, put his arms around his love.

Khluen-Krathop-Fang

◉ After examining the girl all over,
And finding no trace of a wound anywhere,
Som-Phla was glad to learn that she survived,
But only fainted because of her fright.
He sent Kha-Nang off to fetch some water
From the stream nearby to freshen her up
By sprinkling it all over her body.
Mai-Phai kept her cool by fanning her.

◉ Frightened by the snake, poor Lam-Hap
Fell in a swoon and lost consciousness.
Freshened by the cool, soothing water,
She came to and regained her senses.

เห็นซมพลามานั่งกอดประทับ
ให้นึกอับอายใจเป็นนักหนา
เลื่อนจากตักพลันมิทันช้า
ก้มหน้าไม่เหลือบแลไป

ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
ซมพลายิ่งคิดพิศมัย
จึงเล้าโลมถามทรามวัย
เป็นใดจึ่งสิ้นสมประดี
บัดนี้มีอาการเป็นไฉน
ฤาค่อยคลายใจมารศรี
แม้นเจ้ามอดม้วยชีวี
อันตัวพี่นี้จะตายตาม

ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
นางลำหับนบนอบตอบคำถาม
ข้าไม่ทันรู้ตัวมัวเหมือนคราม
ก็สิ้นความรู้สึกสมประดี
ซึ่งเมตตามาช่วยชีวิตไว้
มิให้มอดม้วยเป็นผี
จะคิดคุณทุกเวลาราตรี
ตราบสิ้นชีวีวายปราณ

Seeing herself in Som-Phla's arms,
Lam-Hap became so embarrassed.
Sliding away from the young man's lap,
She sat with her face down, not eyeing him.

◉ Som-Phla the brave was glad to see her well.
The more he looked at her, the more he loved her.
He then asked her in a soothing way,
How she came to lose consciousness,
And how she was feeling at the moment.
Was her condition getting better?
If Lam-Hap were to breathe her last breath,
Som-Phla himself would follow her suit.

◉ Demure and shy, Lam-Hap paid her respects,
And answered his question truthfully.
"Unexpectedly I was in a haze,
And lost consciousness all of a sudden.
That you have been so kind to save me
From the clutch of death, I thank you.
I will be grateful to you day and night,
Until the day I perish from this life.

แต่ข้อที่ว่าจะตายตาม
ขอห้ามอย่าให้มากล่าวขาน
ไม่มีข้อควรเห็นเกินการ
ขอประทานโทษที่ทัดขัดไว้

ฯ ๖ คำ ฯ

ชาตรี

◎ เมื่อนั้น
ชมพลายิ้มแย้มแจ่มใส
จึ่งว่ามิได้แกล้งแสร้งใส่ไคล้
ไม้ไผ่รู้เห็นเป็นพยาน
อันความรักก็ประจักษ์แก่ใจเจ้า
แต่นงเยาว์ไม่เมตตาจึ่งว่าขาน
ชะล่าใจเพราะได้เห็นเหตุบันดาล
ให้เจ้าพานพบเคราะห์เฉพาะเป็น
ชะรอยฤทธิ์นางไม้ไพรพฤกษา
แปลงเป็นงูจู่มามิให้เห็น
ไม่ทำร้ายหมายพิฆาตมาดลำเค็ญ
จะชี้เช่นพอให้รู้ว่าคู่นาง
เพราะฉะนี้พี่จึงกล้าว่าเต็มปาก
จะขอฝากรักน้องอย่าหมองหมาง
เจ้าจงใคร่ครวญคิดอย่าจิตจาง
พี่ขอวางชีพไว้ในกัลยา

ฯ ๘ คำ ฯ

As for your wanting to die with me,
Pray do not utter such dreadful words.
I think it would be most improper,
Forgive me for advising against it."

Chatri

◉ Som-Phla smiled contentedly,
And answered his beloved right away.
"I am not feigning my feeling,
Mai-Phai can bear witness to my words.
That I love you, you know it in your heart,
But pitying me not, you say harsh words.
I dare express my love because of this incident,
That led you to meet with an unlucky fate.
It must have been a powerful tree nymph
Who took the guise of a slithering snake,
Not having a malicious intent to kill,
Just showing you that I am your lover.
Thus I can truthfully express myself,
And tell you of my true love for you.
Pray take my love into consideration,
I will put my entire life in your hand."

ร่าย

◎ เมื่อนั้น
ไม่ไผ่ไวว่องคล่องนักหนา
แจ้งใจในทีมีอัชฌา
ชวนคนังออกมาที่ต้นทาง
คอยเดินกรายตรวจดูผู้คน
จะเดินด้นเลาะลัดมาขัดขวาง
เล่นสิลอล่อหากันไปพลาง
วิ่งวางหมอบมองอย่างว่องไว

ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
นวลนางลำหับพิสมัย
สนองคำซมพลาประหม่าใจ
ด้วยตริตรึกนึกในให้เห็นจริง
แต่แสแสร้งแกล้งกล่าววาจา
ช่างว่าฉะนี้ได้ไม่นึกกริ่ง
แม้นเทวาว่าคู่ควรแอบอิง
ไยจึงนิ่งให้ฮเนาเขาขอร้อง
จนบิดายกให้ได้นัดงาน
พึ่งซมซานมานำทำให้หมอง
เป็นจนใจไม่รู้ที่จะปรองดอง
อย่าได้ข้องเคียงขัดอัธยา

ฯ ๖ คำ ฯ

Rai

◉ Mai-Phai the agile and lithesome boy,
Perceiving that both Som-Phla and his sister
Would like to be left alone undisturbed,
Asked Kha-Nang to come away with him,
And watch out for ones who chanced to come by,
So that they might intercept them first.
The two played hide-and-seek in the meantime,
Running and crouching in watch agilely.

◉ Lam-Hap listened to Som-Phla attentively.
She thought that he was telling the truth,
And that his words were sincere in nature.
But being coy and confused at heart,
She feigned to utter the following words.
"How could you speak such incongruity!
If you were really my godsend lover,
Why remained silent when Ha-Nao proposed?
Now that my parents set the wedding date,
You just speak up, causing me pain and grief.
I am at my wits' end how to comply with you,
I implore you, pray do not be offended."

โอ้โลม

◎ แสนฉลาด

ช่างตัดขาดซอกซอนค่อนว่า
จะว่าไปไยเล่าถึงเทวา
เมื่อไม่เห็นแก่ตาปรากฏมี
แต่ความรักนั้นประจักษ์ในดวงจิต
นิ่มสนิทจงเชื่อน้ำใจพี่
จะยากเย็นเป็นตายร้ายฤาดี
ไม่ทอดทิ้งมารศรีจะติดตาม
แม้นสู่ขอพ่อแม่ไม่ยอมให้
จะลักไปเดินป่าพนาหนาม
จงตอบรับสักนิดอย่าปิดความ
ไม่ลวนลามให้น้องได้หมองมัว

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

◎ จนจิต

ข้าไม่เคยคิดจะมีผัว
ฝ่ายฮเนาเขาก็ไม่ได้ใกล้ตัว
จะดีชั่วฉันใดก็ไม่รู้
ถึงตัวเจ้าเล่าก็ไม่ได้นึกรัก
ไม้ไผ่ชักนำเฉลยก็เฉยอยู่
นี่เจ้ากรรมนำให้มาพบงู
เจ้าจึ่งจู่รักเข้ามาว่าให้น่าอาย

O-Lome

◉ "How clever of you to remonstrate so!
Why are you cutting me off like this?
Why should you put the blame on the gods,
Since you do not see that they exist?
But my love is evident in your heart,
So you should put your faith in me.
No matter how circumstances may be,
I will never forsake you, my dear.
If your parents deny me your hand,
I will carry you off to the forest wild.
Just tell me that you hold a love for me.
I will not tarnish your name with my touch."

Rai

◉ Lam-Hap gave her answer meekly,
"I've never thought of taking a husband.
As for Ha-Nao, I am not familiar with him,
So I know not whether he is good or bad.
Even you yourself, I love you not.
I kept silent when Mai-Phai spoke of your love.
It was fate that led the snake to me,
So you came in to make a claim on me.

คิดถึงบุญคุณมีช่วยชีวิต
จะจงจิตรักเจ้าไม่จางหาย
เป็นสัจจากว่าชีวิตจะวอดวาย
ข้าบรรยายตอบเสร็จจงเมตตา

ฯ ๖ คำ ฯ

สร้อยเพลง

◎ เมื่อนั้น
ซมพลาเห็นสมปรารถนา
จึงเปลื้องพวงนาคพตที่ผูกมา
ให้กัลยาสวมไว้ได้กันงู
แล้วปลอบเปลื้องมะกล่ำกำไล
ที่นางสวมใส่ข้อมืออยู่
ขอไปชมพลางต่างโฉมตรู
คิดถึงเจ้าจะได้ชูขึ้นชมเชย

ฯ ๔ คำ ฯ

บหลิ่ม

◎ แล้วช่วยกันกรีดเล็บเก็บบุปผา
ตกเสียเป็นนักหนาแน่น้อยเอ๋ย
เก็บเสียใหม่ของเก่าอย่าเอาเลย
กลิ่นระเหยชอกช้ำระยำเยิน
แถวโน้นแน่แม้ช่อช่างน่ารัก
พี่จะหักให้ทั้งกิ่งอย่านิ่งเขิน

You've saved my life, for that I am grateful,
And will love you with an unabating love,
I will keep my pledge until the day I die.
I have given my answer, so pray be kind to me."

Soi-Phleng

◉ Seeing that he was getting his heart's desire,
Som-Phla was mighty glad indeed.
Taking off his Nagaphot necklace,
He made her wear it as a charm against snakes.
He then asked her for the bead bracelet
That she was wearing on her wrist,
As a souvenir to remember her by.
Should he miss her, he could admire it instead.

Balim

◉ Both of them joined in gathering flowers,
Which blossomed in great abundance.
He told her to pick some more fresh blooms,
As the fallen ones were bruised, the odor faded.
Yonder there was a big bunch of flowers,
He would break off the whole bough for her,

อะไรเล่าเฝ้าแต่ทำเมียงเมิน
ต่างเพลิดพลินยวนยีปรีดา
ฯ ๔ คำ ฯ เพลงฉิ่ง

เขมรขอทาน

◎ มาจะกล่าวบทไป
ถึงตาวางซองเงาะป่า
แต่ว่างเว้นเป็นม่ายหลายปีมา
อายุหกสิบห้ายังว่องไว
เรรวนป่วนปั่นกระสันจิต
เฝ้าคิดจะมีเมียใหม่
ตาจองลองหัวล้านว่าบรรลัย
นางถิ่งเมียไม่สู้แก่นัก
อายุราวสักห้าสิบสี่
ท่วงทีคมสันฟันพึ่งหัก
ได้เกี้ยวพาราสีที่จะรัก
แต่ลูกหลานคลุกคลักไม่ชอบกล
ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

◎ นัดกันว่าจะไปพูดปรึกษา
ที่ไร่มันกลางป่าพนาสณฑ์
ครั้งรุ่งแจ้งแสงศรีสุริยน
ก็ชวนกันสองคนเดินเข้าไพร
ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

So she should not act so coyly.
The couple had a pleasant time together.

Khamane-Khothan

◉ We now proceed with our narration,
And come to Wang-Song, an old Sakai,
Who had been a widower for many years.
At sixty-five, he was still full of vigor.
Besieged with a lustful desire,
He thought of taking a new spouse.
He recalled that the bald Jong-Long had died,
Leaving behind Thing, his not-so-old wife,
Who was around fifty-four years of age,
And quite comely, with teeth just falling out.
If he wooed her, she might accept his love.
One snag though, she had too many children.

Rai

◉ The couple planned to discuss their future,
At a yam patch in the midst of the forest.
At the first ray of sunlight in the morn,
The pair entered the forest together.

เพลงกระบอก

◎ เดินมา

สองปรีดาชื่นแช่มแจ่มใส
เห็นชบาป่าบานตระการใจ
เก็บให้นางชมดมทัด
พบมะม่วงเข้าไคลจับไม้สอย
ถูกรังมดตะนอยมันต่อยกัด
มือลูบมดล่อยค่อยเลือกคัด
เถาวัลย์มัดพวงใหญ่ส่งให้น้อง
ท่านยายรับจับพวงมะม่วงห่าม
ลูกงามงามกระหยิ่มยิ้มย่อง
มดยังติดต่อยยายตะกายร้อง
ตาวางซองตกใจกระไรเลย
เข้าลูบมือถือไหล่ปัดไปทั่ว
อ้ายมดตัวอุบาทว์แท้อุแม่เอ๋ย
นางว่าหมดแล้วอย่าคลำทำเหมือนเคย
ต่างภิเปรยปราศรัยกันไปมา

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

◎ เมื่อนั้น

สองเงาะไม่หยุดหย่อนเล่นซ่อนหา
คนังซุ่มซุ้มเงาะเถาลัดดา
ไม้ไผ่ตาแลลอดเที่ยวสอดมอง

Phleng-Krabok

◉ The old couple walked along with pleasure,
And enjoyed themselves in the forest.
Seeing the wild hibiscus in bloom,
Wang-Song picked one to put behind Thing's ear.
Trying to pick ripe mangoes with a long pole,
He was bitten by a swarm of black ants.
Hands wiping the ants away, he selected
The mangoes, tying them in a bunch for Thing.
She accepted the big bunch of mangoes,
Smiling with content at their beauty.
Bitten by the clinging ants, she yelled out,
Scaring old Wang-Song out of his wits.
Brushing her hands and shoulders all over,
To get rid of the confounded insects,
He fondled her until she made him stop.
With the ants gone, they talked back and forth.

Rai

◉ The two young Sakai, Mai-Phai and Kha-Nang,
Were still at their game of hide-and-seek.
Kha-Nang hid behind a clump of creepers,
While Mai-Phai was trying to find him.

แว่วเสียงตากับยายหมายว่าหมี
พึมพำอยู่ตรงนี้ค่อยย่างย่อง
ใจทึกทึกนึกกลัวขนหัวพอง
นั่งยองยองภาวนาว่าออกเลือน
ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
ตาวางซองชื่นใจใครจะเหมือน
ชวนยายถิ่งเที่ยวป่าพาเชือน
ยิ้มเยื้อนหยอกเย้าเช้าชี้
เที่ยวเสาะหาสุมทุมที่พุ่มชิด
ร่มมิดบังแสงสุริยศรี
จะได้เริ่มปรึกษาพาที
กระจู่กระจี่ลวนลามตามสบาย
ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
ไม้ไผ่ตกใจยังไม่หาย
พอเหลือบไปเห็นหน้าตากับยาย
กลั้นหัวเกือบตายจนตัวโกง
พอคล้อยไปให้หลังบังกอไผ่
ดีใจทะลึ่งโลดโดดโหยง
ไปพบอ้ายคนังยังโก้งโค้ง
ถูกตัวต้องร้องโยงเสียงโด่งดัง

Hearing the old couple, bears they thought
They heard mumbling; so they tiptoed softly,
Hearts pounding, hair on their head standing.
Squatting, they prayed incoherently in fright.

◉ Old Wang-Song was happy beyond compare.
He guided Thing around the vast forest
To show her the beautiful scenery,
Both of them smiling and teasing each other.
They tried to find a secluded bush,
That would give them protection from sunlight,
So they could begin their consultation,
And carry out their amorous tryst freely.

◉ In hiding with his bosom friend Kha-Nang,
Mai-Phai had not yet recovered from fright.
Perceiving that it was the old couple,
He suppressed a laugh until he bent over.
When the pair had gone behind a bamboo grove,
Mai-Phai sprang up and jumped with great joy.
Finding that Kha-Nang was still squatting,
And yelling out at being touched by him,

ไม้ไผ่ปิดปากกระชากฉุด
จงนิ่งหยุดอย่างเพริดระเสิดระสัง
เล่าเรื่องราวข่าวขันให้เพื่อนฟัง
แล้วตามหลังสะกดรอยไปคอยมอง
ฯ ๖ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
เจ้าชู้ผู้ใหญ่ทั้งสอง
ยินดีมีใจปรองดอง
ย่างย่องเข้าไปในซุ้มไทร
หักใบกล้วยป่ามาปูนั่ง
กลิ้งขอนไม้ตั้งต่างหมอนใหญ่
ตาวางซองเอกเขนกนั่งพิไร
โอภาปราศรัยเป็นไมตรี
ฯ ๔ คำ ฯ

ชาตรี

◎ บุญชัก
เจ้าจงแจ้งประจักษ์น้ำใจพี่
ช้านานประมาณสักสิบสี่ปี
พี่ได้ยลมารศรีที่ยะลอ
ให้บังเกิดกำหนัดประหวัดหวัง
เจียนจะคลั่งนอนเหงาเฝ้าจอนจ่อ
เจ้ามีคู่อยู่ครองจึงต้องรอ

He covered the boy's mouth and pulled him out,
Telling him to remain calm and not panic.
Then he told his friend the funny incident,
And stalked the old couple to spy on them.

◉ As for the two elderly lovers,
Being glad that they were of the same mind,
They crept slowly into the banyan arbor,
Their designated place of rendezvous.
Placing the leaves of wild bananas as mats,
They rolled a big log to be used as pillow.
Wang-Song leaned against it and lazed about,
Addressing his sweetheart with cordial words.

Chatri

◉ "Our merit has brought us here together,
Please realize truly what is in my mind.
It must have been about fourteen years ago
When I first set eye on you in Yalaw.
I felt so greatly enamored of you
That I almost went mad with desire.
Since you had a mate I had to wait,

ได้บนต่อต้นกอดันแต่นั้นมา
อันนางไม้ใจเย็นเห็นฤาไม่
นิ่งเสียได้ถึงสิบสี่พะวะษา
ถึงเริดร้างค้างรักแรมอยู่ช้า
ไม่สุดสิ้นเสนหายิ่งเพิ่มพูน
พี่จะขอร่วมจิตพิศวาส
จนชีวาตม์วอดวายทำลายสูญ
ช่วยกันเลี้ยงลูกเต้าเผ่าประยูร
อนุกูลกันแลกันจนวันตาย

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

◎ เมื่อนั้น
นางถิ่งเงาะฟังคำร่ำขยาย
ดัดจริตว้ายวุ้ยตะกุยตะกาย
ชำเลืองชายตาตอบให้ชอบที

ฯ ๒ คำ ฯ

◎ ปากหวาน
ขี้คร้านเคืองหูจู้จี้
แต่เห็นสวยมาได้สิบสี่ปี

Pledging an offering to the *sataw*[8] nymph,
Who has been so calm and indifferent,
And kept her silence for fourteen long years.
That is why my love has been unfulfilled,
But instead of abating, it has increased.
I will love you, dear, with all my heart,
Until the day my life extinguishes.
We will raise our children together,
And help each other till our dying days."

Rai

◉ Upon hearing old Wang-Song's pleading,
Thing put on a coquettish manner.
She feigned coy looks and gave out small shrieks,
Glancing sideways at the old man all the while.

◉ "I am so tired of listening to you,
Your sweet words are raucous to my ears.
You found me beautiful fourteen years ago,

[8] *sataw:* plant of the Leguminosae family, with nutty seeds

ถึงป่านนี้มันก็กลายหายงาม
จนแก่เฒ่างกงันฟันหัก
ยังจะมาผูกรักให้รุ่มร่าม
เจ้าจะรักไปถึงไหนให้ครั่นคร้าม
พวกเด็ก ๆ มันจะหยามให้ได้อาย
จนนางไม้ก็ไม่อยากได้สินบน
เพราะท่านไม่เชื่อคนจะถวาย
ข้าต้องไม่เชื่อบ้างอย่างซังตาย
ทำแยบคายค้อนควักยักหน้าตา

ฯ ๖ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
สองเงาะแหวกมองช่องพฤกษา
นึกคะนองลองเอาลูกไม้ปา
พอเห็นท่าสบเหมาะปาเปาะไป

ฯ ๒ คำ ฯ

โลมนอก

◎ ปากจัด
เฝ้าสะบิ้งสะบัดไปถึงไหน

ร่าย

◎ อะไรตกนี่หนออ่อลูกไม้
เห็นจะเป็นพระไทรท่านแกล้งเย้า

Now my beauty is no longer present.
I am old and my teeth have fallen out,
Why should you still be courting me?
Your love for me is so embarrassing,
We would be the laughing stock of youngsters.
Even the tree nymph would not heed your vow,
As she did not believe you'd give her anything.
So I should not believe your words myself."
She then coyly glanced sideways at him.

◉ The two young boys, hiding behind the bush,
Peeked at the old couple through the leaves.
Being in a jolly mood, they picked up fruits
And threw them at the pair to amuse themselves.

Lome-Nok

◉ "You are so sharp-tongued,
How long will you keep playing hard to get?"

Rai

◉ "What do we have here? Oh, they are fruits.
The banyan tree spirit must be teasing us!"

โลมนอก

◎ เจ้าประมาทน้ำหน้าว่านางไม้
ไม่เชื่อพี่นี่อะไรดูเถิดเอ้า
สู้แสร้งปาลูกไม้มาให้เรา

ร่าย

◎ เอะเอาลงมาอีกฤๅอย่างไร

โลมนอก

◎ จงเก็บไว้เป็นพยานการสำคัญ
ได้เทวัญเป็นสักขีมีที่ไหน
ซึ่งว่าฟันหักจะเสียไป

ร่าย

◎ มาอีกหลายใบเชียวคราวนี้
ลองชิมลิ้มดูหวานอยู่แฮะ

โลมนอก

◎ ใช่จะแคะค่อนว่ามารศรี
กลับหน้าตาจิ้มลิ้มจุ๋มจิ๋มดี
เมื่อก่อนมีเหยินงอกออกเสียงาม
น้อยฤๅน้องต้องตัวเฝ้าสะดุ้ง

Lome-Nok

◉ "It is because you have blamed the tree nymph.
Don't you believe me? See for yourself,
The spirits are sending the fruits to us."

Rai

◉ "More fruits are being thrown down this way."

Lome-Nok

◉ "You should keep these fruits as mementos,
That the spirits have borne witness to our love.
It does not matter that you've lost your teeth."

Rai

◉ "This time more fruits are coming our way,
They are succulent and taste quite sweet!"

Lome-Nok

◉ "I do not mean to criticize you, dear,
Now you look even more beautiful.
Before your teeth protruded too much.
Why do you keep starting when I touch you?"

ร่าย

◎ เอะยุ่งมาปึงปึงหนึ่งสองสาม
นี่เทวดาเห็นว่าเราตะกราม
เลยหยาบหยามแกล้งปามาร่ำไป

ไลมนอก

◎ อันบุรุษสตรีนี่เหมือนมด
มันเหลืออดจะไม่ชิมลิ้มหวานได้
จงโอนอ่อนผ่อนหามีอาลัย

ร่าย

◎ เอะปาใหญ่เสียแล้วพอละขอรับ

ไลมนอก

◎ ว่าพลางทางตระโบมโลมเล้า

ร่าย

◎ เอะเอ้ายังปามาปับปับ
หัวหูหนอซ้ำระยำยับ
อยู่ไม่ได้จะต้องกลับทับเสียที
ว่าพลางต่างลุกขึ้นเก้กัง
ให้หลังกลัวจริงออกวิ่งจี๋
จงได้โปรดยกโทษเถิดคราวนี้
ไม่มาทำย่ำยีจนวันตาย

ฯ ๑๖ คำ ฯ

Rai

◉ "One, two, three, here they come banging again!
The gods must be thinking we are gluttons,
So they shower us with fruits out of spite."

Lome-Nok

◉ "Man and woman are just like ants,
In that they cannot resist something sweet.
Thus, you should consent to my enticement."

Rai

◉ "What! More fruits coming? This is enough!"

Lome-Nok

◉ Old Wang-Song then embraced and caressed Thing.

Rai

◉ "Ouch! More bombardment?
My head is quite sore now.
Stay here no longer. Let's return to our huts."
The couple then struggled to get up,
And run with all their might in great fright.
Begging the gods for forgiveness, they vowed
Never to harass them till their dying days.

◎ เมื่อนั้น
คนังกับไม้ไผ่ก็ใจหาย
พรั่นตัวกลัวเจอะตากับยาย
วิ่งตะกายเข้าไปอยู่ในรก
ซมพลาลำหับสดับเสียง
เข้ายืนเมียงไม้ซ่อนแล้วข้อนอก
นึกว่าพ่อมาจับวิ่งกลับวก
สะอ้านสะทกแล่นแยกแตกกันไป

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

◎ นางลำหับกลับเข้ามาทางบ้าน
พอได้พบพานกับไม้ไผ่
ชวนกันดั้นป่าคลาไคล
รีบเข้าไปทับหับห้องนอน

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

ฝรั่งต้น

◎ เอนอิงพิงหมอนนอนอนาถ
นึกหวั่นหวาดเสียวทรวงสะท้อนถอน
โอ้อกเราคราวเคราะห์เฉพาะจร
เกือบม้วยมรณ์แล้วมิหนำซ้ำมลทิน
เกิดเป็นหญิงจริงสำหรับรับอดสู
สุดจะกู้แก้กายให้หายกลิ่น
แม้นได้กับซมพลาก็ราคิน

◉ As for Mai-Phai and Kha-Nang themselves,
They were also in an agitated state.
Afraid of running into the old couple,
They ran to hide in the thicket.
Som-Phla and Lam-Hap, hearing the boys' sounds,
Hid behind a bush, pounding on their chests.
Thinking Lam-Hap's father had come upon them,
They ran in fright and took flight separately.

◉ Lam-Hap was heading straight for home,
When she ran into her brother Mai-Phai.
Together they cut their way through the forest,
And the girl rushed into her sleeping quarters.

Farang-Ton

◉ Reclining in bed against her pillows,
Lam-Hap was so frightened that her heart pounded.
It must have been her own misfortune,
That almost caused her death, and tarnished her.
Being a girl, she was born to bear shame,
Never be able to redeem her good name.
If she were to marry Som-Phla, she'd be shamed,

เขารู้สิ้นว่าคู่ครองของฮเนา
ได้คู่เก่าเล่าก็ร้ายน่าอายเหลือ
เขาถูกเนื้อจับต้องเหมือนของเขา
ยังเอาสัตย์รับซ้ำกรรมของเรา
จะรู้เอาหน้าแฝงไว้แห่งไร
กรรมเอ๋ยกรรมลำหับอัประภาค
ช่างแสนยากวางจิตคิดไฉน
จะละร้างขว้างกังวลไว้หนใด
จึงจะได้ความสบายหายรำคาญ

ฯ ๘ คำ ฯ

ฝรั่งคู่

◎ คิดไปใจหนึ่งก็นึกขัน
เป็นไฉนงูพันแล้วไม่ผลาญ
ฤๅอารักษ์ริแถลงแกล้งบันดาล
จะให้พานพบสู่คู่ชมพลา
ไม่เคยนึกรักใคร่ใจยังเฉย
จะจำเคยเสียกระมังชังนักหนา
จะชวดสอดตุ้มหูที่ตรูตา
เสียดายหน้าจะสิ้นใสไร้มาลี
ค่อยเทจองลองเลือกบุปผาหอม
ดังปรุงย้อมสรรพสิ้นทั้งกลิ่นสี
รสคนธ์ปนกลิ่นสารภี
ช่อใหญ่นี้แหละนักหนาเฝ้ามาเตือน

For all knew that she was betrothed to Ha-Nao.
It'd be also shameful to marry the lad,
Since, touched by Som-Phla, she belonged to him.
Moreover, she had vowed to love Som-Phla,
Now she did not know where to bear herself.
It was her past deeds that made her suffer.
She did not know what and how to think,
And how to put aside her worry,
In order to retain her peace of mind.

Farang-Khu

◉ A curious thought then came to her mind,
Why the snake, encircling her, did not bite.
Could it have been sent by a guardian angel
To lead her to her destined mate, Som-Phla?
In truth, she was indifferent to the lad,
Now, she might have to give herself to him.
She could no longer wear beautiful earrings,
Her face would not be bright without flowers.
She gently poured out the basket's contents,
Selecting the fragrant, multi-colored flowers.
The odor of *rotsukhon* mixed with that of *saraphi*,
The big bouquet reminded her of the one,

ให้เห็นมือคนหักประจักษ์จับ
สุดจะคับแค้นใจใครจะเหมือน
ไปเสียบซ่อนเสียให้ไกลได้แลเลือน
นางฟั่นเฟือนง่วงเหงาเศร้าอุรา

ฯ ๘ คำ ฯ

หรุ่ม

◎ เมื่อนั้น
ยอปานเงาะผู้ใหญ่ใจกล้า
แต่ขอสู่ลูกสาวต้องยิบมา
จะให้เป็นภรรยานายฮเนา
ให้นึกชื่นชมสมหวัง
จะได้ปลูกฝังลูกเต้า
คิดจะทำการใหญ่ไม่เบา
ให้เขาเลื่องชื่อลือชา

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

◎ ตริพลางทางเรียกลูกชาย
คือนายรำแก้วแกล้วกล้า
ทั้งปองสองปองสุดเข้ามา
ปรึกษาหารือกะการ
ให้ไปบอกเฒ่าญาบผู้เป็นใหญ่
อยู่ในพวกเงาะทั้งหมู่บ้าน

Whose hand had broken it off for her.
Feeling a resentment surging all over,
She hid it away so as not to see it again.
Overwhelmed by melancholy, she grieved alone.

Rum

◉ Our tale moves on to deal with Yo-Pan,
The valiant-hearted elderly Sakai.
Since he had asked for Tong-Yip's daughter's hand
In marriage to his bold son Ha-Nao,
He felt mighty pleased in his heart
That the young couple would soon be wedded.
He planned to arrange a wedding so grand
That people would talk about it far and wide.

Rai

◉ Resolved, he called to him his two sons,
Ram-Kaew who was very stout-hearted,
And Pong-Song-Pong-Sud his brother,
To discuss the wedding plan with them.
First they were to call on old Yap,
The headman of their Sakai village.

ทั้งคนที่แลกหากันมานาน
ล้วนท่านผู้เมตตาปรานี
คือพ่อสินน้อยและพ่อเวก
ตัวเองมั่งคั่งดังเศรษฐี
อีกพ่อสมุนยักษ์ผู้ใหญ่ดี
อีกพ่ออ่อนอารีมีใจรัก
พ่อแก้วพ่อแสงแม้นแจ้งการ
คงจะช่วยคิดอ่านไม่หาญหัก
ส่วนพวกเราเท่าไรอย่าได้พัก
บอกแจ้งให้ประจักษ์กันทุกคน
ให้ตัดเตยตัดหวายไปแลกของ
ตามต้องการอย่าให้ขัดสน
แล้วจัดที่แต่งงานการมงคล
ที่ลานต้นตะเคียนกว้างอย่างโบราณ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ร่าย

(◎ ตริพลางทางเรียกลูกชาย
คือนายรำแก้วแกล้วกล้า)
(ทั้งปองสองปองสุดเข้ามา
ปรึกษาหารือกะการ)

ฯ ๒ คำ ฯ

Then they must inform the people
Who had been trading with the Koi for so long.
These kind people, Pho Sin-Nui and Pho Wek,
Well-to-do they were, like most wealthy men.
Pho Samun-Yak who was advanced in age,
And Pho On who was benevolent.
Pho Kaew and Pho Saeng, if informed,
Would contribute some assistance.
As for the villagers themselves,
All were to be told of the coming event.
They were to cut pandanus and rattan plants
To barter for things needed for the wedding.
The ground under the *takhian*[9] must be cleared,
For the traditional wedding ceremony.

Rai

◉ (Resolved, he called to him his two sons,
Ram-Kaew who was very stout-hearted,)*
(And Pong-Song-Pong-Sud his brother,
To discuss the wedding plans with them.)

[9] *takhian:* Malabar ironwood, a large tree used for making planks and for boat-building

* the words in parentheses are dramatic text, to be used when staging the play

◎ เมื่อนั้น
สองบุตรฟังบิดาว่าขาน
ยินดีปรีดาพ้นประมาณ
ออกมาจัดการทุกสิ่งอัน
ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

◎ พวกหนึ่งนั้นเข้าไปในป่า
ตัดหวายตะค้าเป็นจ้าละหวั่น
ตัดเตยมามัดผูกพัน
พากันไปแลกของนานา
พวกหนึ่งนั้นไปเที่ยวป่าวร้อง
พวกพ้องให้รู้ทั่วหน้า
กำหนดนัดวันสัญญา
ให้มากินเลี้ยงในวันงาน
พวกครัวเตรียมวัวและควายไว้
ได้ฤกษ์เมื่อใดจะสังหาร
ทำมัจฉมังสาสุราบาน
พร้อมทุกประการมิทันช้า
ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

(◎ เมื่อนั้น
สองบุตรฟังบิดาว่าขาน)
(ยินดีปรีดาพ้นประมาณ
ออกมาจัดการมิได้ช้า)
ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

◉ Listening to their father's instructions,
Yo-Pan's two sons were very pleased.
They took leave of their elderly father,
And set off to carry out his bidding.

◉ One group of Sakai entered the forest
To cut rattan plants and pandanus,
Which were then tied into bunches,
And traded for other commodities.
The other group went around to announce
The date of the wedding to everyone,
So that they might keep it in mind,
And come to attend the wedding feast.
The cooks kept cows and buffaloes ready,
To be killed at an auspicious moment.
Fish, meat, and spirits were prepared,
To be well stocked for the coming feast.

◉ (Listening to their father's instructions,
Yo-Pan's two sons were very pleased.)
(They took leave of their elderly father,
And set off to carry out his bidding.)

◎ อันที่วิวาหมงคล
จัดไว้ใต้ต้นตะเคียนป่า
โคนเติบแปดอ้อมมหิมา
ร่มรุกขฉายาเป็นลานเตียน
ช่วยกันทุบปราบราบรื่น
โรยทรายรายพื้นให้แลเลี่ยน
แต่งไม้รอบขอบเขตแนบเนียน
ตัดทางอ้อมเวียนไม่วงวน
บ้างปลูกแคร่แม่พ่อแลบ่าวสาว
เกรียวกราวขนรับสับสน
ช่วยกันมากมายหลายสิบคน
บัดดลก็เสร็จดังจินดา

ฯ ๖ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
สองเงาะซึ่งเป็นหัวหน้า
ไปหาพ่อเล่าแถลงแจ้งกิจจา
การนั้นข้าจัดพร้อมพรัก

ฯ ๒ คำ ฯ

(◎ อันที่วิวาหมงคล
จัดไว้ใต้ต้นตะเคียนป่า)
(กระบือเผือกผลไม้นานา
ทั้งสุราเมรัยชัยบาน)

◉ The site for the wedding ceremony,
Was prepared under a wild *takhian* tree,
Whose trunk could be girded by eight men.
Under the tree was a large open space,
And the people joined forces to make it smooth,
By beating it and strewing sand over it.
The space was daintily bordered with shrubs,
And a neat path was cut around it.
Some made rattan dais for the bride and groom
And their parents, amid din and confusion.
Through the joint efforts of the villagers,
All was ready in a moment as desired.

◉ When their mission was accomplished,
The two Sakai brothers in charge
Went to inform their respected father
Of the success of their undertakings.

◉ (The site for the wedding ceremony,
Was prepared under a wild *takhian* tree,)
(Albino buffaloes, taro, and fruits,
With spirits strong were all ready.)

(ส่งข่าวเล่าบอกทั่วถึง
เตรียมกันอื้ออึงทั้งหมู่บ้าน)
(ครั้นสำเร็จเสร็จสรรพมิทันนาน
ไปแจ้งการบิดาว่าพร้อมพรัก)

ฯ ๖ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
ยอปานฟังแถลงแจ้งประจักษ์
ยินดีปรีดาเป็นพ้นนัก
ออกจากที่พักไปจัดพล

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

ยานี

◎ ให้อ้ายเป็ดคำนั้นออกหน้า
เหน็บพร้ามือถือกิ่งสน
ยังพวกสหายอีกหกคน
ถือบาเดะรำวนเวียนไป
เพื่อนอีกสี่คนนั้นให้ถือ
หอกสำหรับมือยาวใหญ่
เดินเคียงสองข้างเจ้าบ่าวไซร้
นอกนั้นให้คอยเดินตาม
ล้วนคาดมันนึถือกล้อง
พวกพ้องห้อมแห่แลหลาม

(Words were sent out everywhere,
The whole village was in preparation.)
(When everything was ready as desired,
The brothers went to inform their father.)

◉ Hearing of his sons' accomplishments,
Yo-Pan was pleased beyond compare.
He then departed from his dwelling,
To arrange the wedding procession.

Yani

◉ Ped-Kham, jungle knife attached, would lead
The procession with a pine twig in hand.
Six of his companions, carrying short knives,
Would perform a dance in a circle.
The other four of them,
All carrying long handspears.
Would be walking along, flanking the groom,
The rest, all with dart holders strapped on
And carrying blowpipes, would follow in tow.
Friends and kinsfolk thronged together,

ยืนคอยเวลาฤกษ์ยาม
ในสนามหน้าทับสับสนกัน

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

ร่ายใน

◎ เมื่อนั้น
ยอปานเรี่ยวแรงแข็งขัน
จึ่งสั่งลูกชายฮเนานั้น
ให้แต่งตัวคมสันตามทำนอง

ฯ ๒ คำ ฯ

ไทน

◎ อาบน้ำชำระสะสาง
ล้างละอองธุลีที่ติดต้อง
แล้วนุ่งเลาะเตี๊ยะใยยอง
สดแดงแสงส่องเพียงบาดตา
ไว้ไกพ็อกกอเลาะดูเหมาะเหมง
เชิงนักเลงกลีบตกป้องปกขา
มาลัยฮาปองยาวราวสักวา
กระหวัดชายซ้ายขวาเวี่ยวง
คาดมันนึลายนาบอาบสี
เป็นนาคีกระหนกวิหคหงส์
จับบอเลาเหลืองอร่ามงามบรรจง
อาจองยุรยาตรนาดกราย

ฯ ๖ คำ ฯ

All waiting for the auspicious moment,
Confusedly, in the yard in front of the hut.

Rai-Nai

◉ When all the arrangements were ready,
The mighty Yo-Pan was satisfied.
He then ordered his bold son Ha-Nao
To adorn himself most handsomely.

Thone

◉ Ha-Nao then took a thorough bath
To rid himself of all dirt and grime.
He then put on a red loincloth so bright,
That it quite dazzled the onlookers' eyes,
With edges hanging down in front and back,
Covering his legs in the manner of a rogue.
A red flowery tassel two meters long
Girded his neck, left and right ends dangling.
His dart holder was tinted with designs,
Depicting nagas, curved flames, birds, and swans.
A beautiful yellow blowpipe in hand,
Ha-Nao the bold strutted out pompously.

ฉุยฉาย

◎ ผ้าห้อยปล่อยกระจาย
แต่ใจชายยังริ้วริ้ว
นุ่งโมรีสีแดงฉูดฉาด
ขาวม้าเขียวคาดเข้าไว้ออกติ้ว
ลมพัดตระบัดต้องฟ่องปลิว
หญิงฤๅจะไม่ลิ่วติดคิ้วพรู

นวยนาด

◎ อกไหล่ผายผงาด
องอาจไม่มีใครคู่
วาดแขนกรีดกรายซ้ายขวา
ทั้งปากทั้งตาเป็นเชิงเจ้าชู้
หนุ่มหนุ่มด้วยกันไม่ขันสู้
ลาหลีกลู่หลบละลาน

ปลื้มใจ

◎ ช่างกรีดก้อยร้อยมาลัย
หมายใจจะไปแต่งงาน
จำปูนจำปีจำปาสารภี
ล้วนมาลีกลิ่นหอมหวาน
กระตุ้งกระติ้งห้อยทิ้งพวงยาน
ใครใกล้ให้เบิกบานตระการใจ

Chui-Chai

◉ The dangling ends of his loincloth
Cut even men's hearts into strips.
Ha-Nao was wearing a gaudy red cloth,
Tied tightly at the waist with a green sash
That flapped about when the wind blew.
So wouldn't women be attracted by them too?

Nuai-Nat

◉ His chest broad, his shoulders straight,
Ha-Nao was audacious beyond compare.
He swayed his arms to the left and right,
Lips and eyes expressing amorous desire.
The other beaus all scurried away,
Finding themselves no match for him.

Pluem-Jai

◉ The flowery tassel was delicately strung,
Intended for the impending wedding.
Composed of *jampun, jampi, jampa, saraphi,*
All of which were fragrant flowers,
The spright tassel with its dangling ends
Delighted all those who were near.

อกเต้น

◎ ทักทักทึกทึกนึกเขม้น
จะใคร่เห็นเจ้าทรามวัย
ได้พบในฝันมันไม่เหมือนจริง
ใจเจ้าจะนิ่งอยู่ได้ไฉน
หน้ากรุ้มกริ่มยิ้มละไม
จะซ่อนเท่าไรมันไม่มิดเม้น

◎ แม่ศรีเอย
แม่ศรีบานเย็น
พี่ได้เคยเห็น
นั่งกับแม่ฮ่อยเงาะ
แม่แกนิ่วหน้า
น้ำตาลงเผาะเผาะ
งอนง้อฉอเลาะ
เหลือละแม่ศรีเอย

◎ แม่รวยระรื่นเอย
เมื่อยามแช่มชื่น
ซ่อนยิ้มยวนยี
ยักยิ้มมันยังฟ้อง
ว่านางน้องเจ้ายินดี
น่ารักเต็มที
แม่รวยระรื่นเอย

Ok-Ten

◉ His heart pounding in excitement,
Ha-Nao yearned to see his beloved.
The girl in his dream was not flesh and blood,
That was why his heart could not be still.
His face, all smiles and grins, revealed
The feeling he was trying to hide.

◉ "Dearly beloved,
The girl of my heart,
I saw you sitting,
With your mom Hoi-Ngo.
When she frowned,
Your tears fell down.
You're so endearing,
My darling girl.

◉ "Sweet-smelling miss,
When you were happy,
You hid your smile.
Your dimples betrayed
That you were glad.
How lovely you were,
My dear little peach!

◎ แม่มีมารยาทเอย
งามพิศงามผาด
นั่งลุกเดินยืน
ไม่สู้เร็วไม่สู้ช้า
ดีกว่าคนอื่น
พี่พิศจิตชื่น
รักมารยาทเอย

◎ แม่พูดเพราะเอย
น้ำเสียงช่างเสนาะ
เหมือนหนึ่งใจพี่จะขาด
ฟังเจ้าร้องลำนำ
ยิ่งซ้ำพิศวาส
พี่ไม่วายหมายมาด
รักแม่เสียงเพราะเอย

ร่าย

◎ บิดาดำเนินเดินหน้า
ถัดมาพี่น้องรองลำดับ
เพื่อนบ่าวทั้งสองประคองประคับ
อ้ายฮวยท้อมกับอ้ายดิอุง
เจ้าบ่าวเดินกลางหว่างสองเพื่อน
ไม่คลาดเคลื่อนซ้อนซับสลับยุ่ง

◉ "Well-mannered maid,
Either far or near, your beauty showed.
You sat, walked,
Stood, not too fast,
And not too slow,
Better than others,
I loved your ways.

◉ "Sweet-tongued maid,
With voice so sweet
That my heart'd break.
Hearing your song,
I loved you more,
And pined for you.
It was your voice that lured me so."

Rai

◉ Ha-Nao's father led the procession,
Followed by his two valiant brothers.
The bridegroom was flanked on each side,
By his bestmen, Ai-Huai-Thom and Ai-Di-Ung.
Moving along in designated order,
There was no complication or error.

พวกพ้องตามพรูเป็นหมู่มุง
หมายมุ่งมายังที่ทำวิวาห์

ฯ ๔ คำ ฯ กราวนอก

กราว

◎ เงาะน้อยเงาะใหญ่ไปคึกคึก
อึกทึกเลื่อนลั่นสนั่นป่า
เต้นโลดลากเลือกเหลือกตา
ตบขาเขย่งเก็งกอย
จั๊บจั๊บปังปังประดังเสียง
ดังแผ่นดินจะเอียงทรุดด้อย
กวัดแกว่งบอเลาเป่าลูกลอย
ถูกนกตกผ็อยแย่งกันพรู
ตีกลองปะตุงตุ้งตุ้งผลง
อิแนะส่งเสียงเพราะเสนาะหู
ค่างลิงยิงฟันหูชันชู
ตุ่นอ้นอุดอู้ลงอยู่โพรง
ระมาดเม่นหมูหมีเที่ยวหนีเร้น
เลียงผายลเผ่นไหล่ผาโหยง
ควายเถื่อนถึกกระทิงวิ่งตะโพง
เสือโคร่งโดดผับไปลับตา

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

The hordes of well-wishers thronged after,
Heading for the intended wedding site.

Krao

◉ The energetic Sakai, big and small,
Made a great deal of commotion and din.
They were all rolling their eyes upwards,
Jumping up and down, hopping on one foot.
Jap-jap, pang-pang, the sounds they made
Slapping their legs, almost made the ground sag.
Brandishing their blowpipes, they blew off darts
To hit some birds which they raced to snatch up.
Pa-tung drums were beaten rhythmically,
And Javanese oboes were melodiously sounded.
Langurs and monkeys bared teeth, pricked ears,
Moles and bamboo rats clambered down their holes.
Rhinos, porcupines, pigs, bears hid themselves,
Agile antelopes sprang up the cliffs,
Wild buffaloes and gaurs galloped in fright,
While tigers leapt and scampered out of sight.

ร่าย

◎ ครั้นถึงจึงหยุดที่ลานใหญ่
ใต้ต้นตะเคียนพร้อมหน้า
คอยพวกเจ้าสาวที่จะมา
ต่างคนพูดจาประสาใจ

ฯ ๒ คำ ฯ รัว เจรจา

ช้างประสานงา

◎ เมื่อนั้น
ตองยิบซึ่งเป็นเงาะผู้ใหญ่
ตั้งแต่รับผ้าคู่สู่ขอไว้
ตริไตรในกิจการวิวาห์
ครั้นใกล้กำหนดฤกษ์ยาม
มีความยินดีเป็นหนักหนา
เรียกลูกชายพลันมิทันช้า
เข้ามาปรึกษาหารือ

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

◎ ให้จัดกระบวนควรครรไล
เชิญผู้รักใคร่นับถือ
แห่ห้อมล้อมไปให้เลื่องลือ
จะได้มีชื่อสืบไป

ฯ ๒ คำ ฯ

Rai

◉ Reaching the large space, the procession halted
Under the *takhian* tree in unison.
While waiting for the bride's folks to arrive,
They chatted merrily among themselves.

Chang-Prasan-Nga

◉ Now we return to the elderly Tong-Yip,
Who was held in esteem by the Sakai.
Accepting a betrothal cloth for his daughter,
He pondered how to arrange the marriage.
When the auspicious time drew nearer,
He was greatly overwhelmed with joy.
He then summoned his son Eng-Aeng
To go over the wedding plans with him.

Rai

◉ A procession was to be organized,
Consisting of well-respected persons,
In such a way that it would be talked about,
And imprinted in the memory of all.

◎ เมื่อนั้น
เองแองฟังแจ้งแถลงไข
จึ่งลาบิดาคลาไคล
จัดกระบวนไว้ที่หน้าทับ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

ช้างประสานงา

(◎ เมื่อนั้น
ตองยิบซึ่งเป็นเงาะผู้ใหญ่)
(ตั้งแต่รับผ้าคู่สู่ขอไว้
ตริไตรในกิจการวิวาห์)
(ครั้นใกล้กำหนดฤกษ์ยาม
มีความยินดีเป็นนักหนา)
(ชวนลูกร่วมใจไคลคลา
ออกมาจัดนารีที่หน้าทับ)

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

แปะเล่ชุน

◎ สาวนำนั้นมือถือดอกไม้
ช่อใหญ่งามดีสีสลับ
รำฟ้อนร่อนรายเรียงรับ
หันเวียนเปลี่ยนสับกันหกนาง
จัดสี่นารีที่เป็นสาว
ถือหางละลวยยาวคนละหาง

◉ Listening to his elderly father,
Eng-Aeng took his bidding to heart.
Then he took leave of his father,
To prepare the procession before the hut.

Chang-Prasan-Nga

◉ (Now we return to the elderly Tong-Yip,
Who was held in esteem by the Sakai.)
(Accepting a betrothal cloth for his daughter,
He pondered how to arrange the marriage.)
(When the auspicious time drew nearer,
He was greatly overwhelmed with joy.)
(He asked his son to accompany him
To line up the girls before the hut.)

Pae-Le-Chun

◉ Six maidens were to lead the procession,
Holding big bouquets of multi-colored flowers.
They were to perform a ritual dance
In a circle, taking turns among themselves.
Four young virgins were selected,
Entrusted to hold a long, soft feather each.

เลือกเพื่อนสาวสองสวยสำอาง
ให้เดินเคียงข้างเจ้าสาวไป
นางทองยิมทองยวงดวงหน้าแจ่ม
แต่งแต้มงามงดสดใส
กระบวนหลังล้วนแต่กำดอกไม้
แจกให้คนละสองฟายมือ
หมดสิ้นทั้งกระบวนแต่ล้วนหญิง
เสียงหนุงหนิงพูดกันสนั่นอื้อ
บ้างลองรำให้สัดทัดหัดปรือ
เทิดถือคอยท่าจะคลาไคล

ฯ ๘ คำ ฯ เสมอ

แปะเล่ชุน

(◎ สาวนำนั้นมือถือดอกไม้
ช่อใหญ่งามดีสีสลับ)
(รำฟ้อนร่อนรายเรียงรับ
หันเวียนเปลี่ยนสับกันหกนาง)
(จัดสี่นารีที่เป็นสาว
ถือหางละลวยยาวคนละหาง)
(เลือกเพื่อนสาวสองสวยสำอาง
ให้เดินเคียงข้างเจ้าสาวไป)

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

Two beautiful bridesmaids were picked out,
To walk alongside the bride herself.
Thong-Yim and Thong-Yuang, their faces spright,
Were made up and adorned with colors bright.
The girls in the back were given flowers,
Two bunches each to carry in their hands.
The procession consisted of girls alone,
Chatting among themselves noisily,
Some of whom were practicing their dance,
While waiting for the procession to start.

Pae-Le-Chun

◉ (Six maidens were to lead the procession,
Holding big bouquets of multi-colored flowers.)
(They were to perform a ritual dance
In a circle, taking turns among themselves.)
(Four young virgins were selected
Entrusted to hold a long, soft feather each.)
(Two beautiful bridesmaids were picked out,
To walk alongside the bride herself.)

ร่าย

◎ เมื่อนั้น
นวลนางลำหับพิสมัย
ปิดประตูอยู่ที่ทับหลังใน
จักใบกายังนั่งตะบอย
สานสมุกใส่หมากฝากไปแลก
ของแปลกแปลกน้อยใหญ่ที่ใช้สอย
ชักดอกดวงเด่นเป็นลายลอย
เส้นน้อยน้อยสนิทดีมีราคา
ทราบว่าบิดากำหนดการ
จะแต่งงานผู้คนเซ็งซ่า
นิ่งนั่งคั่งคับในอุรา
กัลยาร้อนรนเป็นพ้นคิด

ฯ ๑๖ คำ ฯ

ร่าย

(◎ เมื่อนั้น
นวลนางลำหับพิสมัย)
(ปิดประตูอยู่ที่ทับหลังใน
มิได้มีสุขสักเวลา)
(ทราบว่าบิดากำหนดการ
จะแต่งงานผู้คนเซ็งซ่า)
(นิ่งนั่งคั่งคับในอุรา
กัลยาร้อนรนเป็นพ้นคิด)

ฯ ๔ คำ ฯ

Rai

◉ As for Lam-Hap the beautiful,
She sat alone in her living quarters,
Behind the closed door in her chamber,
Splitting pandanus leaves into strips.
She would then weave containers for betel,
To be exchanged for exotic items.
Distinct motifs were woven into them,
Using fine strips to increase the price.
Learning that her father had set the date
For her wedding, to be attended by all,
She became so stunned, unable to breathe,
Too agitated to think of any plan.

Rai

◉ (As for Lam-Hap the beautiful,
She sat alone in her living quarters,)
(Behind the closed door in her chamber,
Not having a moment of happiness.)
(Learning that her father had set the date
For her wedding, to be attended by all,)
(She became so stunned, unable to breathe,
Too agitated to think of any plan.)

นางควญ

◎ อนิจจาคราวนี้นะอกกู
มิรู้ที่จะคิดเบี่ยงบิด
เห็นจะมิพ้นอายเพราะชายชิด
จะเฝ้ารักชีวิตไปไยมี
แม้จะรอต่อเสร็จการวิวาห์
เห็นท่าจะไม่ได้ม้วยเป็นผี
สุดจะรักษาตนพ้นราคี
ตายเสียวันนี้จะพ้นภัย

ฯ ๔ คำ ฯ

ธรณีร้องไห้

◎ คิดพลางนางแสนโศกสร้อย
ชลเนตรหยาดย้อยลามไหล
โอ้ว่าอารักษ์รุกขใด
สร้างให้ข้าน้อยนี้เกิดมา
ไฉนนิ่งทิ้งเสียสิ้นสงสาร
ไม่บำรุงบริหารรักษา
แล้วมิหนำจำให้ม้วยชีวา
ด้วยความทุกข์เวทนาอาลัย

ฯ ๔ คำ ฯ

ทะเลบ้า

◎ สงสารฮเนาเจ้าคนซื่อ

Nang-Khruan

◉ "Alas! Poor and unhappy me!
I know not how to get out of this fix.
Since I must be shamed by a man's touch,
Why should I still value my life?
If I wait until after the wedding,
I would not be able to die.
If I cannot keep my chastity,
I'd better die now to escape my plight."

Thorani-Rong-Hai

◉ Pondering, Lam-Hap became very sad,
With tears streaming down in anguish,
"Was it a tree god or guardian spirit
Who has unwittingly created me?
Why are you forsaking me without pity,
And not watching over my welfare?
Instead you are letting me waste away
In my most miserable condition."

Thale-Ba

◉ "I take pity on the trusting Ha-Nao,

หมายมั่นปั้นมือแล้วมิได้
ใช่ชั่วช้าน่าชังอย่างใด
ข้าไม่คิดเคียดเกลียดกลัว
แต่จะให้ร่วมรักสมัครหมาย
ก็เหลืออายเหลือทนเป็นคนชั่ว
โอ้สงสารซมพลาหน้าจะมัว
ได้ต้องตัวนับว่าเหมือนสามี

ฯ ๔ คำ ฯ

ปราสาททอง

◎ นึกไปก็ให้แหนงฤาแกล้งเล่น
พอให้เป็นมลทินสิ้นราคี
จึงเพิกเฉยเลยสละละดังนี้
เหลือที่จะหยั่งชั่งใจ
สังเวชเอ๋ยจิตเฝ้าคิดเห็น
ว่าซมพลาหาเป็นเช่นนั้นไม่
น่าจะแสนโศกศัลย์เพียงบรรลัย
ไม่แน่ใจเหมือนชนกชนนี
คงไม่ทนทุกข์ได้ไปถึงไหน
จะตายตามลูกไปเป็นผี
ร่ำพลางนางแสนโศกี
เพียงว่าชีวีจะมรณา

ฯ ๖ คำ ฯ โอด

He will not get what he's set his heart upon.
Since he is not a bit vile or uncomely,
I neither abhor nor think bad of him.
But as for sharing the bed with him,
I would be so ashamed, a tainted girl.
Poor Som-Phla! He'd be downcast with grief,
Having laid his hand on me, he is my husband."

Prasat-Thong

◉ As she thought, she had doubts about Som-Phla.
Was he just play-acting, having tarnished her?
Now he seemed indifferent, ignoring her,
It was so hard to figure out his mind.
She kept thinking in a pitiful state,
That Som-Phla could do no such thing.
Perhaps he was mortally grief-stricken,
About that she was unsure. But her parents,
They would be unable to bear their grief,
And would certainly die after her.
Lamenting, the poor girl suffered greatly,
As if her life was going to end.

ปราสาททอง

(◎ โอ้บิดรมารดาน่าสงสาร
จะรำคาญขุ่นข้องหมองศรี)
(ร่ำพลางนางแสนโศกี
เพียงว่าชีวีจะมรณา)

ฯ ๒ คำ ฯ โอด

ร่าย

◎ เมื่อนั้น
ไม้ไผ่ร้อนใจเป็นนักหนา
เห็นเขาวุ่นทั้งบ้านการวิวาห์
ก็ไปบอกซมพลาให้แจ้งใจ
ซมพลาสั่งมาให้บอกนาง
ว่าหาละวางให้เขาไม่
ครั้นเห็นว่างคนก็เข้าไป
นั่งใกล้ลำหับเห็นโศกี
จึ่งแจ้งว่าซมพลาให้มาบอก
ว่าจะคิดยักยอกพาหนี
คอยอยู่ยังมิได้ท่วงที
ถ้าแข็งขัดบัดนี้จะสงกา
ซึ่งบิดาจะพาไปแต่งงาน
ให้ทำเป็นเบิกบานหรรษา
แล้วจะคิดผ่อนผันด้วยปัญญา
อย่าให้อาวรณ์ร้อนใจ

ฯ ๘ คำ ฯ

Prasat-Thong

◉ (Pity the poor father and mother,
They would be vexed and saddened.)
(Lamenting, the poor girl suffered greatly,
As if her life were going to end.)

Rai

◉ The energetic boy Mai-Phai,
Became very worried and agitated.
Seeing his folks busy with the wedding,
He went to inform Som-Phla of the news.
The youth told him to let Lam-Hap know
That he would not give her up for anyone.
So, seeing no one around his sister,
He approached the girl, who was crying.
He then relayed to her Som-Phla's message,
That he was going to carry her off.
Now he was only biding his time,
If she acted rashly, it would rouse suspicions.
When her father led her to be married,
She should put on a happy countenance.
He'd devise some means to solve their problem,
So she should not be too worried.

(◎ เมื่อนั้น
ไม้ไผ่ร้อนใจเป็นนักหนา)
(ครั้นเห็นว่างคนก็เข้ามา
นั่งใกล้ลำหับเห็นโศกี)
(จึ่งแจ้งว่ากัลยาให้มาบอก
ว่าจะคิดยักยอกพาหนี)
(ในการวิวาห์คราวนี้
อย่าทำท่วงทีให้กินใจ)

ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
นวลนางลำหับพิสมัย
ฟังสิ้นยินดีเป็นพ้นไป
ดังได้ผ้าแดงสักร้อยพับ
เช็ดน้ำตาพลางทางว่า
มาบอกช้าชีวิตคงจะดับ
ครั้งนี้รอดตายหายแค้นคับ
พูดกับไม้ไผ่ไปมา

ฯ ๔ คำ ฯ

(◎ เมื่อนั้น
นวลนางลำหับพิสมัย)
(ฟังสิ้นยินดีเป็นพ้นไป
ดังได้ผ้าแดงสักร้อยตรา)

ฯ ๒ คำ ฯ

◉ (The energetic boy Mai-Phai,
Became very worried and agitated.)
(So, seeing no one around his sister,
He approached the girl, who was crying.)
(He then relayed to her Som-Phla's message,
That he was going to carry her off.)
(So about this impending wedding,
She should not incur any suspicion.)

◉ Listening to her little brother,
Lam-Hap savored the news from her lover.
She felt a surge of great delight,
As if given a hundred rolls of red cloth.
Wiping away her tears, she told Mai-Phai
If his news'd come a moment later, she'd be dead.
Now that she had escaped the clutch of death,
Her grief was gone, and she felt relieved.

◉ (Listening to her little brother,
Lam-Hap savored the news from her lover.)
(She felt a surge of great delight,
As if given a hundred rolls of red cloth.)

◎ เมื่อนั้น
ตองยิบผู้ใหญ่ใจกล้า
เห็นบ่ายบังควรจวนเวลา
จึ่งเรียกภรรยามาสั่งพลัน
เร่งให้ไปแต่งตัวลำหับ
ให้งามสรรพเหมือนอย่างนางสวรรค์
พวกพ้องพี่น้องมาพร้อมกัน
จะได้ไปให้ทันฤกษ์พา

ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
นางฮอยเงาะได้ฟังผัวว่า
ชื่นชมสมถวิลจินดา
ก็เข้ามาในทับฉับไว

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

◎ ครั้นถึงจึ่งกล่าววาจา
ปลอบลูกดวงตาพิสมัย
เจ้าจงระงับดับอายไว้
มาแต่งตัวให้วิไลลออตา

ฯ ๒ คำ ฯ

(◎ เมื่อนั้น
ตองยิบผู้ใหญ่ใจกล้า)

◉ Back to Tong-Yip the bold-hearted Sakai,
Seeing that it was afternoon already,
Close to the time set for the ceremony,
He called his wife and told her his bidding,
That she go quickly to dress Lam-Hap up
As beautiful as a celestial being.
The clansmen were told to gather,
To get to the wedding by an auspicious time.

◉ Listening to her husband's command,
Hoi-Ngo was glad to do as she was told.
As things went smoothly as she had wished,
She entered her daughter's hut at once.

◉ She then uttered some soothing words,
To make her darling daughter feel at ease.
"You must first of all subdue your coyness,
And deck yourself as beautifully as you can."

◉ (Back to Tong-Yip the bold-hearted Sakai,
Seeing that it was afternoon already,)

(เห็นบ่ายบังควรจวนเวลา
สั่งให้แต่งกายาทรามวัย)

ฯ ๒ คำ ฯ

(◎ เมื่อนั้น
นางฮอยเงาะยิ้มแย้มแจ่มใจ)
(เรียกบุตรีมาที่ทับภายใน
แต่งตัวให้วิไลลออตา)

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

ชมตลาด

◎ ให้อาบน้ำชำระกายหมดจด
ขมิ้นสดปรุงประทิ่นกลิ่นบุปผา
หอมชื่นรื่นรวยสวยกายา
นุ่งผ้าฮอลีสีแดง
ห่มซิไบไว้รอบอุระรัด
สาวกำดัดครัดเคร่งเปล่งปลาบแสง
สวมกำไลมะกล่ำน้อยร้อยพลิกแพลง
แล้วตกแต่งมาลัยใส่สวมตัว
วงกระหวัดรัดเอวแล้วโอบบ่า
ล้วนบุปผากลิ่นกลบตระหลบทั่ว
หวีไม้ไผ่ลายช่องไม่หมองมัว
สอดแซมหัวสำหรับรับผมมวย
ฮาปองป่าจัดมาสอดแซมผม

(Close to the time set for the ceremony,
He told his wife to dress Lam-Hap up.)

◉ (Listening to her husband's command,
Hoi-Ngo was glad, her face all smiles.)
(Calling her daughter into the hut,
She decked her ever so beautifully.)

Chom-Talat

◉ She told Lam-Hap to take a thorough bath,
With flower-scented turmeric as cosmetics.
So beautiful and sweet-smelling,
The girl put on a red grass skirt.
A cloth was wrapped around her bosom,
So firm and fair with her youthfulness.
A bracelet of Indian licorice seeds she wore.
A lei of flowers decorated her body,
Winding around her waist and shoulders,
Consisting of fragrant and pretty blooms.
A bamboo comb with a brightly striped pattern
Was daintily placed under her bun.
A red wild flower was stuck in her hair,

ของนิยมแดงเด่นเห็นสะสวย
ดอกจำปูนเป็นตุ้มหูดูรื่นรวย
แล้วทอดกรอ่อนระทวยดำเนินมา

ฯ ๘ คำ ฯ เสมอ

ร่ายใน

◎ เมื่อนั้น
ตองยิบยินดีเป็นนักหนา
เห็นแต่งตัวสอดคล้องต้องตา
ประคองพาเข้ากระบวนชวนดำเนิน
บิดรมารดาออกหน้านำ
แล้วนางลำหับดังหงส์เหิน
เพื่อนสาวทั้งสองประคองเชิญ
ทีสะเทินยางเยื้องชำเลืองแล
เหล่ากระบวนสตรีที่คอยอยู่
ก็พรั่งพรูแวดล้อมห้อมแห่
ต่างฟ้อนรำทำกระบวนปรวนแปร
ขับร้องซ้องแซ่เดินนาดนวย

ฯ ๘ คำ ฯ เพลง

ร่ายใน

(◎ เพื่อนสาวสตรีที่คอยอยู่
ก็พรั่งพรูแวดล้อมพร้อมหน้า)

A popular practice among Sakais.
She wore *jampun* flowers for earrings,
And gracefully strode forward.

Rai-Nai

◉ When his daughter came out of the hut,
Tong-Yip was greatly delighted.
Seeing that she was befittingly dressed,
He escorted her to the procession.
Both parents took their places in front,
Followed by Lam-Hap, graceful as a swan,
Flanked by her two bridesmaids on either side.
She walked bashfully, glancing sideways.
All the girls waiting for the bride
Rushed forth to form a circle around her.
Executing various dance steps in unison,
They sang in chorus as they moved forth.

Rai-Nai

◉ (All the girls waiting for the bride
Rushed forth to form a circle around her.)

(ขับรำทำจริตกิริยา
เดินโดยมรคานาดนวย)

ฯ ๒ คำ ฯ เพลง

เพลงช้า

◎ ยามชาย
พระพายพัดมารวยรวย
สาวน้อยน้อยพลอยแต่งสวย
จะไปช่วยการวิวาห์
กำดอกไม้เต็มฟายมือ
บ้างทัดบ้างถือแย่งยื้อไปมา
กลิ่นของใครหอมฟุ้งขจร
ขอดมเสียก่อนเถิดหล่อนจ๋า
ตกออกกลาดดาษดา
น่าเสียดายที่สุดใจ
เจ้าของดอกไม้ว่าอย่านะ
ฉันไม่ละว่าใครใคร
มาลักดมชมดอกไม้
จะว่าให้ได้อับอาย
นางเงาะแก่จึงร้องไป
ว่าอย่าให้มันมากมาย
ขอเสียเถิดอย่าวุ่นวาย
งามจะหายเหงื่อไคลย้อยเอย ฯะ

(Dancing and singing coquettishly,
They moved gracefully along the path.)

Phleng-Cha

◉ It was sundown,
And soft breezes blew.
Young maids dolled up,
For the wedding.
Flowers in hand,
Some in their hair,
Exuded sweet smell,
Permeating the air.
Some strewed the ground,
It was a waste.
The owner said,
Anyone who dared
Sniff her flowers,
Would be chastised.
A hag bawled out,
For them to quit,
And hold their peace,
Lest their beauty fade.

◎ โอ๊ะเฮเฮเห่เฮเฮ
เห่เฮเฮเฮ้เห ฯะ

ฯ ๒ คำ ฯ

เพลงเร็ว

◎ ช้าหน่อยแม่นางก็อยเอย
อย่าทำใจน้อยหน้าตาบูดบึ้ง
ยิ้มเสียให้แฉ่งอย่าแสร้งมึนตึง
ช้าหน่อยแม่นางก็อยเอย ฯะ

◎ ช้านิดแม่ชื่นจิตเอย
อย่าใส่จริตกระดุ้งกระดิ้ง
ดอกไม้หอมกรุ่นฉุนฤาจะทิ้ง
ช้านิดแม่ชื่นจิตเอย ฯะ

◎ ช้าอืดแม่นางอืดเอย
ตามกันเป็นยืดยักไหล่ฟ้อนรำ
อย่าให้ช้านักจักเสียลำนำ
ช้าอืดแม่นางอืดเอย ฯะ

◎ ช้าไว้แม่ชื่นจิตเอย
ระวังอกไหล่อย่าให้ปะทะ
จะเกิดรำคาญขี้คร้านเอะอะ
ช้าไว้แม่ชื่นใจเอย ฯะ

◉ "O he he he he he,
He he he he he."

Phleng-Reo

◉ "Be patient you Sakai lasses,
Do not make such a fuss!
Do not be sulky and peevish,
Smile broadly and be not stern.

◉ "Slow down my dear girls,
Do not act coquettish.
Those sweet-smelling flowers,
Are you throwing them away?

◉ "Wait a moment, young maidens,
Dancing after one another.
Do not be too slow,
Or you will be off the beat.

◉ "Be careful my sweet,
Take care you do not bump
Chest or shoulder against others.
That causes annoyance and rows.

◎ อย่าแค้นแม่แสนงอนเอย
เวียนแต่ควักค้อนผูกคิ้วนิ่วหน้า
ผัดอีกหน่อยหนึ่งให้ถึงเวลา
อย่าแค้นแม่สอนงอนเอย ฯะ

◎ ชะต้าแม่ตาคมเอย
อย่าทำเก้อก้มเมียงเมินเขินขวน
เหลือบมาสักนิดขอพิศตาสวย
ชะต้าแม่ตาคมเอย ฯะ

◎ หนอยแน่แม่กินนรเอย
รำร่ายฟายฟ้อนให้ต้องจังหวะ
อย่าทำตั้วเตี้ยจะเสียระยะ
หนอยแน่แม่กินนรเอย ฯะ

◎ ถึงแล้วแม่แก้วตาเอย
เหนื่อยนักฤาจำเหงื่อตกซิกซิก
หยุดพักเสียทียังมีบทอิก
ถึงแล้วแม่แก้วตาเอย ฯะ

ร่าย

◎ ครั้นถึงลานรีที่ประชุม
เห็นคนชุมนุมอยู่ไสว

◉ "Do not be petulant and frown,
Making sideways glances.
Wait until the time comes,
Do not be so heated up.

◉ "Bright-eyed lasses,
Do not look away bashfully.
Turn to me dear girls,
Let me see those pretty eyes.

◉ "No, no, you bird-like girls,
You must dance to the beat.
Do not stoop too low,
You will be out of line.

◉ "You have reached your destination.
Are you tired? You're covered with sweat.
You must rest yourselves a while,
For you have other roles to play."

Rai

◉ Reaching the oval-shaped assembly ground,
Lam-Hap saw a large crowd of people waiting.

นางขวนเขินสะเทินหฤทัย
ตามบิดาเข้าไปไม่คลาดคลา

ฯ ๒ คำ ฯ

◎ บัดนั้น
ฝูงชนซึ่งประชุมพร้อมหน้า
เห็นเจ้าสาวดำเนินเดินมา
ก็พากันเฮฮาโห่ร้อง
ยอปานเจ้างานมาทายทัก
อารีรักเอาใจมิให้หมอง
เชิญไปนั่งแคร่ที่มีสำรอง
เหล่าพวกพ้องห้อมล้อมอยู่พร้อมเพรียง
ผู้แก่ผู้เฒ่าเข้านั่งหน้า
ถัดออกมาหนุ่มสาวฉาวฉ่าเสียง
นางลำหับเมินชม้ายอายเอียง
แลเลี่ยงชำเลืองไปมา

ฯ ๖ คำ ฯ นาคเกี่ยว

สาวปีนตลิ่ง

◎ เมื่อนั้น
ฮเนาเกษมสันต์หรรษา
เห็นโฉมลำหับกัลยา
โสภาพริ้งพร้อมละม่อมละไม

ฯ ๒ คำ ฯ

She became embarrassed and nervous,
And meekly followed her father close.

◉ The assembly of people gathered,
To wait for the bride's arrival.
When they saw her coming forward,
All joined in to give a hearty cheer.
The host, Yo-Pan, stepped out to welcome her,
Expressing his tender loving kindness.
He led her to be seated on a dais,
And all the people gathered around her.
The elders were given the front row seats,
Behind them, noisy young lads and lasses.
Lam-Hap turned her face away bashfully,
Sneaking a glance this way and that.

Sao-Pin-Taling

◉ Setting eye on his bride Lam-Hap,
Ha-Nao's heart was filled with joy
To see that she was very beautiful,
With such a refined and gentle manner.

ชมโฉม

◎ พิศพักตร์เพียงประยงเมื่อทรงกลด
ลออหมดมิได้มีรอยฝีไฝ
เนตรคมขำดำดังเซดสลักใจ
แลวิไลปากหูดูติดตา
เรือนผมกลมขมวดเสมอสม่ำ
เส้นอ่อนดำดูอร่ามงามนักหนา
กรกายคล้ายนางกินรา
นขาฝ่าแดงดังแกล้งย้อม
อุระรัดครัดเคร่งตูมเต่งตั้ง
ตะโพกผายพอกำลังไม่อ้วนผอม
ลำขาบาทาก็เรียวพร้อม
งามละม่อมประมวลสิ้นทั้งอินทรีย์
ยิ่งพินิจก็ยิ่งพิศวาสหวัง
ดังจะเข้าลองโลมนางโฉมศรี
นึกกระหยิ่มอิ่มใจพันทวี
เฝ้ายิ้มแย้มยินดีอยู่มิวาย

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

◎ เมื่อนั้น
ซมพลาตาเขม้นมุ่งหมาย

Chom-Chome

◉ Her face was a full moon girdled with a halo,
Bright and clear without any blemish.
Her black eyes were like those of a doe,
Her lips and ears remained etched in his mind.
Her hair curled in symmetrical rings,
Soft and shiny black hair so beautiful.
Her arms resembled those of a *kinnari*[10],
Her nails and palms red as if they were dyed.
Her youthful bosom was firm and fair,
Her hips were neither broad nor narrow.
Her legs and feet tapered and delicate,
Every part of her body was exquisite.
As Ha-Nao watched her, his love for her grew,
Making him want to touch and caress her.
Joy surged a thousandfold through his heart,
Ha-Nao kept smiling contentedly.

Rai

◉ Som-Phla was keeping his eye on the scene
To follow what was going on closely.

[10] *kinnari:* a mythical being, half-bird, half-lady

เห็นฮเนากระหยิ่มยิ้มพราย
ให้ขุ่นแค้นระคายเคืองใจ
เคลื่อนขยับจับบาเดะแล้วได้คิด
จะระงับให้สนิทมิใคร่ไหว
ครั้นจะอยู่ดูงานต่อไป
แม้นไม่ยั้งได้จะเสียการ
จึ่งเสแสร้งแกล้งว่ากับอ้ายแค
กูเจ็บแท้อยู่ไม่ได้จะไปบ้าน
มึงไปกับกูหน่อยไม่เนิ่นนาน
แล้วจึ่งมาดูงานให้หนำใจ
ว่าพลางทางพากันแหวกคน
ดั้นด้นเดินออกมานอกได้
กระซิบสั่งข้อความตามคิดไว้
แล้วรีบไปยังทับฉับพลัน

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

◎ เมื่อนั้น
เงาะแคจำคำถนัดมั่น
แล้วกลับไปในที่ประชุมนั้น
สังเกตสำคัญดูแยบคาย

ฯ ๒ ฯ คำ

◎ เมื่อนั้น
สองเงาะเฒ่าชื่นชมสมหมาย

Seeing Ha-Nao grinning with elation,
He became angry and irritated.
Grabbing his short knife, he had second thoughts,
But could barely control his anger.
If he stayed on to watch the ceremony,
His plan might fail if he lost his temper.
Som-Phla then made a pretense to Ai-Khae,
That he was taken ill and had to go home.
Ai-Khae should go with him a short while,
Then return to enjoy the feast to his fill.
The two then made their way through the crowd,
And went outside to leave the scene.
Som-Phla whispered a message to Ai-Khae,
And then hurried back to his own hut.

◉ Committing Som-Phla's words to his memory,
Not a single detail was missing,
Ai-Khae returned to the joyous assembly,
And kept surveillance of the goings-on.

◉ The two elderly Sakai, Tong-Yip and Yo-Pan,
Were pleased that their plan had gone well.

ต่างจูงลูกสาวและลูกชาย
ให้นั่งเรียงเคียงกายกลางวง
ต่างหยิบมือมาให้จับกัน
เป็นสำคัญยกให้ตามประสงค์
แล้วอำนวยอวยพรโดยจำนง
ให้ยืนยงคงคู่อยู่นิรันดร์

ฯ ๔ ฯ คำ

◎ บัดนั้น
ซอมลุกผู้เฒ่าคนขยัน
จึ่งเริ่มทำวิธีพลีกรรม์
กระบือเผือกผูกมั่นกับกอไม้
จับหอกประหารพอชานล้ม
เดินก้มภาวนาเข้ามาใกล้
ยื่นนิ้วเท้าจุกจมูกไว้
บริกรรมขับไล่ปรางควาน

ฯ ๔ คำ ฯ ตระ

◎ แล้วจึ่งให้หามตามมา
วางหน้าตะเคียนใหญ่ไพศาล
กล่าวคำเซ่นวักสักการ
ตามแบบโบราณประเพณี

ฯ ๒ คำ ฯ

Each led his daughter and his son forward,
To be seated together in the center.
They placed the young couple's hands together,
Signifying that they were now united.
Both of them then blessed the newlyweds,
To remain together ever after.

◉ Old Som-Luk was then called upon,
The ever industrious old man,
To begin the sacrificial rite.
An albino buffalo, tied to a bush,
Was speared till it fell to the ground.
Som-Luk approached the beast, praying steadily.
Sticking his toes into its nostrils,
He chanted a spell to cast out evil spirits.

◉ Then the carcass was ordered carried
And placed before the gigantic *takhian* tree.
A propitiation rite was performed,
According to traditional custom.

สระบุหรงใน

◎ อ้าองค์พระพนัสบดี อีกองค์พระศรี
พรหมรักษ์ฤทธิรณ ฯะ

◎ ทวยเทพสถิตพฤกษมณฑล เชิญรับกำนล
อันข้าบรรเจิดจงถวาย

◎ รับเสวยมางส์ค่างโคควาย เผือกมันมากมาย
อีกทั้งเมรัยชัยบาน ฯะ

◎ ครั้นเสร็จรับเครื่องสักการ เชิญช่วยบริบาล
บำรุงผู้ข้าทั้งผอง ฯะ

◎ จักแต่งวิวาห์คู่ครอง ร่วมรมย์สมสอง
ให้เกิดพิพัฒน์สวัสดี ฯะ

◎ ชัยชัยสิทธิศรีศรี ศุภอรรถจงมี
สัมฤทธิ์ดังจิตจงปอง ฯ สาธุการ ฯ

Sa-Burong-Nai

◉ "Ye Panaspati,
God of the forest,
And mighty Brahma,

◉ And all ye tree spirits,
Please accept the offerings
We have elaborately prepared:

◉ The flesh of langurs, cows, and buffaloes,
Taros and yams in abundance,
Fermented liquor aplenty.

◉ Our offerings thus accepted,
May ye guard
And nurture us all.

◉ The union between
This happy couple,
May it be thoroughly blessed.

◉ Lucky and prosperous
May they be.
May they attain their hearts' desire."

ร่าย

◎ เมื่อนั้น
บิดาเจ้าบ่าวสาวทั้งสอง
ทั้งมารดาคณาญาติพวกพ้อง
ต่างแซ่ซ้องอำนวยอวยชัย

ฯ ๒ คำ ฯ

ทองย่อน

(เงาะยอ)

◎ ลูกรัก
จงดูเยี่ยงพยัคฆ์โคร่งใหญ่
ถึงร้ายกาจอาจหาญปานใด
ก็มิได้ทำร้ายแก่ลูกเมีย

ฯ ๒ คำ ฯ

(ตองยิบ)

◎ บุญเหลือ
จงดูเยี่ยงแม่เสืออย่าอ่อนเอี้ย
รักตัวผู้ดูลูกเฝ้ากกเลีย
มีศัตรูสู้เสียชีวิตแทน

ฯ ๒ คำ ฯ

(มาเนาะ, ฮอยเงาะ)

◎ สองเจ้า
จงจำคำผู้เฒ่าให้มั่นแม่น

Rai

◉ Then the fathers of both the bride and groom,
Also the mothers and all the kinsfolk,
Began to bestow their benediction
On the couple to bless the happy occasion.

Thong-Yon

(Ngo-Yo)

◉ "Dear son,
Follow the example of the tiger.
No matter how fierce he may be,
He never harms his mate and cubs."

(Tong-Yip)

◉ "Dear daughter,
Regard the tigress and be not weak.
She loves her mate and tends to her cubs,
Ready to fight a foe and die for them."

(Ma-No and Hoi-Ngo)

◉ "Both of you, do remember the words of your elders.
Being husband, you should not scold your wife,

ผัวอย่าดุเมียอย่าดื้อถือเคียดแค้น
รักกันมั่นแม้นพยัคฆา

ฯ ๒ คำ ฯ

(ทั้งหมด)

◎ น่าฟังเนาะน่าฟังช่างสั่งสอน
ขออวยพรอยู่ด้วยกันให้หรรษา
บอแอ็ดบอแอ็ดไว้ไห่หุยฮา
จงแกล้วกล้าแคล่วคล่องทั้งสองคน

ฯ ๒ คำ ฯ

แขกพราหมณ์

(มาเนาะ)

◎ ลูกยา
จงดูเยี่ยงปักษาในไพรสณฑ์
แสวงเหยื่อเผื่อคู่บินว่อน
พอได้ผลพาร่อนมาป้อนนาง

ฯ ๒ คำ ฯ

(ฮอยเงาะ)

◎ ชื่นอก
จงดูอย่างนางนกอย่าขนาง
เมื่อยามทุกข์ปลุกใจให้โศกจาง
ไซ้ปีกหางคู่เคล้าเฝ้าเคลียคลอ

ฯ ๒ คำ ฯ

And being wife, you should not be obstinate,
Or hold a grudge against your husband.
Love each other dearly as do the tigers."

(All)

◉ "The counsel is pleasant to hear.
May both of you live happily together.
Be prosperous, be prosperous, hurrah!
May you both be brave and agile."

Khaek-Phram

(Ma-No)

◉ "Dear son,
Do like the male bird in the forests,
Who flies in search of prey and fruits,
And brings them back to feed his mate."

(Hoi-Ngo)

◉ "Dear daughter,
Be like the female bird,
Who caresses her mate with her beak
To console him in time of sorrow."

(เงาะยอ, ตองยิบ)

◎ ไพเราะ
สองแม่เงาะช่างสอนลูกอ่อนหนอ
ถนอมกันผันผ่อนโอนอ่อนง้อ
จะรักต่อกันไปนานปานทิชา

ฯ ๒ คำ ฯ

(ทั้งหมด)

◎ น่าฟังเนาะน่าฟังช่างสั่งสอน
ขออวยพรอยู่ด้วยกันให้หรรษา
บอแอ็ดบอแอ็ดโว้ไห่หุยฮา
เหมือนสกุณาในไพรสาณฑ์สำราญรัง

ฯ ๒ คำ ฯ

แขกต่อยหม้อ

(ฮเนา)

◎ เอย์นะ
ลูกไม่ละลืมคำที่ร่ำสั่ง
มดตัวน้อยสามัคคีมีกำลัง
วองก็หวังพึ่งพาความการุญ
ทั้งญาติวงศ์พงศ์เผ่าเหล่าสหาย
ขอฝากกายแผ่เผื่อช่วยเกื้อหนุน
ข้ารักนางพ่างชีวิตทั้งคิดคุณ
ไม่หันหุนโหดร้ายอายสัตว์ดง

ฯ ๔ คำ ฯ

(Ngo-Yo and Tong-Yip)

◉ "How melodious!
Both mothers' advice is pleasant to hear.
Be considerate and make concessions,
Your love will last as long as the birds'."

(All)

◉ "The counsel is pleasant to the ear,
May both of you live happily together.
Be prosperous, be prosperous, hurrah!
May you be happy like birds in the forest."

Khaek-Toi-Mo

(Ha-Nao)

◉ "Father dear,
I'll never forget what you have taught me.
Tiny ants are mighty when united,
So I hope to rely on the kindness
Of all my kinsmen and loyal friends.
I entrust myself in their hands for support.
I will love my dear wife as my own life,
If I am cruel, I'll be shamed by the beasts."

พ่อ ๒
แม่ ๒ } นกจาก

◎ น้ำคำ
เพราะล้ำจับจิตพิศวง
อันชนกชนนีญาติวงศ์
ล้วนจิตจงรักเจ้าเท่าชีวา

ฯ ๒ คำ ฯ

(ทั้งหมด)

◎ น่าฟังเนาะน่าฟังช่างวิงวอน
ขออวยพรอยู่ด้วยกันให้หรรษา
บอแอ็ดบอแแอ็ดโว้ไห่หุยฮา
เราถ้วนหน้าจะการุญอุดหนุนกัน

ฯ ๒ คำ ฯ

เวสสุกรรม

(ลำหับ)

◎ ดวงบุปผามาลีไม่มีจิต
ยังหันหาอาทิตย์ที่แสงฉัน
เมื่อยามค่ำน้ำค้างพร่างไพรวัน
รับแสงจันทร์อบอุ่นไม่ขุ่นมัว
อันนารีมีจิตจะผิดไฉน
แม้นจุใจคงจิรังไม่หวังชั่ว
อนิจจาใจสตรีที่เมาตัว

Nok-Jak

(Both parents)

◉ "You words sound
Wondrously melodious!
Your parents and kinsfolk
All love you as dear life."

(All)

◉ "Your pleading is pleasant to hear,
May both of you live happily together.
Be prosperous, be prosperous, hurrah!
All of us will kindly assist you."

Vessukam

(Lam-Hap)

◉ "Flowers, though inanimate,
Turn always to the bright sun.
At night, when dew covers the forest,
They absorb the warm moonlight.
Why should a maid with a soul do otherwise?
If sated, she'll not have immoral thoughts.
Associated with misguided girls

มาพันพัวพาเพื่อนต้องเอื้อนอาย
สู้มาลีก็มิได้จิตใจเอ๋ย
อย่าหวังเลยว่าลำหับนับสหาย
ขอบิดรมารดาอย่าระคาย
ท่านทั้งหลายรู้เห็นเป็นพยาน

ฯ ๖ คำ ฯ

พ่อ ๒
แม่ ๒ } **มอญรำดาบ**

◎ ฟังคำ
ช่างลึกล้ำกล้ากล่าวเหมือนห้าวหาญ
แม่เหมือนดวงสุมาลีที่เบิกบาน
กลิ่นตระการกลบแคว้นแดนวนา

ฯ ๒ คำ ฯ

(ทั้งหมด)

◎ น่าฟังเนาะน่าฟังช่างกล่าวหนอ
ขออวยพรอยู่ด้วยกันให้หรรษา
บอแอ็ดบอแอ็ดโว้ไห่หุยฮา
ให้ลือชาชื่อนางอย่างมาลี

ฯ ๒ คำ ฯ

Will only bring shame to one.
They cannot be compared with the flowers,
Do not expect me to count them as friends.
Pray be not disturbed, Father and Mother dear,
May all present bear witness to my words."

Mon-Ram-Dap

(Both parents)

◉ "Such magnificent words,
So bravely put forward in earnest!
You are like a blossoming flower,
Whose fragrance permeates the forest."

(All)

◉ "Your words are pleasant to the ear,
May both of you live happily together.
Be prosperous, be prosperous, hurrah!
May her fame spread far and wide like flowers."

ร่าย

◎ สาวหนุ่มคุมคู่เคียงสลับ
แซ่ศัพท์สำเนียงเสียงดีดสี
รำฟ้อนอ่อนระทวยทั้งอินทรีย์
สนั่นมี่ขับเพลงบรรเลงลาน
ฯ ๒ คำ ฯ

นางนาค

◎ ยามเย็นเต้นรำสำราญ สังคีตขับขาน
บรรเทิงละเลิงกลางแปลง ฯะ

◎ อาทิตย์ติดยอดไม้แฝง จันทร์เห็นเด่นแดง
ดังลอบมาเล็งแลเรา ฯะ

◎ อยู่สูงสุดล้ำทำเนา โน่นแน่ขุนเขา
ยังพลอยมาลอบชำเลือง ฯะ

◎ ดูเถิดพวกข้าไม่เคือง ต้นไม้ใบเหลือง
แลเขียวชอุ่มซุ่มมอง ฯะ

Rai

◉ Young lasses and lads paired up in a row,
Amid the sounds made by musical instruments.
They all performed their dances gracefully,
Accompanied by resonant singing.

Nang-Nak

◉ "At sundown we all dance joyously
To the sound of music
In the open air.

◉ The sun is hiding behind the treetops,
While the reddish moon
Seems to peek at us.

◉ The mountains,
High beyond measure,
Also seem to steal glances at us.

◉ Look if you will, we are not annoyed.
Trees with yellow
And green leaves also peep,

◎ โปรยดอกหยอกเล่นลำลอง ห้วยละหานธารคลอง
เคาะแคะคะคึกครึกโครม ฯะ

◎ เชิญเถิดชมข้าประโลม ให้เป็นที่โสม
มนัสบรรเทิงเริงใจ ฯะ

◎ ทวยท่านสถิตที่ใกล้ไกล ชมสองทรามวัย
อันจะได้เป็นคู่สู่กัน ฯะ

◎ จงช่วยอำนวยพรอนันต์ ให้พร้อมทุกพรรค์
ดังบุปผาชาติเราปราย
(โปรยดอกไม้ฟายมือหนึ่ง)

เหาะ

◎ ฝูงสัตว์สบสิ้นทั้งหลาย หลบซอนซ่อนกาย
เพราะเกรงพิณพาทย์เภรี ฯะ

◎ มาเทอญเราไม่ราวี โอ้เนื้อเสือหมี
มาเถิดอย่าทำร้ายกัน ฯะ

◉ Scattering their blossoms in jest,
Into streams, rivers, and canals.
Which flow boisterously.

◉ You are welcome to admire us,
Till you fulfill
Your hearts' delight.

◉ May all of you, whether far or near,
Gaze on these two,
Now bound to each other.

◉ May you bestow
On them your blessings,
Like the flowers we are strewing."
(Strew a handful of flowers)

Ho

◉ Frightened by the sounds
Of xylophones and drums,
All the beasts ran into hiding.

◉ "We will harm you not,
Deer, tigers, and bears,
Harm not one another.

◎ เห็นแต่ฝูงนกเนกนันต์ โผผกหกหัน
แลเหินเวหาสดาษดา ฯะ

◎ ซ้อแซ้แซ่เสียงจรรจา สีสลับลานตา
แลเต็มทั้งพื้นอัมพร ฯะ

◎ ดูดังรำร่ายฟายฟ้อน เย้ยเราชาวดอน
ให้แพ้ให้พ่ายอายเอง ฯะ

◎ มาเถิดปักษาอย่าเกรง ขอเรียนบทละเบง
บรรเล้าบรรโลมลานใจ ฯะ

◎ พวกเราแสนสุขสบสมัย อยู่เถื่อนเป็นไทย
ประดุจฝูงสกุณา ฯะ

◎ เราจงร่วมจิตหรรษา โปรยปรายมาลา
อันเลิศให้เกิดสวัสดี
(โปรยดอกไม้ฟายมือหนึ่ง)

◉ Above we see only flights of birds,
Flying this way and that.
Across the clear blue sky,

◉ Making boisterous noises,
With various colors dazzling our eyes,
They spread over the sky.

◉ They seem to be dancing
To spite us earthlings,
And put us to shame and defeat.

◉ Come, you birds, be not afraid,
We could learn a lesson
From you to soothe our minds.

◉ We are also very happy,
Living free in the forest wild,
Just like you, feathered friends.

◉ May we all join our minds in glee,
To strew fine flowers
For prosperity!"
(Strew a handful of flowers)

ร่าย

◎ ครั้นสิ้นบทรำรับขับขาน
ก็ประสานสังคีตดีดสี
โกร่งกรับรับรันเภรี
เป่าบักซีและอีแนแซ่สำเนียง
จะเข้ป่าจ้ารับกับจ้องหน่อง
บ้างเล่นบองบงส่งเสียง
ผิวปากไปบ้างต่างจำเรียง
กึกก้องเพียงเพิกป่าพนาลัย

ฯ ๔ คำ ฯ มหาชัย

◎ บัดนั้น
พวกชาวครัวตัวดีน้อยใหญ่
ต่างแล่เนื้อเถือหนังตับไต
ทำครัวว่นไปเป็นโกลา
บ้างหุงข้าวต้มแกงปิ้งย่าง
เนื้อค่างมีรสเป็นนักหนา
อีกกระแตกระรอกปูปลา
เผือกมันนานาพร้อมไว้
ครั้นเสร็จก็ช่วยกันยกมา
ทั้งสุราหลายหลากมากไห
ตั้งใต้ร่มรุกข์เรียงกันไป
สำหรับจะได้เลี้ยงชัยบาน

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

Rai

◉ When the dancing and singing ended,
The orchestra commenced playing.
Wooden clappers sounded against drums,
Flutes and Javanese oboes wailed shrilly,
Wild zithers blared in harmony with Jew's harps.
Some musicians played upon instruments
Made of coconut shells, and some whistled,
So boisterous as to raze the forest down.

◉ All the excellent cooks, big and small,
Were busy cutting up meat and innards
Of the various animals they had amassed,
To prepare succulent dishes for the feast.
Some cooked rice, and some made soup,
Others roasted delicious langur meat,
Chipmunks, squirrels, crabs, and fish,
Also taros and yams in abundance.
Once finished, the dishes were carried,
Together with jars of spirits strong,
To be lined up under the *takhian* tree,
Ready for the joyous wedding feast.

◎ เมื่อนั้น
ยอปานปรีดิ์เปรมเกษมศานต์
จึงชวนพวกที่มาช่วยงาน
กินสุราอาหารสำราญใจ
ฯ ๒ คำ ฯ

◎ บัดนั้น
ฝ่ายพวกศกก็อยน้อยใหญ่
ต่างคนพากันเข้าไป
นั่งกินมิได้รั้งรอ
จับกระชากปากคาบฟันกัด
แทะเนื้อสิงสัตว์มิให้หลอ
ที่ได้ค่างอย่างเอกอร่อยพอ
ที่มิได้ตามขอกันอื้ออึง
ที่กินเหล้าเมาจัดก็วัดเหวี่ยง
ต่อยเปรี้ยงเตะสีข้างวางดังผึง
ที่แก่เฒ่าเฝ้านั่งพะเน้าพะนึง
โขลกมันปึงปึงเอามาเคี้ยว
หมุบหมุบหมับหมับขยับกลืน
ฝืดคอเต็มขืนทำหน้าเบี้ยว
เอาน้ำกลั้วกลืนต่อคอเป็นเกลียว
ไม่แลเหลียวโขลกมุ่งจนพุงกาง
พวกลูกเด็กเล็กน้อยพลอยชะแง้
กวนพ่อแม่เหนี่ยวติดสะกิดข้าง

◉ Seeing all the savory food prepared,
Yo-Pan was as happy as could be.
He invited those who had lent a hand
To enjoy the food and drink in merriment.

◉ On hearing the old man's invitation,
None of the Sakai needed urging.
They all thronged in to get at the food,
Sat down, and began feasting at once.
Snatching up the meat, they bit into it,
Gnawing until only bones were left.
Those with langur meat savored it so much,
Those without it clamored to taste some.
Drunken ones struck out with their fists,
Punching and kicking about noisily.
Old people were in exasperation,
Pounding on the yams to make them soft,
Chewing and swallowing the pieces swiftly,
Making a sour face when they got choked.
Still they took sips of water and pounded,
Gorging until their bellies became full.
The little children craned their necks,
Nudging their parents' flank for their shares.

ผู้ใหญ่กลัวท้องเสียเกลี่ยไกล่พลาง
ต่อยมะพร้าวห้าวง้างออกหลายใบ
เอาเปลือกหอยตะบอยขูดต่างกระต่าย
คลุกข้าวมากมายแล้วส่งให้
กินฮังวิชเบิกบานสำราญใจ
บ้างเดินเที่ยวขวักไขว่ไปมา

ฯ ๑๒ คำ ฯ เซ่นเหล้า เจรจา

◎ เลี้ยงกันจนตะวันรอนรอน
บ้างนั่งนอนเมามายกันนักหนา
ครั้นถึงบังควรจวนเวลา
ต่างคนต่างลาจรลี

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

แขกมอญ

◎ เมื่อนั้น
ตองยิบฮอยเงาะสองศรี
จึงกล่าวคำร่ำปลอบบุตรี
บัดนี้เจ้าได้ภัสดา
จำจะต้องพากันสัญจร
ชมสิงขรเถื่อนแถวแนวป่า
ครบเจ็ดราตรีจึ่งกลับมา
ลูกยาจงไปให้สำราญ

ฯ ๔ คำ ฯ

The adults, fearing they might get diarrhea,
Appeased them by breaking open ripe coconuts,
Using shells as graters to scrape the meat
Which was then mixed with rice for the children
Who greatly relished the delicious dish.
Some of them strolled about pell-mell.

◉ The feast went on until twilight drew near,
The guests sat or stretched out, intoxicated.
When the time came for them to take their leave,
Each of them left the scene and went his way.

Khaek-Mon

◉ When all the guests had departed,
The bride's parents, Tong-Yip and Hoi-Ngo,
Comforted their daughter with soothing words.
"Now that you have taken a husband,
You must go and enjoy the scenery,
The beauty of mountains and forest,
For seven nights and then return.
May both of you have a pleasant time."

ร่าย

◎ สั่งพลางทางมีอาลัยนัก
สะอื้นฮักฮักให้สงสาร
ขยับกายจากที่มิทันนาน
ลำหับเยาวมาลย์ก็ยึดไว้

ฯ ๒ คำ ฯ โอด

ไอ้ปี่ใน

◎ โอ้ว่าเอย์นะของวองเอ๋ย
ไฉนเลยจะละลูกเสียได้
สูญสิ้นเสนหาอาลัย
ลูกผิดอันใดจึงลงทัณฑ์
จะส่งให้ไปอยู่กับเขาอื่น
เหมือนข่มขืนแกล้งฆ่าให้อาสัญ
เมื่อมิได้รู้จักมักจี่กัน
จะไปด้วยเขานั้นฉันใด
เวลาก็มืดมนสนธยา
มิรู้ว่าเขาจะพาไปไหน
จะลำบากยากเย็นเป็นกระไร
ยังไม่รู้จักใจกันเลย
จงพาลูกกลับไปทับก่อน
แล้วจึ่งค่อยผันผ่อนเถิดแม่เอ๋ย
นางซบหน้าอาดูรมิได้เงย
ทรามเชยเพียงสิ้นสมประดี

ฯ ๘ คำ ฯ โอด

Rai

◉ Missing their beloved daughter very much,
And seeing her crying, they pitied her.
No sooner than they moved from their seats,
That Lam-Hap tried to detain them.

O-Pi-Nai

◉ "Alas! My dearest Mother and Father.
Why are you leaving without me?
Have you lost all your affection for me?
What wrong have I done to be punished so?
Your sending me to live with another,
Is like sending me to my death.
Being unfamiliar with each other,
How can I go to live with him?
It is now dark and twilight is nigh,
I know not where he is taking me.
How inconvenient it would be for me,
Since I do not know his mind yet.
Pray take me back to our hut first,
And allow me more time to search my mind."
She then buried her face in great sorrow,
As though she were losing consciousness.

ร่าย

◎ เมื่อนั้น
ตองยิบฮอยเงาะสองศรี
ฟังวอนสงสารพันทวี
ครั้นจะมิส่งไปก็ไม่ควร
จึ่งปลอบว่าอย่าวิตกเลยลูกแก้ว
เจ้าไปแล้วพ่อจะตามทรามสงวน
แม้นเขามิรักใคร่ไปรบกวน
พ่อจะด่วนชิงรับเจ้ากลับมา
แต่บัดนี้จะมิให้เจ้าไปเล่า
ผู้คนเขามาช่วยเป็นนักหนา
จะชวนกันติฉินนินทา
ว่าบิดาโลเลไม่แน่นอน
แม้นเจ้ารักชนกชนนี
จงฟังวาทีที่สั่งสอน
จำเริญศรีสวัสดิ์สถาวร
บังอรเจ้าไปจงดี
ฯ ๘ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
นวลนางลำหับมารศรี
ฟังคำชนกชนนี
ยิ่งทวีอัดอั้นตันใจ
นั่งนิ่งตะลึงรำพึงคิด

Rai

◉ Both Tong-Yip and Hoi-Ngo were saddened
By their daughter's pleading discourse.
They felt a great compassion for her,
But it would be improper to keep her.
They then consoled her, "Do not fret, dear child.
Father will follow you when you are gone.
If your husband does not love you,
Or if he worries you, I'll bring you back.
But as of now, if I let you go not,
There are so many people present
Who will blame me
For not keeping my word.
If you love your mother and father,
Then you must listen to our counsel.
May you be happy and prosperous,
Fare you well, dear child, our flesh and blood."

◉ Upon hearing her parents' soothing words,
Poor Lam-Hap became even more distressed.
Her anguish grew until it choked her,
She sat in a daze, trying to think.
She felt as if her heart were burning,

ร้อนจิตดังพิษเพลิงไหม้
มิรู้ที่จะว่าขานประการใด
น้ำตาหลั่งไหลลงพร่างพราย
ฯ ๔ คำ ฯ โอด

◎ เมื่อนั้น
ตองยิบฮอยเงาะก็ใจหาย
เสน่หาอาลัยมิได้วาย
แสนเสียดายบุตรีที่รัก
จำเป็นลาไปใจจะขาด
น้ำตาหยาดหยดพรูสู้ห้ามหัก
จากลูกเหลียวหลังเฝ้ายั้งพัก
อาลัยนักแข็งใจไคลคลา
ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

ล่องเรือ

◎ เมื่อนั้น
ฮเนาเกษมสันต์หรรษา
เห็นนงเยาว์เฝ้าแต่เวียนโศกา
จึ่งเข้ามาโลมเล้าเอาใจ
ฯ ๒ คำ ฯ

But she did not know what to do about it.
At her wits' end, unable to find a way out,
Tears came streaming down her doleful face.

◉ As for Tong-Yip and Hoi-Ngo themselves,
They were both consumed with sorrow.
Their affection for Lam-Hap never abated,
They grieved over the loss of their daughter.
Heartbroken as they must take leave of her,
They tried to hold back their streaming tears.
Turning back to look at her from time to time,
They managed to force themselves to walk away.

Long-Rua

◉ The valiant-hearted youth Ha-Nao,
Who was so elated with blissful joy,
Seeing his wife crying her heart out,
Approached her and tried to appease her.

ชาตรี

◎ จอมขวัญ
จะเวียนโศกศัลย์ไปถึงไหน
บิดรมารดาคลาไคล
เพราะเชื่อในตัวพี่ที่เจตน์จง
ด้วยความสัตย์ที่แสนพิศวาส
จึ่งประสาทให้ตามความประสงค์
ยังแต่เจ้าดวงจิตคิดพะวง
มิได้แจ้งจำนงที่เรียมรัก
วันยลเจ้าเยาวยอดเสน่หา
ดังบิลาสั่นต้องอุระปัก
ให้ร้อนรุ่มกลุ้มกรมอารมณ์นัก
เหมือนอิโปะเห็นประจักษ์จะขาดใจ
จึ่งสู้ซนด้นหาให้มาขอ
เจ้าเหมือนหมอแม้นปัดจะตักษัย
จงเมตตาปรานีมีอาลัย
อย่าได้เคืองขัดตัดไมตรี

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

◎ เมื่อนั้น
นวลนางลำหับมารศรี
ได้ฟังคั่งแค้นแสนทวี
มิได้มีพจมานประการใด

ฯ ๒ คำ ฯ

Chatri

◉ "Dear Lam-Hap, heart of my heart,
How long will you go on being unhappy?
Your parents have gone on their way,
Because they have faith in my intentions.
My love for you being so honest,
I have been granted my heart's desire.
It is only you who are doubtful,
And remain unaware of my true love.
The day I laid my eyes on you,
My heart was pierced as by a poisoned dart.
I felt so burnt up and feverish,
As if the poison were killing me.
Thus I had my parents ask for your hand,
You, the physician whose denial will kill me.
Pray be merciful, take pity on me,
Do not be offended and cut me off."

Rai

◉ Listening to Ha-Nao's words,
La-Hap became so infuriated,
So overwhelmed by anger,
That she sat still, not uttering a word.

โอ้โลมนอก

◎ งามประกอบ
เจ้าจะตอบสักคำก็หาไม่
จะสร้างสิ้นถวิลหาอาลัย
ที่ในบิตุเรศมารดร
จากไปจะมิให้เจ้าช้าอยู่
พอเช้าตรู่พี่จะพาดวงสมร
ไปให้พบพักตราอย่าอาวรณ์
จะเร่าร้อนหฤทัยไปไยมี
แต่บัดนี้จะพาเจ้าคลาไคล
ไปอยู่ทับก่อนเป็นเพื่อนพี่
เหมือนช่วยชูชีวาในราตรี
มารศรีจงได้เมตตา
จะนั่งอยู่ร่มไม้ในกลางคืน
ดึกดื่นลำบากนักหนา
ว่าพลางทางขยับเข้ามา
จะจูงกรกัลยาพาครรไล

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

◎ เมื่อนั้น
นางลำหับนึกพรั่นหวั่นไหว
ร้องกรีดสุดเสียงทรามวัย
แล้วลุกขึ้นไปเสียให้พ้น

ฯ ๒ คำ ฯ

O-Lome-Nok

◉ "My most beautiful wife,
Why say you not a word?
The grief over your parents
Will so soon be abated.
You will not have to wait long,
In the morn I'll take you
To them, so worry not.
Why should you fret so?
Now I'll take you to the hut,
To stay with me for the night
So as to enliven my spirits.
Do take pity on me,
Sitting under the tree at night,
Would be an inconvenience."
He then moved nearer,
Trying to take her hand.

Rai

◉ As Ha-Nao started to accost her,
Lam-Hap became very frightened.
She let out a piercing shriek,
And rose to get away from him.

◎ เมื่อนั้น
เงาะแคซุ่มอยู่ในไพรสณฑ์
ได้ยินเสียงนางร้องชอบกล
ก็ด้อมด้นแฝงเงาเข้ามา
ครั้นถึงจึ่งเอาศิลาทิ้ง
นิ่งอยู่ครู่หนึ่งฟังท่า
แล้วค่อยขม่ำร่ำปา
แฝงหน้ามิให้เห็นตัว
ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
ฮเนาขัดใจมิใช่ชั่ว
ร้องว่านี่ใครหนอไม่กลัว
กูจะไปเอาหัวเสียเดี๋ยวนี้
ว่าพลางทางสั่งนางลำหับ
เจ้าจงยับยั้งอยู่นี่
แล้วออกจากร่มไม้ทันที
เที่ยวหาผู้ที่ลอบมาปา
ฯ ๔ คำ ฯ เพลงฉิ่ง

สารถีชักรถ

◎ เมื่อนั้น
ซมพลาเห็นสมปรารถนา
ลอบย่องมองเขม้นเข้ามา

◉ At that precise moment,
Som-Phla, who was hiding behind a bush,
Heard Lam-Hap shriek in a dubious fashion,
So he sneaked in to find out what was happening.
Approaching the pair, he then threw a stone
And waited to see if there was a response.
Then he continued to throw more stones,
Keeping himself unseen all the while.

◉ Under the constant bombardment of rocks,
Ha-Nao was greatly infuriated.
He shouted that he was going to cut off
The head of one who dared throw stones at him.
Then he turned to bid his new wife
Stay there and wait for him to return.
Ha-Nao then left the tree shade at once,
To go in search for the culprit.

Sarathi-Chak-Rot

◉ When Ha-Nao left Lam-Hap all by herself,
Som-Phla saw that all went as he had planned.
So he stealthily approached the girl,

พอถึงกัลยาก็แจ้งการ
บัดนี้พี่จะมาพาเจ้าหนี
ไปที่กลางไพรไพศาล
จะหายเหือดเดือดร้อนรำคาญ
แล้วอุ้มเยาวมาลย์พาไป

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

ร่าย

◎ ครั้นถึงจึงวางนางนงลักษณ์
ในถ้ำที่สำนักอาศัย
พูดจาโลมเล้าเอาใจ
ให้นางหายประหวั่นพรั่นวิญญาณ์

ฯ ๒ คำ ฯ

ชาตรี

◎ น้องรัก
อย่าตกใจไปนักฟังพี่ว่า
อันอ้ายฮเนาที่หยาบช้า
มันไม่หาญมาถึงที่นี้
เห็นฤาไม่ในความพิศวาส
มิให้เคลื่อนคลาดจากคำพี่
ถึงตัวจะตายวายชีวี
มิให้มารศรีไปพ้นมือ
โกรธขึ้งอันใดไฉนนั่น

To inform her of what he had in mind.
He would now propose to carry her off
Into the midst of the forest wild,
So that she could rid herself of worry.
Then he carried the girl away in his arms.

Rai

◉ Arriving at the cave he had prepared,
He put his beloved gently down,
And soothed her with gentle words,
To abate her fright and worry.

Chatri

◉ "Dearest heart of mine,
Be not frightened and listen to me.
The impudent rogue Ha-Nao
Would never dare come here.
Do you see now my love,
That I have kept my word?
Though I may lose my life,
I'll never let you slip away.
Why are you so offended,

จึงป้องกันมิให้ต้องถือ
ความรักรุมใจดังไฟฮือ
กระนี้ฤาดวงใจไม่เมตตา
ฤาเคืองใจที่ไปพามานี้
ไม่ต้องที่มุ่งมาดปรารถนา
แม้นเจ้าแจ้งความตามสัจจา
พี่จะพาไปส่งอย่าเสียใจ
ความรักน้องใช่จะปองแต่สังวาส
จะตามใจนุชนาฏคิดไฉน
แม้นมิอยู่คูหาจะกลับไป
พี่ก็ไม่สิ้นสวาทวนิดา

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ร่าย

◎ เมื่อนั้น
นวลนางลำหับเสน่หา
ฟังปลอบชอบชื่นในวิญญาณ์
จึงตอบวาจาไปทันใด

ฯ ๒ คำ ฯ

◎ น้ำคำ
หวานฉ่ำไม่มีที่เปรียบได้
มาเคลือบแฝงแต่งว่าไม่เต็มใจ
ดังหนึ่งว่าใครมิรู้ทัน

That you let me touch you not?
Love sets my heart aflame.
Why do you not pity me?
Perhaps my bringing you here
Is contrary to your wish.
If you tell me truly,
I'll take you back, be not sad.
My love is not just carnal,
I will follow your every wish.
Even if you want to leave the cave,
I'll still retain my love for you."

Rai

◉ Listening to Som-Phla's soothing words,
Lam-Hap the beautiful took heart.
Feeling a great surge of relief,
She answered the youth immediately.

◉ "Your words are sweet beyond compare.
You make a pretense that you are not willing,
As if no one knows what you are up to.
If you really love me as you say,

แม้นเมตตาเหมือนว่าฉะนี้ไซร้
ทำไมไม่ขอสู่เป็นคู่มั่น
ปล่อยให้แต่งงานการกัน
ผู้คนทั้งนั้นออกเลื่องลือ
แล้วทำการหาญหักลักปล้น
จะให้อายฝูงชนมิใช่ฤๅ
ครั้นเมื่อพามาได้ถึงมือ
แล้วมารื้อว่าทำเพราะความรัก
ยังซ้ำว่าจะพาส่งเล่า
จะให้อายเขาให้จงหนัก
ว่าพลางนางทำค้อนควัก
เมินพักตร์ไปเสียไม่นำพา

ฯ ๘ คำ ฯ

ไอ้โลมใน

◎ ทรามสวาท
ช่างฉลาดพิไรร่ำว่า
อันจะเข้าสู่ขอต่อบิดา
ไม่มีท่าทีจะได้สมคิด
ข้างฮเนาเขามาว่าไว้ก่อน
บิดาหย่อนยอมให้เขาเป็นสิทธิ์
คงจะไม่ได้เชยชมชิด
จำจิตจึงต้องทำดังนี้
จะว่าไปไยเล่าไม่เข้าการ

Why did you not ask me for your betrothed?
You have let me go through with the rite
Of being married before the whole village,
That people spoke of it far and wide.
Then you proceeded to steal me off,
Do you wish to shame me publicly?
And now that you have brought me here,
You say that you've been inspired by love!
Then you say you will take me back,
That would put me to even greater shame!"
She then darted him a piercing sideways glance,
Turning away, seemingly indifferent.

O-Lome-Nai

◉ "My darling sweetheart,
You are clever in your remonstration.
To ask your father for your hand,
That would have been impossible,
Since Ha-Nao had spoken first,
And you had been given to him.
Knowing I could never have you,
I had to resort to this.
Why are you blaming me so?

เยาวมาลย์จงเห็นอกพี่
เมื่อมาใกล้เนื้อน้องต้องอินทรีย์
สุดที่จะห้ามหักรักไว้
ว่าพลางตระโบมโลมเล้า
คลึงเคล้าด้วยความพิสมัย
ทั้งสองสุขเกษมเปรมใจ
อยู่ในคูหาพนาลี

ฯ ๘ คำ ฯ โลม พิณพาทย์

ช้า

◎ เมื่อนั้น
นวลนางลำหับมารศรี
ได้ร่วมรมย์สมถวิลยินดี
ด้วยซมพลาผู้ที่มีใจรัก
นางสุดแสนรักใคร่ใหลหลง
เคียงข้างพลางลงนอนตัก
หัวระริกซิกซี้พิไรซัก
โอบอุ้มฟูมฟักไม่เว้นวาย
ลืมชนกชนนีที่จากไป
ลืมไม้ไผ่เพื่อนเล่นทั้งหลาย
เฝ้าอิงแอบแนบชิดสนิทกาย
แสนสนุกสุขสบายทุกนาที

ฯ ๖ คำ ฯ ตระ

Please be considerate,
Being near you, touching you,
I cannot suppress my love for you."
He then caressed his beloved,
And fondled her with great passion.
Both of them experienced rapture,
In their blissful sylvan abode.

Cha

◉ The darling naive Lam-Hap,
Never having been with a man before,
Once intimately united with Som-Phla,
To whom she had given her affection,
She became infatuated with him,
And laid herself snugly in his lap,
Giggling and chattering all the time.
Som-Phla's incessant caresses
Made her forget her mother and father,
Her brother Mai-Phai, and all her playmates.
She kept snuggling close to her lover,
Every single minute was bliss.

ร่าย

◎ เมื่อนั้น
ฮเนาแค้นใจไม่ถอยหนี
ถึงศิลามาเท่าไรไม่ไยดี
ยิ่งวิ่งรี่ติดตามไม่ขามใจ

ฯ ๒ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
อ้ายงอดซ่อนซุ่มพุ่มไม้ใหญ่
เห็นฮเนาไล่กระชั้นแคเข้าไป
ฉวยศิลาได้ดอดทุ่มทิ้ง

ฯ ๒ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
ฮเนาใจระทึกนึกกริ่ง
เอะศัตรูดูทีหลายคนจริง
วางวิ่งกลับไล่อ้ายงอดมา

ฯ ๒ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
ทั้งสองพี่น้องแกล้วกล้า
ผลัดกันทิ้งก้อนศิลา
แล้วหลบเงาพฤกษาบังกาย
พอฮเนาให้หลังข้างไหน

Rai

◉ Ha-Nao, his wrath incurred by the assailant,
Was so enraged and would not back away.
Disregarding the constant hail of rocks,
He pursued the culprit without fear.

◉ As for the nimble-footed Ngod,
Who was hiding behind a big bush,
Seeing Ha-Nao gaining on his brother Khae,
He grabbed a rock to hurl at the pursuer.

◉ Ha-Nao's heart pounded with apprehension.
Realizing that more than one assailant
Was trying to bombard him with rocks,
He swirled back to chase after Ngod.

◉ The two valiant brothers Ngod and Khae,
Took turns throwing rocks at Ha-Nao.
After they had hurled their missiles,
They would take refuge behind a tree.
Whenever Ha-Nao turned his back on one,

ก็ขว้างศิลาไปไม่ขาดสาย
ฮเนาวิ่งเวียนวนวุ่นวาย
ไม่เหือดหายโกรธาบ้าใจ
ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

◎ แต่เวียนวนจนเวลาดึกดื่น
ฮเนาหยุดยืนหาไล่ไม่
สองคนพากันดั้นป่าไม้
กลับไปยังทับฉับพลัน
ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

◎ เมื่อนั้น
ฮเนาตริตรึกนึกพรั่น
ชะรอยจะมีเหตุสักสิ่งอัน
ก็กลับหันหวนมาหาบังอร
ไม่เห็นที่ร่มไม้ใจหายวาบ
น้ำตาอาบเหงื่อตกตีอกข้อน
เที่ยวหาทุกพุ่มพงดงดอน
ไม่หยุดหย่อนกู่ก้องร้องเรียกนาง
ฯ ๔ คำ ฯ

ตะนาว

◎ ยินแต่เสียงร้องก้องบรรพต
ไม่ปรากฏรูปน้องนึกอางขนาง

That person would pelt him with rocks.
Being forced to run this way and that,
Ha-Nao's rage almost drove him mad.

◉ Running around until late in the night,
Ha-Nao gave up his chase and stood still.
So the brothers cut through the forest,
And returned to their dwellings at once.

◉ Ha-Nao had a disconcerted feeling
That something was going amiss.
He therefore went back to his new wife.
Stunned at not seeing her under the tree,
He became drenched in sweat and tears.
He kept pounding his chest with misgivings.
Searching for her everywhere high and low,
Incessantly shouting Lam-Hap's name.

Tanao

◉ All he heard was the echo from mountains,
To his bewilderment he found her not.

เสียงลิงค่างบ่างชะนีครวญคราง
ก็วิ่งวางตามไปใจระรัว
อนิจจาโอ้ว่าลำหับเอ๋ย
ทรามเชยมากำจัดพลัดผัว
โศกสลักหนักทรวงง่วงมึดมัว
ทอดตัวลงกำสรดโศกี
ฯ ๔ คำ ฯ โอด

โอ้ปี่นอก

◎ โอ้ว่าอนิจจาเจ้าดวงจิต
รักดังชีวิตของพี่
อยู่หลัดหลัดถามาพลัดไปดังนี้
สุดที่จะทนเทวศแล้ว
แค้นใจไพรีมาปองร้าย
มาดหมายชิงช่วงเอาดวงแก้ว
คือใครยังไม่รู้วี่แวว
มาอวดแกล้วแก่กูจะดูดี
ฤาเจ้าตระหนกตกใจ
แล่นไปในป่าปะเสือหมี
ฟาดฟัดกัดกินอินทรีย์
ก็คงมีซากร่างให้เห็นรอย
เจ้ามาหายไปไม่ได้เค้า
สุดที่จะเดาติดต้อย

Hearing the wails of monkeys, langurs,
Flying foxes, and gibbons, he ran towards them,
Heart palpitating with expectation.
Not finding her, he mourned their separation.
His heart heavy with grief, he felt dizzy,
And laid himself down, starting to weep.

O-Pi-Nok

◉ "Alas! My dearest wife Lam-Hap,
I love you as my own life.
All of a sudden you are gone from me,
This is more than I can bear.
I am so embittered that a foe
Has taken you from me by stealth.
I have no inkling who he is,
Who dares challenge my prowess.
You may have been so frightened,
And fled to be met by tigers and bears.
If you were devoured by them,
At least I'd have found your bones.
Now you are gone without a trace,
I am at a loss where to find you."

ครวญคร่ำน้ำตาหยาดย้อย
สลบผ็อยม่อยไปไม่สมประดี
ฯ ๘ คำ ฯ โอด

ทะแย

◎ ครั้นใกล้รุ่งรางส่างแสง
อรุณแรงเรืองอุไรรัศมี
ลมชวยรวยรสสุมาลี
ปักษีตื่นตาหากัน
พระพายชายพัดมารื่นรื่น
ชูชื่นจิตวายคลายกระศัลย์
ค่อยดำรงทรงกายขึ้นพลัน
ผายผันไปตามมรรคา
ฯ ๘ คำ ฯ

ไอ้ร่าย

◎ เดินพลางทางชำเลืองแลเหลียว
สันโดษเดียวด่าวดิ้นถวิลหา
โอ้ว่าลำหับเจ้าพี่อา
อนิจจาจะเป็นประการใด
นกด๊อกดั๊กชักฝูงกระพือร่อน
เหมือนเมื่อแห่ดวงสมรจะมาให้
นกตอเตียลคุมคู่อยู่ปลายไม้
เหมือนเมื่อได้นั่งเรียงเคียงคู่กัน

Moaning and crying, Ha-Nao's tears streamed,
And soon he lost all consciousness.

Tha-Yae

◉ It was beginning to dawn,
The rising sun glowed brightly.
The breeze bore the scent of flowers,
Birds began to search for food.
The gentle breeze revived Ha-Nao,
Who gradually lost his agitation.
Steadying himself, he tried to rise,
And set out along the path.

O-Rai

◉ As he walked, Ha-Nao looked around.
Being alone, he thought of Lam-Hap
His beloved with a yearning heart.
How would she be faring now?
The flight of large red birds soaring
Seemed like his bridal procession.
The pair of small, long-tailed white birds
Reminded him of the time they sat together.

นกสน็อกซอกซอนเที่ยวหาเหยื่อ
เหมือนเมื่อกินเลี้ยงแล้วทำขวัญ
นกต้องต่างประสานเสียงจำเรียงกัน
เหมือนพี่ปลอบสาวสวรรค์ชวนดำเนิน
นกกากุเสียงดุไม่เพราะหู
เหมือนศัตรูเข้ามาขวางให้ค้างเขิน
นกกาหลังเฉี่ยวกระแตเมื่อแม่เมิน
เหมือนใครฉกสมรเหินไปห่างไกล
นกปุเลาจับเจ่าญะหุเดี่ยว
เหมือนอยู่เดียวทุกข์ทนหม่นไหม้
ดูพลางทางรันทดถอนฤทัย
หยุดยืนร่มไม้แล้วโศกี

ฯ ๑๐ คำ ฯ โอด

ร่าย

◎ ครั้นค่อนเคลื่อนคลายวายโศกา
กูจะมาร้องไห้ไม่พอที่
จำจะรีบไปแถลงแจ้งคดี
จะได้มีผู้ช่วยติดตาม
แม้นรู้ว่าอยู่ตำบลใด
มิได้มีจิตคิดเข็ดขาม
ถึงสู้รบตบมือก็ไม่คร้าม
คงจะสงครามจนสุดฤทธิ์
แม้นมิได้ไม่อยู่เป็นคน

The medium-sized birds looking for food
Brought to mind his wedding feast and blessing.
The big green birds singing in harmony
Were like him trying to console Lam-Hap.
The harsh-sounding birds unpleasant to hear,
Were like his foes, coming between him and her.
The hawk, snatching the chipmunk from its mother,
Was like one who had stolen his wife from him.
The small bird perching on a tree was like him,
Who had been left to grieve all alone.
Looking at the birds, Ha-Nao sighed in sorrow.
Stopping under the tree shade, he began to weep.

Rai

◉ After some time his sorrow abated,
Ha-Nao realized it was no use to cry.
He should instead rush to inform his kin
Of his mishap, so they could render aid.
If he knew where Lam-Hap had been taken,
He would follow her there fearlessly.
Though he might have to fight for her,
He would do so undauntedly.
He'd rather die if he could not win her back.

จะดั้นด้นพยายามตามติด
กว่าตัวจะตายวายชีวิต
คิดแล้วรีบผายผันดั้นพงไพร
ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

◎ ครั้นถึงบ้านพลันมิทันช้า
เห็นอยู่พร้อมหน้าล้วนผู้ใหญ่
สมหวังวางวิ่งเข้าไป
ซบหน้าร้องไห้ไม่สมประดี
ฯ ๒ คำ ฯ โอด

◎ เมื่อนั้น
เงาะตองยิบเงาะยอพ่อแม่พี่
เห็นฮเนาเข้ามาโศกี
ต่างมีความตระหนกตกใจ
จึงว่าอย่าร้องไห้นัก
ลูกรักจงแจ้งแถลงไข
มีเหตุเภทผลกลใด
จงเล่าไปให้แจ้งกิจจา
ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
ฮเนาเศร้าสร้อยเป็นนักหนา

Seeking her he would try with all his might,
Until his life came to an end.
Resolved, Ha-Nao hurried back through the forest.

◉ Pretty soon he arrived at the village.
Seeing his elderly relatives all present,
Ha-Nao was glad and rushed in to them,
Bowing his head, crying his heart out.

◉ All his kinsfolk, Tong-Yip and Ngo-Yo,
His parents, together with his two brothers,
When they saw Ha-Nao run crying in,
Were so shocked and baffled by his action.
His parents tried to calm him down,
And asked him to tell them what was wrong.
Whatever it was that was bothering him,
He should tell all for them to know.

◉ Poor Ha-Nao was overwhelmed with grief.
When he heard his parents' query,

จึงแถลงแจ้งจริงทุกสิ่งมา
แล้วร่ำโศกาอาลัย
ฯ ๒ คำ ฯ โอด

◎ เมื่อนั้น
บรรดาพวกเงาะผู้ใหญ่
ได้ฟังก็ตระหนกตกใจ
ซักไซร้พูดจาหาเหตุการณ์
เงาะญาบผู้ใหญ่จึ่งไต่ถาม
ใครทราบความอย่างไรให้ไขขาน
เมื่อเวลากลับมาจากดูงาน
ใครมาถึงบ้านเวลาใด
ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
เป็ดคำจึ่งแจ้งแถลงไข
เงาะดอลซมพลานั้นหายไป
มิได้มาบ้านจนบัดนี้
เมื่อเวลาเลิกงานการวิวาห์
บรรดาคนทั้งปวงก็กลับที่
แต่อ้ายงอดอ้ายแคคู่ชีวี
ต่อใกล้รุ่งราตรีจึงกลับมา
ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

He told them all that had taken place,
Then kept on sobbing in great sorrow.

◉ When they heard what Ha-Nao had related,
All the elderly Sakai were frightened.
They all spoke among themselves at once,
Trying to find out what really happened.
Yap, a senior Sakai, put forth a query,
If someone knew something, he should speak up.
When the villagers were leaving the feast,
At what time did each return to his hut?

◉ Ped-Kham then came forward to report
About the goings-on that fateful night.
Som-Phla had vanished from the scene,
And had not returned home since.
After the wedding feast was over,
All the villagers went back to their huts ,
Except for Ngod and his brother Khae,
Who had disappeared, only to return near dawn.

◎ บรรดาผู้ที่นั่งอยู่ทั้งนั้น
ก็ลงเห็นต้องกันพร้อมหน้า
ว่ามิใช่ใครอ้ายซมพลา
มาลักพาลำหับหนีไป
ครั้นจะเอาสองเงาะมาไต่ถาม
ไม่มีหลักความยืนยันได้
คงจะปฏิเสธใส่ไคล้
จำจะจับให้ได้ตัวซมพลา
กับทั้งลำหับที่มันลัก
จะได้จริงประจักษ์ไม่กังขา
ปรึกษาเสร็จพลันมิทันช้า
ต่างคนต่างพากันหาไป

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

ชกมวย

◎ เมื่อนั้น
ฮเนาเศร้าจิตจนเป็นไข้
ให้คลั่งคลุ้มกลุ้มกลัดเคลิ้มไคล้
ไม่เป็นสติสมประดี

ฯ ๒ คำ ฯ

เขมรเป่าใบไม้

◎ ทอดตัวลงกลางดินดอน
แน่นอนเหมือนจะม้วยเป็นผี

◉ All the Sakai present at the gathering,
Were unanimous in their opinion,
That it must have certainly been Som-Phla,
Who had indeed carried Lam-Hap off.
If Ngod and Khae were to be questioned,
There was no evidence to prove their guilt.
They would deny all allegations,
It was necessary that Som-Phla be caught,
Together with Lam-Hap, whom he had taken,
So that the truth would come out into the open.
Their consultation being over,
The villagers dispersed to seek the couple.

Chok-Muay

◉ Having gone through a miserable state,
Ha-Nao was so sad that he became sick.
His fever made him so delirious,
That he lost control of his faculties.

Khamane-Pao-Bai-Mai

◉ He laid himself down on the ground,
As if he were going to die.

แล้วรื้อควญคร่ำร่ำโศกี
มือตีอกช้ำระกำใจ
สดับเสียงนกสาลิกาก้อง
ว่าเสียงน้องร้องหาหนไหน
ลุกขึ้นผลีผลามตามไป
ปะต้นไม้ยืนกอดสอดประทับ
แล้วพูดปลอบโยนโอนอ่อน
เสียงสะท้อนกระเส่าไม่เข้าศัพท์
สิ้นแรงลมรวยระทวยพับ
พ่อแม่เคียงรับประคับประคอง

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

◎ เอาวารีลูบไล้ให้ชูชื่น
กลับฟื้นกายานัยน์ตาจ้อง
เห็นบิดามารดามานั่งมอง
กลับแผดร้องดุด่าว่าซมพลา

ฯ ๒ คำ ฯ

ศัพท์ไทย

◎ อ้ายจัญไร
มึงมาพานางไปอ้ายโจรป่า
ผุดลุกขึ้นได้
ฉวยไม้เงื้องง่า

Then he became sad again and cried,
Pounding grievously on his chest.
Hearing the sound of a mynah bird,
He thought Lam-Hap was calling him.
Rising to rush after his beloved,
He ran into a tree and embraced it,
Uttering gentle consoling words
Hesitantly, in an incoherent manner.
At last, completely exhausted, he fainted,
His parents rushed to hold him as he fell.

Rai

◉ They sprinkled water on Ha-Nao to revive him.
Coming to, his eyes fixed steadily,
Seeing his parents watching him,
He cursed Tong-Yip, taking him for Som-Phla.

Sap-Thai

◉ "You vile bastard!
You stole my wife."
He then sprang up,
Grabbing a stick.

แค้นนักจักฆ่า
ให้ม้วยบรรลัย
กูจะสับซ้ำ
จนหนำแก่ใจ
จนกากลืนได้
ไม่แค้นลำคอ
ฯ ๔ คำ ฯ

◎ ลูกเอยลูกแก้ว
ลืมบิดาแล้วทีเดียวหนอ
จึงมาด่าทอ
ตีพ่อทำไม
ดับเดือดเงือดงด
สะกดอกสะกดใจ
แย่งยื้อถือไม้
เห็นไม่เป็นการ
ฯ ๔ คำ ฯ

◎ ดูเอยดูถูก
เรียกกูเป็นลูกอ้ายใจหาญ
อ้ายโจรจัณฑาล
จะผลาญให้ตาย
พวกพ้องญาติกา
มาด้วยมากมาย

"My vengefulness
Goads me to kill you,
And I will hack you
Into tiny pieces,
So that crows choke not,
When they swallow you."

◉ "My own flesh and blood,
Know you not your father?
Why are you cursing me,
And beating me up so?
Try to calm yourself,
And subdue your anger."
Tong-Yip grappled with Ha-Nao,
For the stick in his hand.

◉ "What! How arrogant you are,
To claim me as your son!
You lewd and vicious thief,
I will take your life.
My kinsmen are numerous,
And they are here with me.

มึงอย่ามั่นหมาย
จะไม่วายวาง
ฯ ๔ คำ ฯ

◎ ลูกเอยลูกรัก
ชะรอยเจ้าจักต้องผีสาง
ดลใจไขว่ขวาง
สิ้นสติสมประดี
ช่วยกันแย่งไม้
ให้ได้สักที
พ่อแม่ทั้งนี้
จงมีเมตตา
ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

◎ บัดนี้
พวกเงาะทั้งมวลถ้วนหน้า
ต่างคนต่างพากันเข้ามา
ยื้อคร่าชุลมุนวุ่นไป
ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

◎ ช่วยกันรวบรัดกระหวัดมือ
แย่งไม้ที่ถือไปเสียได้
ช่วยกันประคองพาคลาไคล

So do not dare hope
That you will not perish."

◉ "Beloved son of mine,
You must have been possessed
By evil spirits wild,
That you lost your senses.
Pray ye all my kinsmen,
Snatch the stick from Ha-Nao.
All of you present here,
Please be kind to us."

Rai

◉ Heeding old Tong-Yip's bidding,
All of his friends and kinsmen
Rushed forth and thronged around Ha-Nao,
Pushing and pulling in confusion.

◉ They joined forces to take hold of his hand,
And snatch the stick away from him.
Then they propelled him along

ส่งเข้าไปในห้องเรือน
สิ้นกำลังวังชาตาหลับ
บ่นอุบอับจิตใจไหลเลื่อน
ถามสิ่งไรไม่ได้เรื่องเฟื่องเฟือน
คลั่งเหมือนเป็นบ้าด้วยอาลัย

ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
ยอปานแปลกจิตคิดสงสัย
จึงสั่งรำแก้วให้รีบไป
หาซอมลุกมาในเวลานี้

◎ เมื่อนั้น
รำแก้วร้อนใจดังไฟจี้
ออกจากทับพลันทันที
รีบไปยังที่ตาซอมลุก

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

◎ ครั้นถึงจึงเข้าไปหา
พบตาหมอยังกำลังจุก
กินเลี้ยงมากครันบรรทุก
นอนไม่เป็นสุขสะดุ้งคราง
ฟังรำแก้วเล่าเค้าเงื่อน
นี่คือผีเผื่อนเข้าไขว่ขวาง

And escorted him into his own hut.
The young man, exhausted, closed his eyes,
And murmured incoherently in a daze.
When asked, he could not give an answer,
His sorrow making him more delirious.

◉ Seeing the youth's strange symptoms,
Yo-Pan suspected something amiss.
So he ordered Ram-Kaew to make haste,
And fetch in old Som-Luk urgently.

◉ Listening to the old man's bidding,
Ram-Kaew felt as if his heart were on fire.
He left the hut at once in a hurry,
And made his way to old Som-Luk's place.

◉ Arriving there, he entered the lodging
To find the doctor suffering from indigestion.
Having overstuffed himself at the feast,
He had been unable to sleep, groaning.
When he heard what Ram-Kaew had told him,
He was certain Ha-Nao had been possessed.

ลุกขึ้นนั่งยองยองมองเครื่องราง
เขี้ยวยาต่างต่างเครื่องกันตัว
รำแก้วช่วยกดหลังให้
หายใจคล่องหน่อยค่อยยังชั่ว
ออกจากทับมาตายังมัว
เดินเสกพั้วพั้วมาตามทาง

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

◎ ครั้นถึงจึ่งเข้าไปในบ้าน
ยอปานมารับถึงข้างล่าง
กระซิบบอกเบาเบาเล่าพลาง
พาตาหมอวางเข้าในทับ

ฯ ๒ คำ ฯ

◎ บัดนั้น
ซอมลุกออฮือยื่นมือจับ
เห็นต้องอย่างทางที่ท่านบังคับ
จึงบอกกับตาพ่อยอปาน
ว่าต้องเซมังงัดชัดแน่
จะต้องผันแปรคิดอ่าน
ตีแสลงปัดพิษคิดจัดการ
ตามอย่างโบราณท่านว่าไว้

ฯ ๔ คำ ฯ

Squatting, Som-Luk looked for his talismans,
Amulets, and other preventive medicines.
Ram-Kaew then pressed the old man's back
To help ease his breathing a little.
Som-Luk, his eyes still blurred, left the hut,
Reciting some incantations along the way.

◉ When they arrived at Ha-Nao's lodgings,
Yo-Pan came down to greet the medicine man.
In a whisper he told him what had transpired,
And took the old man inside the hut.

◉ Seeing Ha-Nao in a delirious mood,
Som-Luk examined him with his hands.
The youth's symptoms were as he had expected,
So the old man informed Yo-Pan of the fact.
Surely Ha-Nao was possessed by evil spirits,
And it was urgent that he be rid of them.
An exorcism rite needed to be performed
According to ancient traditions.

◎ เมื่อนั้น
ยอปานขุ่นข้องค่อยผ่องใส
ชวนลูกสองคนรีบร้นไป
แบกกิ่งไม้ผูกขึ้นมา
ฯ ๒ คำ ฯ รัว

◎ บัดนั้น
ซอมลุกผู้ใหญ่ใจกล้า
จึ่งไขว่นะญานีมิได้ช้า
จัดหญ้าห้อยรอบขอบวง
พื้นในใช้ใบตองป่ากรุ
เผือกมันบรรจุไม่หลอหลง
จับหวายร่ายวิทยายง
เรียกผีดงตามเล่ห์ประเพณี

เชื้อ

◎ โอมพระพนัสบดี เจ้าป่าพนาลี
อันมีตบะเกรียงไกร ฯะ

◎ สั่งข้ามาขับมึงไคล ปีศาจหมู่ใด
ดังกูจะพร่ำพรรณนา ฯะ

◉ The old man's words quite relieved Yo-Pan,
Who became more relaxed, his face brightened.
With his two sons he went in a great haste
To gather branches and carry them back.

◉ Som-Luk began to erect a spirit house,
Made of three pieces of bamboo,
Tied together in a teepee-like manner,
With blades of grass hanging around it.
The inside was lined with wild banana leaves,
On which taros and yams were placed.
Som-Luk, holding a rattan rod, chanted a mantra
To invoke the forest spirits, as should be done.

Chua

◉ "Panaspati,
God of the Forest
With great might,

◉ Commands me to exorcise
The following spirits
I will specify :

๏ หมู่หนึ่งนั้นเรียกว่าญา คือดวงชีวา
มนุษย์อันสุดชีพกษัย ฯะ

๏ หมู่สองเรียกโรบภายใน คือเจตภูตไป
ประจากไม่ประจำตน ฯะ

๏ หมู่สามเซมังงัดเวทมนตร์ ใช้ผีเข้าดล
ให้เคลิ้มให้คลุ้มกลุ้มใจ ฯะ

๏ หมู่สี่บาดีท่านไข คือพิษภายใน
แห่งสัตว์นานาสาธารณ์ ฯะ

๏ ทำฤทธิ์พิษร้ายปรางควาน เหล่าใดบันดาล
ให้คลั่งให้คลุ้มกลุ้มใจ ฯะ

๏ กูขับมึงเร่งออกไป ขืนอยู่จะประลัย
ด้วยฤทธิ์แห่งท้าวเทวา ฯะ

◉ The first group is called *ya*,
The spirits of men
Whom Death has taken away.

◉ *Robe*, the second group,
Are spirits which
Temporarily leave the bodies.

◉ The third group, *semang-ngat*,
Are demons sent to cause
Those they possess to rave.

◉ *Ba-di*, the fourth group,
Are spirits of beasts
Possessing their slayers.

◉ Whatever spirits you are
That possess Ha-Nao,
Causing him to be deliriously mad,

◉ I command you to leave his body at once,
Or else perish
By the power of Panaspati!"

ร่าย

◎ เสกแล้วหมอเฒ่าทำอำนาจ
ขู่ตวาดจับหวายเงื้อง่า
ตีไม้เดินไขว่ไปมา
ทั้งพ่อพี่น้องยาก็ช่วยกัน
อีกพวกบ้านใกล้ที่ไปเยือน
ช่วยตีเตือนเรียกร้องก้องลั่น
ให้ผีออกจากกายย้ายพลัน
เข้าในกระโจมนั้นทันใด

ฯ ๔ คำ ฯ รัว

◎ เดชะเชื่อมนต์สำทับขับผี
ฮเนาคืนสมประดีได้
ให้ระทวยระทดสลดใจ
วอนไหว้พ่อแม่ขอษมา

ฯ ๒ คำ ฯ

◎ บัดนั้น
ซอมลุกและเงาะทั่วหน้า
เห็นฮเนาหายคลุ้มกลุ้มวิญญาณ์
ต่างคนต่างลากันกลับไป

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

Rai

◉ The old sorcerer then recited a mantra,
And brandished his rattan rod threateningly.
Bellowing a threat, he paced to and fro.
Ha-Nao's kinsfolk also joined in,
Together with their neighbors,
To beat about and shout loudly,
To make the evil spirits leave Ha-Nao's body
And enter the prepared spirit house.

◉ Through the powerful exorcism,
Ha-Nao regained his consciousness.
Being remorseful, he pressed his palms together,
Begging forgiveness from his parents.

◉ Som-Luk and all the other Sakai,
Seeing that Ha-Nao was his own self again,
Were glad for the youth and his family,
And so took their leave one and all.

จระเข้หางยาว

◎ เมื่อนั้น
ฮเนาเศร้าสะท้อนถอนใจใหญ่
ชอกช้ำระกำกายใจ
มิได้มีสุขสักเวลา
ยามกินลืมกินสิ้นรส
กลืนกำสรดเช้าเย็นเป็นภักษา
ยามนอนไม่เป็นนอนร้อนอุรา
แต่ลืมตาทอดถอนจนค่อนคืน
บิดรมารดามาโลมเล้า
ไม่วายเศร้าโศกซ้ำร่ำสะอื้น
ล่วงหลายวันหน่อยจึ่งค่อยฟื้น
ชุ่มชื่นมีกำลังวังชา

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

◎ จึ่งวอนว่าบิดรมารดร
ลูกขอลาสัญจรนอนป่า
เสาะหาลำหับกัลยา
กว่าจะได้ประสบพบพาน
ไม่ได้ไม่กลับคืนถิ่น
จะเที่ยวไปจนสิ้นสังขาร
ขอจงกรุณาอย่าทัดทาน
ให้ลูกทนทรมานเดือดร้อน

ฯ ๔ คำ ฯ

Jarakhe-Hang-Yao

◉ Regaining control of himself once again,
Ha-Nao, grief-stricken, pined and sighed.
Being physically and mentally worn out,
He never had a moment of happiness.
At meals he forgot to eat, food was tasteless.
All that he could partake of was tears.
At night he could not sleep, being burnt up,
But lay awake with his eyes open, sighing.
Though his parents tried to console him,
He was still sad and kept sobbing.
It was after several days had passed,
That he felt better, regaining some strength.

Rai

◉ "Dear Father and Mother of mine,
I beg your leave to go to the forest
In search of my beloved Lam-Hap,
Until I can see her again.
If I find her not, I will never return,
But will wander about till the day I die.
Pray do not try to detain me,
For that would make me miserable."

◎ เมื่อนั้น
สองเงาะฟังคดีตีอกข้อน
จึ่งว่าลูกยาเจ้าอย่าจร
จะอาลัยอาวรณ์นางทำไม
เขาพากันไปหลายราตรี
นางฤๅจะดีอยู่ได้
แม้นมันไม่ทำรกไว้
ที่ไหนจะมีโสมม
หาใหม่เถิดเป็นไรลูกแก้ว
ที่ผ่องแผ้วงามดียังมีถม
จงเลือกให้สอดคล้องต้องอารมณ์
พ่อจะแต่งให้สมหน้าตา

ฯ ๑ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
ฮเนาฟังคำบิดาว่า
จึ่งนบนอบตอบความตามปัญญา
บิดรเจรจาด้วยการุญ
แต่ข้าไม่เชื่อใจใหลหลง
ว่าใจคอมั่นคงจึ่งว้าวุ่น
จะหาให้ใหม่นั้นนับพระคุณ
แต่ลูกหากสิ้นบุญอยู่เพียงนี้
หญิงใดในโลกไม่เล็งเห็น
ว่าจะเป็นคู่เทียบเปรียบมารศรี

◉ Listening to their son's pleading,
Both parents pounded on their chest.
"Dear son, do not go away from us.
Why are you still pining after her?
They have been gone for many nights,
So she is not likely to be chaste.
She is certain to have been dishonored,
And her reputation is now tainted.
Dear Ha-Nao, try to find a new girl.
There are many others with perfect beauty.
Choose any girl that suits your taste,
I will arrange for you a grand wedding."

◉ Hearing his father's advice,
Ha-Nao answered him respectfully
As best as his intelligence guided him.
"You have spoken such kind words,
But I cannot comply with them,
For my heart is ever so steadfast.
That you'll find me a new mate, I'm grateful,
But I am already doomed by my fate.
I can find no other girl in the world,
Who is as suitable for me as Lam-Hap.

แม้นมิได้ก็ไม่ยินดี
ที่จะมีภรรยานอกกว่านั้น
จึ่งคิดจะติดตามไป
ให้รู้ข่าวทรามวัยแม่นมั่น
หนึ่งอ้ายศัตรูตัวสำคัญ
มิได้แก้แค้นมันมิใช่ชาย
จะรู้แห่งไว้หน้าหนไหน
จะรับแต่ไยไพไม่รู้หาย
บิดรมารดาอย่าระคาย
ขอให้สมหมายอำนวยพร

ฯ ๑๐ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
สองเงาะฟังบุตรสุดผัดผ่อน
จึ่งกล่าววาจาด้วยอาวรณ์
เจ้าจะจรคนเดียวเปลี่ยวนัก
จงชวนพี่แลน้องสอง
ไปเป็นเพื่อนตนช่วยหาญหัก
ขอให้สมจิตจงอย่าหลงรัก
เสร็จผลาญปรปักษ์แล้วกลับมา

ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
ฮเนานึกสมปรารถนา

If I cannot have her, then I care not
To take any other girl as my wife.
Thus I resolve to go after her,
That I may get tidings of her.
As for my despicable arch-enemy,
If I cannot avenge him, I'm not a man.
Where then can I show my face?
I will be ever derided by all.
Pray you two do not be unhappy,
And bless me so I may achieve my aim."

◉ Ha-Nao's words made his parents stunned,
Not knowing what to do to deter him.
They then expressed their concern,
That he would be lonely traveling alone.
They suggested that he take his brothers,
So they might assist him in combat.
Both of them then gave him their blessings
To vanquish his foe and return safely home.

◉ His wish being granted,
Ha-Nao was greatly elated.

ชวนพี่แลน้องสองรา
เข้าในป่าไม้ไพรรัง
ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

กบเต้น

◎ ครั้นถึงกลางดงพงพฤกษ์
ฮเนานึกคำนึงถึงความหลัง
เพราะเชื่อใจไม่ระแวงระวัง
พลาดพลั้งผิดยับได้อับอาย
ตัวเราเบาใจไปตามชื่อ
เชื่อถือผู้ใหญ่ไม่ขวนขวาย
นางจึ่งนอกจิตติดชู้ชาย
นัดหมายมาแกล้งแย่งยื้อ
ฯ ๔ คำ ฯ

เพลงยาวแหบ

◎ คิดมาก็น่ารังเกียจใจ
ติดตามมาทำไมเลี้ยงได้ฤๅ
แล้วหวนกัดกรามคำรามฮือ
ร้อนรื้อหันหุนฉุนคิด
ดูดุ๊เป็นชายมาหมิ่นชาย
มาดหมายเหมือนไม่มีดวงจิต
กูจะตามสังหารผลาญชีวิต
ให้สมชาติชนิดที่เป็นพาล
ฯ ๔ คำ ฯ

He then asked his two brothers
To leave for the forest with him.

Kop-Ten

◉ Arriving in the midst of the forest,
Ha-Nao reflected what had occurred there.
Completely trusting his wife without doubts,
He made a slip and was put to great shame.
Being such a naive person he was,
He completely relied on his elders' words,
Causing Lam-Hap to be unfaithful,
And arrange for her lover to abduct her.

Phleng-Yao-Haep

◉ It would be degrading to bring her back,
Since he would be unable to live with her.
Then he gnashed his teeth with a growl,
His anger overwhelming him once more.
How could a man do like this to a man!
It was such a thoughtless deed.
He would pursue and take Som-Phla's life,
It would befit such a wicked person.

ทยอยเขมร

◎ อนิจจาลำหับสาวศรี
บางทีมิได้ร่วมคิดอ่าน
อ้ายซมพลามาแกล้งจัณฑาล
หักหาญฉุดคร่าพาไป
แม้นเป็นเช่นนี้น่าสงสาร
จะแสนทุกข์ทรมานหม่นไหม้
จะสู้ติดตามไม่ขามใจ
เป็นไฉนจะได้เห็นแก่ตา

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

◎ คิดแล้วก็พากันผันผาย
รำแก้วพี่ชายออกหน้า
ทั้งปองสองปองสุดอนุชา
ชวนกันบุกป่าผ่าไป

ฯ ๒ คำ ฯ ทยอย เชิด

ฝรั่งตัด

◎ เมื่อนั้น
นางมือซังวังคอนพิสมัย
ชอบกันพันผูกถูกใจ
ต่างรักใคร่ในฮเนาเฝ้าจำนง
เห็นซมพลาท่าทำนองก็ต้องจิต

Thayoy- Khamane

◉ "My poor beloved Lam-Hap,
Maybe you are not in league with him.
That scoundrel Som-Phla must have used force
To carry you off against your will.
If this is the case, you deserve to be pitied.
How miserable your ordeal must be!
I will follow you without fear
To see with my own eyes how things are."

Rai

◉ Resolved, he started on his quest,
With Ram-Kaew, his elder brother in front,
And Pong-Song-Pong-Sud, his younger brother.
Together they made their way through the forest.

Farang-Tat

◉ There were two Sakai maids,
Mue-Sang and Wang-Khon by name,
Both of whom were bosom friends
Who had fallen in love with Ha-Nao.
But when they set their eyes on Som-Phla,

ต่างคนต่างคิดพิศวง
จะจับจองลองคู่ที่ควรคง
จึงตกลงเลือกฉลากกระดากกระเดียม
มือซังได้ซมพลาทำหน้าขวย
วังคอนฉวยได้ฮเนาเฝ้าอายเหนียม
แต่นั้นมามิได้ละเฝ้าตระเตรียม
คอยและเลียมลอบอายไม่วายวัน

ฯ ๖ คำ ฯ

ขึ้นพลับพลา

◎ ครั้นทราบว่าขอสู่คู่ลำหับ
เจียนลมจับเศร้าจิตคิดกระสัน
หวนสวาทซมพลาขึ้นมาพลัน
ต่างผูกพันร่วมพ้องกันสองคน
เผอิญเป็นซมพลาพานางหนี
ฮเนาอยู่ข้างนี้ก็ปี้ป่น
สองนางไม่สบายวายกังวล
แต่ทุรนทุรายร้อนอาวรณ์ใจ

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่ายใน

◎ นอนไม่หลับปรับทุกข์กันยังรุ่ง
จนอาทิตย์พวยพุ่งเหลี่ยมไศล

They were also enamored of him.
In order to pick the man of their dream,
The two friends decided to draw lots.
Mue-Sang, who got Som-Phla, feigned coyness,
And so did Wang-Khon, who drew Ha-Nao.
From that time on, both were in preparation,
Practicing being coy nights and days.

Khuen-Phlapphla

◉ Learning that Ha-Nao had spoken for Lam-Hap,
They were so grievous that they almost fainted.
Their affection then turned towards Som-Phla,
On whom they bestowed a common feeling.
It happened that Som-Phla took Lam-Hap away,
Leaving Ha-Nao utterly devastated.
The two girls became so miserable,
Their hearts burning with agitation.

Rai-Nai

◉ Unable to sleep, they kept talking till morn.
When the sun rose above the mountain ridge,

ชวนกันเยื้องย่องจากห้องใน
ไปเที่ยวชมป่าพนาลี

ฯ ๒ คำ ฯ เพลงช้า

เพลงช้า

◎ ยามสาง
แสงทองกระจ่างจำรัสศรี
สองนางพึ่งสร่างโศกี
ระริกซิกซี้พอพาใจ
เดินกอดคอคลอเคล้า
กระซิบกระเส่าเฝ้าพิไร
โน่นนั่นแน่แลตะคุ่ม
ใครมาแอบซุ่มใบไม้ไหว
ฉิพี่นางช่างใส่ไคล้
เจ้ายอดหัวใจของพี่มา
พี่ฟังว่าทำตาเขียว
ประเดี๋ยวนี้ผี่เถิดหนา
มาล้อเล่นเหมือนเช่นบ้า
ทำเป็นว่าข้าคนดี
โน่นแนะใครมาข้างหลัง
คงหายคลั่งแล้วคราวนี้
เหลียวซิน่าฟ้าผี่
ช่างล้อดีสาใจเอย

They stepped out from their inner chamber
To go to the forest to enjoy the scenery.

Phleng-Cha

◉ At the first lights of dawn,
When golden rays shone bright,
The two girls, their grief abated,
Laughed coquettishly in glee.
Arms around each other's neck,
They walked about, whispering.
"What is that dark shadow there?
Is someone hiding behind the bush?"
"Are you making fun of me?
It is your beau coming."
One of them feigned anger.
"I'll smack you for teasing me!
You are making fun of me,
As if you yourself were decent.
Look who is coming from behind,
You'll be cured of your madness now.
Turn around and take a look,
You sassy mocking wench!"

◎ โอ้เฮเฮเห่เฮเฮ
เห่เฮเฮเฮ้เห่

เพลงเร็ว

◎ ช้าใหญ่พี่ใจเย็นเอย
มัวแต่ล้อเล่นจะไปถึงไหน
ปล่อยให้เขากอดฤๅทอดอาลัย
ช้าใหญ่พี่ใจเย็นเอย ฯะ

◎ ช้าแล้วแม่แก้วตาเอย
พี่ฤๅจะพาไปให้ไกลบ้าน
เร่งเร่งไปเถิดจะเกิดรำคาญ
ช้าแล้วแม่แก้วตาเอย ฯะ

◎ ข้านักพี่รักน้องเอย
ฤๅตรึกนึกปองจะกลับคืนถิ่น
อย่าได้วิตกน้องยกให้สิ้น
ช้านักพี่รักน้องเอย ฯะ

◎ ช้าฤๅแม่บุญลือเอย
อย่าอึงอย่าอึ้งยักเย้าเซ้าซี้
แม้นเจอะใครก่อนของหล่อนวันนี้
ช้าฤๅแม่บุญลือเอย ฯะ

"O he, he, he, he, he,
He, he, he, he, he."

Phleng-Reo

◉ "Calm down, dear friend,
If we keep teasing, how far can we get?
You've let yourself be embraced,
Why should you be so despondent?"

◉ "Slow down, my friend,
I'll take you far from home.
You'll only be annoyed, going too fast,
Slow down and be patient."

◉ "You are too slow, my beloved friend,
Do you want to go back home?
Do not fret, for I love you so,
I'll let you have both men."

◉ "Dear girl, do not be so peevish,
Do not keep pestering me.
The first young man you see today,
You can count him as yours."

◎ เร็วเข้าพี่เจ้าน้องเอย
ข้าไม่เกี่ยวข้องขี้คร้านทะเลาะ
ฝีปากผู้ใหญ่จะได้ไพเราะ
เร็วเข้าพี่เจ้าน้องเอย ฯะ

◎ อย่าช้าดวงตาพี่เอย
สาวสำนวนดีจะได้ออเซาะ
ให้คลำหน้าผากจุปากเจาะเจาะ
อย่าช้าดวงตาพี่เอย ฯะ

◎ ช้าก่อนพี่ท่อนจันทน์เอย
จะไปประชันแต่ข้างฝ่ายหน้า
ที่อยู่ข้างหลังช่างฤาเห็นบ้า
ช้าก่อนพี่ท่อนจันทน์เอย ฯะ

◎ หยุดหยุดแม่สุดใจเอย
จะเร่งรีบไปที่ไหนจะเจอะ
จะกลับข้างหลังก็คงยังเลอะ
หยุดหยุดแม่สุดใจเอย ฯะ

เบ้าหลุด

◎ เลียบเดินตามเนินแนวภูผา
ชมพฤกษาซ้อนซับสลับสี
บ้างแดงดำคล้ำเข้มเขียวขจี

◉ "Speed up, dear friend,
It is no concern of mine.
I do not wish to argue with you,
Who possess so sharp a tongue."

◉ "Do not be tardy, dear one,
Say only sweet words in order to please,
That you may be praised by all.
Speed up, my friend."

◉ "Slow down, my fragrant sandalwood,
Are you racing with those in front,
And not taking notice of those behind?
Slow down, my fragrant one."

◉ "Stop now, my friend,
You'll not find your love if you rush forward,
Nor will you find him if you go back.
Therefore, you should make a stop."

Bao-Lut

◉ The two maids walked along the hills,
Pointing out to each other colored vegetation,
Some red, some black, and some bright green,

ท่วงทีเอนชายหลายกระบวน
กล้วยไม้ชายผ้าสีดาห้อย
ช้องนางย้อยยวนอารมณ์เมื่อลมหวน
เขี้ยวกระแตกลิ่นตลบมาอบอวล
ดังเชิญชวนให้สบายคลายกมล
ตามซอกผาน่าชมดังพรมลาด
เป็นดอกดาษแลไปไม่เห็นต้น
ล้วนเล็กเล็กหลายเหล่าเข้าแกมปน
เหมือนอย่างคนปลูกอัดจัดลวดลาย
ทั้งสองนางต่างคนค่อยเลือกคัด
อย่างละดอกได้เป็นมัดยังเหลือหลาย
เที่ยวเสาะหาดอกแปลกเดินแยกย้าย
สองโฉมฉายชื่นอารมณ์ชมสำราญ

ฯ ๘ คำ ฯ แมลงภู่ทอง

เบ้าหลุด

◎ (เลียบเดินตามเนินแนวภูผา
ชมพฤกษาซ้อนซับสลับสี)
(บ้างแดงดำคล้ำเข้มเขียวขจี
ท่วงทีเอนชายหลายกระบวน)
(กล้วยไม้ชายผ้าสีดาห้อย
ช้องนางย้อยยวนอารมณ์เมื่อลมหวน)

Variously growing in profusion.
Orchids and ferns hung down from trees,
The club moss' fragrance was carried by the wind.
The odor of *khiao-kratae*[11] permeated the air,
Seeming to induce one to relaxation.
Flowers blooming in crevices were like carpets,
Covering the trees so as to make them invisible.
Small flowers they were, clustering together,
As if grown and arranged by human hands.
The two girls selected one of each kind,
And tied them in a bunch, with plenty left.
Each of them searched for unusual flowers,
Both enjoying themselves very much.

Bao-Lut

◉ (The two maids walked along the hills,
Pointing out to each other colored vegetation,)
(Some red, some black, and some bright green,
Variously growing in profusion.)
(Orchids and ferns hung down from trees,
The club moss' fragrance's carried by the wind,)

[11] *khiao-kratae:* fragrant plant of the Ruviaceae family

(เขี้ยวกระแตกลิ่นตลบมาอบอวล
ดังเชิญชวนให้สบายวายสำราญ)

ฯ ๔ คำ ฯ แมลงภู่ทอง

หอมหวน

◎ แต่เพลิดเพลินเดินตามชานไศล
ถึงต้นไทรร่มกว้างข้างละหาน
รากย่านยื่นย้อยห้อยยาวยาน
เยาวมาลย์โหนเล่นเป็นชิงช้า
ผลัดกันไกวใส่จริตเบือนบิดผัน
แล้วประพันธ์กลอนขับแจ้วจับป่า
แสร้งเปรียบเปรยเย้ยหยันกันไปมา
ในอุราเศร้าหมองร่วมพ้องกัน

ฯ ๔ คำ ฯ

เขนง

(วังคอน)

◎ หน้าร้อน
เราเคยสุขสโมสรเกษมสันต์
ประหลาดแท้แปรไปเป็นเหมันต์
ให้หนาวครั่นสั่นสะทกหัวอกเรา
โอ้หงส์ทองล่องฟ้าเที่ยวหาคู่
น่าอดสูเสียวงศ์หลงกระเหว่า
พาโผผินบินพรากจากลำเนา

(The odor of *khiao-kratae* permeated the air,
Seeming to induce one to relaxation.)

Hom-Huan

◉ Following the trail along the ridge,
The two maids came to a big banyan tree,
Whose aerial roots hung lengthily down.
They fashioned a swing out of the roots,
And took turn pushing it for each other.
Then they composed verses and sang them aloud,
Jeering back and forth at each other,
Both of them with remorse in their hearts.

Khaneng

(Wang-Khon)

◉ "In the summertime,
We used to have such joy together.
Strangely it has turned into winter,
Making us shudder with the cold.
The golden swan is soaring for a mate.
It's degrading he's consorted with a cuckoo
And left with her from his habitat.

ไปจับเจ่าจิกขนอยู่หนใด
ละพี่นางเหมราของข้าเจ้า
ให้หงอยเหงาทุกข์ทนหม่นไหม้
ดอกไม้ช่อขอถวายเทพไท
ช่วยดลใจหงส์ทองอย่าล่องเลย
แม้นหวนกลับมารับนางปักษี
จะพลีพลับทองของเสวย
น้องจะนั่งนิยมเฝ้าชมเชย
พลอยเสบยวายเบื่อเหลือกวนเอย

ฯ ๘ คำ ฯ

เขนง

(วังคอน)

◎ (หน้าร้อน
เราเคยสุขสโมสรเกษมสันต์)
(ประหลาดแท้แปรไปเป็นเหมันต์
ให้หนาวครั่นสั่นสะทกหัวอกเรา)
(โอ้หงส์ทองล่องฟ้าเที่ยวหาคู่
น่าอดสูเสียวงศ์หลงกระเหว่า)
(พาโผผินบินพรากจากลำเนา
ให้พี่เราร้องร่ำครำครวญเอย)

ฯ ๔ คำ ฯ

Where is he preening his feathers,
And left my sister the female swan
To stay all alone, sad and melancholy?
I proffer this bouquet to the gods
To make the swan's departure temporary.
If he returns to be with his mate,
I will give the gods golden persimmons,
And sit to watch the reunited couple,
In order to share with them their happiness."

Khaneng

(Wang-Khon)

◉ ("In the summertime,
We used to have such joy together.)
(Strangely it has turned into winter,
Making us shudder with the cold.)
(The golden swan is soaring for a mate.
It's degrading he's consorted with a cuckoo)
(And left with her from his habitat,
Leaving my sister to lament alone.")

ร่าย

◎ เมื่อนั้น
นางมือซังฟังลำคำโหยหวน
นี่อะไรบัดสีมายียวน
ตีสำนวนดีเหลือขึ้นเหนือลม
จะขับตอบขอบใจให้ฟังหวาน
เหมือนน้ำตาลต้องจิตสนิทสนม
ไกวชิงช้าเถอะอย่าซ้ำด้วยคำคม
ถึงเก้อก้มสักเท่าใดไม่ละมือ

ฯ ๔ คำ ฯ

น้ำค้าง

(มือซัง)

◎ หน้าร้อน
แต่ปางก่อนเช่นนี้เคยมีฤา
ฝนตกพรำคร่ำหน้าจนตาปรือ
เสียงฮือฮือพยุหวนป่วนอารมณ์
โอ้กวางทองปองกระจงเฝ้าหลงใหล
เจ้าจึ่งได้ทุกข์จิตคิดไม่สม
นางทรายทองนั้นไม่ปองใจนิยม
จะน่าชมเชยอยู่เป็นคู่เคียง
ช่อบุปผาข้าถวายพระไทรย้อย
ดลใจหน่อยเถิดให้มาอย่าหลีกเลี่ยง
เห็นไวไวใครหนอมามองเมียง

Rai

◉ Listening to Wang-Khon's melancholy tune,
Mue-Sang answered her friend back.
"Why are you teasing me like this,
Playing with words just to mock me?
I will thank you with a song so sweet,
Like sugar, that you may be pleased.
Push the swing for me, tease me no more,
Stop showering me with your witty speech."

Nam-Khang

(Mue-Sang)

◉ "It is summertime,
Was it ever like this before?
The drizzling rain makes my eyes weary,
The puffing storm baffles my mood.
The golden stag, enamored of the mouse-deer,
Has to suffer from unrequited love.
He spurns the golden hog-deer, his own kind,
Who is more befitting to be his mate.
This bouquet I proffer to the banyan tree god,
To lure the golden stag back to his mate.
Who is over there peeking and peeping?

พั้วพั้วเพี้ยงขอให้กลายเป็นทรายทอง
เสียงกรากแกรกแหวกลดามาข้างซ้าย
แลละม้ายเหมือนฮเนาหน้าเศร้าหมอง
พระไทรศักดิ์สิทธิ์ยิ่งจริงหนาน้อง
มิเชื่อข้ามามองลองดูเอย

ฯ ๘ คำ ฯ

น้ำค้าง

(มือชัง)

◎ (หน้าร้อน
แต่ปางก่อนเช่นนี้เคยมีฤา)
(ฝนตกพรำคร่ำหน้าจนตาปรือ
เสียงฮือฮือพยุหวนป่วนอารมณ์)
(โอ้กวางทองปองกระจงเฝ้าหลงใหล
เจ้าจึงได้ทุกข์จิตคิดไม่สม)
(นางทรายทองนั้นไม่ปองใจนิยม
เชิญมาชมสมสู่เป็นคู่เอย)

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

◎ เมื่อนั้น
ฮเนาดั้นด้นค้นอยู่
ยินขับจับจิตชื่นชู
เอียงหูสดับตรับฟัง

Presto! Make it be the golden stag."
Hearing a rustling sound, she looked to the left,
And saw one like Ha-Nao, with a sad countenance.
"The god of the banyan tree is truly potent!
If you don't believe me, take a look yourself."

Nam-Khang

(Mue-Sang)

◉ ("It is summertime,
Was it ever like this before?)
(The drizzling rain makes my eyes weary,
The puffing storm baffles my mood.)
(The golden stag, enamored of the mouse-deer,
Has to suffer from unrequited love.)
(He spurns the golden hog-deer, his own kind,
Come and take her for his mate.)

Rai

◉ The poor bereft Ha-Nao.
Searching for his wife,
Heard the tuneful singing,
And cocked his ear to listen.

ปลาบปลื้มลืมกายเหมือนทายทัก
ยินดีนักนึกว่าพบสบสมหวัง
รีบสาวเท้าก้าวเข้าไปไม่รอรั้ง
เห็นสองนางกำลังโล้ชิงช้า

ฯ ๔ คำ ฯ

ลีลากระทุ่มนอก

◎ พิศโฉมประโลมลานสวาท
งามประหลาดเล็งเล่ห์รูปเลขา
จริตงอนอ้อนแอ้นทั้งกายา
ดังกินนรารำร่อนอ่อนเอวองค์
ชิงช้าโยนโอนกายคล้ายโผผิน
ขยับบินเหมือนนกวิหคหงส์
เสียวสวาทวาบจิตพิศวงยง
ตะลึงหลงแลนางไม่วางตา

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

◎ เมื่อนั้น
สองนางนึกกริ่มยิ้มในหน้า
เห็นฮเนาตะลึงไปไม่เจรจา
ทำมารยาเหมือนหนึ่งพึ่งจะรู้
นางวังคอนวิ่งซ่อนซุ้มไม้แฝง
มือซังแสร้งทำขึงหน้าบึ้งขู่

He was all elated,
Believing he had found her.
So he moved swiftly in,
And saw the two maids on the swing.

Lila-Krathum-Nok

◉ He gazed at them rapturously
And found them exquisitely beautiful,
Both in their manners and physique,
Like two agilely dancing *kinnari*.
The maids swaying on the swing
Seemed like soaring swans.
Ha-Nao felt enamored of them,
And stared at them in rapture.

Rai

◉ The two friends Mue-Sang and Wang-Khon,
Their faces brimming with smiles,
Seeing Ha-Nao awe-struck and silent,
Pretended to have just noticed his presence.
Wang-Khon ran to hide behind a bush,
While Mue-Sang, feigning a frown, spoke up.

เจ้านี่ใครไฉนกล้ามาลอบดู
ทำจู่ลู่ข่มเหงไม่เกรงใจ
ฯ ๔ คำ ฯ

จีนขวัญอ่อน

◎ เมื่อนั้น
ฮเนาตระหนกจิตคิดหวั่นไหว
นิ่งพินิจพิศดูสองทรามวัย
ก็จำได้ว่าเคยพบประสบกัน
จึงวอนว่าข้าขอโทษเถิดพี่
เมื่อตะกี้เคลิ้มจิตคิดกระสัน
ไม่เอื้อมอาจประมาทจิตผิดสำคัญ
ข้าหมายมั่นว่าเหมือนพี่ที่เคารพ
ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

◎ เมื่อนั้น
นางมือซังยังเต้นอยู่หรบหรบ
น้อยฤานั่นถ้อยคำทำนอบนบ
ไม่รักคบแล้วจึ่งแสร้งแกล้งดูเบา
จะเห็นแต่ลำหับหลับตาติด
คนอื่นคิดว่ากระสือเจียวฤาเจ้า
สงสารหน้าเฝ้าคล้ำดำเด่นเงา
ยังจะเฝ้าครวญคร่ำไปทำไม

"Who are you who dares peek at us?
How insolent and rude you are!"

Chin-Khwan-On

◉ Hearing the maid's admonition,
Ha-Nao became frightened.
Staring at both of them for a while,
He recalled having met them before.
"I beg of you to pardon me,
A moment ago I was in a dreamy state.
I dare not put myself in your league,
For I respect you as my seniors."

Rai

◉ Mue-Sang pretended to be angry,
And stomped her feet in protest.
"Why are you using respectful words with me?
Is it to spite me, since you love me not?
Even with eyes closed, you see only Lam-Hap,
Do you think others are demons ?
Your face is clouded in a piteous state.
Why are you still lamenting for her?

ซมพลาพาไปไกลนับโยชน์
จะลิงโลดตามตะบึงไปถึงไหน
เนื้อเข้าปากเสือจะเหลือไว้
จงคิดใคร่ครวญดูอย่างวู่วาม
ถึงตามไปได้มาก็หน้าหมาง
คงเหลือล้างคาวหลังจงฟังห้าม
แม้นหาใหม่คงจะได้ที่ดีงาม
ถ้าทำตามคิดจะช่วยด้วยเมตตา

ฯ ๘ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
ฮเนานิ่งฟังซังน้ำหน้า
เอาดีต่อตอบคำจำนรรจา
ซึ่งกรุณาน้องรับนับพระคุณ
แต่แค้นแม้นมิได้ตามล้างผลาญ
จะเดือดดาลวุ่นวายไม่หายฉุน
ที่จะหาให้ใหม่ได้การุณ
พอสิ้นวุ่นวายใจไม่ละวาง

ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
นางมือซังฟังถ้อยค่อยกระจ่าง
เห็นจะเสร็จสมคิดไม่จิตจาง
จึ่งเรียกนางวังคอนให้หล่อนมา

Som-Phla has already taken her miles sway,
So for how long are you going after her?
In a tiger's mouth, what would a deer's fate be?
Pray consider well and be not rash.
Even though you can get her back,
She must have already been tarnished.
If you seek a new wife, a fine one you'll get.
Follow my advice, I'll kindly find you one."

◉ Ha-Nao kept silent, listening to Mue-Sang.
He heard her out with great disdain,
And answered her with feigned politeness.
"I thank you for your kind consideration,
But if I cannot avenge myself on Som-Phla
By killing him, my ire will not diminish.
That you will kindly find me a new wife,
I'm grateful. Just wait till my mission is over."

◉ Listening to Ha-Nao's polite answer,
Mue-Sang felt she had been put at ease,
And thought all would go according to her wish.
She summoned Wang-Khon to come out.

ได้รู้จักมักจี่กับพี่ไว้
จะได้พึ่งพากันไปวันหน้า
เฝ้าขยับลับล่อไม่ต่อตา
จะมารยาไปถึงไหนจะใคร่รู้
ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
นางวังคอนแลชม้ายอายอดสู
ยืนก้มชมช่อบุปผาชู
โฉมตรูอิดเอื้อนไม่เคลื่อนคลาย
นางมือซังซ้ำเตือนเหลือเบือนบิด
ใส่จริตเคืองค้อนงอนใจหาย
ผันแปรแลชำเลืองเยื้องกราย
มายืนอายแอบหลังบังพี่นาง
ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
นางมือซังสันทัดไม่ขัดขวาง
จึ่งว่ามารู้จักกันไว้พลาง
เหมือนทำทางไว้ให้เตียนไม่เวียนวก
ข้าเป็นเหมือนนั่งร้านตะพานเรือก
ฤๅรอกเชือกช่วยประคองกันของตก
แม้นสิ้นงานท่านก็เห็นเป็นเรี้ยวรก
นี่แลอกคนเช่นข้ามันน่าอาย

"Come and make your acquaintance with Ha-Nao
For mutual dependence in time to come.
Why are you still hiding, avoiding his eyes?
I wonder how long you'll keep on pretending."

◉ Being chided by her friend Mue-Sang,
Wang-Khon glanced sideways coyly.
Pretending to be admiring the flowers,
She seemed unwilling to come out.
Mue-Sang had to call her once more,
And she glanced up in an affected manner.
After a while Wang-Khon came forward,
Hiding herself coyly behind Mue-Sang's back.

◉ Then the worldly experienced Mue-Sang
Deftly introduced both of them.
"You two must make an acquaintance,
Just like blazing a smooth trail.
I myself am like a scaffold,
Or a pulley that prevents things from falling.
When the construction is completed,
The scaffold, like me, is only in the way.

แน่ฮเนาถ้าเจ้าสมอารมณ์หวัง
อย่าด่วนชังเครื่องมือรื้อสลาย
จะรักหมากฝากให้รักทั้งทะลาย
ทำแยบคายเคืองค้อนด้วยงอนใจ

ฯ ๖ คำ ฯ

จีนมุล่ง

◎ เมื่อนั้น
ฮเนาผันกลั้นยิ้มมิใคร่ไหว
นางวังคอนอ่อนกว่าเราเมื่อไร
มายกให้เป็นน้องจองเหมือนนา
จะขัดคำทำไมให้หม่นหมอง
จึ่งสนองขอบคำที่รำว่า
ตัวน้องเช่นเครือเขาเถาลดา
หมายพึ่งพาไม้ใหญ่ได้ไต่เลื้อย
แม้นเมตตาให้ข้าได้ยึดเกาะ
ไม่เฉพาะว่าที่ไหนคงไต่เรื่อย
เหมือนหว่านข้าวไหนเล่าจะเปล่าเปลือย
กลับเป็นเฟือยหญ้าไปไม่ควรคิด
บัดนี้ข้าขอลาพี่ไปก่อน
เที่ยวสัญจรหาศัตรูสู้ตามติด
มาดแม้นมิตายวายชีวิต
ตั้งจิตจะกลับมาอย่าปรารมภ์

ฯ ๘ คำ ฯ

Dear Ha-Nao, if your wish is fulfilled,
Do not tear the scaffold down so soon.
If you love a betel nut, love the whole cluster."
Then she pertly cast him a sideways glance.

Chin-Mu-Long

◉ Seeing how the maids were acting,
Ha-Nao could hardly refrain from smiling.
Since Wang-Khon was not younger than he,
Mue-Sang's making her his junior was absurd.
Seeing it would be unfit to contradict her,
He made a response to thank the maid.
"I am like a twining, climbing vine,
Depending on a big tree for survival.
If you are kind, please let me cling to you,
And creep up no matter where.
It is like when you sow paddy,
You should get rice instead of grass.
As of now I must take leave of you,
And be on my way to seek my enemy.
If in due time I do not perish,
I will return to you, do not fret."

ร่าย

◎ เมื่อนั้น
สองนางต่างอายชม้ายก้ม
เห็นสมหวังดังจิตคิดนิยม
แล้วเกลียวกลมที่จะไปเสียไกลกัน
ถึงจะห้ามปรามอย่างไรไหนจะอยู่
เห็นสุดรู้สุดฤทธิ์คิดกระสัน
ทั้งสองก้มพักตราลงจาบัลย์
สะอื้นอั้นอ่อนอารมณ์ไม่สมประดี
เอื้อนอำนวยอวยพรสะท้อนจิต
จงเปลื้องปลิดบรรเทาทุกข์เป็นสุขี
แม้นชิงชัยได้ชนะแก่ไพรี
อย่าลืมที่รักใคร่ได้สัญญา
ถ้ามิด่วนคืนหลังดังนัดไว้
จะบรรลัยมิได้ทันมาเห็นหน้า
ร่ำพลางสองนางก็โศกา
ประหนึ่งว่าจะตายวายชีวิต

ฯ ๘ คำ ฯ โอด

◎ เมื่อนั้น
ฮเนานึกประหลาดอนาถจิต
สงสารสองนางจริงหยุดนิ่งคิด
มาหมายผิดเออนี่กรรมทำกระไร
จะแจ้งความตามสัตย์ตัดสวาท

Rai

◉ Upon hearing the young man's words,
The two maids bowed their heads with coy smiles.
Their wish seemed to have been fulfilled,
Yet Ha-Nao was to go far from them.
Trying to detain him would be to no avail.
The two love-sick maids were at their wits' end.
Both of them, face down, began to sob,
Crying their hearts out, almost losing senses.
Then they gave Ha-Nao their benediction,
That he rid himself of grief and be happy.
If he happened to defeat his enemy,
He should not forget his words to them.
If he did not return as he'd promised,
Both maids would certainly lose their lives.
As they were talking, they kept crying,
As though they were going to die.

◉ Seeing the two maids lamenting,
Ha-Nao was struck with misgivings.
Taking pity on them, he stopped to think
That karma must have made the maids love him.
If he boldly told them that he loved them not,

ไหนสองนาฏนางจะหยุดสุดวิสัย
จึงปลอบโยนสองนางให้สร่างใจ
แล้วอำลาครรไลเข้าในดง

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

ทยอยลาว

◎ เดินพลางทางตรึกนึกก็ขัน
ดูเหมือนฝันอนาถจิตพิศวง
นางที่เราจงจิตคิดจำนง
เกือบได้คงคู่แล้วกลับแคล้วไกล
ส่วนนารีที่มิได้เคยนึกฝัน
มาหมายมั่นจงจิตพิสมัย
เออโลกนี้นี่มันเป็นอย่างไรไป
จึงดลให้ไขว่เขวเล่ห์ดังนี้
อ่อที่จริงหญิงดีนั้นมีน้อย
หานับร้อยไม่ยากเย็นเช่นสองพี่
เมื่อตัวเราหวังจะใคร่ได้ที่ดี
ไยไม่มีความเพียรเวียนระวัง
โอ้ลำหับลับอยู่ไม่รู้ชัด
ฤๅวิบัติเสียแล้วเราไปเมาหวัง
นึกอาวรณ์ร้อนรนพ้นกำลัง
เดินเซซังไปในป่าพนาลัย

ฯ ๘ คำ ฯ ลาวกระแตไต่ไม้

They would never stop moaning.
So he consoled them until their grief abated,
And took leave of them to go on his way.

Thayoy-Lao

◉ As he walked along, Ha-Nao seemed amused
To think that everything was like a dream.
The one girl he had set his heart upon,
And almost got slipped away from him.
However, the girls he never had a feeling for
Came to be infatuated with him.
What was it with the way of the world,
That everything seemed to be upside down?
Truly there were only few chaste women,
Out of a hundred the two maids were hard to find.
If he aspired for the best one,
He must have some perseverance.
He did not know where Lam-Hap had gone,
And thought his hope would be shattered.
Overwhelmed with worry and anxiety,
He staggered unsteadily into the forest.

ขอม

◎ เมื่อนั้น
ซมพลาเพลินจิตพิสมัย
ซุ่มอยู่คูหาห้องใน
กับลำหับทรามวัยวิไลลักษณ์
แต่เฝ้าเย้ายวนชวนชิด
แนบสนิทอุ้มนางขึ้นวางตัก
สัมผัสภิรมย์ชมพักตร์
ฟูมฟักมิได้เว้นวาย

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

◎ ครั้นเวลาสายัณห์เย็นพยับ
กอดประทับปลอบประโลมโฉมฉาย
จงนิทราอย่าประหวั่นพรั่นกาย
พี่จะกล่อมภฺาสายให้ไสยา

ฯ ๒ คำ ฯ

พัดชา

◎ ดวงเนตร
ทั่วเวิ้งวันเวศหว่างภูผา
จะเสาะโฉมสู้เจ้าลำเพาพงา
ไม่พึงหาเห็นลึกอย่านึกเลย
จะควรคู่อยู่แต่ดวงปะยงทิพย์

Khom

◉ We now take up with Som-Phla,
Who was completely enraptured
In the inner part of the sylvan cave,
With the young and beautiful Lam-Hap.
He remained constantly close to her,
And placed her fondly on his lap.
Touching and admiring her face,
He fondled and caressed her incessantly.

Rai

◉ When twilight began to draw near,
He held her in his arms and consoled her
To sleep peacefully without worry.
He himself would lull her to sleep.

Phat-Cha

◉ "You who are the light of my eyes,
All over the forest and mountains high,
To seek a girl as beautiful as you,
Is a task that cannot be accomplished.
The only one who can come close to you

อันลอยลิบนวลละอองแลน้องเอ๋ย
เคราะห์ของพี่ดีกระไรจึ่งได้เชย
แสนเสบยทุกเวลานาทีเอย

ฯ ๔ คำ ฯ

ลีลากระทุ่ม

◎ ดวงสวาท
งามสิริวิลาสเฉลิมศรี
อาจโผนจิตชายชาตรี
ให้สิ้นรักชีวีเพราะหวังชม
แม้นมาดพลาดมือไม่เหมือนหมาย
ควรวางวายดีกว่าอยู่คลาดสู่สม
นี่แลน้ำจิตพี่ที่นิยม
เกลียวกลมกอดประทับหลับไปเอย

ฯ ๔ คำ ฯ ตระ

ร่าย

◎ ครั้นนอนระงับหลับสนิท
ก็บังเกิดนิมิตฝันใฝ่
สะดุ้งตื่นตระหนกตกใจ
กอดลำหับไว้ไม่เคลื่อนคลาย

ฯ ๒ คำ ฯ

Is the moon glowing up high in the sky.
I am so fortunate, my dear,
To have you to cherish every single moment.

Lila- Krathum

◉ "My beloved wife,
With a beauty so exquisite
That may inspire a valiant man
To scorn his life to enjoy you.
If I could not have you as my own,
I would rather die than miss you.
This is how I really feel about you."
He then hugged her and cuddled her to sleep.

Rai

◉ After a long, deep slumber,
Som-Phla had a terrible nightmare.
He woke up with a start, frightened,
And hugged Lam-Hap tight in his arms.

◎ เมื่อนั้น
นวลนางลำหับก็ใจหาย
เห็นซมพลากอดกระหวัดรัดกาย
โฉมฉายก็ถามไปทันใด

ฯ ๒ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
ซมพลานึกฉงนหม่นไหม้
จึงเล่าความฝันนั้นไป
ว่ามีกาคุชใหญ่มหิมา
อันนอนั้นแหลมดังขนเม่น
โลดเต้นไล่ประชิดขวิดข้า
สู้กันในกลางพนาวา
ยังมีตาโก๊ะตัวลาย
โผนมาคว้าคาบต้นคอไว้
ดิ้นรนเท่าไรไม่ขยาย
กัดติดจนชีวิตวางวาย
ฝันนี้เห็นร้ายเหลือประมาณ
ถึงพี่จะตายวายชีวิต
มิได้คิดกลัวข้อกับสังขาร
ทุกข์แต่ถึงเจ้าลำเพาพาล
สงสารจะเป็นประการใด
เล่าพลางทางอาดูรพูนเทวศ
ชลเนตรแถวถั่งหลั่งไหล

◉ Being roused from her sleep by his embrace,
Lam-Hap also experienced a fright.
Seeing Som-Phla's arms around her,
She asked him what had happened.

◉ Recalling the dream he had during the night,
Som-Phla became perplexed and sad.
So he related to her his nightmare,
"A huge rhinoceros there appeared,
With horn as sharp as a porcupine's quill,
Coming toward me and trying to gore me.
While we were fighting in the forest,
A striped tiger came out of nowhere.
It sprang and caught my neck in its mouth,
However hard I struggled, I could not escape.
The tiger persisted and bit me to death.
This dream of mine seems most ominous.
Were I to chance to lose my life,
I am not at all afraid of dying.
I only worry about you, my dear,
And take pity on your uncertain future."
As he told her his dream, his grief grew,
And tears came streaming down his face.

แสนโศกโศกาอาลัย
กอดลำหับไว้ไม่เคลื่อนคลาย
ฯ ๑๐ คำ ฯ โอด

◎ เมื่อนั้น
นวลนางลำหับโฉมฉาย
ฟังคำร่ำเล่าบรรยาย
ใจหายประหวั่นพรั่นนัก
จึ่งว่าถ้าเจ้าอันตราย
เมียจะตายตามจงประจักษ์
มิขออยู่สู้โศกซึ่งพรากรัก
ซบลงเหนือตักแล้วโศกา
ฯ ๔ คำ ฯ โอด

◎ ครั้นค่อยเคลื่อนคลายวายโศกศัลย์
พอตะวันเรื่อเรืองแรงแสงกล้า
ชวนกันเสพรสโภชนา
ชมพลารำพึงคะนึงใน
แต่มาอยู่คูหาก็หลายวัน
หาได้ขุดเผือกมันมาเติมไม่
จวนจะสิ้นเสบียงที่เตรียมไว้
จำจะไปหามันอย่าหม่นหมอง
ไม่ช้าจะมาเป็นเพื่อนน้อง

Sad and sorry lest he should leave her,
He embraced Lam-Hap securely.

◉ On hearing Som-Phla's frightful dream,
Lam-Hap became disheartened.
The foreboding narrating of his dream
Made her heart quake with fright.
"If you, my husband, were in danger,
You can be sure I would die after you.
I'll not live to bear the grief of bereavement."
She buried her head in his lap and sobbed.

◉ After their sorrow had diminished,
When the sun began to show its rays,
The couple proceeded to have their meal.
Som-Phla the brave pondered to himself
That they had been in the cave many days,
But he had not dug up more taros or yams.
As their provisions were already depleted,
He would have to go gather more.
So he told Lam-Hap about his plan,

เจ้าจงอยู่ห้องให้สำราญ

ฯ ๖ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
ลำหับกัลยาฟังว่าขาน
หวาดหวั่นพรั่นใจพ้นประมาณ
นางจึ่งทัดทานห้ามไว้
เจ้าฝันร้ายนักหนาในราตรี
วันนี้หาควรไปไม่
ถึงจะอดอยากลำบากใจ
ก็จะเป็นไรไปอย่าร้อนรน
แม้นพ่อไปมีอันตราย
เมียจะตายอยู่ในไพรสณฑ์
จงเมตตาอย่าเป็นกังวล
อยู่ด้วยกันสองคนอย่างครรไล

ฯ ๖ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
ซมพลายิ้มแย้มแจ่มใส
จึ่งว่าเจ้าอย่าร้อนใจ
ทำไมกับฝันไม่พรั่นพึง
ถึงจะมีศัตรูจู่ประจัญ
พี่ไม่เกรงมันสักนิดหนึ่ง

That he would leave her to dig for yams.
She should not worry since he would be back,
So she should rest contentedly in the cave.

◉ When Lam-Hap heard Som-Phla's words,
She became greatly agitated,
Her heart filled with misgivings.
So she tried to dissuade him from going.
"Last night you had a terrible dream,
So you should not go anywhere today.
Worry not even if we have to starve,
Just let it be and do not fret.
If you go and encounter danger,
I will die right here in this forest.
Please take pity, do not worry about me.
Stay here with me and do not go away."

◉ Listening to his wife's pleading,
Som-Phla smiled and answered her.
"Do not let yourself be too worried.
Why should we be afraid of dreams?
Even if an enemy attacks me,
I am not one bit afraid of him.

อันสิงสาราสัตว์อย่าคำนึง
บ่ายหน่อยพี่จึงจะกลับมา

◎ เมื่อนั้น
นางลำหับสดับคำผัวว่า
สุดที่จะทานทัดขัดวิญญาณ์
นางนั่งโศการ่ำไร

ฯ ๒ คำ ฯ โอด

◎ เมื่อนั้น
ซมพลาหาสะทกสะท้านไม่
ปลอบเมียพลางทางเช็ดชลนัยน์
เจ้าอย่าร่ำไห้ไม่ต้องการ
พี่ไปไม่ช้าจะมาพลัน
อยู่ด้วยจอมขวัญยอดสงสาร
ว่าแล้วแต่งตัวมิได้นาน
จับเสียมกล้องทะยานออกไป

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

สามไม้

◎ ครั้นออกมานอกคูหา
ให้สยองโลมาเร่งหม่นไหม้
มันนึคู่ชีวีที่คาดไว้
ก็ขาดตกลงไปลุ่ยกระจาย

As for wild beasts, they mean nothing.
I will return late in the afternoon."

◉ When she heard Som-Phla's words,
Lam-Hap was greatly discouraged.
Irked that she could not deter him,
She sat motionless and cried.

◉ Though his wife was in great sorrow,
Som-Phla himself was undaunted.
He consoled her and wiped away her tears.
"It is unbecoming of you to cry.
I will be gone only a while,
And then return to be with you."
Then he got dressed in a hurry and left
With blowpipe and spade in hands.

Sam-Mai

◉ However, once outside the cave,
Som-Phla's hair stood on end.
His trusted dart holder strap
Suddenly snapped, darts strewn about.

สะดุ้งจิตคิดเห็นเข็ญวิบัติ
นึกกลัวเซมังงัดทั้งหลาย
อัดอั้นดวงกมลกระวนกระวาย
เป็นลางร้ายนึกประหลาดอนาถใจ
เหลียวดูปากถ้ำระกำอก
แสนวิตกหวาดหวั่นพรั่นจิตไหว
โอ้ลำพับลับตาเหลืออาลัย
แม้มีเหตุเภทภัยจะไกลตา
ฤๅหนึ่งจะกลับคืนรัง
อยู่ระวังมารศรีที่คูหา
ลังเลใจมิใคร่จะลินลา
แต่ประหม่ากระเหม่นอยู่เป็นนาน

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

◎ แล้วฮึกฮักหักห้ามความวิตก
ไม่สะทกสะท้านจิตคิดห้าวหาญ
เห็นไม่มีใครกล้ามาแผ้วพาน
ก็รีบผ่านแถวพนาคลาไคล

ฯ ๒ คำ ฯ

ม้าย่อง

◎ เดินทางตามหว่างภูเขาหลวง
ไม่หายห่วงน้องน้อยละห้อยไห้

Startled, he saw this as an omen,
Fearing wandering demons and spirits.
The youth felt agitated and restless,
Saddened by the ominous sign.
He turned around to look at the cave,
His heart filled with grief and misgivings.
He worried about his beloved Lam-Hap,
Lest any mishap befall him, far from her.
Som-Phla thought of returning to the cave
To be by his wife's side and guard her.
He hesitated, not willing to take a step,
Deliberating with himself for some time.

Rai

◉ Soon Som-Phla gathered up courage,
And subdued all his fears and anxieties.
Seeing no one around to confront him,
He quickly made his way into the brush.

Ma-Yong

◉ Walking along the mountain trail,
Som-Phla continued to worry about Lam-Hap.

เห็นบุปผาเบิกบานตระการใจ
กล้วยไม้รายช่ออรชร
ที่พุใหญ่ใกล้กันกับคูหา
น้ำใสไหลซ่าจากสิงขร
หวนระลึกนึกคะนึงถึงบังอร
เมื่อยามร้อนหวังจะพาเจ้ามายล
จะได้เล่นวารีที่ตกพร่า
จากเงื้อมผาพร่างพร้อยดังฝอยฝน
พิกุลเกิดกิ่งชายใกล้สายชล
ต้องลมหล่นแลเกลื่อนเหมือนแกล้งปราย
นึกฉุกใจมิได้พานางมาด้วย
จะได้ช่วยชี้ชมสมมุ่งหมาย
เหมือนไม่องอาจเช่นชาติชาย
นึกอับอายเปล่าเปลี่ยวไม่เหลียวแล

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

ร่าย

◎ ครั้นมาถึงเชิงชานลานบรรพต
เดินเลี้ยวลดตามชายสายกระแส
เที่ยวขุดหาเผือกมันผันแปร
ได้เต็มแล้มากมายก่ายกอง

The beautiful flowers all in bloom,
The clusters of exquisite wild orchids
Near a big fountain by the cave,
The waterfalls cascading from the rocks,
All reminded him of his beloved.
In summer, he planned to bring her here
To enjoy herself in the cool water,
Splashing down from the cliffs like rain.
A *phikun*[12] tree stood by the water,
Whose blossoms were strewn by the wind.
Som-Phla regretted not bringing Lam-Hap along
To point out the beautiful scenery to her.
Then he felt that he was not acting bravely,
And became abashed, looking around no more.

Rai

◉ Coming to a clearing at a hillside,
He followed a winding path along the stream
To dig for taros and yams which grew aplenty.
Gathering the roots into a big pile,

[12] *phikun:* plant of the Sapotaceae family, with small, white blossoms

คิดจะเป่ากระเหว่าไปบ้าง
เสียงค่างร้องพิลึกกึกก้อง
คว้าบอเลาเข้าไปเดินด้อมมอง
ย่างย่องแหงนชะแง้แลดู

ฯ ๔ คำ ฯ เพลงฉิ่ง

โศกโขทัย

◎ เมื่อนั้น
ตาจองลองแค้นใครไม่มีคู่
อีเฒ่าถิ่งกาลีมันมีชู้
อ้ายวางซองเสือกจู่เข้าครอบครอง
ชวนตาเฒ่าจับปี๊บรีบเข้าป่า
วานแกมาช่วยเขม้นเป็นที่สอง
โรงศาลก็ไม่มีที่จะฟ้อง
จึ่งจนใจได้แต่ลองฝีมือมัน

ฯ ๔ คำ ฯ

เขมรไล่ควาย

◎ เดินพลางทางบ่นตุ๋มตั๋ม
กรรมเอ๋ยกรรมกรรมอะไรนั่น
ไปแปรักเสียสี่ปีเท่านั้น
มันพากันว่าตายโหงโก้งโค้งคุด
อีถิ่งถ่อยหนังห้อยเหมือนคางคก
ยังอยากกกร่ำไปไม่รู้หยุด

He thought of blowing down some cuckoos.
Hearing langurs crying in a strange manner,
Som-Phla clutched his blowpipe firmly,
Tiptoeing near the bushes to take a peek.

Soke-Kho-Thai

◉ We now return to old Jong-Long,
Who had been harboring an indignation
Since Thing, his wife, had betrayed him
By taking up with the vile Wang-Song.
He persuaded Jap-Peep to go with him
To the forest to serve as his second,
Since there was no court to take his case to,
He could but challenge Wang-Song to a fight.

Khamane-Lai-Kwai

◉ As he walked, he muttered to himself.
"What misfortune has befallen me!
It's only four years since I went to Perak,
And people said I had died a violent death!
The wretched Thing, with flabby toad-like skin,
Incessantly wants to find a new husband.

อ้ายวางซองสาระยำทำทุดทะรุด
กูไม่กุดหัวได้ไม่ใช่ชาย
จะแทงด้วยบาเดะมันเกะกะ
แล้วก็จะตายง่ายอ้ายฉิบหาย
จะต่อยมันให้คะมำตำขี้ควาย
จึ่งจะวายแค้นคับถึงตับไต
นี่แน่พ่อจับปี๊บรีบเถิดเจ้า
ไปให้ถึงก่อนเขาจึ่งจะได้
เพราะเราท้าเขาจะว่าเราท้อใจ
พากันครรไลไม่หยุดยั้ง

ฯ ๘ คำ ฯ ค้างคาวกินกล้วย

ร่าย

◎ ถึงมอนแลงที่แจ้งนัดกันไว้
เห็นต้นไม้ใหญ่เข้าหยุดนั่ง
หญ้าแพรกอ่อนนอนเล่นเอากำลัง
พลางสั่งสนทนาพาที

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

ลำเพชร

◎ เมื่อนั้น
ตาวางซองตรองตรึกไม่นึกหนี
จองลองกล้าท้าให้ไปต่อตี
มิได้มีหวาดหวั่นพรั่นพรึง

That accursed Wang-Song, most vile of men!
I'm no man if I could not cut off his head.
To pierce him with a spear would be too clumsy,
And he would also die too easily.
I'd knock him down o'er a heap of cow dung,
Only then will my vengeance will be gratified.
Come on, Jap-Peep, make a great haste.
We should reach the meeting place before they do,
Since we are the challengers and no cowards."
So the two rushed on without stopping.

Rai

◉ Reaching Mon-Laeng, the appointed place,
The two friends sat under a big tree.
They reclined on the soft young grass to rest,
And chatted to while away their time.

Lam-Phetch

◉ As for the accused Wang-Song,
He did not think of running away.
Being challenged to a fight by Jong-Long,
He was not intimidated at all.

แกแก่กว่าราวสักห้าปีไป่ได้
ทั้งหัวใสเสียท่าเรากว่าครึ่ง
แม้นถูกหมัดเข้าคงเปราะเพราะหนังตึง
มิร้องอึงอบป่าอย่าว่าชาย

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

◎ ชวนตาตอเลนไปเป็นคู่
เมื่อต่อสู้จะได้เห็นเป็นสหาย
ออกจากบ้านพากันดั้นตะกาย
มุ่งหมายมอนแลงแหล่งตำบล

ฯ ๒ คำ ฯ แขกเงาะ

◎ ครั้นถึงซึ่งพฤกษาใหญ่
เห็นหัวจองลองใสอยู่ใต้ต้น
แวะนั่งเหนือรังจะเวาไม่เข้าปน
ให้เพื่อนจรดลไปเจรจา

ฯ ๒ คำ ฯ

◎ บัดนั้น
ตาตอเลนเจนจัดหมัดมวยกล้า
จึ่งพะยักกวักเรียกจับปี๊บมา
ว่ากล่าวเกลี่ยไกล่เป็นไมตรี
อันเพื่อนเราสองข้างต่างหงำเหงือก

Jong-Long was about five years his senior,
And bald, in itself half a disadvantage.
The soft, fragile skin would break when punched,
His bawl would be ringing through the forest.

Rai

◉ Wang-Song then asked To-Lane to go along,
To be with him when he fought Jong-Long.
They then set out from their dwellings,
And headed for Mon-Laeng as agreed.

◉ When they arrived at the meeting place,
They saw Jong-Long's shiny pate under the tree.
Wang-Song sat down on a termite hill,
Sending To-Lane over as a negotiator.

◉ Acting on behalf of his friend Wang-Song,
To-Lane, himself an experienced boxer,
Beckoned old Jap-Peep to come over,
So as to settle the matter amiably.
"Both of our friends are old men indeed,

จะเลือกอาวุธใดให้ควรที่
จะกำหนดเวลาช้าเร็วมี
เมื่อต่อตีเราไม่ยึดกี่อึดใจ

ฯ ๔ คำ ฯ

◎ บัดนั้น
ตาจับปี๊บจีบปากถากถางให้
เพื่อนของท่านหนุ่มกว่าข้าเท่าใด
ฤๅจะใช้ศาสตราหน้าไม่อาย
เพื่อนของท่านข้าว่าจะชกด้วยกำหมัด
เพราะเจนจัดเหลือดีไม่หนีหาย
ฤๅไม่สู้สารภาพไม่หยาบคาย
ขอโทษหมายจะอภัยไม่จองเวร

ฯ ๔ คำ ฯ

◎ บัดนั้น
ตาตอเลนเต้นร่าเหมือนท่าเขน
อันวางซองของข้าหมัดมวยเจน
จะประเคนศอกสะท้านกบาลแบะ
ตริตรองดูเสียให้ดีพี่จับปี๊บ
จะถูกถีบถลาล้มจมแหมะแขะ
ไม่แกล้งคุยข่มท้าว่าค่อนแคะ
อย่าหัวเราะแหะแหะคงเห็นกัน

ฯ ๔ คำ ฯ

So their arms should be properly chosen.
The duration of their fight should not be fixed,
No consideration given to the time limit."

◉ Listening to To-Lane's terms,
Jap-Peep made a sarcastic remark.
"How much younger than I is your friend?
It's a shame if he chose to fight with weapons.
My friend Jong-Long opts for boxing,
For he is such a very keen boxer.
If your friend does not want to fight,
And asks for pardon, we will forgive him."

◉ Hearing his words, To-Lane became furious,
Stomping his feet as if doing a *khon* dance,
"My friend Wang-Song is a talented boxer,
Who will crack Jong-Long's skull with his elbow.
Consider well my brother Jap-Peep,
Before Jong-Long is kicked to the ground.
I am not boasting or bragging,
So you do not need to smirk, we will see."

◎ บัดนี้
ตาจับปี๊บปอดดีไม่มีพรั่น
บอกเวลาอาณัติจำกัดกัน
แล้วผายผันกลับมาหาเพื่อนตัว

ฯ ๒ คำ ฯ พม่าใหม่

◎ เมื่อนั้น
สองนักเลงผู้ใหญ่มิใช่ชั่ว
ชักเลาะเตี๊ยะตึงกระสันไม่พันพัว
เสกสามพั้วเป่าปลอดตลอดกาย
แล้วบ่ายหน้ามายืนกลางแปลง
ที่สองแจ้งกำหนดได้นัดหมาย
แล้วจดหมัดมือองอย่อท้าย
ทั้งสองนายชกต่อยไม่ถอยกัน

ฯ ๔ คำ ฯ ต่อยมวย

◎ ประเดี๋ยวใจได้ยกเหงื่อตกซ่าน
ที่สองทะยานเข้ากางกั้น
เหนื่อยบอบหอบโครงเป็นอันอัน
ให้น้ำเสร็จพลันค่อยบรรเทา

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

◎ ต่างคนต่างลุกขึ้นชกอีก
หลบหลีกตอบต่อยอด้วยเข่า

◉ Jap-Peep stood his ground firmly,
And was not shaken by To-Lane's threats.
He set the time for the proposed fight,
And went back to his friend Jong-Long.

◉ The two old rogues,
Still agile and full of vigor,
Arranged their loincloths snuggly,
Chanting magical spells thrice for protection.
They then took their stand in the midst
Of the clearing set by their two friends.
Both took aim and sparred vigorously,
Neither backed away from the other.

◉ The round was over in a brief moment,
And the two seconds stepped in between them,
Separating the exhausted, panting men,
Who felt better after having some water.

◉ Each of them sprang up to box again,
Ducking and dodging, returning knees for fists.

เตะถีบถองหลังดังไม่เบา
สองเฒ่าทรหดอดทน
ฯ ๒ คำ ฯ เจ้าเซ็น

◎ เมื่อนั้น
ซมพลาเที่ยวมาในไพรสณฑ์
ถึงมอนแลงที่แจ้งจรดล
ไปพบตาสองคนต่อยกันนัว
จึงเข้าไปห้ามว่าอย่าหุนหัน
หยุดต่อยกันสักครู่เถิดปู่ขรัว
เพื่อนสองข้างต่างเข้าช่วยพันพัว
รั้งตัวลากฉุดก็หลุดพลัน
ซมพลาเข้าใกล้จำได้แน่
ว่าตาแก่เจ้าชู้ที่คู่ขัน
จึงไต่ถามเหตุผลแต่ต้นนั้น
มาต่อยกันทำไมในดงดาล
ฯ ๖ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
สองเฒ่าเหนื่อยล้มลมสว้าน
ช่วยกันคั้นนวดอยู่เป็นนาน
หายเหนื่อยอาการจึงค่อยฟื้น
ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

Kicking, and striking with their elbows,
The two old men fought doggedly.

◉ Making his way through the forest,
Som-Phla soon arrived at Mon-Laeng.
There in the middle of the clearing,
He saw two old men engaged in boxing.
He then decided to intervene,
And ask them to stop fighting for a moment.
The two friends also joined in
To pull the two contestants apart.
Seeing the men up close, he recognized them
As the lecherous and comical old men.
He therefore asked to know the reason
Why they were fighting in the forest.

◉ Before they could give their answer,
The two were so exhausted that they fainted.
After they had been massaged for some time,
No longer tired, they regained consciousness.

◎ เมื่อนั้น
ตาจองลองเล่าพลางทางสะอื้น
ข้าไปค้ากลับมาเมื่อวานซืน
เมียเป็นของคนอื่นทั้งเรือนชาน
อ้ายวางซองจองหองมาครอบงำ
เข้าอยู่ประจำเสียทั้งบ้าน
ไม่มีใครจะได้เป็นตระลาการ
จึงนัดมาต่อต้านตัวต่อตัว

ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
ตาวางซองตีอกชกหัว
ใช่ข้าจะคิดร้ายไม่อายกลัว
เพราะนางถึงว่าผัวนั้นตายแล้ว
ข้าก็เป็นพ่อหม้ายไร้แม่เรือน
คิดหาเพื่อนปกครองให้ผ่องแผ้ว
ครั้นผัวมาทำตาอยู่บั้งแบว
พึ่งรู้แกวว่าแกปดหมดปัญญา
แม้นว่ามีตระลาการศาลถามซัก
จะให้การให้ประจักษ์ไม่กังขา
นี่หาไม่จำใจต้องออกมา
เพราะเขาท้าไม่รับก็อับอาย

ฯ ๖ คำ ฯ

◉ Jong-Long was the first to tell his story,
Sobbing vehemently all the while.
"I was away trading, returning only yesterday,
To find my wife and my house taken by another.
The arrogant Wang-Song had stepped in,
And become a fixture in my household.
Having no one to act as a judge,
I had to meet him here in single combat."

◉ Listening to Jong-Long's side of the case,
Wang-Song pounded his chest in protest.
"It is not that I am bad or unashamed.
But Thing had told me her husband was dead.
I am a widower myself, with no wife,
So I look around to find a companion.
Only when Jong-Long himself turns up,
Do I know Thing has told me a lie.
If I were in court before a judge,
I would clear myself with testimony.
Since there was no court, I had to come,
Or I'd be shamed, not accepting his challenge

◎ เมื่อนั้น
ซมพลาฟังคำร่ำขยาย
ให้นึกขันกลั้นหัวตากับยาย
มาเคราะห์ร้ายชิงชู้คู่กับเรา
เสียวจิตคิดถึงเรื่องของตัว
แม้นเจ้าผัวเซ่อซ่ามาพบเข้า
เรามิต้องต่อยกันกับฮเนา
แต่ผิดเค้ากันอยู่นิดที่จิตนาง
คิดพลางทางพูดไกล่เกลี่ย
ข้าจะขอเสียทั้งสองข้าง
จะรักใคร่ไปทำไมกับคนกลาง
เป็นเยี่ยงอย่างสตรีที่ชั่วร้าย
อันความอายขายหน้ามาต่อรบ
ก็พอลบอัปยศให้หมดหาย
จงคืนทับดับใจให้สบาย
อย่าวุ่นวายตาทั้งสองจงตรองความ

ฯ ๘ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
สองเฒ่านิ่งนั่งฟังคำห้าม
ค่อยระงับดับโกรธที่ลุกลาม
ยอมตามซมพลาว่ากล่าวนั้น
ถ้อยทีดีกันไม่ขึ้งโกรธ
ษมาโทษไม่รังเกียจเดียดฉันท์

◉ The valiant-hearted youth Som-Phla,
When he heard the old men's stories,
Had a hard time trying to suppress a laugh
At the old people's love triangle.
Then with a pang, he recalled his own story.
If Ha-Nao happened to come upon him,
It was likely that they would have to fight.
The only difference lay in Lam-Hap's heart,
Which was not as fickle as that of Thing's.
Som-Phla then tried to mediate.
"I beg of you, please settle your dispute.
Why should you care for a woman like that,
Who is the epitome of a wicked woman?
As for your shame, it's been erased by the fight.
Do return both of you to your lodgings,
And stir no more, please consider my words."

◉ Listening to Som-Phla's admonition,
The two adversaries sat meekly still.
They managed to suppress their anger,
And resolved to follow the youth's counsel.
The old men then exchanged friendly words,
Forgiving each other in conciliation.

ต่างคนอำลาพากัน
ด้นดั้นกลับบ้านสำราญใจ

ฯ ๔ คำ ฯ แขกตลุง

แขกบรเทศ

◎ เมื่อนั้น
ซมพลายิ้มแย้มแจ่มใส
สนุกเรื่องยายตาเป็นพ้นไป
คิดไว้ว่าจะเล่าให้เมียฟัง
เหลียวดูสุริย์ฉายเห็นบ่ายคล้อย
ลำหับจะคอยอยู่ข้างหลัง
จึงดัดดั้นมรรคาเข้าป่ารัง
จะไปยังภูผาหาโฉมตรู

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

ต้นเพลงยาว

◎ เมื่อนั้น
ฮเนาเดินเวียนวนค้นอยู่
พอเหลียวหน้ามาเห็นศัตรู
โจมจู่เข้ามาคว้าแขนรัด

ฯ ๒ คำ ฯ

After taking leave of each other,
Each went his way home with a lighter heart.

Khaek-Borathet

◉ After the old people had gone,
Som-Phla was still smiling,
Amused by the comical love triangle.
He thought of telling it to his wife.
Seeing that it was already late afternoon,
And knowing his wife was waiting for him,
He took a short cut through the *rang*[13] forest
To rejoin Lam-Hap in their sylvan cave.

Ton-Phleng-Yao

◉ As for the unhappy Ha-Nao,
Who was walking around seeking out Som-Phla,
When he turned round and saw his enemy,
Ha took hold of Som-Phla with his arms.

[13] *rang:* ingyion, used for maling planks

ร่าย

◎ ชักบาเดะออกมาตั้งท่าแทง
กวัดแกว่งกระชั้นชิดบิดสะบัด
ปล้ำกันยันยืดฮึดฮัด
แว้งกระหวัดติดต่างไม่วางกัน

ฯ ๒ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
ซมพลากล้าดีไม่มีพรั่น
จึงว่าแก่ฮเนาไปพลัน
ไฉนนั่นจึงไม่ให้รู้ตัว
นี่ฤาคนกล้าหน้าไม่อาย
ลอบทำอันตรายกูน่าหัว
มึงทำทั้งนี้ก็เพราะกลัว
อ้ายชาติชั่วลอบกัดเหมือนสัตว์ร้าย

ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
ฮเนาฟังซมพลาว่าเสียหาย
ได้สติตริตรึกนึกอาย
จึงว่าอย่าวุ่นวายจะวางมือ
เรามาเจรจาว่ากัน
อย่าเพ่อหุนหันดันดื้อ

Rai

◉ He drew out his knife, preparing to stab,
Boldly brandishing it back and forth.
Both of them wrestled with each other,
Each never letting the other out of his grasp.

◉ Som-Phla was brave beyond compare.
Undaunted, he derided his attacker.
"Why do you attack me without warning?
Is this the act of a brave man?
Shame on you indeed !
Ambushing me, you deserve to be laughed at.
Is it because you are afraid of me,
That you stalk me like a wild beast?"

◉ Listening
To Som-Phla's abusive tirade,
Ha-Nao came to his senses and felt shame.
"Do not worry, I will let go of you now.
Let us talk things out for the time being.
Do not be rash and act impetuously."

ว่าพลางวางให้ไม่ยุดยื้อ
มึงฤๅพาเมียกูหนีมา
ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
ซมพลาตอบไปด้วยใจกล้า
กูไปรับลำหับกัลยา
เพราะว่านางสมัครรักเรา
บัดนี้นางก็เป็นเมียกู
จะห่วงใยอยู่ทำไมเล่า
จงไปหาใหม่อย่าใจเบา
เช่นเจ้าหาไหนไม่ยากนาน
ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
ฮเนาฟังว่าเห็นกล้าหาญ
เร่งพิโรธโกรธใจดังไฟกาล
จึงว่าอ้ายเดรัจฉานช่างพาที
มึงไปฉุดนางมากลางคืน
แล้วแกล้งข่มขืนกดขี่
ทำการร้ายกาจชาติอับปรีย์
ยังมาอวดดีว่านางรัก
กูจะสังหารผลาญชีวี
มิให้ติดธรณีอยู่ให้หนัก

He then let go of Som-Phla.

" Are you the one who abducted my wife ?"

◉ On hearing Ha-Nao's entreaty,
Som-Phla gave his answer boldly.
"I took Lam-Hap away from you
Because she is in love with me.
Now that she is my dear wife,
Why are you still yearning for her ?
Go get yourself a new wife,
A man like you can find one easily."

◉ When he heard Som-Phla's bold words,
Ha-Nao became livid with great ire.
Enraged as if his heart were on fire, he cursed,
"You damned bragging beast!
You carried her off in the night,
And raped her ever so viciously,
Inflicting unspeakable vileness on her,
And now you arrogantly boast she loves you!
I will most certainly slay you
To rid the earth of a vile scum like you.

อ้ายคนร้ายกาจชาติทรลักษณ์
ใครดีได้ประจักษ์กันวันนี้
ฯ ๖ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
ซมพลาฟังถ้อยไม่ถอยหนี
ชักบาเดะออกมากล้าดี
มาต่อตีกันดูให้รู้ฤทธิ์
ต่างคนต่างว่านางรัก
ความจริงไม่ประจักษ์แจ้งจิต
มาสู้กันใครตายวายชีวิต
นางคงเป็นสิทธิ์ของผู้ยัง
ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
ฮเนาได้ฟังดังจะคลั่ง
แกว่งบาเดะราญรุกบุกจำบัง
ก้าวยั้งย้อนขยับกลับแทง
ฯ ๒ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
ซมพลาห้าวหาญชาญคำแหง
รับร้องป้องกันกลางแปลง
กวัดแกว่งผัดผันกันไปมา
ฯ ๒ คำ ฯ กลอนแขก เชิด

You vicious and obnoxious bastard,
We will see who will be the victor today."

◉ Ha-Nao's tirade had no effect on Som-Phla,
Who was as undaunted as ever.
Drawing out his knife, he made a retort.
"If you dare, just fight me to the death.
Each of us insists that she loves him,
But the truth of the matter is unclear.
Come, let us fight until one drops dead,
Then Lam-Hap belongs to the survivor."

◉ Listening to Som-Phla's derisive words,
Ha-Nao almost went mad with rage.
He brandished his handy knife and lurched,
Then stepped back to find a chance to attack.

◉ Som-Phla, who was equally agile,
Possessing a non-pareil bravery,
Could withstand Ha-Nao's constant assails.
They took turns attacking each other.

ข้าหวน

◎ เมื่อนั้น
นวลนางลำหับเสนหา
แต่ละห้อยคอยหาภัสดา
จนเวลาตะวันลงไรไร
ไม่เห็นคืนหลังมายังถ้ำ
จวนพลบค่ำน่าจะมีเหตุไฉน
นั่งนิ่งรำพึงตะลึงตะไล
นางไม่มีสุขสักนาที

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

◎ อย่าเลยจะตามไปดู
จะเป็นอย่างไรอยู่ให้รู้ที่
คิดพลางย่างเยื้องจรลี
แลหาสามีทุกแห่งไป

ฯ ๒ คำ ฯ เพลงเร็ว

ทยอย

◎ ค้นตามหน้าถ้ำลำธาร
หาพบพานร่องรอยแห่งไรไม่
นางยิ่งตระหนกตกใจ
ตะโกนกู่หวั่นไหวให้สำเนียง
ร้องเรียกเท่าไรไม่ขานรับ

Cha-Huan

◉ The sorrowful lamenting Lam-Hap,
Who had been left alone in the cave,
Waited a long time for her husband,
Until the sun was almost setting.
At sundown, and Sam-Phla still not back,
She feared something must be amiss.
The girl sat motionless in a daze,
Not one moment of joy did she feel.

Rai

◉ She resolved to go after her Som-Phla
To find out what had happened to him.
So she went out of the secluded cave,
And searched high and low for her husband.

Thayoy

◉ Looking around caverns and streams,
She could find no trace of her lover.
She became all the more frightened,
And raised her voice to call his name.
But she shouted in vain, for he answered not,

หูตรับฟังไปไม่มีเสียง
เดินพลางย่างย่องมองเมียง
นางเพียงจะพินาศอนาถใจ
ฯ ๔ คำ ฯ โอด

ร่าย

◎ ครั้นค่อยเสื่อมคลายวายโศกา
กัลยาทุกข์ทนหม่นไหม้
ดัดดั้นมรคาคลาไคล
ลงจากเนินไศลถึงลำธาร
เห็นรอยบาทาปรากฏชัด
เลาะลัดเลียบน้ำลำละหาน
ค่อยบรรเทาเบาเทวศแดดาล
เยาวมาลย์ตามรอยจรลี
ฯ ๔ คำ ฯ

ตะนาวแปลง

◎ เดินทางกลางไพรใจระทึก
ไม่วายนึกขุ่นข้องหมองศรี
สงัดเงียบเยียบเย็นเช่นราตรี
ปักษีซบเซาเข้ารังรวง
บุปผามาลีที่เคยบาน
ก็บันดาลลมโชยโรยร่วง
ให้ร้อนอ้าวผ่าวปลาบวาบทรวง

Pricking her ears to listen, she heard nothing.
As she walked on, she looked around for him,
Feeling that her heart was about to break.

Rai

◉ As her sorrow began to abate,
The grief-stricken Lam-Hap walked on,
And cut her way through the forest
Down the hill until she reached a stream.
There she saw distinct sets of footprints,
Leading along the bank of the stream.
Taking heart, her sorrow abated,
Lam-Hap followed the trail closely.

Tanao- Plaeng

◉ Walking through the forest, her heart pounded,
Her mind still filled with misgivings.
It was as calm and quiet as nighttime,
All birds had flown back to their nests.
Flowers that used to be in bloom,
Had been blown away by the busy breeze.
A searing heat pierced through her heart,

เหงาง่วงหนักหลังนัยนา
มานุคดงลงตีกันริมหาด
งูพิษเลื้อยผาดผ่านหน้า
เป็นลางนางยิ่งหวาดวิญญาณ์
แข็งใจลีลาคลาไคล
ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

◎ เมื่อนั้น
รำแก้วตัวดีพี่ผู้ใหญ่
ทั้งปองสองปองสุดแยกกันไป
ค้นหานางในพนาลี
เดินเวียนวนไปจนประจวบทาง
ต่างคนต่างถามถึงน้องพี่
ตะวันเย็นเห็นจวนราตรี
ชวนกันกลับที่เคยสำนัก
เดินไปบัดใจก็เห็นหน้า
น้องสู้ซมพลาอึกอัก
เข้าแอบไม้มองป้องพักตร์
หยุดนิ่งชะงักคอยที
ฯ ๖ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
ฮเนายับย่อยไม่ถอยหนี

And Lam-Hap's eyelids began to be heavy.
Wild fowls fought on the banks of the stream,
A deadly snake slithered across her path.
These omens caused her to be more frightened,
But she still forced herself to go on.

Rai

◉ As for Ha-Nao's two brothers,
Ram-Kaew, who was the eldest,
And Pong-Song-Pong-Sud each went his way
To look for Lam-Hap in the forest.
They kept walking round until they met again,
Each of them asking after Ha-Nao.
When the sun went down and night drew near,
The brothers agreed to return to their huts.
They had not walked long before they saw
Their brother fighting Som-Phla in earnest.
Hiding themselves behind a bush,
The brothers froze to weigh the situation.

◉ As the fight between the two went on,
Ha-Nao seemed to lose, but would not retreat.

สู้กันบันบุกคลุกคลี
ต่างมีบาดเจ็บทั้งสองคน
ฯ ๒ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
ซมพลายับย่อยไม่ถอยย่น
หลบหลีกตอบต่อล่อชน
อลวนประชิดไม่คิดกาย
ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

◎ เมื่อนั้น
รำแก้วคอยเขม้นไม่ขาดสาย
เห็นจวนตัวกลัวน้องจะอันตราย
หยิบบอเลามุ่งหมายไม่พริบตา
เอาปุยหุ้มบิลาพลันบรรจุกล้อง
จดจ้องเล็งหลิ่วนิ่วหน้า
พอเห็นฮเนาห่างออกมา
ก็เป่าลูกบิลาโผละไป
ฯ ๔ คำ ฯ เชิดฉิ่ง

◎ บิลามาต้องซมพลา
เฉพาะตรงหน้าผากเพียงตักษัย
พิษแล่นวิ่งถลาเข้าในไพร
มิได้รู้ตำบลหนทาง

Both of them fought at close quarters,
Until they were covered with bloody wounds.

◉ Even when he was losing his ground,
Som-Phla too would not run away.
He dodged Ha-Nao's blows and then fought back,
All in a tangle, not fearing for his life.

◉ Ram-Kaew, who was hiding behind the bush,
Attentively watched the two men fight.
Fearing his brother might be harmed,
He took out his blowpipe and looked through it.
Covering a dart with lint, he loaded it
In his blowpipe, took aim, and frowned.
Seeing Ha-Nao stepping back from Som-Phla,
Ram-Kaew blew his pipe and sent the dart flying.

◉ The dart flew straight and hit Som-Phla
Right on his forehead, fatally wounding him.
The poison, rushing through all his veins,
Caused Som-Phla to run blindly into the forest.

พอมาปะทะปะลำหับ
นางวิ่งเข้ารับพอล้มผาง
ตกใจไม่รู้สึกตัวนาง
กอดผัวเข้าพลางตะลึงไป

ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
ซมพลาลืมตาขึ้นมาได้
แลเห็นลำหับทรามวัย
ผวากอดเข้าไว้แล้วโศกี

ฯ ๒ คำ ฯ โอด

โอ้ปี่ใน

◎ โอ้โอ่ลำหับของเรียมเอ่ย
ทรามเชยผู้เทียมชีวิตพี่
จะขออำลาเจ้าแล้วคราวนี้
มิได้มีชีวิตสืบไป
ฮเนาเขาตามสังหาร
ก็พอต่อต้านเขาได้
มีผู้ลอบยิงจากในไพร
เป็นจนใจจำลับดับชีวิต
พี่ตายจากพรากเจ้าไปทั้งรัก
สุดจะหักห้ามวิโยคโศกจิต
มาดแม้นชีวีพี่ม้วยมิด

On the way he collided with Lam-Hap,
Who rushed to hold him while he was falling.
The unexpected and frightened girl
Embraced her husband and remained in shock.

◉ After some time had elapsed,
Som-Phla managed to open his eyes.
Seeing Lam-Hap, his beloved wife,
He took her in his arms and wept.

O-Pi-Nai

◉ "My own Lam-Hap, my dearest,
You are the life of my life.
I am now taking leave of you.
For I will no longer live.
Ha-Nao's followed me to take my life,
And I could fight and hold him back.
But someone shot me from the forest,
So now I must lose my life.
I must part from you, still loving you,
It's beyond me to suppress my grief.
After I depart from this world,

จงคืนคิดรักใคร่ในฮเนา
เขาคงพิศวาสไม่บาดหมาง
จงเสื่อมสร่างวิโยคโศกเศร้า
ให้พี่ตายวายพะวงด้วยนงเยาว์
จะหลับตาลาเจ้าบรรลัยลาญ
ฯ ๘ คำ ฯ โอด

ร่าย

◎ เมื่อนั้น
นางลำหับเยาวยอดสงสาร
ฟังคำอำลาทุกประการ
เยาวมาลย์จะพินาศขาดใจ
ฯ ๒ คำ ฯ

โอ้บูชากูณฑ์

◎ โอ้ว่าซมพลาของเมียเอ๋ย
ไฉนเลยมาสั่งดังนี้ได้
พ่อเดาจิตเมียผิดเป็นพ้นไป
ด้วยนึกว่าวิสัยเป็นนารี
คงกลัวตายหมายแต่จะหาสุข
ถึงยามทุกข์เข้าสักหน่อยก็ถอยหนี
อันฝูงหญิงจริงอยู่ย่อมมากมี
แต่ใจของน้องนี้ไม่เหมือนกัน
พ่อตายฤๅจะหมายมีผัวใหม่

Please have a heart for Ha-Nao,
For he never stops loving you.
May all your sorrows be gone,
Let me die with no worry about you,
Now I will close my eyes, farewell."

Rai

◉ Pity poor grieving Lam-Hap,
When she heard her husband's parting words,
Expressing his great concern for her,
She felt as if she were dying.

O-Bucha- Kun

◉ "Dear Som-Phla, my beloved husband,
Why are you saying such words to me?
You have greatly misjudged me, your wife,
For you must have thought me a woman,
Who, afraid of death, seeks only pleasures,
And leaves her husband in times of hardship.
It is true that women are many,
But I do not think the way they do.
When you die, were I to take a new husband.

ให้กินใจกันเป็นนิตย์คิดหวาดหวั่น
ว่าเคยสองคงปองสามไม่ข้ามวัน
รสรักนั้นคงจะจางด้วยหมางใจ
รักของน้องปองแต่ให้แท้เที่ยง
ไม่หลีกเลี่ยงเข็ดขามตามวิสัย
จะให้พ่อวายชนม์พ้นห่วงใย
เมื่อเกิดไหนจะได้พบประสบกัน

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

◎ ร่ำพลางนางฉวยบาเดะมา
จากมือซมพลาที่กำมั่น
แทงสอดซอกคอฉับพลัน
มอดม้วยชีวันทันใด

ฯ ๒ คำ ฯ โอด

◎ เมื่อนั้น
ซมพลาระทึกอกหมกไหม้
เสียวจิตพิษแล่นตลอดใน
โลหิตหลั่งไหลวายปราณ

ฯ ๒ คำ ฯ โอด

◎ เมื่อนั้น
ฮเนายืนยั้งฟังว่าขาน

He will only be suspicious of me,
Having taken two, then why not three?
Our love will fade away because of doubts.
My love for you is ever so steadfast,
It can never change with circumstances.
Were you to die and stop worrying about me,
When you're reborn, how could we meet again?

Rai

◉ Weeping, she snatched the knife
From Som-Phla's clutching hand,
And stabbed herself in the neck,
Departing this life instantly.

◉ Seeing his wife taking her own life,
Som-phla was grievous beyond compare.
The poison flowed through his body,
Causing him to bleed to death.

◉ As for the unlucky Ha-Nao,
As he stood watching the two lovers,

ยินสองสั่งกันบันดาล
ซาบซ่าสยองพองโลมา
ครั้นเห็นลำหับดับจิต
ซมพลาม้วยมิดดับสังขาร์
ตะลึงอยู่ครู่หนึ่งไม่เจรจา
วับวาบปลาบซ่ารู้สึกกาย
ความรักสลักอกอัดอั้น
ใจคอเสียวสั่นระส่ำระสาย
ถลาแล่นไม่ยั้งประทังกาย
กอดศพโฉมฉายไม่สมประดี

ฯ ๖ คำ ฯ

โอ้ช้า

◎ กรรมกรรมลำหับเจ้าพี่เอ๋ย
ไม่เห็นเลยว่าจะม้วยเป็นผี
พี่รักเจ้าเท่าดวงชีวี
หวังมอบชีพมารศรีจึ่งเสาะไป
สู่ขอพ่อแม่ก็ยินยอม
พรักพร้อมกันทำการใหญ่
สมคิดควรฤๅมาจากไกล
มิได้แจ้งเหตุดีเลวร้าย
จึ่งอุตสาห์พยายามตามนาง
ไม่จืดจางจงจิตคิดมุ่งหมาย

He heard them utter their parting words,
Which caused his hair to stand on end.
When he saw Lam-Hap take her life,
And Som-Phla also breathe his last breath,
He became stunned, not able to say a word,
Like being jolted by a bolt of lightning.
His heart, stifled with unrequited love,
Suffered a sharp and throbbing pang.
He rushed headlong without stopping,
And embraced Lam-Hap's corpse insensibly.

O-Cha

◉ "It must have been karma, Lam-Hap dear,
You should not have met your end.
I love you as dearly as my own life,
Hoping to put my life in your hand.
Your parents allowed me to marry you,
A grand wedding was arranged for us.
How come you had gone far from me,
Without my knowing what had befallen you?
I tried so hard to bring you back to me,
My love for you never once abated.

พึ่งมาแจ้งประจักษ์เมื่อเจ้าตาย
ว่าโฉมฉายสมัครรักซมพลา
ฯ ๖ คำ ฯ

สร้อยมยุราตัด

◎ แม้นแต่เดิมเริ่มรู้ความตระหนัก
จะห้ามหักจิตไว้ให้นักหนา
ไม่ชิงรักหักหาญดวงกานดา
เพราะความแสนเสนหาหักอาลัย
ถึงจะยอมออมอดไม่เอิบเอื้อม
ก็ไม่เสื่อมซาคิดพิสมัย
จะฝังรักสลักรูปไว้ภายใน
น่าน้อยใจกลับมาพาเจ้าตาย
อันความผิดของพี่นี้เหลือล้ำ
ให้ชอกช้ำแสนวิตกอกสลาย
ครวญพลางทางทุ่มทอดกาย
กอดศพโฉมฉายเข้าโศกา
ฯ ๖ คำ ฯ โอด

แขกสดายง

◎ ค่อยระงับดับกำสรดสลดจิต
นิ่งพินิจสังเวชเป็นนักหนา
เอื้อนออกปากชมซมพลา
เขาควรนับว่าลูกผู้ชาย

I just found out when you departed,
That you did really love Som-Phla.

Soi-Mayura-Tat

◉ "If I had known from the beginning,
I would have restrained my feeling for you,
And not try to win your love.
I would have made a sacrifice for you.
Though I might have given you up,
I would never have stopped loving you,
And would have kept you locked in my heart.
As fate would have it, I have caused your death.
My offense is great beyond compare,
And now my life is full of woes and miseries."
Lamenting, Ha-Nao thrust his body down,
And put his arms around Lam-Hap, weeping.

Khaek-Sadayong

◉ Soon, having recovered some composure,
Ha-Nao sat still in contemplation.
He had a word of praise for Som-Phla.
"He was worthy to be called a man indeed,

ซื่อตรงจงรักไม่หักหวน
จนจวนดับชีพสูญสลาย
ยังไม่เกียจกันเห็นแก่กาย
หมายแต่สุขของสุดาดวงใจ
ตัวกูซึ่งเป็นผู้รักคนหนึ่ง
ไม่เท่าถึงเทียมเทียบเปรียบเขาได้
ซ้ำเป็นผู้ก่อเหตุเภทภัย
ให้เขาบรรลัยทั้งสองคน
แม้นมีชีวิตอยู่ตราบใด
นึกขึ้นมาเมื่อไรไม่เป็นผล
คงจะพาจริตจิตวิกล
สุดจะทนทรมานสืบไป

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

◎ คิดพลางหมกมุ่นหุนหัน
ฉวยบาเดะมาพลันหาช้าไม่
แทงตลอดอกซ้ายทะลุใน
มอดม้วยบรรลัยเคียงกัน

ฯ ๒ คำ ฯ สระหม่า โอด

◎ เมื่อนั้น
รำแก้วตกใจไหวหวั่น
อีกทั้งปองสองปองสุดนั้น

For his love was steadfast, never wavering.
Even as he lay on the ground dying,
He never thought of his own happiness,
But only that of his beloved Lam-Hap.
I myself, who also vied for her love,
Could never stand up to the brave Som-Phla.
Moreover, I was the one who had caused
These two lovers to lose their lives.
As long as I continue to live,
I can never be happy, thinking back.
I will certainly become insane,
Thus I should not bear the misery."

Rai

◉ Rashly making up his mind,
Ha-Nao grabbed his handy knife.
Stabbing himself through the heart,
He lay down dead beside the lovers.

◉ Watching the scene from behind the bush,
Ram-Kaew was shocked at what he saw.
Together with Pong-Song-Pong-Sud,

วิ่งเข้าไปพลันทันที
กอดศพฮเนาเข้าไว้
พากันร่ำไรอึงมี่
ปิ้มประหนึ่งจะสิ้นสมประดี
ทั้งสองศรีครวญคร่ำรำพัน

ฯ ๔ คำ ฯ

วิลันดาโอด

◎ ดูดุ๊ความรักนักหนาหนอ
มาลวงล่อโลมพาคนอาสัญ
ถึงสามศพสยบเรียงเคียงกัน
ล้วนทาสรักทั้งนั้นอนาถใจ
แสนสงสารลำหับสาวน้อย
บุญใดที่คอยส่งให้
งามโฉมประโลมโลกเลิศวิไล
ผูกจิตชายได้ดังคาวี
กรรมใดบันดาลสังหารเจ้า
ให้พลอยกลืนรักเข้าไปเป็นผี
โอ้ซมพลาน่าชมฝีมือมี
น้ำใจดีกล้าหาญทานทน
ควรฤาเราสามตามสังหาร
ดังตาโก๊ะทะยานไม่ย่อย่น
ตรงต่อรักหักไม่เห็นแก่ตน
ควรนับว่าเป็นคนข้าความรัก

He rushed forth into the clearing.
Embracing poor Ha-Nao's body,
The two brothers wailed loudly,
As if they were losing their senses.
Both kept lamenting miserably.

Wilanda-Ode

◉ "Look at the power of love,
That could lure people to their deaths.
Here are three corpses in a row,
All of them were slaves of love.
Pity poor Lam-Hap the young maid,
What merit she must have amassed
Has made she ever so pretty,
And captivating to men's hearts.
What karma has slain her,
And made her die for love?
Som-Phla was such a mighty youth,
With a kind and sturdy heart.
Was it right that we three brothers killed him?
Like a tiger, he was undaunted,
Selflessly steadfast in loving,
And could be counted a slave to love.

อนิจาฮเนาเจ้าเพื่อนเข็ญ
ได้ขุ่นข้องลำเค็ญเพราะรักหนัก
ช่างอาภัพลับหลงจงจิตนัก
ไม่มีส่วนสุขสักหน่อยหนึ่งเลย
อนิจจารักกระไรใจจืดเหลือ
ไม่แผ่เผื่อผลาญชีพเล่นเฉยเฉย
จงรู้ฤทธิ์รักร้ายอย่าหมายเชย
ศพจะเกยก่ายกลาดอนาถใจ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

ร่าย

◎ ว่าพลางพี่น้องทั้งสองรา
คลอคล่าวน้ำตาหลั่งไหล
นิ่งนั่งตะลึงขึงแข็งไป
ด้วยอาลัยมิใคร่จรลี
แล้วจึ่งตริตรึกปรึกษากัน
จะทิ้งศพไว้นั้นไม่ควรที่
เวลาพลบค่ำเข้าราตรี
จะเป็นเหยื่อเสือสิงห์สังเวชใจ
จะช่วยกันฝังศพทั้งสาม
ตามมีตามเกิดจะทำได้
แล้วชวนกันขุดหลุมที่ซุ้มไม้
กว้างใหญ่พอเพียงเรียงกัน

ฯ ๖ คำ ฯ

Alas! Poor Ha-Nao, brother dear,
You had to suffer from love.
How unfortunate you were,
Never to be happy from love!
O Love! Why are you so unsympathetic,
And destroy lives indifferently?
Let man be wary of the power of Love,
Otherwise corpses will be piling up!"

Rai

◉ The two brothers moaned with grief,
Tears streaming from their eyes.
They sat stunned, unable to move,
Not wanting to part from their brother.
Then they consulted each other about what to do.
To leave the bodies there was unwise,
For twilight was turning into night,
Prey they might be to tigers and lions.
They would then bury the three bodies,
As best as their means could afford.
Then they dug a grave under the arbor,
Big enough to place three corpses inside.

ฝรั่งควง

◎ ครั้นเสร็จซึ่งการขุดหลุม
ช่วยกันอุ้มศพขมีขมัน
ให้นอนข้างเคียงเรียงรัน
นางลำหับนั้นให้นอนกลาง
ซมพลาขวาศพโฉมฉาย
ฮเนาเบื้องซ้ายเคียงข้าง
หยุดนิ่งพินิจพิศพลาง
ไม่เสื่อมสร่างโศกเศร้าเหงาใจ
ช่วยกันขนดินมาถมกลบ
มิดศพมิให้เสือคุ้ยได้
แล้วชวนกันเก็บดอกไม้
มาเรี่ยรายไว้ด้วยความรัก

ฯ ๖ คำ ฯ นางหงส์

ร่าย

◎ เสร็จแล้วกล่าวคำอำลา
โศกเศร้าโศกาเพียงอกหัก
จะจำจากไปอาลัยนัก
บ่ายพักตร์บุกป่าคลาไคล

ฯ ๒ คำ ฯ โอด

Farang- Khuang

◉ After the grave had been dug,
The brothers helped to carry the bodies
And placed them side by side in a row,
With Lam-Hap lying in the middle,
Flanked by Som-Phla on her right,
And the poor Ha-Nao on her left.
The brothers stood still, looking at them,
Their sorrow seemingly unabated.
They gathered some dirt to cover the grave,
So that tigers could not dig it open.
Then the brothers gathered some flowers,
And strewed them lovingly on the grave.

Rai

◉ Their task accomplished, they bade adieu,
Overwhelmed with grief as if broken-hearted.
Forced to leave, they missed the three,
But soon they cut their way through the forest.

โอ้ลาว

◎ เดินทางพลางคิดคำนึง
ถวิลถึงน้องแล้วร้องไห้
สามราพากันมาในไพร
ฤๅจะกลับไปแต่สองเรา
ปะยงทรงกลดเมฆบดบัง
ดูดังช่วยวิโยคโศกเศร้า
มองเขม้นเห็นแมงรังจะเวา
นึกว่าเงาน้อยยาเจ้ามาตาม
นกแซงแซวแจ้วมาเวลาดึก
สะดุ้งนึกว่าน้องร้องทักถาม
อนิจจาปานนี้สักกี่ยาม
ให้วาบหวามโรยแรงแข็งใจจร
พี่พร้องน้องพร่ำร่ำหา
เปลี่ยวเปล่าวิญญาณ์สะท้อนถอน
บุกชัฏลัดป่าพนาดร
พอเรื่อแสงทินกรก็รีบคลา

ฯ ๘ คำ ฯ โอด เชิด

ร่าย

◎ ครั้นรุ่งรางสร่างแสงสุริย์ใส
ก็ย่างย่องเข้าไปในเคหา
แจ้งการมารดรบิดา
ตามเหตุมีมาทุกสิ่งอัน

ฯ ๒ คำ ฯ

O-Lao

◉ As they walked, the two brothers pondered,
Thinking of their late brother and weeping.
There were three of them entering the forest,
Now only two would be going back.
The haloed moon hidden behind clouds
Seemed to be sharing their loss and grief.
Spying a termite hill along the way,
They imagined Ha-Nao's shadow trailing them.
Hearing the sound of the night owl, the two
Were startled, thinking it was Ha-Nao calling.
The brothers wondered what time it was,
Exhausted, but forced themselves to go on.
Both brothers cried out after Ha-Nao,
Feeling so lonely in their hearts.
They cut their way through the thick forest,
And made haste when dawn approached.

Rai

◉ In the morn when the sun lit the sky,
The two brothers tiptoed into their hut,
They then reported to their parents
About the tragic turn of events.

แมลงวันทอง

◎ เมื่อนั้น
สองเงาะฟังบุตรสุดโศกศัลย์
ข้อนอกครวญคร่ำรำพัน
ลูกทั้งสองนั้นไม่สมประดี

ฯ ๒ คำ ฯ โอด

ร่าย

◎ บรรดาพวกเงาะที่ทับใกล้
ต่างคนตกใจอึงมี่
บอกต่อกันไปไม่ช้าที
รู้ทั่วทั้งที่ถิ่นตำบล
พากันรีบมาหามากหลาย
มีนายญาบเงาะนั้นเป็นต้น
ตองยิบฮอยเงาะทั้งสองคน
ดั้นด้นเดินป่ามางกงัน
อีกทั้งเฒ่าซารุนผู้เสียงแห้ง
แจ้งว่าซมพลาพลอยอาสัญ
จะใคร่รู้เรื่องราวข่าวสำคัญ
ก็พากันมายังบ้านยอปาน

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

◎ ครั้นถึงจึ่งชวนกันเข้าไป
นั่นแน่นอยู่ในลานบ้าน

Malaeng-One-Thong

◉ When they were told of the sad tidings,
The two elders became most grievous.
They beat on their chest and wept bitterly,
The brothers again lost their senses.

Rai

◉ The other Sakai who lived in nearby huts,
Were shocked upon learning of the tragedy.
Word was relayed from mouth to mouth,
And soon spread through the entire village.
They all made haste to go to Ha-Nao's hut,
Led by Yo-Pan, the village headman.
Tong-Yip and Hoi-Ngo, Lam-Hap's parents,
Made their way across the forest, shaking.
The hoarse-voiced old Sakai Sa-Run,
When informed that Som-Phla was also dead,
Wanted to learn more about the tragedy.
Soon everyone was headed for Yo-Pan's hut.

◉ Arriving there, they all went inside,
And crowded together in the compound

ถามข่าวราวเรื่องเหตุการณ์
ตามซึ่งบันดาลเกิดมี
ฯ ๒ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
ยอปานมาเนาะทั้งสองศรี
จึ่งเล่าแถลงแจ้งคดี
ว่าเหตุนี้มิน่าจะควรเป็น
ลูกข้าตามไปปะซมพลา
โกรธาตีต่อก่อเข็ญ
ซมพลาเสียทีหนีเร้น
ฮเนาตามไปเห็นลำบากกาย
นางลำทับนั้นประคับประคอง
แล้วจู่ลู่แทงคอตนสลาย
ซมพลาก็พลอยวอดวาย
ลูกข้าก็ตายเพราะแทงตัว
ทั้งนี้เป็นต้นเพราะคนคด
ประมวลหมดความจริงหญิงมันชั่ว
ชายซื่อเสียเค้าเพราะเมามัว
จงเร่งกลัวเร่งไกลใจสตรี
ฯ ๘ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
เงาะยังฟังคำถ้วนถี่

To make queries about what had happened,
And the circumstances leading to it.

◉ Seeing everyone gathered there,
Both Yo-Pan and Ma-No felt it was time
For them to begin recounting the story.
"What should not have passed, did pass.
Our son Ha-Nao, seeking his wife, met Som-Phla,
And the two of them fought in rage.
Som-Phla was defeated and so ran away.
Following him, Ha-Nao saw him dying,
With Lam-Hap holding him in her arms.
Then suddenly she stabbed herself in the neck.
Som-Phla, mortally wounded, expired,
Ha-Nao also died of his self-inflicted wound.
All these were caused by a woman vile,
The truth was that she was adulterous.
A man was dishonored, falling for a woman,
Beware of a female's heart, stay away from it."

◉ Hearing Ha-Nao's parents stating their views,
The Sakai Yang went over the words thoroughly.

เห็นว่าน่าจะผูกไพรี
จะว่ากล่าวให้ดีด่วนตัดความ

ฯ ๒ คำ ฯ

มอญแปลง

◎ คิดแล้วจึ่งมีวาจา
นี่แน่ดูราท่านทั้งสาม
เราจะว่าเป็นกลางทางที่งาม
พิเคราะห์ตามเหตุผลแต่ต้นมา
อันลำหับกับฮเนาเราไม่รู้
ว่าเป็นคู่รักใคร่ได้สบหน้า
กลับระคายไปข้างฝ่ายนายซมพลา
น่าจะได้ลอบลักรักใคร่กัน
ครั้นผู้ใหญ่จัดให้ได้ผิดคู่
จึ่งจู่ลู่ลักไปในไพรสัณฑ์
ถึงผิดร้ายก็ได้ตายวายชีวัน
ใช้โทษทัณฑ์ถึงที่สุดยุติลง
ฝ่ายฮเนาเล่าก็ตามเพราะหมายผิด
คลั่งคลุ้มคิดรักใคร่จนใหลหลง
พวกเราจงอย่าคิดจองจิตจง
เร่งเปลื้องปลงอาฆาตให้ขาดพันธุ์

ฯ ๘ คำ ฯ

Thinking that he should turn foes into friends,
Yang resolved to put an end to their disputes.

Mon-Plaeng

◉ He then addressed all the parties concerned.
"Listen to me well, all three of you,
I am going to speak impartially,
Taking reason into consideration.
I have not known that Lam-Hap and Ha-Nao
Were lovers or were seeing each other.
Instead it has been rumored that Som-Phla
Must have had a secret love affair with her.
When her parents mismatched her with Ha-Nao,
Som-Phla thus carried her off to the forest.
However great his crime, he is now dead.
He has paid with his life in the end.
Ha-Nao met his death since he was misled,
His love being turned into infatuation.
Let all of you refrain from vengeful thoughts,
And make haste to do away with revenge."

◎ เมื่อนั้น
สามบิดาเห็นจริงทุกสิ่งสรรพ์
ถ้อยทีหายเหือดเดือดดาลกัน
สามแม่จาบัลย์บ่นภิปราย

ฯ ๒ คำ ฯ

แขกลพบุรีสามชั้น

(สามแม่)

◎ โอ้ลูกเราสามราเลี้ยงมายาก
ยากจะพรากเหมือนฟ้าแลบแปลบเดียวหาย

แขกลพบุรีสองชั้น

(ทั้งหมด)

◎ น่าสงสารสามแม่ล้วนแก่กาย
เลี้ยงลูกคล้ายฝูงนกที่กกฟอง

แขกลพบุรีสามชั้น

(สามแม่)

◎ ถนอมมากมิให้พรากไปหนไหน
มาเหมือนไข่กระทบแยกแตกเป็นสอง

แขกลพบุรีสองชั้น

(ทั้งหมด)

◎ สองสารล้ำน้ำตาอาบหน้านอง
เหมือนรางรองธารามาแต่ธาร

◉ Listening to Yang's wise counsel,
The three fathers resolved to follow it,
Putting their ire and suspicions behind,
Leaving the three mothers to weep and lament.

Khaek-Lop Buri-Sam-Chan

(The three mothers)

◉ "We have raised our children with difficulty,
Now they are gone like a flash of lightning."

Khaek-Lop Buri-Song-Chan

(All)

◉ "Pity the three mothers all aged,
Raising their children like brooding mother birds."

Khaek-Lop Buri-Sam-Chan

(The three mothers)

◉ "We've never let our children go out of sight,
Now they're like fallen eggs, broken in two."

Khaek-Lop Buri-Song-Chan

(All)

◉ "Pity the three mothers with tears streaming,
Like water flowing from a water course."

แขกลพบุรีสามชั้น

(สามแม่)

◎ แม่เลี้ยงมาหวังว่าจะฝากร่าง
มาขาดกลางเหมือนต้นไม้ใครประหาร

แขกลพบุรีสองชั้น

(ทั้งหมด)

◎ สงสารนักความรักมาขาดราน
เหมือนเด็ดก้านบัวสดไม่หมดใย

แขกลพบุรีสามชั้น

(สามแม่)

◎ โอ้แต่นี้แม่จะมีแต่ร้อนเร่า
เหมือนเพลิงเผาลวกลนต้นไม้ไหม้

แขกลพบุรีสองชั้น

(ทั้งหมด)

◎ สงสารจริงยิ่งล้นบ่นพิไร
เหมือนเชื้อไฟสุมขอนจะร้อนนาน

Khaek-Lop Buri-Sam-Chan

(The three mothers)

◉ "We have reared our children in the hope
That they would care for us in our old age.
Now they're cut off in the middle of their lives
Like young trees that have been cut down."

Khaek-Lop Buri-Song-Chan

(All)

◉ "Pity the severed love of the three mothers,
Like fresh lotus stems whose filaments
Still cling to them when being broken."

Khaek-Lop Buri-Sam-Chan

(The three mothers)

◉ "From now on, we will be burning
Like trees caught in a raging fire."

Khaek-Lop Buri-Song-Chan

(All)

◉ "Pity the three mothers lamenting
Like logs slowly consumed by fire,
With a burning heat that prolongs the pain."

แขกลพบุรีสามชั้น

(สามแม่)

◎ แม่จะเป็นเช่นต้นไม้ตายเพราะลูก
เห็นก็ถูกควรลับดับสังขาร

แขกลพบุรีสองชั้น

(ทั้งหมด)

◎ สงสารแท้เห็นไม่รอดคงวอดปราณ
เหมือนไฟผลาญไพรพนัสเหลือตัดรอน

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ร่าย

◎ เมื่อนั้น
สามบิดาฝ่าฝืนสะอื้นอ้อน
คิดจะดับจิตเศร้าที่เร่าร้อน
จึ่งผันผ่อนพรรณนาด้วยอาลัย

ฯ ๒ คำ ฯ

แขกยามตึก

(ชารุน)

◎ โอ้โอ๋ซมพลาช่างกล้าเหลือ
เข้าแย่งเหยื่อจากปากพยัคฆ์ใหญ่

Khaek-Lop Buri-Sam-Chan

(The three mothers)

◉ "We are like trees, dying for their fruits.
It is proper that we not go on living."

Khaek-Lop Buri-Song-Chan

(All)

◉ "Pity the poor mothers, who'll be dying,
Like a forest fire that cannot be put out."

Rai

◉ Listening to their wives lamenting,
The three fathers tried to subdue their sobs.
They tried to overcome their burning grief,
By eulogizing their departed children.

Khaek-Yam-Duek

(Sa-Run)

◉ "Som-Phla was ever so brave
To dare snatch the prey from the tiger's mouth."

(ทั้งหมด)

◎ ใจเขาเด็ดใจเขาเด็ดน่าเข็ดใจ
เราพึ่งได้เคยเห็นคนเช่นนี้

(ชารุน)

◎ ยังรักหญิงยิ่งกว่ากายจนหายหวง
กลับเป็นห่วงหวังแต่สุขของโฉมศรี
บอกให้รักฮเนาว่าเขาดี
ถึงผิดมีก็ยังเห็นเป็นคนตรง

(ทั้งหมด)

◎ ใจเขาเด็ดใจเขาเด็ดไม่เข็ดขาม
จนถึงยามสิ้นชีวิตน่าพิศวง

(ตองยิบ)

◎ โอ้ลำหับดับชีวิตจิตมั่นคง
ไม่พะวงแต่ความสุขสนุกสบาย

(ทั้งหมด)

◎ ใจนางเด็ดใจนางเด็ดไม่เข็ดขาม
ช่างตอบความดียิ่งหญิงทั้งหลาย

(All)

◉ "He was so stout-hearted,

We've never met such a brave man before."

(Sa-Run)

◉ "He loved his girl more than himself,

All he cared for was her happiness.

He told her to love Ha-Nao for he was good,

Though he'd done wrong, he was still honest."

(All)

◉ "He was so undaunted, never afraid

To his dying day, a marvel indeed."

(Tong-Yip)

◉ "Lam-Hap was ever so steadfast

To the last day, never caring for pleasure."

(All)

◉ "Dying, she was so faithful and fearless,

Surpassing all the other women."

(ตองยิบ)

◎ ใช่แต่พูดลวงล่อพอห่วงคลาย
ฆ่าตัวตายมิให้มิตรคิดประวิง
ไม่กลัวความมรณาช่างกล้าเหลือ
ดูแปลกเชื้อชาติเช่นที่เป็นหญิง

(ทั้งหมด)

◎ ใจนางเด็ดใจนางเด็ดดังเพชรจริง
ใครท้วงติงก็ต้องเห็นว่าเป็นพาล

(ยอปาน)

◎ อนิจาฮเนาว่าเขลาฤๅ
ที่แท้ซื่อแสนฉลาดทั้งอาจหาญ

(ทั้งหมด)

◎ ใจเขาเด็ดใจเขาเด็ดเข็ดสันดาน
จับซมพลาแล้วไม่ผลาญเมื่อเผลอตัว

(ยอปาน)

◎ รู้ตระหนักว่านางรักข้างคู่แข่ง
ไม่คิดแย่งยอมให้เขาเป็นผัว
ครั้นนางตายไม่วายรักหักความกลัว
สู้เกลือกกลั้วสัตย์กับรักหักใจมรณ์

(Tong-Yip)

◉ "Her words to Som-Phla were no lies,
She killed herself to rid him of his worry.
Not fearing death, she was ever so brave,
A quality rarely found in women."

(All)

◉ "She was as adamant as a diamond,
Whoever objects to her is just a villain."

(Yo-Pan)

◉ "Alas! Was poor Ha-Nao foolish?
Indeed he was honest, wise, and brave!"

(All)

◉ "He was ever so stout-hearted,
Catching Som-Phla off-guard, he killed him not."

(Yo-Pan)

◉ "Knowing that she loved his rival,
He didn't take her, but let Som-Phla have her.
When she died, his love for her never waned.
Keeping his loyalty, he dared take his life."

(ทั้งหมด)

◎ ใจเขาเด็ดใจเขาเด็ดไม่เท็จถ่อย
ตรงไม่น้อยไม่เคยเห็นเช่นแต่ก่อน
ทั้งสามมีดีประเสริฐควรเชิดช้อน
พอแบ่งผ่อนที่พวกเราว่าเมารัก

ฯ ๑๖ คำ ฯ

ตลุ่มโปง

(เงาะญาบ)

◎ พี่น้องเอ๋ยที่ว่ามาก็ถูก
ระวังลูกระวังหลานคอยหาญหัก
เขารักกันจงเจาะเฉพาะพักตร์
ไว้ความหนักให้แก่ผู้อยู่ทั้งมวล
ไหนจะเศร้าที่เขากำจัดจาก
ไหนจะยากจริงไฉนต้องไต่สวน
ไหนผู้ใหญ่ใจละห้อยพลอยแปรปรวน
ที่มิควรบาดหมางก็จางกัน

(ทั้งหมด)

◎ พูดเป็นกลางพูดเป็นกลางช่างตรองตรึก
ความคิดลึกถูกสนิทไม่ผิดผัน
ควรผูกรักอย่าให้รานสมานพันธ์
ผูกให้มั่นสามวงศ์จงเป็นเดียว

ฯ ๖ คำ ฯ

(All)

◉ "He was so stout-hearted and honest,
We have never met such a man before.
All three deserve to be praised as good persons,
To balance blame for being besotted by love."

Talum-Pong

(Yap)

◉ "What you all have said is correct,
Try to keep your children on the right path.
Their loves were their own affairs,
But they've left a heavy heart for the living.
We are grievous at their departure,
Yet we're perturbed by the cause of their deaths.
The parents' hearts, filled with grief, waver,
Causing them to be distrustful of one another."

(All)

◉ "Your words are impartial and correct,
The result of profound consideration.
Let all love one another without rift,
May the three families be united."

ตะเขิง

(เงาะญาบ)

◎ โอ้พวกเราเหล่าเงาะล้วนเคราะห์ร้าย
จะต้องย้ายทับหาที่ป่าเปลี่ยว
เพราะคนตายร้ายเช่นนี้ไม่ดีเจียว
ญาจะเที่ยวเร่ร่อนควรผ่อนปรน
มาชวนกันคุกเข่ากราบเจ้าป่า
ราธนาช่วยระงับดับนิศผล
ให้พวกข้าพ้นภัยใจโสภณ
ทั่วทุกคนสามัคคีมีชัยเทอญ

ฯ ๔ คำ ฯ

สิงโตเล่นหาง

◎ มาจะกล่าวบทไป
ถึงผู้รั้งพัทลุงเป็นใหญ่
ตั้งแต่ได้ว่าขานการทั่วไป
มีใจโอบอ้อมอารี
ตริไตรในการปกครอง
ไปตรวจทุกบ้านช่องท้องที่
จนถึงปลายแดนบุรี
อันมีพวกเงาะละเมาะไพร
คอยระงับจับโจรผู้ร้าย
มิให้ทำอันตรายกำเริบได้

Ta-Khueng

(Yap)

◉ "How unlucky we Sakais are!
We must move in search of a virgin forest,
For these unnatural deaths are bad signs,
Their restless spirits will roam ominously.
Let us kneel and pay respect to the forest gods,
So that they may mitigate our sorrows,
And keep all of us out of harm's way.
Let's unite, and we will be victorious."

Singto-Len-Hang

◉ Our story now moves on
To the governor of Phatthalung.
Since assuming his post,
He had proven benevolent,
Rational in governing the town.
He went to inspect his territory,
Even to the forested border,
Where the simple Sakai dwelled.
Thieves and robbers were apprehended,
So they might not harm anyone.

ราษฎรสุขเกษมเปรมใจ
สรรเสริญทั่วไปทั้งพารา
ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

◎ วันหนึ่งออกนั่งที่ว่าการ
ข้าหลวงพนักงานพร้อมหน้า
ตรวจข้อราชการนานา
พอได้เห็นตรามณฑล
ส่งมาแต่เมืองสงขลา
จะใคร่แจ้งกิจจาเหตุผล
จับมีดน้อยตัดบัดดล
ชักต้นหนังสืออ่านทันใด
ฯ ๔ คำ ฯ

เอกบท

◎ ในลักษณ์นั้นว่ามีท้องตรา
พระราชสีห์หาสั่งให้
แสวงหาลูกพวกเงาะไพร
จะมีใครสมัครภักดี
เลือกให้ได้รูปหมดเหมาะ
ตามเพศพวกเงาะถ้วนถี่
ดูฉลาดลาดเลาท่วงที
อย่าให้มีบังคับจับกุมกัน

All the people being happy,
The governor's fame spread all over town.

Rai

◉ One day, he was conducting public affairs,
With all the town officials before him.
As he was going through the documents,
He saw a message bearing the insignia
Of the county of Songkhla, whence it was sent.
Wishing to learn of its contents,
The governor cut it open with a penknife,
Pulling out the epistle inside to read.

Ekkabot

◉ The letter stated that the king
Had expressed a royal command
To search for a young Sakai,
Such a one who was willing.
The boy must be well-chosen,
With all the proper Sakai traits.
Intelligent and bold he must be,
And no force must be used to take him.

ให้หลวงผู้รั้งตั้งใจ
หาถวายให้ได้จงกวดขัน
ถ้าสบดีน่าจะมีรางวัล
แม้นได้แม่นมั่นจงบอกไป

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

◎ ครั้นอ่านเสร็จสิ้นในสาส์น
ผู้รั้งราชการหาช้าไม่
เตรียมตระพาหนะพร้อมไว้
แต่ในเวลาราตรี
ให้หาของต่างต่างอย่างเงาะชอบ
หมายมอบจำนวนถ้วนถี่
อีกเสบียงอาหารมากมี
พอรุ่งรางสร่างศรีจะรีบจร

ฯ ๔ คำ ฯ

◎ บัดนั้น
ทนายรับคำสั่งฟังสลอน
พากันมาจัดหาบคอน
รีบร้อนสำเร็จเสร็จพลัน

ฯ ๒ คำ ฯ

The governor was to find such a boy
To be presented to the king, who,
Being pleased, would likely reward him.
The court must be informed if the boy was found.

Rai

◉ Having learned of the royal command,
The governor did not waste a moment.
He quickly issued a speedy order
To have transportation readied that night.
Articles favored by Sakais were prepared
According to the number of tribe members,
Including provisions in abundance.
The journey was to start at daybreak.

◉ The governor's aides heeded his orders,
And all rushed forth to carry them out.
Baskets and poles to bear things were prepared,
Speedily, everything was ready soon.

◎ สุริยาเรืองรองส่องแสง
ผู้รั้งแต่งกายคมสัน
สวมเสื้อหมวกยศระยับพรรณ
จรจรัลมาขึ้นกุญชร
บ่าวไพร่ติดตามหลานหลัง
หามทั้งเสบียงฟูกหมอน
นำหน้านั้นตำรวจภูธร
พากันสัญจรรีบไป

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

◎ เดินทางหว่างทุ่งวุ้งเขา
ล่วงลำเนาถึงชายป่าใหญ่
หยุดที่วัดถ้ำทันใด
สั่งให้ปลงช้างลงพัก
บ่าวไพร่เข้าใจเดินทาง
ช่วยกันกางเต็นท์เสาปัก
ผูกเชือกกระยางกางชัก
โยงหลักรัดรวดกวดตึง
พวกทนายคนสนิทคิดอ่าน
ผูกเปลสายป่านโยงขึง
พวกทำครัวคั่วต้มอึงคนึง
บ้างนั่งอึ้งเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า

ฯ ๖ คำเจรจา ฯ

◉ At the first rays of sunlight,
The governor dressed himself gaily,
Donning his shiny official garb and hat.
He then went out to mount an elephant,
Followed by a retinue of servants,
Carrying provisions and bedding.
Provincial policemen led the group,
And they all made haste to begin the trip.

◉ Following the trails along hills and dales,
They came to the edge of a great forest.
There they stopped to rest at Wat Tham,
The mahouts were ordered to stop the elephants.
The well-traveled servants,
Joined together to pitch up tents,
Some driving poles into the ground,
Some stringing stout cords around the poles.
The trusted aides came up with an idea
To tie some hammocks between the trees.
The cooks noisily prepared a meal.
Exhausted, some of them sat down to rest.

◎ บัดนั้น
พวกผู้ใหญ่บ้านทั่วหน้า
แจ้งว่าผู้รั้งพารา
ออกมาตรวจการด่านทาง
ต่างคนยินดีปรีดา
จัดหากล้วยอ้อยหลายอย่าง
ออกมาคำนับรับพลาง
แจ้งการต่างต่างทุกสิ่งอัน

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

◎ เมื่อนั้น
ผู้รั้งฟังคำเกษมสันต์
จึงปรึกษาหารือคนทั้งนั้น
จะคิดอ่านผ่อนผันฉันใด
บัดนี้มีพระราชประสงค์
ตรงลูกเงาะป่าจะใคร่ได้
พาไปชุบเลี้ยงในเวียงชัย
แต่อย่าให้เป็นที่เดือนร้อน

ฯ ๔ คำ ฯ

◎ บัดนั้น
นายสินน้อยสนองคำซ้ำผันผ่อน
ว่าพวกเงาะเหล่าชาวดอน
ตั้งแต่ไปเมืองนครกลับมา

◉ All of the village headmen,
Learning that the governor had come
On an inspection trip to the border post,
Felt each of them ever so delighted.
They provided bananas and sugarcanes
As offerings to show their respect.
Then they welcomed the governor,
Reporting to him the state of affairs.

◉ Listening to the headmen's reports,
The governor was pleased with them.
He then consulted with the men
About what maneuvers they might choose
To comply with the royal command.
A bold Sakai boy they were to obtain,
Who was to be raised at the royal court,
Without causing trouble for anyone.

◉ In response to the governor,
Nai Sin-nui suggested a plan.
"The Sakai who are highlanders,
Since their return from Nakhon,

เชื่องราบลงกว่าแต่ก่อนหย่อนตื่นเต้น
ด้วยได้เห็นได้เฝ้าเข้าหน้า
ทั้งได้ลาภสักการนานา
เพียงพอปรารถนาล้วนพึงใจ
ซึ่งจะคิดเกลี้ยกล่อมเอาไปนั้น
เห็นจะพอผ่อนผันให้เชื่อได้
เงาะญาบเรียกว่ายังตั้งไว้
ให้เป็นหัวหน้าดูแล
จะไปตามตัวมาเกลี้ยไกล่
เห็นคงจะหาได้เป็นแน่
ข้าจะไปช่วยกันผันแปร
สุดแท้แต่จะให้ได้มา

ฯ ๘ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
ผู้รั้งฟังคำผู้ใหญ่ว่า
ชื่นชมสมถวิลจินดา
จัดของนานาที่พึงใจ
คือผ้าแดงลูกปัดมีดพับ
ตลับหลังกระจกเล็กใหญ่
จอบเสียมเครื่องมือเหล็กไม้
จะได้ไปแจกจ่ายให้ปัน

ฯ ๔ คำ ฯ

Have become more docile, less excited,
Having had an audience with the king.
Receiving many royal gifts,
They have been quite satisfied.
Since you would like to secure a boy,
I see a way to convince them.
Old Yap, who is also known as Yang,
Has been appointed their leader.
I"ll have him brought to the temple,
He may be able to find you a boy.
I myself will go and help him,
And do all I can to achieve our goal."

◉ When he heard the headman's words,
The governor was greatly pleased.
He then arranged the knickknacks,
Known to be the Sakai's favorites:
Pieces of red cloth, beads, penknives,
Some boxes, mirrors big and small,
Shovels, spades, wood and iron tools,
To be distributed among them.

◎ บัดนั้น
นายสินน้อยชื่นชมหฤหรรษ์
อำลาพากันออกไปพลัน
หมายมั่นเฉพาะบ้านเงาะยัง
ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

◎ ครั้นถึงจึ่งขึ้นไปบนทับ
เงาะญาบมารับเชิญให้นั่ง
สินน้อยแถลงแจ้งให้ฟัง
โดยดังผู้รั้งสั่งมา
ฯ ๒ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
เงาะยังฟังคำที่ร่ำว่า
นิ่งนั่งดำริตริตรา
เห็นว่าเป็นเวลาเหมาะดี
ด้วยเกิดเหตุเภทพาลเป็นการร้าย
พวกเงาะทั้งหลายจะย้ายที่
อ้ายคนังพ่อแม่มันไม่มี
ทั้งพี่ชายก็หนีด้วยกลัวภัย
อยู่แต่เด็กสองราน่าสงสาร
อ้ายดินการงานพอใช้ได้
อ้ายคนังยังเล็กแม้นพาไป
จะอดอยากยากใจในอรัญ

◉ Pleased to hear the governor's approval,
Nai Sin-Nui took leave of him.
Then he made a speedy journey,
Heading straight for Yang's dwelling.

◉ Arriving there, he entered the hut,
And Yang invited him to be seated.
Nai Sin-Nui then relayed to the old man
What the governor intended for him to do.

◉ Informed of the governor's intention,
Old Yang sat in silence, pondering
How to carry out the assignment.
He thought it was an opportune moment,
The tragic deaths were a bad omen,
Causing the Sakai to change their domicile.
Kha-Nang had no father or mother,
His big brothers having fled for fear of harm,
Leaving the two poor little boys alone.
Din was old enough and could fend for himself,
But Kha-Nang, being too young, if taken along
On the move, would starve in the forest.

รูปร่างพอใช้ได้ขนาด
ทั้งฉลาดท่วงทีคมสัน
จึงว่าอันจะหาเช่นว่านั้น
คงจะได้แม่นมั่นมิเป็นไร
แต่พวกเงาะนั้นชอบโนรา
ขอให้หามาเล่นจงได้
แม้นมันมาข้าจะแกล้งหน่วงไว้
ส่งตัวให้ได้ดังใจจง

ฯ ๑๐ คำ ฯ

◎ บัดนั้น
สินน้อยชื่นชมสมประสงค์
กำหนดนัดหมายมั่นคง
แล้วตรงมายังผู้รั้งราชการ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

◎ ครั้นถึงจึงกราบเรียนความ
ตามที่เงาะยังว่าขาน
เห็นไม่สู้เดือดร้อนรำคาญ
ด้วยเด็กนั้นมารดาบิดาตาย
พึ่งเป็นกำพร้าไม่ช้านัก
สิ้นผู้ปกปักทั้งหลาย

The boy was well-proportioned,
Also handsome and intelligent.
So Yang told Nai Sin-Nui that such a boy
Could certainly be found and obtained.
Since the Sakai were partial to *Nora*,[14]
One should be procured and staged for them.
When they came, he would detain the boy,
And deliver him straight to Nai Sin-Nui.

◉ Nai Sin-Nui was very contented
That his mission was proceeding smoothly.
He confirmed his appointment with Yang,
And went straight to the governor.

◉ Coming before the governor,
He reported Yang's words to him.
It would not be hard to get the boy,
For his parents were both dead.
Becoming an orphan not long ago,
He had no one to protect him,

[14] *Nora:* a southern Thai folk dance drama

อาศัยอยู่ด้วยพี่ชาย
จะนำไปถวายก็สมควร
ฯ ๒ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
ผู้รั้งได้ฟังก็แย้มสรวล
จึ่งสั่งทนายพลันวันจวน
ให้รีบด่วนคืนหลังยังกลางเมือง
เร่งหาโนราขึ้นมามี่
เลือกที่โรงดีลือเลื่อง
พาหนะอันใดฝีดเคือง
อย่ากลัวเปลืองจ้างให้ได้รีบมา
ฯ ๔ คำ ฯ

◎ บัดนั้น
ทนายรับคำเหนือเกศา
มิได้นิ่งนอนใจไคลคลา
มิช้าก็ถึงกลางเมือง
ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

◎ ครั้นถึงจึ่งไปบอกหา
โนรามีฝีมือลือเลื่อง
ช่วยขนรับกรับกลองนองเนือง
หีบเครื่องลุ้งเทริดของสำคัญ

Staying with his brother Din.
Presenting him to the king would be right.

◉ Hearing Nai Sin-Nui's report,
The governor smiled contentedly,
He ordered his aide to make haste,
And rush back to Phatthalung
To bring back renowned *Nora* performers,
Only the best troupe must be chosen.
If their transportation posed a problem,
No expense should be spared to hire them.

◉ Taking the governor's order to heart,
The aide hurried to follow his bidding.
Wasting no time, he made a speedy journey,
And soon arrived in the center of Phatthalung.

◉ Once there, he searched for *Nora* troupes,
Picking the one with highest renown.
Musical instruments, castanets and drums,
Costumes and headdresses, were all transported.

ตัวละครผ่อนบอกพวกตาเสือ
เอื้อเฟื้อทั้งมวลล้วนขยัน
มายอมให้ขี่คอหัวร่องัน
พากันตรงไปพนาลี

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

◎ ครั้นถึงจึ่งไปอาศัย
ที่บ้านผู้ใหญ่เกษมศรี
ค้างอยู่ในเวลาราตรี
พรุ่งนี้จึ่งจะได้ลงมือ

ฯ ๒ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
เงาะยังผู้ใหญ่ใจซื่อ
เรียกพวกพ้องมาพูดหารือ
ต่างออือเห็นด้วยจะช่วยกัน
จึงให้ป่าวร้องพวกศกก็อย
ใหญ่น้อยทั่วป่าพนาสัณฑ์
จะมีโนราโรงสำคัญ
ให้ผายผันมาดูบ่ายวันนี้

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

◎ แต่พอบอกนัดบัดใจ
พวกศกก็อยน้อยใหญ่อึงมี่

The performers asked a favor of Ta Sua,
Who was such a generous man,
To let them ride on his followers' backs.
Laughing, they headed straight for the forest.

◉ Arriving there, they put up lodgings
At the village headman's hut in glee.
They were to spend the night there,
Before staging their act the following day.

◉ The headman of the Sakai village,
Yang the honest-minded old man,
Summoned his men for consultation,
And they all agreed to lend a hand.
They then spread the news to the Koi,
Big and small, all over the forest,
That a famed *Nora* troupe was performing
In the afternoon, and they should come watch.

◉ As soon as they heard the good news,
All the Sakai were in full commotion.

เต้นโลดโดดมาด้วยยินดี
เต็มที่หน้าทับเงาะยัง
แต่อ้ายงอดอ้ายแคไม่แน่จิต
กลัวเขาจับผิดเรื่องหลัง
ลอบหลบตัวไปในไพรรัง
เหลือแต่คนังน้องน้อย
กับอ้ายดินได้ยินข่าวมา
สองรามิได้รู้ความถ้อย
ดีใจดังจะโดดโลดลอย
ชวนกันวิ่งหยอยหยอยรีบมา

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

◎ ถึงบ้านอ้ายยังพรั่งพร้อม
เข้าไปนั่งแวดล้อมสลับหน้า
พูดจาจำโหนทโจตนา
ชะเง้อชะแง้แลตามิใคร่พริบ

ฯ ๒ คน ฯ

◎ เมื่อนั้น
อ้ายยังนั่งพูดอุบอิบ
กับนายสินน้อยคุยกระซิบ
งุบงิบย้อนยำทำอุบาย
ร้องว่าบรรดาพวกเด็กเด็ก
ยังเล็กเบียดกันมากหลาย

They jumped up and down with glee,
Crowding in front of old Yang's hut.
But Ngod and Khae were rather hesitant,
Being afraid they'd be caught for past wrongs.
They therefore sneaked into the forest,
Leaving only Kha-Nang, the youngest,
And Din. When the two learned of the news,
Being innocent of the upcoming plan,
They were so glad and jumped high in the air.
Both of them then ran jauntily along.

◉ When the boys arrived at Yang's hut,
They took their seats among the villagers.
With all the bustling around them,
They craned their necks, unblinking, staring.

◉ The two accomplices,
Yang and Nai Sin-Nui,
Sat talking in whispers,
Trying to devise a ruse.
"You young children over there,
Too small to be crowded together,

จะเจ็บปวดชอกช้ำระกำกาย
ควรขยายให้ขึ้นบนชานเรือน
จะได้ดูการเล่นเห็นถนัด
เราช่วยกันคัดดูเถิดเพื่อน
เรียกลูกสาวมาสั่งนั่งเตือน
อย่าเฉยเชือนเด็กน้อยคอยดูแล

ฯ ๖ คำ ฯ

◎ บัดนั้น
พวกร่วมคิดฟังดูรู้กระแส
เห็นว่าญักวัดยังอ่อนแอ
เรียกอีฮอลลอมแม่อุ้มขึ้นมา
อีกอ้ายคำไลลูกอ้ายโวะ
ยังเด็กโอ๊ะโอ๊ะให้นั่งหน้า
อ้ายไม่ไผ่แลคนังทั้งสองรา
พากันขึ้นไปไม่พรั่นพรึง

ฯ ๔ คำ ฯ

◎ บัดนั้น
ฝ่ายพวกโนราพอมาถึง
ปูเสื่อตั้งวงลงเอ็ดอึง
แล้วพะเน้าพะนึงแต่งตัว
เปิดลุ้งขลุกขลักประดักประเดิด
หยิบเทริดขึ้นสอดสวมหัว

You might be bruised and aching.
So come sit here on the porch,
So that you can have a good view.
Come, my friend, let's select the tots."
Then Yang gave his daughter instructions
To look after the small children.

◉ Yang's accomplices knew the implication
Of his seemingly kind invitation.
Seeing that Yak-Wat was rather weak,
They told Hol-Lom, his mom, to bring him up.
Kham-Lai, the son of Wo, was still a babe,
So he was made to sit in the front row.
Both Mai-Phai and Kha-Nang, the bosom friends,
Went up the porch, showing no sign of fear.

◉ After they had waited some time,
The *Nora* troupe finally arrived.
Spreading mats, they set up things noisily,
Then proceeded to put their costumes on.
Opening the containers clumsily,
They took out the headdresses to wear.

นายโรงร้องรับกลับพันพัว
กลองรัวรุกกระหน่ำตามทำนอง
ฯ ๔ คำ ฯ เจรจาเล่นโนรา

◎ บัดนั้น
พวกศกก็อยน้อยใหญ่ทั้งผอง
ดูโนรารื่นรมย์สมปอง
นั่งยองยองมองเขม้นอยู่เป็นวง
พวกชั้นนอกออกสนุกลุกขึ้นยืน
ในชั้นนึกอร่อยพลอยชัดส่ง
บ้างทำม้าซอยเต้นเป็นวงกง
ใหลหลงเพลิดเพลินเจริญใจ
ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

◎ เมื่อนั้น
เงาะยังซึ่งเป็นหัวหน้าใหญ่
หยิบเอาสิ่งของที่กองไว้
มาแจกให้เงาะป่าที่มาคอย
ฝ่ายนางซิเลียผู้ลูกสาว
หามะพร้าวข้าวปลากล้วยอ้อย
ออกมาเลี้ยงเฉพาะเงาะน้อยน้อย
พากันกินอร่อยสำราญ
ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

The troupe leader sang to the tune,
And drums were beaten to keep the tempo.

◉ All Sakais big and small,
Gathering to watch the performance,
Were entranced by the *Nora*.
They squatted in circles, staring.
Those on the outer edge stood up,
Dancing along in their joyous mood.
Some even trotted around like a horse,
Completely enjoying themselves.

◉ Yang who was their leader,
Proceeded to the piles of articles.
He then picked them up one by one,
Distributing them to the waiting Koi.
The maid Si-Lia, who was his daughter,
Brought out coconuts, rice, fish, bananas,
And sugarcanes to feed the small children,
Who of course ate them with obvious relish.

◎ ครั้นเวลาสุริยาเย็นพยับ
ต่างคนต่างกลับไปบ้าน
เผาเผือกเผามันตามสันดาน
เป็นอาหารกินอยู่พูวาย
พวกเด็กเด็กได้ของกินสิ้นวิตก
หลายทอดหลายยกอิ่มเหลือหลาย
ดูโนราสนุกมากมาย
นั่งสบายไม่ยัดเยียดเบียดคน
ตกพลบค่ำเข้าก็หาวนอน
ดูละเม็งละครไม่เป็นผล
ลงพังพาบราบอยู่บัดดล
ก็เอนหัวลงกรนหลับไป

ฯ ๖ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
อ้ายยังยลชอบอัชฌาสัย
พยักเรียกสินน้อยเข้ามาใน
อุ้มคนังส่งให้ทั้งนิทรา

ฯ ๒ คำ ฯ

◎ บัดนั้น
สินน้อยยินดีเป็นนักหนา
ให้บ่าวรับคนังแบกคลา
รีบมาวัดถ้ำที่สำนัก

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

◉ When the sun began to set at dusk,
Each Sakai went home separately
To roast taros and yams to be eaten
As their supper, as dictated by custom.
The children, sated, did not worry,
Having gorged themselves many times.
They watched the *Nora* in great joy,
Sitting in comfort, not being pressed.
When night drew near, they began to yawn,
Paying no attention to the show.
All laid themselves down on the floor,
And went to sleep at once with a snore.

◉ Seeing the children all asleep,
Old Yang was contented his plan went well.
He then beckoned Nai Sin-Nui to come in,
And handed him the still sleeping Kha-Nang.

◉ Once in possession of the boy,
Nai Sin-Nui was greatly delighted.
He ordered a servant to carry Kha-Nang,
Together they hurried to Wat Tham.

◎ เมื่อนั้น
คนังตื่นนอนตกใจหนัก
นิ่งตะลึงอึ้งอยู่เป็นครู่พัก
ไม่ประจักษ์ว่าอยู่แห่งใด
พอรู้สึกนึกกลัวจนตัวแข็ง
ดิ้นเต็มแรงคนอุ้มทนไม่ไหว
ก้นกระแทกเพื่อนปะทะเข้าทานไว้
สามสี่คนเข้าไปช่วยกันยึด
ถีบทะลึ่งตึงตังไม่ยั้งหยุด
ช่วยกันฉุดเหวี่ยงสะบัดวัดผึด
โมโหเหะหะฮัดฮึด
ปล้ำกันอัดอึดมาส่งเต็นท์
ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

◎ เมื่อนั้น
ผู้รั้งนั่งอ่านหนังสือเล่น
บนเก้าอี้เกศก้มลมเย็นเย็น
เงยหน้าขึ้นเห็นปล้ำลูกเงาะ
ดีใจออกไปรับเข้ามา
ชมว่ารูปร่างช่างเหมาะเจาะ
เห็นจะสมที่ประสงค์จงจำเพาะ
พูดปะเหลาะเอาใจให้หายกลัว
หยิบเสื้อผ้ามาแต่งตัวให้ใหม่
หาเพื่อนเล่นให้ชวนยิ้มหัว

◉ Waking up after a long sleep,
Kha-Nang was really astonished.
He remained stunned for a while,
Not realizing where he was.
When fully conscious, he froze with fright,
Struggling wildly until his bearer fell
With buttocks bumping against the ground,
To be promptly picked up by his friends.
It took three or four men to hold the boy,
Who kept squirming and kicking around.
Kha-Nang, frustrated, lashed out in rage.
Fighting all the way, he was brought to the tent.

◉ The governor was relaxing himself,
Sitting in an easy chair, reading,
While a gentle breeze was blowing.
Looking up, he saw the struggling Koi.
Feeling glad, he rose to welcome him in,
Praising his well-proportioned body,
Which perfectly met his requirements.
He spoke soothing words to abate his fear,
Finding new clothing for the boy to wear.
New playmates were found to amuse Kha-Nang,

จัดของกินมาให้จากในครัว
คุมตัวกักไว้ใช้ปลอบโยน

ฯ ๖ คำ ฯ

แขกสุหรัศ

◎ ล่วงเวลายามกำดัดดึก
คนังนึกถึงทับขยับโผน
พวกที่อยู่รักษาพากันโจน
เดินเดียวโทนแทบไล่มิใคร่ทัน
เข้าปลอบพาคืนหลังยังเต็นท์ได้
คราวนี้แกล้งใส่ไคล้ให้ขบขัน
ทำนอนหงายเท้างุ้มหงิกยัน
น้ำตานั้นไหลหลั่งพรั่งพราย
แต่เฝ้าหอบปลอบเท่าไรก็ไม่นิ่ง
เหมือนเป็นลมชักจริงน่าใจหาย
พูดเพ้อพกฟั่นเฟือนเหมือนจะตาย
เห็นคนรายรอบจ้องร้องว่าลิง
ให้หวาดหวั่นพรั่นตัวกลัวไปหมด
จะปลอบปลดเปลื้องเท่าไรก็ไม่นิ่ง
ทนเหนื่อยอ่อนนอนมัวหัวเอนอิง
เกลือกกลิ้งกลอกกลับหลับไป

ฯ ๘ คำ ฯ ตระ

And food from the kitchen was given him,
To help ease the pain of being detained.

Khaek-Surat

◉ In the depth of the night, though,
Kha-Nang, thinking of his hut, sprang up.
The guards all ran after him,
And could hardly catch up with him.
Consoling him, they took him back to the tent.
Then Kha-Nang feigned some antics,
Sprawling on his back with bent feet,
And tears streaming down like rain.
He kept shaking, and the men could calm him not,
His symptoms all pointing to a seizure.
He spoke incoherently as if dying,
Seeing people surrounding him, he cried,
"Monkey," and became frightened of everything.
No matter how the men soothed him, he stirred,
Until he was overcome by fatigue,
And then sprawled down, fast asleep.

◎ ครั้นเวลารุ่งรางสว่างฟ้า
ผู้รั้งเรียกช้างมาหาช้าไม่
ให้โทรมลงตรงขึ้นไปฉับไว
สั่งให้ส่งคนังมานั่งเคียง
เด็กน้อยกลัวนี่กระไรไม่เคยเห็น
หัวอกเต้นตาพองร้องสุดเสียง
พอถึงหลังนั่งจ้องเฝ้ามองเมียง
เดินโยกเอียงกลัวตกตระหนกใจ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

มอญร้องไห้

◎ พอเคยหน่อยค่อยสบายหายหวาดเสียว
คนังเหลียวหลังกลืนสะอื้นไห้
เสียดายทับนับวันแต่จะไกล
แสนอาลัยวงศ์วานว่านเครือ
ห่วงเถื่อนถ้ำลำธารชานไศล
เพื่อนไม้ไผ่คู่ชีวิตคิดถึงเหลือ
เคยเป่านกจับปลามาจานเจือ
จะนั่งเบื่อบ่นร่ำทุกค่ำคืน
โอ้ถิ่นฐานลานป่าจะลาแล้ว
น้ำตาแถวถั่งไหลไห้สะอื้น
ผู้รั้งปลอบคนังน้อยค่อยกล้ำกลืน
แล้วชวนชื่นชี้ชมพนมวัน

ฯ ๖ คำ ฯ

◉ In the morn when the sun lit the sky,
The governor called for his elephant.
Making it kneel down, he mounted the beast,
Ordering the men to put Kha-Nang beside him.
Never having seen an elephant before,
The boy, heart pounding, eyes bulging, yelled.
Sitting on the elephant's back, he kept staring,
And became frightened at each swaying step.

Mon-Rong-Hai

◉ Once he became accustomed to the motion,
Kha-Nang lost his fear and looked back.
Missing his hut, he stifled a sob,
Yearning for all his kinsfolk.
He also missed the forest, caves, streams
And mountains, and his bosom friend Mai-Phai.
They used to share birds and fish for meals,
Now he would be bored, complaining every night.
Seeing that he must leave the forest behind,
Kha-Nang sobbed, his tears streaming down.
Soothed by the governor, he tried to calm down,
While the forest scenery was pointed out to him.

ชมดงใน

◎ ออกชายไพรแลไปสุดสายเนตร
เห็นขอบเขตมิได้มีที่กีดกั้น
น้ำลำป่าคดค้อมอ้อมเวียนครัน
เขาลูกนั้นอกทะลุปรุโปร่งตา
ถ้ำคูหาสวรรค์ตรงนั้นแน่
เดินเร็วแท้หน่อยหนึ่งถึงพานสลา
เห็นคนังยังเหงาเศร้าอุรา
หยิบเสื้อผ้าหมวกใหม่ให้ใส่ลอง
แต่ผลัดเปลี่ยนเวียนไปเป็นหลายอย่าง
เห็นเสื่อมสร่างหงอยเหงาที่เศร้าหมอง
ขับช้างผ่านบ้านสวนชวนเยี่ยมมอง
นั่งยิ้มย่องเพลิดเพลินเจริญใจ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

ร่าย

◎ ครั้นถึงจวนด่วนลงจากคชสาร
พาคนังเข้าบ้านหาช้าไม่
สั่งทนายทั้งนั้นทันใด
เราจะให้ทำขวัญในวันนี้
จัดบายศรีนมแมวแล้วเรียกหา
แต่บรรดาผู้ใหญ่ใกล้ที่นี่
มาช่วยกันโห่ร้องทั้งฆ้องตี
อย่าให้ทันราตรีเร่งเตรียมการ

ฯ ๔ คำ ฯ

Chom-Dong-Nai

◉ At the edge of the forest wide, there was
No barrier, as far as eye could see.
A stream wound its way through the land,
And Ok-Thalu Mountain came into view.
Khuha-Sawan Cave must be situated there,
A quick walk took them to Phan-Sala.
Seeing Kha-Nang still full of grief,
The governor made him try on new garb and hat.
After he had tried on several sets of clothing,
Kha-Nang began to lose his melancholy mood.
When the elephant walked past an orchard,
Kha-Nang fed his eyes on the fruits, smiling.

Rai

◉ Reaching his residence, the governor alit,
Taking Kha-Nang inside the house at once.
He then issued orders to his aides
To have a propitiatory rite prepared,
With an offering of cooked rice,
Topped with boiled eggs. Headmen who lived nearby
Were to help with the cheering and gong-beating.
All preparations must finish before nightfall.

◎ บัดนั้น
ทนายคำนับรับบรรหาร
เร่งรัดเต็มที่ตะลีตะลาน
มิทันนานพร้อมกันดังบัญชา
ฯ ๒ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น
ผู้รั้งภิรมย์หรรษา
จึ่งเรียกคนังนั้นออกมา
ให้นั่งหน้าบายศรีนมแมว
ผู้ทำขวัญนั้นนั่งตรงบายศรี
นอกนี้ให้นั่งเรียงเป็นแถว
ครั้นพร้อมสำเร็จเสร็จแล้ว
สั่งให้จุดแว่นแก้วแววไว
ฯ ๔ คำ ฯ

◎ บัดนั้น
ตาเฒ่าผู้รู้ครูใหญ่
รับเทียนชนวนติดไฟ
มาจุดเทียนชัยฉับพลัน
แล้วนั่งประนมมือหลับตา
โอมอ่านคาถาว่าทำขวัญ
จบลาฆ้องลั่นเป็นสำคัญ
โห่สนั่นไปถ้วนสามครา
ฯ ๔ คำ ฯ ว่าทำขวัญ

◉ Receiving the governor's orders,
The aides hurried to carry them out.
It did not take them a long time,
Before everything was ready as commanded.

◉ Seeing all his bidding carried out,
The governor was very satisfied.
He then called Kha-Nang forward,
To sit before the offering.
The spirit man sat by the offering,
With the rest sitting in a row.
When everything was ready, the spirit man
Ordered a fire lit with a magnifying glass.

◉ When the fuse had been lit
The revered aged spirit man
Took it from his assistant
To light the ceremonial candles.
He sat with eyes closed, palms pressed,
Reciting the propitiatory spell.
When he finished, a gong was sounded,
And all present cheered three times.

มหาฤกษ์

◎ แล้วดับเทียนชัยโบกควัน
กระแจจุณจันทน์เจิมหน้า
เจิมสองไหล่หลังและอุรา
ด้ายขอดกลางมาผูกข้อมือ
เสร็จแล้วอำนวยอวยพร
เจริญสุขถาวรอย่าดึงดื้อ
ให้ทำดีมียศเลื่องลือ
ออกชื่อระบือนามสืบไป

ฯ ๔ คำ ฯ มหาไชย

ร่าย

◎ เสร็จการทำขวัญนายคนัง
ผู้รั้งยิ้มแย้มแจ่มใส
สั่งทนายไปพลันทันใด
ให้แต่งโรงละครพรุ่งนี้
เขาว่าละครคนชรา
มาแต่กรุงเทพอยู่ที่นี่
หามาให้เล่นเห็นจะดี
เรื่องราวเข้าทีเกี่ยวกับเงาะ
จับเมื่อทั้งหกไปหาปลา
เงาะถอดรูปมาพอเหมาะเจาะ

Maha-Rirk

◎ Then all the candles were extinguished,
And the smoke was fanned away from the body.
The spirit man anointed Kha-Nang's forehead,
Shoulders, back, and chest with fragrant paste,
Tying knotted cords around his wrists.
Blessing the boy, he told him to be obedient,
If he behaved well he would be rewarded,
And his fame would spread in time to come.

Rai

◉ When the rite for Kha-Nang was over,
The governor was in a joyous mood.
He gave his aides an order at once
To have the playhouse ready for the morrow.
It was rumored that a troupe of old players
From Bangkok was staying in the town.
It would be proper to have them perform,
Since their story had to do with the Koi,
With the six sons-in-law in search of fish,
And the Sakai taking off his disguise[*].

[*] A reference to ***Sang Thong***, a popular play composed by King Rama II

เขาว่าร้องร่ำรำเพราะ
ออกมาเฉพาะพ้องเวลา
ฯ ๖ คำ ฯ

◎ บัดนั้น
ทนายรับคำเหนือเกศา
รีบไปจัดการตามบัญชา
ไปว่าหาละครพร้อมไว้
ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

◎ ครั้นเวลาสายแสงสุริยา
ละครมาลงโรงหาช้าไม่
จับบทตามกำหนดทันใด
เล่นดีนี่กระไรล้วนตัวเป็น
ฯ ๒ คำ ฯ เล่นละคร

◎ พระนิพนธ์เงาะป่าว่าตามเค้า
คนังเล่าแต่งต่อล้อมันเล่น
ใช้ภาษาเงาะป่าว่ายากเย็น
แต่พอเห็นเงื่อนเงาเข้าใจกัน
ทำแปดวันครั้นมาถึงวันศุกร์
สิ้นสนุกไม่มีที่ข้อขัน
วันที่สองของเดือนกุมภาพันธ์
ศกร้อยยี่สิบสี่มั้นจบหมดเอย

It was said the songs were melodious,
And the play would be very opportune.

◉ The aides heeded the governor's bidding,
And went forth to arrange the playhouse,
And also to engage the performers,
To have them ready for the proposed play.

◉ Late the following morning,
The play was speedily enacted,
Each player acting out his role,
All of them very superb.

◉ "The play *Ngo Pa* has been composed
In lightness from what Kha-Nang has told me.
Sakai words are difficult to write,
But they should be comprehensible.
It's taken me eight days to write. Come Friday,
There'll be no more fun to keep me entertained.
On February Second, Rattanakosin Era
One Hundred and Twenty, the play is fully completed.

จบ	บทประดิษฐ์แกล้ง	กล่าวกลอน
เรื่อง	หลากเล่นละคร	ก็ได้
เงาะ	ก็อยเกิดในดอน	แดนพัท ลุงแฮ
ป่า	เป็นเรือนยากไร้	ย่อมรู้รักเป็น

"**Thus concludes** my poetic endeavor,
A tale which can be turned into a play,
Of Sakais born on the high land of Phatthalung,
Wild forest their home, how to love they do know."

คุณค่าของบทละครเรื่องเงาะป่า

๑. พระราชประสงค์ในการทรงพระราชนิพนธ์

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์บทละครเรื่องเงาะป่าขึ้น โดยมีพระราชประสงค์ที่จะให้เป็นบทละครในแนวแปลกไม่ซ้ำแบบที่เคยมีมาแต่ก่อน ดังที่ได้ทรงพระราชปรารภไว้ในคำนำพระราชนิพนธ์ว่า

"หนังสือนี้ ไม่ได้ตั้งใจที่จะแต่งให้ถูกถ้วน และไม่ตั้งใจที่จะเดินตามแบบ ได้เขียนตามน้ำใจที่นึกจะทำอย่างไรก็ทำ เพราะเวลาที่เขียนนั้นเป็นเวลาที่ต้องการจะเปิด ไม่ให้มีอะไรบังคับใจ..."

พระราชประสงค์ข้อนี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้บทละครเรื่องเงาะป่ามีคุณค่าทางวรรณคดีเด่นผิดกับบทละครเรื่องอื่นๆ อาทิเช่น บทละครพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๑ เรื่องรามเกียรติ์ บทละครพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๒ เรื่องอิเหนา ไชยเชษฐ์ คาวี ไกรทอง มณีพิไชย ฯลฯ เพราะบทละครพระราชนิพนธ์ในรัชกาล ที่ ๑ และที่ ๒ นั้นเป็นแบบละครรำตามแบบแผน เนื้อเรื่องเกี่ยวกับกษัตริย์หรือบุคคลชั้นสูง หรืออย่างน้อย ก็เป็นบุคคลที่เจริญแล้ว แต่พระราชนิพนธ์บทละครเรื่องเงาะป่านี้ เป็นเรื่องเกี่ยวกับพวกเงาะ ซึ่งเป็นพวกอนารยะอยู่ห่างไกลความเจริญ แม้กระนั้นด้วยพระปรีชาสามารถของพระองค์ ก็ได้ทรงทำให้นิยายพิศวาสของพวกเงาะป่านี้มีคุณค่าทางวรรณคดีขึ้นได้ และเมื่อทรงพระราชนิพนธ์เรื่องเงาะป่าสำเร็จเป็นรูปละครแล้ว พระองค์ก็ได้แสดงความพอพระทัยไว้ว่า

The Merits of the Play *Ngo Pa*

1. The royal purpose in writing the play

King Chulalongkorn wrote the play *Ngo Pa* with the intention of making it a unique play unlike those that had been written before, as evident in his Preface to the play.

"In writing this book, I did not intend it to be accurate or to follow any tradition. I wrote according to my whims, for when I was writing it I kept my mind open, not allowing anything to control it."

This intention is an important factor that gives *Ngo Pa* distinct literary merits unlike those of other plays such as *Ramakian*, by King Rama I, and *I-nao*, *Chaiyachet*, *Khawi*, *Krai Thong*, *Mani Phichai*, and other plays by King Rama II, since the plays by King Rama I and King Rama II are traditional dance dramas with plots involving kings or high-ranking characters, or at least civilized persons. In contrast, the play *Ngo Pa* deals with the Sakai, a primitive tribe living far from civilization. However, King Chulalongkorn's ingenuity has given literary merits to the romance of the wild Sakai. After he had completed the play, His Majesty expressed his satisfaction as follows:

> "This text was not meant to be acted out on stage
> and I did not know whether it was good enough,
> for it was about people who lived in the forest,

"หนังสือที่แต่งนี้ไม่ได้ตั้งใจสำหรับที่จะเล่นละคร และไม่รู้ว่าจะดีเพราะแต่งเรื่อง ชาวป่า ซึ่งกันดารเหลือประมาณ เหมือนคุมโต๊ะ มีแต่ชิ้นกะลา แล้วขาดกี๋ ขาดเท้าโดยมากจะคุมให้งามก็ยากอยู่ แต่ครั้นเมื่อคุมเข้าเสร็จแล้วดูมันก็งามดี ประสาเครื่องน้ำเงินเครื่องแดง หรือช้ำเลือดช้ำหนอง..."

๒. วิธีการที่ทรงพระราชนิพนธ์

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงกล่าวไว้ในคำนำพระราชนิพนธ์เรื่องเงาะป่าว่า **"ตั้งเรื่องขึ้นตามความคิดนึกเอาใหม่ แต่นำความจริงมาเจือลงไว้เป็นตอน** พอให้ค่อยแยบคายขึ้นสักหน่อย ความจริงซึ่งเก็บได้แต่เล็กน้อย ได้เขียนไว้ในคำบอกรูปต่อไปข้างหน้านี้ ผู้ซึ่งจะอ่านควรจะสังเกตให้เข้าใจ จึงจะรู้ว่าแต่งอาศัยหลักอยู่เท่าใด"

"ความจริง" ที่ทรงกล่าวไว้ในที่นี้ได้แก่ความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันของพวกก็อย เช่น การหาอาหาร การแต่งกาย การสร้างที่อยู่ การแต่งงาน การหาเลี้ยงชีพ การเล่นสนุกรื่นเริง และความเชื่อถือเรื่องผีสางต่างๆ ฯลฯ ถ้าผู้ศึกษารู้จักสังเกต ก็จะเห็นว่ามีสิ่งเหล่านี้สอดคล้องแทรกอยู่ในเนื้อเรื่องตามความเป็นจริง สำหรับเนื้อเรื่องนั้น ปรากฏอยู่ใน "คำเริ่ม" พระราชนิพนธ์ว่า

"ยายลมุดเล่าความตามเหตุการณ์
คล้ายนิทานเก่าเหลือไม่เบื่อเลย
จึงจดจำมาทำเป็นกลอนไว้
หวังมิให้ลืมคำร่ำเฉลย..."

where everything was lacking. It was like setting a table where there is only the chinaware without the tray: then it would be difficult to make the table look nice. But when everything is finished, it looks good enough as far as the blue and white or the red set is concerned."

2. The royal method in writing the play

King Chulalongkorn stated in his Preface to *Ngo Pa,* **"I have...made up a story according to my imagination, with some facts interspersed** to make the tale more attractive. A few facts that could be collected are given in the following explanation. The reader should observe for himself how much of the text is based on fact."

"The facts" mentioned here concern the daily existence of the Sakai: food gathering, clothes, dwelling construction, a wedding ceremony, occupations, recreation, and beliefs in ghosts and spirits. If the reader is observant, he will see that these elements are realistically interspersed in the story. As for the "plot" of the play, it appears in the Prologue as follows:

"The old woman narrated a story,
Such a captivating tale it was.
I committed it to memory
And set it down in verse as a reminder."

เมื่อทรงได้เค้าเรื่องนิยายพิศวาสของพวกเงาะไว้แล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ได้ทรงพระราชนิพนธ์เป็นกลอนบทละคร บางแห่งที่มีการร้องรำทำเพลงก็ใช้เพลงแบบเงาะ เช่น เพลง “เซ่นเหล้า“ คำร้องเป็นภาษาก็อย และทรงใช้ชื่อ คน สัตว์ สิ่งของเป็นภาษาก็อยสอดแทรกอยู่ในคำกลอนโดยตลอด และเพื่อมิให้เป็นความลำบากแก่ผู้อ่านก็ได้ทรงอธิบายคำศัพท์ภาษาก็อยไว้ด้วย

ลักษณะของบทละครเรื่องเงาะป่านี้ อาจจัดเข้าอยู่ในประเภทบทละคร “โศกนาฏกรรม” ได้ เพราะเป็นเรื่องของความรักที่จบลงด้วยความเศร้า คือ การตายของตัวละครสำคัญทั้งสาม ได้แก่ ลำหับ ซมพลา และฮเนา ทั้งสามคนนี้ต้องสิ้นชีวิตเพราะความรักเป็นมูลเหตุ พระราชดำริในเรื่องพิษสงของความรักนี้จะเห็นได้ในคำกลอนบางตอน เช่น

“ดูดื๊ความรักนักหนาหนอ
มาลวงล่อโลมพาคนอาสัญ
ถึงสามศพสยบเรียงเคียงกัน
ล้วนทาสรักทั้งนั้นอนาถใจ...”

๓. คุณค่าทางมานุษยวิทยา

กล่าวได้ว่าบทละครพระราชนิพนธ์เรื่องเงาะป่านี้ เป็นวรรณคดีไทยเรื่องเดียวที่กล่าวถึงชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเงาะอย่างละเอียดถี่ถ้วน ผู้ที่สนใจจะศึกษามานุษยวิทยา ภาควัฒนธรรม (Cultural anthropology) ของพวกเงาะหรือที่เรียกตามภาษามลายูว่า “เซมัง” หรือ “สไก” ก็อาจหาสาระสำคัญได้จากบทละครเรื่องนี้

When he had conceived the plot about the romance of the Sakai, King Chulalongkorn wrote the play in verse. In places where songs were sung, he used Sakai songs; for example, in the song "Sen-Lao" (p. 19), the words were written in the Koi language. He also used Koi names for people, animals, and things throughout the poem. In order not to cause difficulty for the readers, he also provided a glossary of the Koi words.

The play *Ngo Pa* can be classified as a "tragedy," for it is a romance that ends with the deaths of the three principal characters, Lam-Hap, Som-Phla, and Ha-Nao. Their deaths were caused by love. His Majesty's comment on the power of love can be seen in a passage from the play:

"Look at the power of love,
That could lure people to their deaths.
Here are three corpses in a row,
All of them were slaves of love.

3. Anthropological merits

It has been said that *Ngo Pa* is the only Thai literary work that thoroughly explores the living conditions of the Sakai. Those interested in studying cultural anthropology involving the Sakai, also called "Semang" or "Koi" in the Malay language, can find the main points in this play.

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสนพระทัยในความเป็นอยู่ของพวกเงาะ จนถึงกับทรงพระกรุณาชุบเลี้ยงนายคนังไว้เป็นมหาดเล็กราชองครักษ์ (ดูภาพนายคนังแต่งเต็มยศตามเสด็จ) และได้ทรงรวบรวมศัพท์ภาษาก็อยไว้เป็นหลักฐาน โดยทรงไล่เลียงจากคนังเป็นส่วนมาก แม้พระองค์จะทรงเป็นพระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช พระองค์ก็มิได้ทรงมีพระทัยรังเกียจเหยียดหยามพวกเงาะ ยิ่งกว่านั้นยังทรงแผ่พระเมตตาไปยังกลุ่มชนพวกนี้ในฐานะที่เป็นมนุษย์มีเลือดเนื้อ มีความรู้สึกรัก โกรธ เคียดขึ้ง หวงแหน เหมือนมนุษย์ที่เจริญแล้วทั้งหลายในโคลงพระราชนิพนธ์ตอนท้ายเรื่อง ได้ทรงแสดงทัศนะในแง่นี้ไว้ ดังนี้

จบ บทประดิษฐ์แกล้ง กล่าวกลอน
เรื่อง หลากเล่นละคร ก็ได้
เงาะ ก็อยเกิดในดอน แดนพัท ลุงแฮ
ป่า เป็นเรือนยากไร้ ย่อมรู้รักเป็น

ในที่นี้จะยกตัวอย่างคำกลอนบางตอนที่ให้ประโยชน์เกี่ยวกับการศึกษามานุษยวิทยาด้านวัฒนธรรม

ก. การแต่งกายของชาย

.....แล้วนุ่งเลาะเตี๊ยะใยยอง
สดแดงแสงส่องเพียงบาดตา
ไว้ไกพ็อกกอเลาะดูเหมาะเหมง
เชิงนักเลงกลีบตกป้องปกขา

King Chulalongkorn was so interested in the Sakai's living conditions that he made a Sakai boy named Kha-Nang a royal page (see illustration showing Kha-Nang in his royal page uniform, accompanying His Majesty). He also compiled a glossary of Koi words, mostly through Kha-Nang. Even though he was a king in an absolute monarchy, he did not scorn the Sakai. On the contrary, he took pity on them as fellow human beings of flesh and blood who know how to love, be angry, vengeful, and jealous, just like civilized people. At the end of the play, His Majesty reflected on this matter:

"Thus concludes my poetic endeavor,
A tale which can be turned into a play,
Of Sakais born on the high land of Phatthalung,
Wild forest their home, how to love they do know."

The following excerpts are useful for the study of cultural anthropology.

A. Men's clothing

"He then put on a red loincloth so bright,
That it quite dazzled the onlookers' eyes,
With edges hanging down in front and back,
Covering his legs in the manner of a rogue.

มาลัยฮาปองยาวราวสักวา
กระหวัดชายซ้ายขวาเวี่ยวง

การแต่งกายของหญิง

ให้อาบน้ำชำระกายหมดจด
ขมิ้นสดปรุงประทิ่นกลิ่นบุปผา
หอมชื่นรื่นรวยสวยกายา
นุ่งผ้าฮอลีสีแดง
ห่มซิไบไว้รอบอุระรัด
สาวกำดัดครัดเคร่งเปล่งปลาบแสง
สวมกำไลมะกล่ำน้อยร้อยพลิกแพลง
แล้วตกแต่งมาลัยใส่สวมตัว
วงกระหวัดรัดเอวแล้วโอบบ่า
ล้วนบุปผากลิ่นกลบตระหลบทั่ว
หวีไม้ไผ่ลายช่องไม่หมองมัว
สอดแซมหัวสำหรับรับผมมวย
ฮาปองป่าจัดมาสอดแซมผม
ของนิยมแดงเด่นเห็นสะสวย
ดอกจำปูนเป็นตุ้มหูดูรื่นรวย
แล้วทอดกรอ่อนระทวยดำเนินมา

ข. อาวุธ

.....ว่าพลางทางแก้ตอกนุกออก
เอากระบอกมันนึนั้นมาตั้ง

A red flowery tassel two meters long
Girded his neck, left and right ends dangling."

Women's clothing

"She told Lam-Hap to take a thorough bath,
With flower-scented turmeric as cosmetics.
So beautiful and sweet-smelling,
The girl put on a red grass skirt.
A cloth was wrapped around her bosom,
So firm and fair with her youthfulness.
A bracelet of Indian licorice seeds she wore.
A lei of flowers decorated her body,
Winding around her waist and shoulders,
Consisting of fragrant and pretty blooms.
A bamboo comb with a brightly striped pattern
Was daintily placed under her bun.
A red wild flower was stuck in her hair,
A popular practice among Sakais.
She wore *jampun* flowers for earrings,
And gracefully strode forward."

B. Weapons

"He untied the strap on the dart holder
And set the container on the ground,

เปิดฮอนเล็ดเห็นบิลาลูกกำลัง
แล้วก็นั่งชี้แจงให้แจ้งใจ
อันบิลานี้ทายางอิโปะ
แม้นเป่าโผละถูกเนื้อที่ตรงไหน
เป็นยาพิษโลหิตสูบซ่านไป
ไม่มีใครรอดพ้นสักคนเลย.....

ค. งานฝีมือ

เมื่อนั้น
นวลนางลำหับพิสมัย
ปิดประตูอยู่ที่ทับหลังใน
จักใบกายังนั่งตะบอย
สานสมุกใส่หมากฝากไปแลก
ของแปลกแปลกน้อยใหญ่ที่ใช้สอย
ชักดอกดวงเด่นเป็นลายลอย
เส้นน้อยน้อยสนิทดีมีราคา

ง. พิธีแต่งงาน - ขบวนเจ้าบ่าว

บิดาดำเนินเดินหน้า
ถัดมาพี่น้องรองลำดับ
เพื่อนบ่าวทั้งสองประคองประคับ
อ้ายฮวยท้อมกับอ้ายดิอุง
เจ้าบ่าวเดินกลางหว่างสองเพื่อน

Opening it to expose the darts inside.
Then he gave a thorough explanation.
'These darts are covered with upas poison.
If they hit the flesh anywhere at all,
The poison will spread through the veins,
Leaving no one alive, whether beast or man.' "

C. Handicrafts

"As for Lam-Hap the beautiful,
She sat alone in her living quarters,
Behind the closed door in her chamber,
Splitting pandanus leaves into strips.
She would then weave containers for betel,
To be exchanged for exotic items.
Distinct motifs were woven into them,
Using fine strips to increase the price."

D. Wedding ceremony - the groom's procession

"Ha-Nao's father led the procession,
Followed by his two valiant brothers.
The bridegroom was flanked on each side
By his bestmen, Ai-Huai-Thom and Ai-Di-Ung.
Moving along in designated order,

ไม่คลาดเคลื่อนซ้อนซับสลับยุ่ง
พวกพร้องตามพรูเป็นหมู่มุง
หมายมุ่งมายังที่ทำวิวาห์

ขบวนเจ้าสาว

บิดรมารดาออกหน้านำ
แล้วนางลำหับดังหงส์เหิน
เพื่อนสาวทั้งสองประคองเชิญ
ทีสะเทิ้นย่างเยื้องชำเลืองแล
เหล่ากระบวนสตรีที่คอยอยู่
ก็พรั่งพรูแวดล้อมห้อมแห่
ต่างฟ้อนรำทำกระบวนปรวนแปร
ขับร้องซ้องแซ่เดินนาดนวย

เฒ่าแก่

เมื่อนั้น
สองเงาะเฒ่าชื่นชมสมหมาย
ต่างจูงลูกสาวและลูกชาย
ให้นั่งเรียงเคียงกายกลางวง
ต่างหยิบมือมาให้จับกัน
เป็นสำคัญยกให้ตามประสงค์
แล้วอำนวยอวยพรโดยจำนง
ให้ยืนยงคงคู่อยู่นิรันดร์.....

There was no complication or error.
The hordes of well-wishers thronged after,
Heading for the intended wedding site."

The bride's procession

"Both parents took their places in front,
Followed by Lam-Hap, graceful as a swan,
Flanked by her two bridesmaids on either side.
She walked bashfully, glancing sideways.
All the girls waiting for the bride
Rushed forth to form a circle around her.
Executing various dance steps in unison,
They sang in chorus as they moved forth."

The elders

"The two elderly Sakai, Tong-Yip and Yo-Pan,
Were pleased that their plan had gone well.
Each led his daughter and his son forward,
To be seated together in the center.
They placed the young couple's hands together,
Signifying that they were now united.
Both of them then blessed the newlyweds,
To remain together ever after."

จ. พิธีทางไสยศาสตร์ (พลีกรรม)

บัดนั้น
ซอมลุกผู้เฒ่าคนขยัน
จึ่งเริ่มทำวิธีพลีกรรม์
กระบือเผือกผูกมั่นกับกอไม้
จับหอกประหารพอซานล้ม
เดินก้มภาวนาเข้ามาใกล้
ยื่นนิ้วเท้าจุกจมูกไว้
บริกรรมขับไล่ปรางควาน.....

ฉ. การเลี้ยงอาหาร

บัดนั้น
พวกชาวครัวตัวดีน้อยใหญ่
ต่างแล่เนื้อเถือหนังตับไต
ทำครัวว่นไปเป็นโกลา
บ้างหุงข้าวต้มแกงปิ้งย่าง
เนื้อค่างมีรสเป็นนักหนา
อีกกระแตกระรอกปูปลา
เผือกมันนานาพร้อมไว้
ครั้นเสร็จก็ช่วยกันยกมา
ทั้งสุราหลายหลากมากไห
ตั้งใต้ร่มรุกข์เรียงกันไป
สำหรับจะได้เลี้ยงชัยบาน

E. Occult ritual (offering)

"Old Som-Luk was then called upon,
The ever industrious old man,
To begin the sacrificial rite.
An albino buffalo, tied to a bush,
Was speared till it fell to the ground.
Som-Luk approached the beast, praying steadily.
Sticking his toes into its nostrils,
He chanted a spell to cast out evil spirits."

F. Feast

"All the excellent cooks, big and small,
Were busy cutting up meat and innards
Of the various animals they had amassed,
To prepare succulent dishes for the feast.
Some cooked rice, and some made soup,
Others roasted delicious langur meat,
Chipmunks, squirrels, crabs, and fish,
Also taros and yams in abundance.
Once finished, the dishes were carried,
Together with jars of spirits strong,
To be lined up under the *takhian* tree,
Ready for the joyous wedding feast."

ช. การเล่นร้องรำทำเพลง

สาวหนุ่มคุมคู่เคียงสลับ
แซ่ศัพท์สำเนียงเสียงดีดสี
รำฟ้อนอ่อนระทวยทั้งอินทรีย์
สนั่นมีขับเพลงบรรเลงลาน

ครั้นสิ้นบทรำรับขับขาน
ก็ประสานสังคีตดีดสี
โกร่งกรับรับรันเภรี
เป่าบักซีและอีแนแซ่สำเนียง
จะเข้ป่าจ้ารับกับจ้องหน่อง
บ้างเล่นบองบงส่งเสียง
ผิวปากไปบ้างต่างจำเรียง
กึกก้องเพียงเพิกป่าพนาลัย

ซ. การทำศพ

แล้วจึ่งตริตรึกปรึกษากัน
จะทิ้งศพไว้นั้นไม่ควรที่
เวลาพลบค่ำเข้าราตรี
จะเป็นเหยื่อเสือสีห์สังเวชใจ
จะช่วยกันฝังศพทั้งสาม
ตามมีตามเกิดจะทำได้
แล้วชวนกันขุดหลุมที่ซุ้มไม้
กว้างใหญ่พอเพียงเรียงกัน

G. Singing and dancing

"Young lasses and lads paired up in a row,
Amid the sounds made by musical instruments.
They all performed their dances gracefully,
Accompanied by resonant singing."

"When the dancing and singing ended,
The orchestra commenced playing.
Wooden clappers sounded against drums,
Flutes and Javanese oboes wailed shrilly,
Wild zithers blared in harmony with Jew's harps.
Some musicians played upon instruments
Made of coconut shells, and some whistled,
So boisterous as to raze the forest down."

H. Funeral rites

"Then they consulted each other about what to do.
To leave the bodies there was unwise,
For twilight was turning into night,
Prey they might be to tigers and lions.
They would then bury the three bodies,
As best as their means could afford.
Then they dug a grave under the arbor,
Big enough to place three corpses inside.

ครั้นเสร็จซึ่งการขุดหลุม
ช่วยกันอุ้มศพขมีขมัน
ให้นอนข้างเคียงเรียงรัน
นางลำหับนั้นให้นอนกลาง

ฏ. การย้ายที่อยู่เพราะมีคนตาย

โอ้พวกเราเหล่าเงาะล้วนเคราะห์ร้าย
จะต้องย้ายทับหาที่ป่าเปลี่ยว
เพราะคนตายร้ายเช่นนี้ไม่ดีเจียว
ญาจะเที่ยวเร่ร่อนควรผ่อนปรน

๔. คุณค่าทางวรรณคดี

ตามหลักวิชาวรรณคดี หนังสือที่จะจัดเป็นวรรณคดีได้นั้นจะต้องมีคุณลักษณะดังนี้ คือ มีความไพเราะในกระบวนรสต่างๆ มีลักษณะครบกฎเกณฑ์แห่งศิลปการประพันธ์ จุดหมายสำคัญอยู่ที่ต้องการให้เกิดอารมณ์ ต้องการให้กระทบกระเทือนใจผู้อ่านผู้ฟัง เพื่อให้เป็นเชื้อแห่งความคิดและมีความจัดเจนต่อโลก และชีวิตเป็นส่วนใหญ่ เมื่อได้อ่านได้ฟังแล้วย่อมเกิดความปิติและเพลิดเพลิน” (จากประวัติวรรณคดี ของนายเจือ สะตะเวทิน)

หากพิจารณาตามนัยดังกล่าวมาข้างบนนี้ก็จะเห็นได้ว่าบทละครพระราชนิพนธ์เรื่องเงาะป่ามีคุณลักษณะดังกล่าวครบบริบูรณ์ จะได้แยกกล่าวทีละลักษณะดังต่อไปนี้

After the grave had been dug,
The brothers helped to carry the bodies
And placed them side by side in a row,
With Lam-Hap lying in the middle."

I. Relocation on account of a death

"How unlucky we Sakais are!
We must move in search of a virgin forest,
For these unnatural deaths are bad signs,
Their restless spirits will roam ominously."

4. Literary merits

According to the theory of literature, a book that can be classified as literature must have the following characteristics, that is, "being melodious in every way and possessing all the requirements of the art of writing. The main objective is to arouse the emotion, provoking the readers or the listeners so as to evoke them to forming their opinions and having experience of the world and life for the most part." (from *A History of Literature* by Chuea Satawethin).

Judging from the above principle, it can be seen that the play *Ngo Pa* possesses all the requirements, each of which will be expounded below.

ก. คุณค่าในทางความสะเทือนอารมณ์

ได้กล่าวแล้วว่า บทละครเรื่องเงาะป่ามีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับชีวิตของพวกเงาะ มีการชิงรักหักสวาท จนในที่สุดเรื่องก็จบลงด้วยความตายของลำหับ ซมพลา และฮเนา แม้จะเป็นเรื่องของชาวป่าชาวดง ซึ่งอยู่ห่างไกลแสงสีของอารยธรรม แต่กระนั้นพระผู้ทรงนิพนธ์ก็ทรงใช้พระปรีชาสามารถอันเป็นอัจฉริยภาพของพระองค์ทำให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ได้หลายอย่างในโอกาสต่างๆ กัน ดังจะได้หยิบยกคำกลอนบางตอนมาอ้างให้เห็นดังต่อไปนี้

๑. ความรู้สึกชื่นชมในธรรมชาติอันสวยงาม

ตะวันชายฉายน้ำอร่ามตา
ตกตามซอกศิลาซ่ากระจาย
ที่น้ำอับลับช่องมองเห็นพื้น
ปลาน้อยน้อยลอยดื่นดูแหล่หลาย
พ่นน้ำฟูเป็นละอองต้องแมลงตาย
ตกเรี่ยรายเป็นภักษาน่าเอ็นดู
ยามลมตกนกร้องซ้องแซ่เสียง
เสนาะเพียงลำนำเฉื่อยฉ่ำหู
ลำดวนดงส่งกลิ่นประทิ่นชู
นางโฉมตรูฟังเพลงวังเวงใจ

ยามเช้า
อุระเราชื่นแช่มแจ่มใส
สู้บุกป่ามาดมชมดอกไม้

A. The ability to move the emotions

It has already been said that the play *Ngo Pa* deals with the lives of the Sakai, their love and jealousy. The story ends with the deaths of Lam-Hap, Som-Phla, and Ha-Nao. Even though it is a story of primitive people who live far from the trappings of civilization, the author has employed his genius to stir different emotions in the readers on many occasions, as can be seen from the following excerpts.

1. Appreciation of the beauty of nature

"The evening sun shone beautifully on the water
Which splashed against the rocky crevices.
The riverbed could be seen in the stagnant water,
Where schools of small fish swarmed in plenty,
Spitting sprays of water at insects,
Which fell down dead to become their food.
When the wind was still, birds sang in chorus.
Their song was melodious to the ear.
The fragrance of wild *lamduan* drifted by.
Listening to the birds, Lam-Hap felt melancholy."

" 'It is a very pleasant morning,
And my heart is full of joy.
It is worthwhile, my trip through the forest

ข้าขอบใจมาลีที่เบิกบาน
ล้วนอารีมิให้เรามาเก้อ
เผยเผยอกลีบประทิ่นกลิ่นหอมหวาน
สายหยุดดกย้อยห้อยพวงยาน
กลิ่นซาบซ่านนาสาดอกน่าเชย

๒. บทครวญถึงความรัก

โอ้ลำหับจับอกของเรียมเอ๋ย
ไฉนเลยจะได้สมปรารถนา
แต่วันเห็นไม่เว้นทุกข์ทุกเวลา
มาติดตาเตือนใจให้จำนง
ทราบว่าเขามีคู่สู้ห้ามหัก
ยิ่งรื้อรักใฝ่ใจจนใหลหลง
เมื่อยามนอนถอนใจไม่กล้าลง
จะปลดปลงเสียด้วยงามเพราะความรัก

๓. บทรัก

ดวงสวาท
งามสิริวิลาสเฉลิมศรี
อาจโผอนจิตชายชาตรี
ให้สิ้นรักชีวีเพราะหวังชม
แม้นมาดพลาดมือไม่เหมือนหมาย
ควรวางวายดีกว่าอยู่คลาดสู่สม

To see you, flowers; thanks for blooming,
And not letting me come here in vain.
You are all in bloom with such sweet fragrance.
Sai-yut are hanging down in bunches,
Petals slightly parted, exuding a sweet smell.' "

2. Lament about love

"Dearest Lam-Hap, the love of my life,
How can I have you as I have desired?
I've suffered since I laid my eyes on you,
Since your face is ever present in my mind.
Knowing that you have been spoken for,
I try not to think of you, to no avail.
At bedtime I keep sighing, unable to sleep,
I will certainly die of my love for you."

3. Love scene

" '(My beloved wife,
With a beauty so exquisite
That may inspire a valiant man
To scorn his life to enjoy you.
If I could not have you as my own,
I would rather die than miss you.

นี่แลน้ำจิตพี่ที่นิยม
เกลียวกลมกอดประทับหลับไปเอย

๔. บทแค้น

เมื่อนั้น
ฮเนาฟังว่าเห็นกล้าหาญ
เร่งพิโรธโกรธใจดังไฟกาล
จึงว่าอ้ายเดรัจฉานช่างพาที
มึงไปฉุดนางมากลางคืน
แล้วแกล้งข่มขืนกดขี่
ทำการร้ายกาจชาติอัปรีย์
ยังมาอวดดีว่านางรัก
กูจะสังหารผลาญชีวี
มิให้ติดธรณีอยู่ให้หนัก
อ้ายคนร้ายกาจชาติทรลักษณ์
ใครดีได้ประจักษ์กันวันนี้

๕. บทโศกกินใจ

(ชมพลา)

พี่ตายจากพรากเจ้าไปทั้งรัก
สุดจะหักห้ามวิโยคโศกจิต
มาดแม้นชีวีพี่ม้วยมิด
จงคืนคิดรักใคร่ในฮเนา

This is how I really feel about you.'
He then hugged her and cuddled her to sleep."

4. Scene of rage

"When he heard Som-Phla's bold words,
Ha-Nao became livid with great ire.
Enraged as if his heart were on fire,
He cursed his rival bitterly.
'You damned bragging beast!
You carried her off in the night,
And raped her ever so viciously,
Inflicting unspeakable vileness on her,
And now you arrogantly boast she loves you!
I will most certainly slay you
To rid the earth of a vile scum like you.
You vicious and obnoxious bastard,
We will see who will be the victor today.' "

5. Moving scenes

(Som-Phla)

" 'I must part from you, still loving you,
It's beyond me to suppress my grief.
After I depart from this world,
Please have a heart for Ha-Nao,

เขาคงพิศวาสไม่บาดหมาง
จงเสื่อมสร่างวิโยคโศกเศร้า
ให้พี่ตายวายพะวงด้วยนงเยาว์
จะหลับตาลาเจ้าบรรลัยลาญ

(ลำหับ)

โอ้ว่าซมพลาของเมียเอ๋ย
ไฉนเลยมาสั่งดังนี้ได้
พ่อเดาจิตเมียผิดเป็นพ้นไป
ด้วยนึกว่านิสัยเป็นนารี
คงกลัวตายหมายแต่จะหาสุข
ถึงยามทุกข์เข้าสักหน่อยก็ถอยหนี
อันฝูงหญิงจริงอยู่ย่อมมากมี
แต่ใจของน้องนี้ไม่เหมือนกัน
พ่อตายฤาจะหมายมีผัวใหม่
ให้กินใจกันเป็นนิตย์คิดหวาดหวั่น
ว่าเคยสองคงปองสามไม่ข้ามวัน
รสรักนั้นคงจะจางด้วยหมางใจ
รักของน้องปองแต่ให้แท้เที่ยง
ไม่หลีกเลี่ยงเข็ดขามตามวิสัย
จะให้พ่อวายชนม์พ้นห่วงใย
เมื่อเกิดไหนจะได้พบประสบกัน

For he never stops loving you.
May all your sorrows be gone,
Let me die with no worry about you,
Now I will close my eyes, farewell.' "

(Lam-Hap)

" 'Dear Som-Phla, my beloved husband,
Why are you saying such words to me?
You have greatly misjudged me, your wife,
For you must have thought me a woman,
Who, afraid of death, seeks only pleasures,
And leaves her husband in times of hardship.
It is true that women are many,
But I do not think the way they do.
When you die, were I to take a new husband
He will only be suspicious of me,
Having taken two, then why not three?
Our love will fade away because of doubts.
My love for you is ever so steadfast,
It can never change with circumstances.
Were you to die and stop worrying about me,
When you were reborn, how could we meet again?' "

(ฮเนา)

.....พึ่งมาแจ้งประจักษ์เมื่อเจ้าตาย
ว่าโฉมฉายสมัครรักซมพลา
แม้นแต่เดิมเริ่มรู้ความตระหนัก
จะห้ามหักจิตไว้ให้นักหนา
ไม่ชิงรักหักหาญดวงกานดา
เพราะความแสนเสนหาหักอาลัย
ถึงจะยอมออมอดไม่เอิบเอื้อม
ก็ไม่เสื่อมซาคิดพิสมัย
จะฝังรักสลักรูปไว้ภายใน
น่าน้อยใจกลับมาพาเจ้าตาย
อันความผิดของพี่นี้เหลือล้ำ
ให้ชอกช้ำแสนวิตกอกสลาย
ครวญพลางทางทุ่มทอดกาย
กอดศพโฉมฉายเข้าโศกา

คำพูดของตัวละครแต่ละคนในตอนนี้ลึกซึ้งกินใจมาก คำพูดของซมพลาแสดงถึงความรักชนิดที่ไม่เห็นแก่ตัว ยอมให้ลำหับไปคืนดีกับฮเนา เพื่อเห็นแก่ความสุขของลำหับ ส่วนลำหับนั้นก็แสดงว่าตัวมีใจเดียวรักเดียว เมื่อพลาดจากซมพลาแล้วก็ไม่ยอมตกเป็นของ คนอื่นให้ได้ชื่อว่าเป็นหญิงหลายใจ ฝ่ายฮเนาเมื่อรู้ความจริงว่าลำหับไม่ได้รักตัว และเห็นคู่รักทั้งสองต้องตายเพราะตัวเป็นต้นเหตุ ก็อดนึกชมซมพลาไม่ได้ดังคำที่พูดว่า

(Ha-Nao)

" 'I just found out when you departed,
That you did really love Som-Phla.
If I had known from the beginning,
I would have restrained my feeling for you,
And not try to win your love.
I would have made a sacrifice for you.
Though I might have given you up,
I would never have stopped loving you,
And would have kept you locked in my heart.
As fate would have it, I have caused your death.
My offense is great beyond compare,
And now my life is full of woes and miseries.'
Lamenting, Ha-Nao thrust his body down,
And put his arms around Lam-Hap, weeping."

Each of the character's speeches in this scene is very touching. Som-Phla's words reveal an unselfish love. He is willing to let Lam-Hap return to Ha-Nao for the sake of her happiness. As for Lam-Hap, she shows that her love is steadfast. Apart from Som-Phla she would never be someone else's wife for fear of being considered fickle. When Ha-Nao learns the truth that Lam-Hap does not love him and sees both lovers dead because of him, he cannot help praise Som-Phla with these words.

"...เขาควรนับว่าลูกผู้ชาย
ซื่อตรงจงรักไม่หักหวน
จนจวนดับชีพสูญสลาย
ยังไม่เกียจกันเห็นแก่กาย
หมายแต่สุขของสุดาดวงใจ
ตัวกูซึ่งเป็นผู้รักคนหนึ่ง
ไม่เท่าถึงเทียมเทียบเปรียบเขาได้
ซ้ำเป็นผู้ก่อเหตุเภทภัย
ให้เขาบรรลัยทั้งสองคน..."

เมื่อฮเนาสำนึกผิดเช่นนี้ เห็นว่าจะมีชีวิตอยู่ต่อไปก็ไม่มีประโยชน์อะไร จึงฆ่าตัวตายตามไปอีกคนหนึ่ง มรณกรรมของตัวละครทั้งสามในตอนนี้นับว่าเป็นจุดสุดยอดของเรื่อง ก่อให้เกิดความสะเทือนอารมณ์แก่ผู้อ่านอย่างรุนแรง ทำให้ผู้อ่านยังเกิดความสลดใจ ที่ได้รับรู้ชะตากรรมของตัวละคร ซึ่งต้องเสียชีวิตเพราะความรัก

ข. ศิลปการประพันธ์

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องเงาะป่า ในระหว่างที่พระองค์ประทับพักฟื้นหลังจากที่ทรงพระประชวร แต่แม้กระนั้น กลอนบทละครเรื่องนี้ ก็มิได้บกพร่องในเชิงศิลปะของการประพันธ์ พระองค์ทรงเลือกเฟ้นคำมาใช้ได้ไพเราะเพราะพริ้ง ได้รสของภาษา และถูกหลักเกณฑ์ของกลอนบทละคร ในที่นี้จะได้หยิบยกลักษณะประการที่เห็นเด่นชัดมากล่าวดังต่อไปนี้

" 'He was worthy to be called a man indeed,
For his love was steadfast, never wavering.
Even as he lay on the ground dying,
He never thought of his own happiness,
But only that of his beloved Lam-Hap.
I myself, who also vied for her love,
Could never stand up to the brave Som-Phla.
Moreover, I was the one who had caused
These two lovers to lose their lives.' "

Repenting, Ha-Nao sees that his life is no longer worth living and so he commits suicide. The deaths of the three characters constitute the climax of the story and strongly move the readers to feel sad at learning the fates of the characters who have to die because of love.

B. The art of writing

King Chulalongkorn wrote the play *Ngo Pa* while he was recuperating from an illness. Nevertheless, this play in verse does not have any flaw in the art of writing. His Majesty had chosen very melodious words which were both tasteful and correct according to the principles of verse drama. Some prominent characteristics can be pointed out, as follows.

๑. สัมผัสสระ - สัมผัสอักษร

ดวงปะยงลงอับลับไศล
อรุณไขขาวกระจ่างกลางเวลา
อุทัยส่องแสงทองรองเรืองตา
ปักษาแซ่ร้องจากรังเรียง
มานุคไพรไขขันสนั่นก้อง
ดุเหว่าร้องไพเราะเสนาะเสียง
เรไรหมู่ภู่แมลงหวี่มี่สำเนียง
เสนาะเพียงขับขานบรรสานพิณ

(ดวงปะยงลงอับลับไศล
อรุณไขขาวกระจ่างกลางเวลา
อุทัยส่องแสงทองรองเรืองตา
ปักษาแซ่ร้องจากรังเรียง
มานุคไพรไขขันสนั่นก้อง
ดุเหว่าร้องไพเราะเสนาะเสียง
เรไรหมู่ภู่แมลงหวี่มี่สำเนียง
เสนาะเพียงขับขานบรรสานพิณ)

1. Rhymes and alliterations

"The moon had already set behind the rocks,
Dawn had made the sky bright and clear,
The sun's golden rays dazzled the eyes.
Birds made boisterous noises from their nests,
Wild fowls' noisy cries rang through the forest,
While blackbirds sang their songs melodiously.
Cicadas and bumblebees buzzed in concert,
As if in accompaniment to a harp."

(Duang pa**yong long ap lap** sa**lai**,
Arun **khai** khao krajang **klang** we**ha**,
Uthai **song** saeng **thong rong** rueang **ta**.
Pak**sa** sae rong chak rang riang,
Manuk **phrai khai khan** sa**nan kong**,
Duwao **rong** phai**roh** sa**noh** siang.
Rerai **mu phu** malaeng **wee mee** sam**niang**,
Sanoh **phiang** khan **khaan** ban**saan** phin.)

๒. ภาพพจน์

มลิวัลย์พันกอพฤกษาดาด
เหมือนผ้าลาดขาวลออหนอน้องเอ๋ย
.....
โน่นแน่อุ๊ยสารภีไม่มีใบ
เหมือนต้นไม้ทองตั้งอยู่ทั้งคู่

มาลี
ดอกดังสีบานเย็นเห็นหรือไม่
ฝีเสื้อร่อนว่อนอยู่ดูวิไล
งามกระไรหนอผีเสื้อช่างเหลืองงาม
.....
อันที่วิวาหมงคล
จัดไว้ใต้ต้นตะเคียนป่า
โคนเติบแปดอ้อมมหิมา
ร่มรุกขฉายาเป็นลาดเตียน
.....
เขี้ยวกระแตกลิ่นตลบมาอบอวล
ดังเชิญชวนให้สบายคลายกมล
ตามซอกผาน่าชมดังพรมลาด
เป็นดอกดาษแลไปไม่เห็นต้น
ล้วนเล็กเล็กหลายเหล่าเข้าแกมปน
เหมือนอย่างคนปลูกอัดจัดลวดลาย

2. Imagery

"Blooming jasmine entwine round the bushes,
Looking like a white sheet covering them."

"The yellow *saraphi* with no leaves to be seen,
Bloom like two golden trees placed side by side."

" 'Do you see the deep pink flowers yonder?
I wonder what kind of flowers they are.
Butterflies are flying from flower to flower,
How beautiful you are, dear butterflies!' "

"The site for the wedding ceremony,
Was prepared under a wild *takhian* tree,
Whose trunk could be girded by eight men.
Under the tree was a large open space,"

"The odor of *khiao-kratae* permeated the air,
Seeming to induce one to relaxation.
Flowers blooming in crevices were like carpets,
Covering the trees so as to make them invisible.
Small flowers they were, clustering together,
As if grown and arranged by human hands."

จั๊บจั๊บปังปังประดังเสียง
ดังแผ่นดินจะเอียดทรุดด้อย
กวัดแกว่งบอเลาเป่าลูกลอย
ถูกนกตกผ็อยแย่งกันพรู
ตีกลองปะตุงตุ้งตุ้งผลง
อิแนะส่งเสียงเพราะเสนาะหู
ค่างลิงยิงฟันหูชันชู
ตุ่นอ้นอุดอู้ลงอยู่โพรง

ตอนนี้มิใช่เห็นเพียงภาพการเต้นรำแบบชาวป่า ซึ่งสับสนอลหม่านเท่านั้น ยังได้ยินเสียงเอะอะอึกทึก ที่ทำให้สัตว์ต่างๆ พลอยตกใจไปด้วย

๓. ถ้อยคำที่แฝงความหมาย

บทขับร้องของนางวังคอนกล่าวถึงความในใจของหญิงสาว ใช้ถ้อยคำที่แฝงความหมายไว้อย่างแยบคาย

โอ้หงส์ทองล่องฟ้าเที่ยวหาคู่
น่าอดสูเสียวงศ์หลงกระเหว่า
พาโผผินบินพรากจากลำเนา
ไปจับเจ่าจิกขนอยู่หนใด
ละพี่นางเหมราของข้าเจ้า
ให้หงอยเหงาทุกข์ทนหม่นไหม้
ดอกไม้ช่อขอถวายเทพไท

"Jap-jap, pang-pang, the sounds they made
Slapping their legs, almost made the ground sag.
Brandishing their blowpipes, they blew off darts
To hit some birds which they raced to snatch up.
Pa-tung drums were beaten rhythmically,
And Javanese oboes were melodiously sounded.
Langurs and monkeys bared teeth, pricked ears,
Moles and bamboo rats clambered down their holes."

Here not only can we see the dance of the forest folk, but we can also hear the commotion that causes the beasts to be frightened.

3. Words with connotative meanings

Wang-Khon's song reveals the inner thoughts of a maiden by using words with subtle connotative meanings:

" 'The golden swan is soaring for a mate.
It's degrading he's consorted with a cuckoo
And left with her from his habitat.
Where is he preening his feathers,
And left my sister the female swan
To stay all alone, sad and melancholy?
I proffer this bouquet to the gods

ช่วยดลใจหงส์ทองอย่าล่องเลย
แม้นหวนกลับมารับนางปักษี
จะพลีพลับทองของเสวย

.....

โอ้กวางทองปองกระจงเฝ้าหลงใหล
เจ้าจึงได้ทุกข์จิตคิดไม่สม
นางทรายทองนั้นไม่ปองใจนิยม
จะน่าชมเชยอยู่เป็นคู่เคียง

.....

ตัวน้องเช่นเครือเขาเถาลดา
หมายพึ่งพาไม้ใหญ่ได้ไต่เลื้อย
แม้นเมตตาให้ข้าได้ยึดเกาะ
ไม่เฉพาะว่าที่ไหนคงไต่เรื่อย
เหมือนหว่านข้าวไหนเล่าจะเปล่าเปลือย
กลับเป็นเฟือยหญ้าไปไม่ควรคิด

๔. คำอุปมาอุปไมย

โอ้ลูกเราสามราเลี้ยงมายาก
ยากจะพรากเหมือนฟ้าแลบแปลบเดียวหาย
น่าสงสารสามแม่ล้วนแก่กาย
เลี้ยงลูกคล้ายฝูงนกที่กกฟอง
ถนอมมากมิให้พรากไปหนไหน
มาเหมือนไข่กระทบแตกแยกเป็นสอง
สองสารลำน้ำตาอาบนอง

To make the swan's departure temporary.
If he returns to be with his mate,
I will give the gods golden persimmons.' "

" 'The golden stag, enamored of the mouse-deer,
Has to suffer from unrequited love.
He spurns the golden hog-deer, his own kind,
Who is more befitting to be his mate.' "

" 'I am like a twining, climbing vine,
Depending on a big tree for survival.
If you are kind, please let me cling to you,
And creep up no matter where.
It is like when you sow paddy,
You should get rice instead of grass.' "

4. Figurative language

" 'We have raised our children with difficulty,
Now they are gone like a flash of lightning.'
'Pity the three mothers, all aged,
Raising their children, like brooding mother birds.'
'We've never let our children go out of sight,
Now they're like fallen eggs, broken in two.'
'Pity the three mothers

เหมือนรางรองธารามาแต่ธาร
แม่เลี้ยงมาหวังว่าจะฝากร่าง
มาขาดกลางเหมือนต้นไม้ใครประหาร
สงสารนักความรักมาขาดราน
เหมือนเด็ดก้านบัวสดไม่หมดใย
โอ้แต่นี้แม่จะมีแต่ร้อนเร่า
เหมือนเพลิงเผาลวกลนต้นไม้ไหม้
สงสารจริงยิ่งล้นบ่นพิไร
เหมือนเชื้อไฟสุมขอนจะร้อนนาน
แม่จะเป็นเช่นต้นไม้ตายเพราะลูก
เห็นก็ถูกควรลับดับสังขาร
สงสารแท้เห็นไม่รอดคงวอดปราณ
เหมือนไฟผลาญไพรพนัสเหลือตัดรอน

ข้อความที่เปรียบเทียบล้วนแต่เหมาะสมมีความหมายดียิ่ง

With tears streaming down their faces
Like water flowing from a water course.'
'We have reared our children in the hope
That they would care for us in our old age.
Now they're cut off in the middle of their lives
Like young trees that have been cut down.'
'Pity the severed love of the three mothers,
Like fresh lotus stems whose filaments
Still cling to them when being broken.'
'From now on, we will be burning
Like trees caught in a raging fire.'
'Pity the three mothers lamenting
Like logs slowly consumed by fire,
With a burning heat that prolongs the pain.'
'We are like trees, dying for their fruits.
It is proper that we not go on living.'
'Pity the poor mothers,
For they cannot escape death
Like a forest fire that cannot be put out.' "

All the comparisons are very appropriate and convey striking meanings.

๕. ธรรมชาติของเด็กซน

...เห็นฝูงปลามาเป็นพรวนทวนกระแส
สองเงาะแบมือจ้องเที่ยวมองจับ
เหยียบศิลากลิ้งกลมลื่นล้มพับ
ลงนอนทับกันงอนหง่อหัวร่อริก
โก้งโค้งมองจ้องมือจะช้อนใหม่
กลัวปลาตกใจไม่กระดิก
พอได้ทีฉวยผับปลากลับพลิก
ดิ้นดิ๊กดิ๊กโยนไปไว้กลางทราย
ปูน้อยน้อยวิ่งร่อยตามริมหาด
ทั้งสองมาดหมายตะครุบปุปเปิดหาย
คอยปากรูปูไม่ทันจะซ่อนกาย
จับได้หลายตัวชักหักก้ามไว้

ตอนนี้แสดงให้เห็นว่าความสนุกซุกซนของคนังและไม้ไผ่ซึ่งมีชีวิตอิสระอยู่ในป่า พระองค์ทรงสร้างบรรยากาศที่น่ารื่นรมย์ ทำให้ผู้อ่านพลอยรู้สึกสนุกไปด้วย

๖. ธรรมชาติของสัตว์ในป่า

นางบาซิงเหนี่ยวกิ่งมอเจนโหน
พาลูกน้อยลอยโจนน่าใจหาย
บาวัดง้างทุเรียนกินปลิ้นเมล็ดคลาย
ดูร่างกายกำยำล่ำกว่าคน
วานรยดแลตายกลูกกกเกาะ

5. The nature of naughty children

"Shoals of fish could be seen swimming upstream,
And the boys tried to catch them with bare hands.
Slipping on the rocks, they fell on each other
In a heap and laughed in great merriment.
Bending down, hands scooped to catch the fish,
They kept so still, lest they frighten them away.
In due time, they caught the wriggling fish,
Which were then thrown up on the sandy bank,
Along which tiny crabs were running about.
The two boys, trying to catch the elusive crabs,
Kept a close watch over their tiny holes
And broke off the legs of the ones they caught."

This excerpt shows the fun and joy of Kha-Nang and Mai-Phai, who live a free life in the forest. The author creates a pleasant atmosphere, causing a reciprocal feeling in the readers.

6. The nature of wild beasts

"A female langur,
Her baby close to her breast,
Swung hazardously along the *durian* branches.
Big apes more sturdy than man ate the meaty part
Of the *durian* and spat out the kernel.

เที่ยวไต่เหราะตามกิ่งช่วงชิงผล
บ้างจับหมัดปัดแมลงวันคันสกนธ์
แล่นลุกลนหลบมองมันว่องไว
ต้นลวายกิ่งชายลงร่มครึ้ม
เสียงพำพึมฝูงเตาโว๊ะโผล่ไสว
แล้วส่งเสียงปั่วปั่วทั่วกิ่งไป
วังเวงใจจ้องเดินดำเนินมา

เมื่อทรงพรรณาถึงสัตว์อะไรก็ทรงหยิบยกเอาอาการกริยาต่างๆ ของสัตว์นั้นๆ มาแสดงให้เห็นอย่างที่เป็นจริง อ่านแล้วทำให้นึกเห็นภาพได้ชัดเจน

๗. อารมณ์ว้าวุ่นของหญิงสาว

เอนอิงพิงหมอนนอนอนาถ
นึกหวั่นหวาดเสียวทรวงสะท้อนถอน
โอ้อกเราคราวเคราะห์เฉพาะจร
เกือบม้วยมรณ์แล้วมิหนำซ้ำมลทิน
เกิดเป็นหญิงจริงสำหรับรับอดสู
สุดจะกู้แก้กายให้หายกลิ่น
แม้นได้กับซมพลาก็ราคิน
เขารู้สิ้นว่าคู่ครองของฮเนา
ได้คู่เก่าเล่าก็ร้ายน่าอายเหลือ
เขาถูกเนื้อจับต้องเหมือนของเขา
ยังเอาสัตย์รับซ้ำกรรมของเรา
จะรู้เอาหน้าแฝงไว้แห่งไร

Monkeys, babes on their backs, climbed the *durian*
Branches, ridding themselves of lice and flies,
Agile and swift were they, fascinating to watch.
The spreading *samet* branches formed a shade,
Out of which murmuring gibbons peeped,
Lamenting for their mates in melancholy.
Feeling disconsolate, the boys walked on."

Whenever he describes an animal, His Majesty would show that animal's movements as they really are, enabling the readers to picture them vividly.

7. A young woman's agitated mood

"Reclining in bed against her pillows,
Lam-Hap was so frightened that her heart pounded.
It must have been her own misfortune,
That almost caused her death, and tarnished her.
Being a girl, she was born to bear shame,
Never be able to redeem her good name.
If she were to marry Som-Phla, she'd be shamed,
For all knew that she was betrothed to the lad.
It'd be also shameful to marry Ha-Nao,
Since, touched by Som-Phla, she belonged to him.
Moreover, she had vowed to love Som-Phla,
Now she did not know where to bear herself."

นี่เป็นความรู้สึกของหญิงที่พึ่งถูกชายสัมผัสเป็นครั้งแรก ลำหับรู้ตัวว่ามีคู่หมั้นแล้ว เพราะฉะนั้นย่อมไม่สมควรจะไปรักชายอื่น แต่กระนั้นความรู้สึกในใจก็เป็นสิ่งที่ยากจะหักห้ามได้ เมื่อมีความรู้สึกขัดแย้งระหว่างหน้าที่กับความพอใจเช่นนี้ อารมณ์ของหญิงสาวก็ย่อมจะว้าวุ่นเป็นของธรรมดา นับว่าพระองค์ทรงเข้าพระทัยถึงจิตใจของหญิงได้อย่างลึกซึ้ง บทพรรณนาความในใจของลำหับตอนนี้ จัดว่าเป็นศิลปอย่างสูง

๘. ชีวิตรื่นรมย์ในป่า

ชีวิตของชาวป่าชาวดอย แม้จะยากไร้ก็มีความสุขกันไปตามอัตภาพ ทั้งนี้เพราะพระองค์มีพระประสงค์จะให้เห็นว่าที่ใดมีเมตตาธรรมที่นั้นย่อมมีความสงบสุข คน สัตว์ และสิ่งแวดล้อมในธรรมชาติมีความสัมพันธ์สอดคล้องกลมกลืนกันเป็นอย่างดี ดังจะเห็นได้ในกาพย์อันไพเราะต่อไปนี้

ยามเย็นเต้นรำสำราญ สังคิตขับขาน
บรรเทิงละเลิงกลางแปลง

อาทิตย์ติดยอดไม้แฝง จันทร์เห็นเด่นแดง
ดังลอบมาเล็งแลเรา

อยู่สูงสุดล้ำทำเนา โน่นแน่ขุนเขา
ยังพลอยมาลอบชำเลือง

This is the feeling of a young woman touched by a man for the first time. Lam-Hap knows that she is already betrothed and therefore should not fall in love with another man. Still, what she feels in her heart is not easy to suppress. When there is a conflict between duty and preference, it is natural that the young girl's mood becomes agitated. It can be seen that the author profoundly understands a woman's heart. The passage revealing Lam-Hap's feeling is highly artistic.

8. Joyous life in the forest

The life of forest folk, though it is primitive, is happy enough. King Chulalongkorn would like to show that where there is loving kindness, there is peace. Man, animals, and the environment all exist in harmony, as can be seen from the following excerpts.

" 'At sundown we all dance joyously
To the sound of music in the open air.

The sun is hiding behind the treetops,
While the reddish moon seems to peek at us.

The mountains, high beyond measure,
Also seem to steal glances at us.

ดูเถิดพวกข้าไม่เคือง ต้นไม้ใบเหลือง
แลเขียวชอุ่มซุ่มมอง

โปรยดอกหยอกเล่นลำลอง ห้วยละหานธารคลอง
เคาะแคะคะคึกครึกโครม
.....

ฝูงสัตว์สบสิ้นทั้งหลาย หลบซอนซ่อนกาย
เพราะเกรงพิณพาทย์เภรี

มาเทอญเราไม่ราวี โอ้เนื้อเสือหมี
มาเถิดอย่าทำร้ายกัน

เห็นแต่ฝูงนกเนกนันต์ โผผกหกหัน
แลเหินเวหาสดาษดา

ซ้อแซ้แซ่เสียงจรรจา สีสลับลานตา
แลเต็มทั้งพื้นอัมพร

ดูดังรำร่ายฟานฟ้อน เย้ยเราชาวดอน
ให้แพ้ให้พ่ายอายเอง

Look if you will, we are not annoyed.
Trees with green and yellow leaves, also peep,

Scattering their blossoms in jest.
Into turbulent streams, rivers, and canals.' "

"All the beasts, frightened by the sounds
Of xylophones and drums, ran into hiding."

" 'Deer, tigers, and bears,
Harm not one another.

Above we see only flights of birds,
Spreading across the clear blue sky,

With various colors dazzling our eyes,
And boisterous noises filling the air.

They seem to frolic to spite us earthlings,
In order to put us to shame and defeat.

มาเถิดปักษาอย่าเกรง ขอเรียนบทละเบง
บรรเล้าบรรโลมลานใจ

พวกเราแสนสุขสบสมัย อยู่เถื่อนเป็นไทย
ประดุจฝูงสกุณา

เราจงร่วมจิตหรรษา โปรยปรายมาลา
อันเลิศให้เกิดสวัสดี

๙. บทตลกขบขัน

บทโอ้โลมปฏิโลมของยายตาคู่หนึ่งในเรื่องเงาะป่า เป็นตอนที่ทำให้ผู้อ่านเกือบจะกลั้นหัวเราะไม่ได้ เพราะนึกเป็นภาพท่าเข้าพระเข้านางที่งุ่มง่ามของตายายคู่นั้น บทเกี้ยวพาราสีของตาวางซอง ที่ต้องชะงักเพราะถูกคนังและไม้ไผ่แกล้งเอาลูกไม้ปา ก่อให้เกิดความขบขันเป็นอย่างยิ่ง ดังกลอนต่อไปนี้

ปากจัด
เฝ้าสะบิ้งสะบัดไปถึงไหน
อะไรตกนี่หนออ่อลูกไม้
เห็นจะเป็นพระไทรท่านแกล้งเย้า
เจ้าประมาทน้ำหน้าว่านางไม้
ไม่เชื่อพี่นี่อะไรดูเถิดเอ้า
สู้แสร้งปาลูกไม้มาให้เรา
เอะเอาลงมาอีกฤๅอย่างไร
จงเก็บไว้เป็นพยานการสำคัญ

Come, you birds, do not be afraid,
We could learn a fine lesson from you.

We who also live in the forest wild,
Are just as free and happy as you.

May we all join our minds in glee,
To strew fine flowers for prosperity!'"

9. Comic scenes

The courting scene between an old couple in *Ngo Pa* makes it difficult for readers to refrain from laughing, imagining their clumsy ways of going about it. Wang-Song, wooing Thing, is cut short by Kha-Nang and Mai-Phai's teasing the couple by throwing fruit at them. This scene creates a very humorous effect.

" 'You are so sharp-tongued,
How long will you keep playing hard to get?'
'What do we have here? Oh, they are fruits.
The banyan tree spirit must be teasing us!'
'It is because you have blamed the tree nymph.
Don't you believe me? See for yourself,
The spirits are sending the fruits to us.'
'More fruits are being thrown down this way.'
"You should keep these fruits as mementos,

ได้เทวัญเป็นสักขีมีที่ไหน
ซึ่งว่าฟันหักจะเสียไป
มาอีกหลายใบเจียวคราวนี้
ลองชิมลิ้มดูหวานอยู่แฮะ
ใช่จะแคะค่อนว่ามารศรี
กลับหน้าตาจิ้มลิ้มจุ่มจิ่มดี
เมื่อก่อนมีเหยินงอกออกเสียงาม
น้อยหรือน้องต้องตัวเฝ้าสะดุ้ง
เอะยุ่งมาปึงปึงหนึ่งสองสาม
นี่เทวดาเห็นว่าเราตะกราม
เลยหยาบหยามแกล้งปามาร่ำไป

๑๐. บทเลียนสำนวนเก่า

ตอนที่ฮเนาเดินไปตามหานางลำพับในป่า เห็นนกอะไรก็ชวนให้คิดถึงนางไปทั้งสิ้น เมื่อเปรียบเทียบกับสำนวนกลอนในพระราชนิพนธ์เรื่องอิเหนาของรัชกาลที่ ๒ ก็เห็นได้ว่าคล้ายคลึงกันดังจะยกมาเทียบให้ดูดังนี้

อิเหนา

ว่าพลางทางชมคณานก
โผนผกจับไม้อึงมี่
เบญจวรรณจับวัลชาลี
เหมือนวันพี่ไกลสามสุดามา
นางนวลจับนางนวลนอน
เหมือนพี่แนบนวลสมรจินตะหรา

That the spirits have borne witness to our love.
It does not matter that you've lost your teeth.'
'This time more fruits are coming our way,
They are succulent and taste quite sweet!'
'I do not mean to criticize you, dear,
Now you look even more beautiful.
Before your teeth protruded too much.
Why do you keep starting when I touch you?'
'One, two, three, here they come banging again!
The gods must be thinking we are gluttons,
So they shower us with fruits out of spite.' "

10. Imitation of older works

When Ha-Nao went in search of Lam-Hap in the forest, whatever birds he saw reminded him of her. There is a similarity in this scene to King Rama II's *I-nao*.

I-nao

"He then admired the throngs of birds,
Flying and perching noisily in the trees.
Benchawan on the *wanlachali* vine,
Was like the day he left the three girls.
Sea gulls roosting on a *nang nuan* branch
Were like him embracing Chintara.

จากพรากจับจากจำนรรจา
เหมือนจากนางสการะวาตี
แขกเต้าจับเต่าร้างร้อง
เหมือนร้างห้องมาหยารัศมี
นกแก้วจับแก้วพาที
เหมือนแก้วพี่ทั้งสามสั่งความมา

เงาะป่า

เดินพลางทางชำเลืองแลเหลียว
สันโดษเดียวด่าวดิ้นถวิลหา
โอ้ว่าลำหับเจ้าพี่อา
อนิจจาจะเป็นประการใด
นกด๊อกดั๊กชักผู่งกระพือร่อน
เหมือนเมื่อแห่ดวงสมรจะมาให้
นกตอเตียลคุมคู่อยู่ปลายไม้
เหมือนเมื่อได้นั่งเรียงเคียงคู่กัน
นกสน็อกซอกซอนเที่ยวหาเหยื่อ
เหมือนเมื่อกินเลี้ยงแล้วทำขวัญ
นกต้องต่างประสานเสียงจำเรียงพัน
เหมือนพี่ปลอบสาวสวรรค์ชวนดำเนิน
นกกากุเสียงดุไม่เพราะหู
เหมือนศัตรูเข้ามาขวางให้ค้างเขิน
นกกาหลังเฉี่ยวกระแตเมื่อแม่เมิน
เหมือนใครฉกสมรเหินไปห่างไกล

Jak-phrak chirping in the Nipa palm
Resembled his leaving Sakarawati.
Parakeets squawking on the *tao rang*,
That's him away from Mayarasami.
Parrots crying on the *kaew* tree
Were his three darlings addressing him."

Ngo Pa

"As he walked, Ha-Nao looked around.
Being alone, he thought of Lam-Hap
His beloved with a yearning heart.
How would she be faring now?
The flight of large red birds soaring
Seemed like his bridal procession.
The pair of small, long-tailed white birds
Reminded him of the time they sat together.
The medium-sized birds looking for food
Brought to mind his wedding feast and blessing.
The big green birds singing in harmony
Were like him trying to console Lam-Hap.
The harsh-sounding birds unpleasant to hear,
Were like his foes, coming between him and her.
The hawk, snatching the chipmunk from its mother,
Was like one who had stolen his wife from him."

ค. คุณค่าในทางปัญญา

ได้กล่าวไว้ในตอนต้นแล้วว่า บทละครเรื่องเงาะป่ามีคุณค่าในทางมานุษยวิทยาด้านวัฒนธรรม คือ ทำให้ผู้อ่านได้ความรู้ว่าพวกเงาะป่ามีชีวิตความเป็นอยู่อย่างไร เมื่อเราได้ศึกษาเรื่องชีวิตของคนป่าคนดอยพวกนี้แล้ว ก็ย่อมจะทำให้เรามองโลกในทัศนะที่กว้างขวางขึ้น คือมองเห็นว่ามนุษย์ไม่ว่าจะเป็นชนชาติเผ่าพันธุ์ใดย่อมจะมีความต้องการ และมีความรู้สึกนึกคิดคล้ายคลึงกัน เป็นต้นว่าความต้องการปัจจัยสี่ ในการดำรงชีวิตพอเหมาะแก่อัตภาพของตน และความรู้สึกนึกคิดในด้าน รัก โกรธ เกลียด หึงหวง อาลัย ฯลฯ การที่เรามีทัศนะต่อโลกและชีวิตเช่นนี้จะทำให้เรามีความเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน และทำให้เรามีศรัทธาที่จะดำรงชีวิตอยู่ เพื่อประโยชน์สุขของสังคมด้วย ในบทละครเรื่องเงาะป่านี้มีคำกลอนที่มีคุณค่าในทางส่งเสริมปัญญาอยู่หลายตอน

บทเรียนที่ได้จากสัตว์

มัจฉา

ช่างฉลาดเสาะหาอาหารหนอ
ไฉนไม่ปรีชากล้าเพียงพอ
มาล่อปากปักษาที่ถาลง
สกุณาตาดีฉะนี้แล้ว
ยังไม่แคล้วบอเลาเจ้าช่างหลง
อันมนุษย์สุดฉลาดทั้งอาจอง
อย่างวยงงให้เหมือนสัตว์บัดสีเอย

.....

C. Intellectual merits

It has already been stated at the beginning that the play *Ngo Pa* has merits in the field of cultural anthropology; that is, the readers gain knowledge about how the Sakai in the wild live. When we have studied the lives of this primitive tribe, our scope of the world becomes wider. We are able to see that people, regardless of nationality or race, have similar needs and feelings. They all need the four requisites for comfort to lead their lives according to each person's capability. Moreover, they all share the same feelings: love, rage, hatred, jealousy, and yearning. When we have this kind of attitude toward the world and life, we will be sympathetic toward our fellow men and have a faith to go on living for the happiness and prosperity of society. There are many sections in the play that have intellectual merits.

Lessons from animals

" 'The fish,
Said to be clever in looking for food,
Are still not clever and brave enough,
And thus become easy prey to swooping birds.
The birds, possessing sharp eyes as they do,
Cannot escape from the piercing darts.
Man, who is so intelligent and brave,
Must not be like them to bring shame on himself.' "

ลูกรัก
จงดูเยี่ยงพยัคฆ์โคร่งใหญ่
ถึงร้ายกาจอาจหาญปานใด
ก็มิได้ทำร้ายแก่ลูกเมีย

.....

บุญเหลือ
จงดูเยี่ยงแม่เสืออย่าอ่อนเอี้ย
รักตัวผู้ดูลูกเฝ้ากกเลีย
มีศัตรูสู้เสียชีวิตแทน

.....

ปรัชญาชีวิต

โลกนี้มีอะไรที่ไม่คู่
ได้เห็นอยู่ทั่วถ้วนล้วนเป็นสอง
ดวงจันทร์นั้นยังมีอาทิตย์ปอง
เดินพบพ้องบางคราวเมื่อเช้าเย็น

.....

ดวงบุบผามาลีไม่มีจิต
ยังหันหาอาทิตย์ที่แสงฉัน
เมื่อยามค่ำน้ำค้างพร่างไพรวัน
รับแสงจันทร์อบอุ่นไม่ขุ่นมัว
อันนารีมีจิตจะผิดไฉน
แม้นจุใจคงจิรังไม่หวังชั่ว

" 'Dear son,
Follow the example of the tiger.
No matter how fierce he may be,
He never harms his mate and cubs.' "

" 'Dear daughter,
Regard the tigress and be not weak.
She loves her mate and tends to her cubs,
Ready to fight a foe and die for them.' "

Life philosophy

" 'In this world is there anything existing alone?
Whatever exists, always exists in pairs.
The moon has the sun as its counterpart,
And sometimes they meet morning and evening.' "

" 'Flowers, though inanimate,
Turn always to the bright sun.
At night, when dew covers the forest,
They absorb the warm moonlight.
Why should a maid with a soul do otherwise?
If contented, her love will be lasting,

อนิจจาใจสตรีที่เมาตัว
มาพันพัวพาเพื่อนต้องเอื้อนอาย

นางที่เราจงจิตคิดจำนง
เกือบได้คงคู่แล้วกลับแคล้วไกล
ส่วนนารีที่มิได้เคยนึกฝัน
มาหมายมั่นจงจิตพิสมัย
เออโลกนี้นี่มันเป็นอย่างไรไป
จึงดลให้ไขว้เขวเล่ห์ดังนี้
อ่อที่จริงหญิงดีนั้นมีน้อย
หานับร้อยไม่ยากเย็นเช่นสองพี่
เมื่อตัวเราหวังจะใคร่ได้ที่ดี
ไยไม่มีความเพียรเวียนระวัง

ง. คุณค่าในทางศีลธรรม

บทละครเรื่อง เงาะป่า ซึ่งเป็นเรื่องชิงรักหักสวาทกันระหว่างพวกเงาะนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวคงจะมิได้ทรงมีพระเจตนาจะให้เป็นการสอนศีลธรรม แต่เมื่อเราอ่านดูจะรู้สึกว่ามีความคิดในเรื่องศีลธรรมแฝงอยู่มาก ซมพลาซึ่งเป็นตัวเอกในเรื่องรู้ตัวดีว่าตัวได้ทำผิดในการที่ไปลอบลักพาลำหับซึ่งเป็นคู่หมั้นของฮเนามา แต่ด้วยอำนาจความรักจึงมิได้เกรงกลัวต่อสิ่งใดทั้งสิ้น กล้าเสี่ยงชีวิตทำการหาญหักลักพาหญิงผู้มีเจ้าของมา ทั้งนี้ย่อมเป็นธรรมดาอยู่เองที่ฝ่ายผู้เป็นเจ้าของย่อมจะต้องบังเกิดความเคียดแค้นหวงแหนและติดตามจองล้าง

And she will not have immoral thoughts.
Associating with misguided girls
Will only bring shame to one.' "

"The one girl he had set his heart upon,
And almost got, slipped away from him.
However, the girl he never had a feeling for
Came to be infatuated with him.
What was it with the way of the world,
That everything seemed to be upside down?
Truly there were only few chaste women,
Out of a hundred the two maids were hard to find.
If he aspired for the best one,
He must have some perseverance."

D. Moral values

King Chulalongkorn might not have meant the play *Ngo Pa*, which is a Sakai love triangle, to teach the readers any moral. However, moral thoughts are interspersed all through the play. Som-Phla, the protagonist, knows that he has done wrong in abducting Lam-Hap who is betrothed to Ha-Nao. The power of love has made him afraid of nothing, willing to risk his life stealing a girl who has been spoken for. It is only natural that her rightful mate must be in a rage and pursue him doggedly to the

จองผลาญจนกว่าจะตายลงไปข้างหนึ่ง หากเรามองในแง่ศีลธรรมก็จะเห็นได้ว่าชีวิตของตัวละครเป็นไปตามกฎแห่งกรรม ซมพลาได้ประกอบกรรมด้วยอำนาจของตัณหา ผลของกรรมจึงติดตามสนองทำให้ต้องเสียชีวิตในที่สุด ลำหับซึ่งเป็นคนกลาง แม้จะได้สมรัก แต่ความรู้สึกผิดชอบก็ทำให้จิตใจไม่เป็นสุขนัก ดังจะเห็นได้จากคำกลอนที่แสดงถึงสภาพจิตใจของลำหับ ดังนี้

ได้คู่เก่าเล่าก็ร้ายน่าอายเหลือ
เขาถูกเนื้อจับต้องเหมือนของเขา
ยังเอาสัตย์รับซ้ำกรรมของเรา
จะรู้เอาหน้าแฝงไว้แห่งไร
กรรมเอ๋ยกรรมลำหับอัประภาค
ช่างแสนยากวางจิตคิดไฉน
จะละร้างขว้างกังวลไว้หนใด
จึงจะได้ความสบายหายรำคาญ
.....
สงสารฮเนาเจ้าคนซื่อ
หมายมั่นปั้นมือแล้วมิได้
ใช่ชั่วช้าน่าชังอย่างใด
ข้าไม่คิดเคียดเกลียดกลัว
แต่จะให้ร่วมรักสมัครหมาย
ก็เหลืออายเหลือทนเป็นคนชั่ว
โอ้สงสารซมพลาหน้าจะมัว
ได้ต้องตัวนับว่าเหมือนสามี

death on either side. Looking at it from a moralistic viewpoint, the lives of the characters follow the law of karma. Som-Phla has sinned out of lust; therefore, his karma catches up with him and causes him to lose his life. Lam-Hap, even though getting her heart's desire, is plagued by conscience and never has peace of mind. The following excerpt reflects Lam-Hap's state of mind:

"It'd be also shameful to marry the lad,
Since, touched by Som-Phla, she belonged to him.
Moreover, she had vowed to love Som-Phla,
Now she did not know where to bear herself.
It was her past deeds that made her suffer.
She did not know what and how to think,
And how to put aside her worry,
In order to retain her peace of mind."

" 'I take pity on the trusting Ha-Nao,
He will not get what he's set his heart upon.
Since he is not a bit vile or uncomely,
I neither abhor nor think bad of him.
But as for sharing the bed with him,
I would be so ashamed, a tainted girl.
Poor Som-Phla! He would be downcast with grief,
Having laid his hand on me, he is my husband.' "

คำกลอนอีกตอนหนึ่งที่ก่อให้เกิดความสะเทือนใจ คือตอนที่ซมพลาออกจากถ้ำมาหาอาหารและพบลางร้ายหลายอย่างทำให้จิตใจหวาดสะดุ้งนึกถึงความตาย ถ้าจะมองในแง่ของศีลธรรม ก็จะเห็นได้ว่าความมีอารมณ์อ่อนไหวของซมพลาในตอนนี้สมเหตุสมผลอยู่ เพราะผู้ที่ทำความผิดไว้ก็ย่อมจะมีจิตใจหวาดระแวงกลัวผลของความผิดนั้นเป็นธรรมดา

ครั้นออกมานอกคูหา
ให้สยองโลมาเร่งหม่นไหม้
มันนึกคู่ชีวีที่คาดไว้
ก็ขาดตกลงไปลุ่ยกระจาย
สะดุ้งจิตคิดเห็นเข็ญวิบัติ
นึกกลัวเซมังงัดทั้งหลาย
อัดอั้นดวงกมลกระวนกระวาย
เป็นลางร้ายนึกประหลาดอนาถใจ
เหลียวดูปากถ้ำระกำอก
แสนวิตกหวาดหวั่นพรั่นจิตไหว
โอ้ลำหับลับตาเหลืออาลัย
แม้มีเหตุเภทภัยจะไกลตา

มโนธรรมของซมพลาคอยเตือนให้สำนึกผิดอยู่เสมอ แม้ในขณะที่กำลังมีอารมณ์ขันที่เห็นชายแก่ ๒ คน วิวาทกันเพราะผู้หญิง

Another part of the play that is very moving is when Som-Phla leaves the cave to search for food and encounters bad omens that make him think of death, scaring him. From a moral point of view, Som-Phla's sensitivity is appropriate since a wrongdoer is always afraid that his sin is going to catch up with him:

"However, once outside the cave,
Som-Phla's hair stood on end.
His trusted dart holder strap
Suddenly snapped, darts strewn about.
Startled, he saw this as an omen,
Fearing wandering demons and spirits.
The youth felt agitated and restless,
Saddened by the ominous sign.
He turned around to look at the cave,
His heart filled with grief and misgivings.
He worried about his beloved Lam-Hap,
Lest any mishap befall him, far from her."

Som-Phla's conscience keeps reminding him to repent, even when he is in a humorous mood, seeing two old men fighting over a woman.

ให้นึกขันกลั้นหัวตากับยาย
มาเคราะห์ร้ายชิงชู้คู่กับเรา
เสียวจิตคิดถึงเรื่องของตัว
แม้นเจ้าผัวเซ่อซ่ามาพบเข้า
เรามิต้องต่อยกันกับฮเนา
แต่ผิดเค้ากันอยู่นิดที่จิตนาง

ตัวละครอื่นๆ ก็ได้กล่าวถ้อยคำเป็นเชิงสำนึกในผลของกรรมอยู่เหมือนกัน เช่น ตอนที่ รำแก้วรำพันสงสารลำหับที่ตายไปว่าดังนี้

รำแก้ว

แสนสงสารลำหับสาวน้อย
บุญใดที่คอยส่งให้
งามโฉมประโลมโลกเลิศวิไล
ผูกจิตชายได้ดังคาวี
กรรมใดบันดาลสังหารเจ้า
ให้พลอยกลืนรักเข้าไปเป็นผี

เงาะยัง

เราจะว่าเป็นกลางทางที่งาม
พิเคราะห์ตามเหตุผลแต่ต้นมา
อันลำหับกับฮเนาเราไม่รู้
ว่าเป็นคู่รักใคร่ได้สบหน้า

"Had a hard time trying to suppress a laugh
At the old people's love triangle.
Then with a pang, he recalled his own story.
If Ha-Nao happened to come upon him,
It was likely that they would have to fight.
The only difference lay in Lam-Hap's heart."

The other characters also speak words that show their awareness of the result of karma, such as when Ram-Kaew takes a pity on Lam-Hap:

Ram-Kaew

"Pity poor Lam-Hap the young maid,
What merit she must have made
Has made her ever so pretty,
And captivating to men's hearts.
What karma has slain her,
And made her die for love?"

Yang

"I am going to speak impartially,
Taking reason into consideration.
I have not known that Lam-Hap and Ha-Nao
Were lovers or were seeing each other.

กลับระคายไปข้างฝ่ายนายซมพลา
น่าจะได้ลอบลักรักใคร่กัน
ครั้นผู้ใหญ่จัดให้ได้ผิดคู่
จึ่งจู่ลู่ลักไปในไพรสัณฑ์
ถึงผิดร้ายก็ได้ตายวายชีวัน
ใช้โทษทัณฑ์ถึงที่สุดยุติลง
ฝ่ายฮเนาเล่าก็ตามเพราะหมายผิด
คลั่งคลุ้มคิดรักใคร่จนใหลหลง
พวกเราจงอย่าคิดจองจิตจง
เร่งเปลื้องปลงอาฆาตให้ขาดพันธุ์

คนเรามักจะเห็นความดีของผู้ใดก็ต่อเมื่อผู้นั้นตายไปแล้ว แม้ตัวละครทั้งสามจะต่างคนต่างมีความผิดพลาด แต่เมื่อตายไปแล้วผู้ที่อยู่ข้างหลังก็อดสรรเสริญ “ความใจเด็ด” ของเขาทั้งสามไม่ได้ ซมพลาได้รับคำสรรเสริญ เพราะ

“ยังรักหญิงยิ่งกว่ากายจนหายหวง
กลับเป็นห่วงหวังแต่สุขของโฉมศรี
บอกให้รักฮเนาว่าเขาดี
ถึงผิดมีก็ยังเห็นเป็นคนตรง”

ลำหับได้รับความยกย่องเพราะ

“ไม่พะวงแต่ความสุขสนุกสบาย...และ
ฆ่าตัวตายมิให้มิตรคิดประวิง

ส่วนฮเนาก็ได้รับความเห็นอกเห็นใจในแง่ที่มีน้ำใจเป็นนักกีฬา

Instead it has been rumored that Som-Phla
Must have had a secret love affair with her.
When her parents mismatched her with Ha-Nao,
Som-Phla thus carried her off to the forest.
However great his crime, he is now dead.
He has paid with his life in the end.
Ha-Nao met his death since he was misled,
His love being turned into infatuation.
Let all of you refrain from vengeful thoughts,
And make haste to do away with revenge."

We usually see a person's goodness only when that person is deceased. Even though the three characters have their flaws, when they die all those who are left behind cannot help praise their "resoluteness." Som-Phla is praised because

" 'He loved his girl more than himself,
All he cared for was her happiness.
He told her to love Ha-Nao for he was good,
Though he'd done wrong, he was still honest.' "

Lam-Hap is praised for "never caring for pleasure" and because she "killed herself to rid him of his worry." As for Ha-Nao, he deserves sympathy in that he has a sporting spirit-- "Catching Som-Phla off-guard, he killed him not"--and

“จับซมพลาแล้วไม่ผลาญเมื่อเผลอตัว...” และ

“รู้ตระหนักว่านางรักข้างคู่แข่ง
ไม่คิดแย่งยอมให้เขาเป็นผัว
ครั้งนางตายไม่วายรักหักความกลัว
สู่กลืนกลั้วสัตย์กับรักหักใจมรณ์”

ในที่สุดทุกคนก็ลงความเห็นพ้องกันว่า

“ทั้งสามมีดีประเสริฐควรเชิดชู
พอแบ่งผ่อนที่พวกเราว่าเมารัก”

ในตอนท้ายผู้อ่านก็ได้คติชีวิตเกี่ยวกับการเลือกคู่ครองของหนุ่มสาว ดังคำพูดของ เงาะญาบที่ว่า

พี่น้องเอ๋ยที่ว่ามาก็ถูก
ระวังลูกระวังหลานคอยหาญหัก
เขารักกันจงเจาะเฉพาะพักตร์
ไว้ความหนักให้แก่ผู้อยู่ทั้งมวล
ไหนจะเศร้าที่เขากำจัดจาก
ไหนจะยากจริงไฉนต้องไต่สวน
ไหนผู้ใหญ่ใจละห้อยพลอยแปรปรวน
ที่มิควรบาดหมางก็จางกัน

" 'Knowing that she loved his rival,
He didn't take her, but let Som-Phla have her.
When she died, his love for her never waned.
Keeping his loyalty, he dared take his life.' "

At last, everyone agrees that

" 'All three deserve to be praised as good persons,
To balance blame for being besotted by love.' "

At the end of the play, the readers learn a lesson about life on how young people should choose their mates. According to Yap's words,

" 'What you all have said is correct,
Try to keep your children on the right path.
Their loves were their own affairs,
But they've left a heavy heart for the living.
We are grievous at their departure,
Yet we're perturbed by the cause of their deaths.
The parents' hearts, filled with grief, waver,
Causing them to be distrustful of one another.' "

เท่าที่ได้กล่าวมาถึงเพียงนี้ คงจะพอทำให้ผู้ศึกษาเห็นคุณค่าของบทละครพระราชนิพนธ์เรื่องเงาะป่าได้บ้างตามสมควร ในการวิจารณ์วรรณคดีนั้น ไม่จำเป็นที่ผู้อ่านทุกคนจะมีความคิดเห็นอย่างเดียวกัน ผู้ศึกษาอาจมีความคิดเห็นในแง่อื่นที่ไม่ตรงกันก็ได้ ทั้งนี้เป็นเสรีภาพส่วนบุคคล แต่ถึงอย่างไรผู้ศึกษาก็น่าจะยึดหลักข้อหนึ่งไว้ว่า “กาลเวลาเป็นเครื่องตัดสินคุณค่าของวรรณคดี

These passages should be sufficient to make the readers recognize the merits of the royal play *Ngo Pa*. In literary criticism, it is not necessary that all readers have the same opinion. Some may have contrasting beliefs, and they have the freedom of their opinions. However, one should keep to the principle that "literary merit is judged by the test of time."

Project to Translate Thai Literature

into Foreign Languages

Committee

1.	Prof. Khunying Maennas Chavalit	Chairperson
2.	Khunying Kullasap Gesmankit	Deputy Chairperson
3.	Prof. Srisurang Poolthupya	Member
4.	Prof. Emeritus Tapanee Nakornthap	Member
5.	Prof. Dr. Sidtha Pinitpouvadol	Member
6.	Associate Prof. Malithat Promathatavedi	Member
7.	Associate Prof. Yuporn Saengthaksin	Member
8.	Miss Chintana Bhaigasuyee	Member
9.	Mrs. Pensri Kiengsiri	Member
10.	Mrs. Sukhon Polpatpicharn	Member
11.	Mrs. Sudchit Bhinyoying	Member
13.	Director, Chalermprakiat Center of Translation and Interpretation	Member
14.	President, Writers Association of Thailand	Member
15.	President, P.E.N. International Thailand Center	Member
16.	Mrs. Uthaiwan Chalermchai	Member and Secretary
17.	Miss Penchun Thanawipak	Member and Assistant Secretary
18.	Miss Nongsiri Chotirat	Member and Assistant Secretary

The Publication Committee

Honorary Advisors

Dr. Prapatpong Senarith

Mrs. Arreerat Wattanasin

Mr. Prasat Sa-anwong

Miss Chintana Bhaigasuyee

Translator

Associate Professor Malithat Promathatavedi

Reader

Mr. Rick Whisenand

Executive Editor

Miss Usanee Watanapan

Editor

Mrs. Uthaiwan Chalermchai

Assistant Editor

Miss Nongsiri Chotirat

Art Work

Mr. Paitoon Boonpanon

The Ministry of Education's Announcement

This English edition of the play *Ngo Pa* is published by the Department of Curriculum and Instruction Development, Ministry of Education. It has been translated from the play *Ngo Pa*, a poetic work composed by King Chulalongkorn, RamaV. The Ministry of Education has approved of its use as a supplementary reading for secondary school teachers and students nationwide.

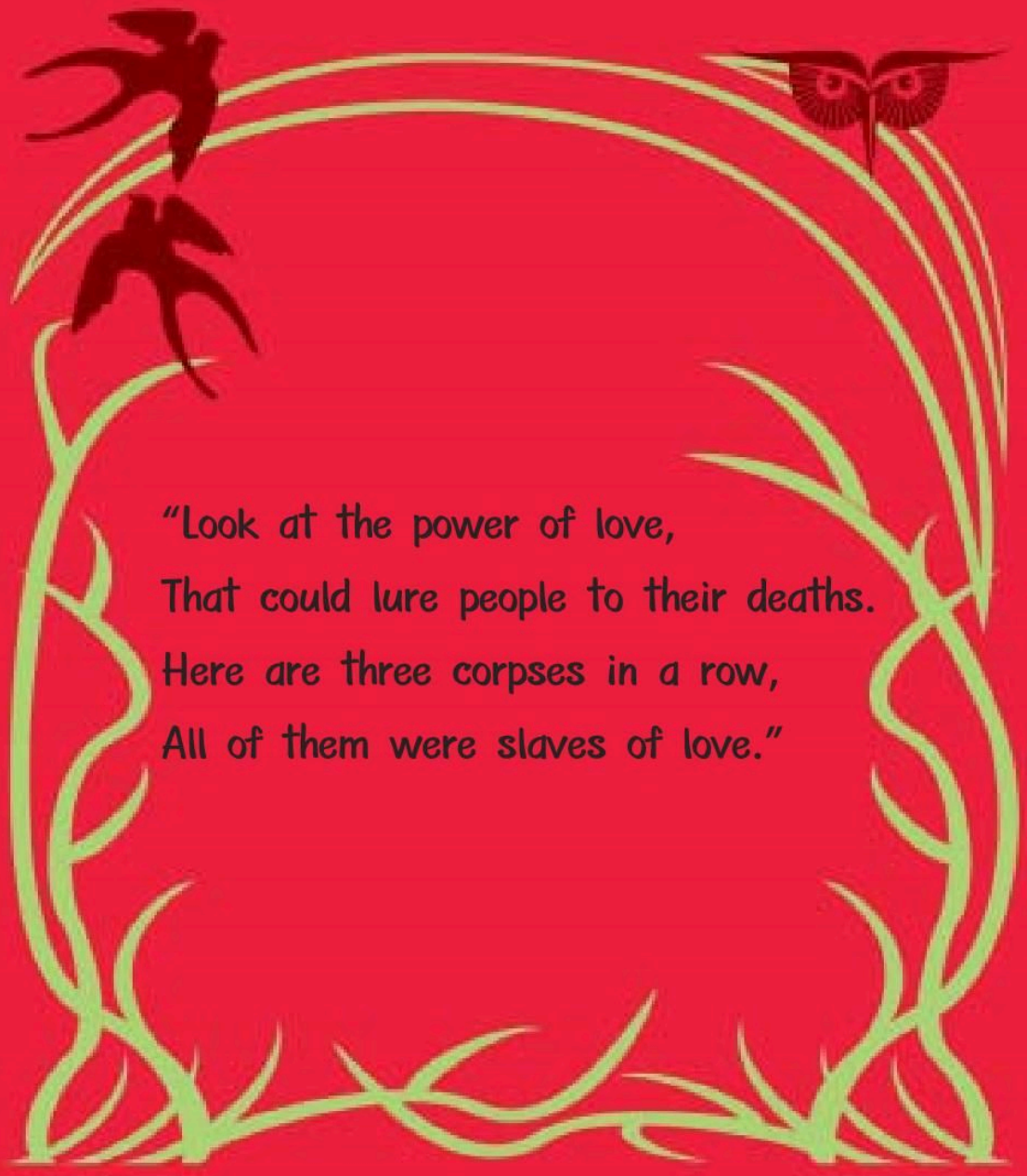
Issued on May 31, 2002.

(Mr. Charoon Choolap)
Permanent Secretary

Biography of Translator

Name:	Associate Prof. Malithat Promathatavedi
Educational Background:	B.A. (Cum Laude) from Miami University M.A. (English) from University of Wisconsin
Working Experience:	Taught at Chiang Mai University (1966-1971), Ramkhamhaeng University, (1973-2001) Assumption University, St. John College, Chulalongkorn University, Phra Nakhon Teachers College, Royal Thai Army Computer Institute, Royal Thai Air Force Language Center, and King Mongkut Institute of Technology, Lat Krabang.
Present Position:	Retired government official.
Professional Associations:	P.E.N. International Thailand–Center, Writers Association of Thailand, Pan Asia-Pacific Women Association, Art Alumni Association.
Translation Works:	His Majesty the King and Water Resources Management(พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับงานจัดการทรัพยากรน้ำ), Thai Houses(บ้านไทย), The War Between Right and Might (ธรรมาธรรมะสงคราม) The Monarch Who is the Strength of the Land(พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นพลังแห่งแผ่นดิน), Phra Aphai Mani(พระอภัยมณี).

"Look at the power of love,
That could lure people to their deaths.
Here are three corpses in a row,
All of them were slaves of love."